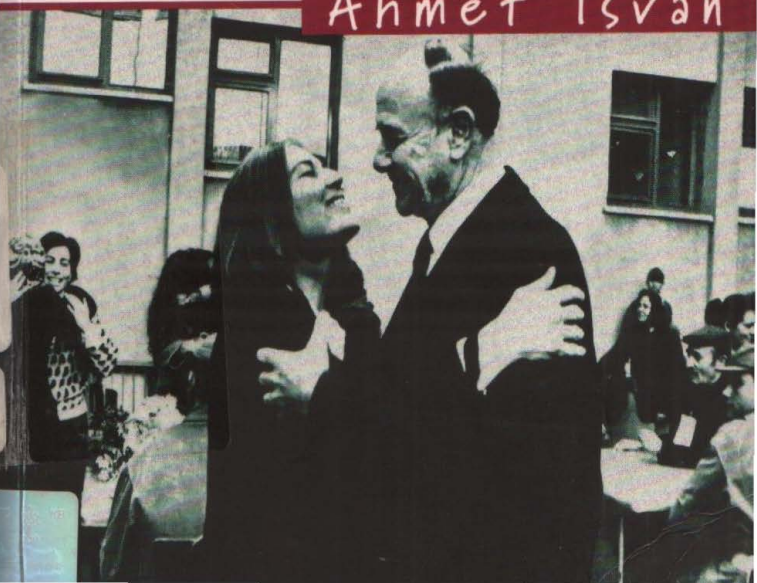
iletişim|anı

Başkent Gölgesinde İstanbul

Ahmet İşvan

İletişim Yayınları 846 • Anı Dizisi 39
ISBN 975-05-0085-7
© 2002 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2002, İstanbul (1000 adet)

KAPAK Utku Lomlu
KAPAK FOTOĞRAFI Ahmet İsvan, Metris Askerî Cezaevi'nde karısı Reha İsvan'ı ziyaret ediyor, 1985
KAPAK FİLMİ 4 Nokta Grafik
UYGULAMA Suat Aysu
DÜZELTİ Serap Yeğen
MONTAJ Hasan Deniz
BASKI ve CİLT Sena Ofset

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

AHMET İSVAN

Başkent Gölgesinde İstanbul

İÇİNDEKİLER

Teşekkür 7
Önsöz 11
Öncesi 19
İşbaşı 63
İlk İcraat 69
Basın Yayın Müdürlüğü 72
Reel Politika 76
Bir Bürokrat 78
Bir Asker 81
Yetkisizlik 83
Hintli Delegenin Sözleri 89
Bunaltan Kırtasiye 92
İlk Parasal Destek 97
Yedek Parça 101
Taşınmazlarımız 105
Eftelapulos 109
Bir Rüşvetçi Yakaladık 113
Otellere Bahçe 115
Planlama Desteği 118
Sheraton 124
Fenerbahçe 134
Fahri Korutürk 139

Migros Türk'ün Örtülü Ödeneği 142
Avrupa Konseyi 145
Hazine Yardımı 153
Çöp Meydan Muharebesi 163
Grev Sonrası 178
Florya Plajı ve Bir Avukat 182
Parti Örgütü 186
Ekmek Savaşı 199
Halkekmek Fabrikasının Öyküsü 208
Büyük İhale 216
Usulsüzlük 223
İmar ve İskân Vesayeti 225
Okul Bağışı 238
Cumhurbaşkanlığı İnşaatı 240
Toplu Sözleşme 1976 246
1 Mayıs 1977 Katliamı 252
Önseçim 1977 258
Disk Davası 275
Savunma 283

TEŞEKKÜR

İstanbul belediye başkanlığı kişinin sadece kendi başına yürütebileceği bir iş değil; sorumluluğu ailesi ve yakın çevresinin de ciddi şekilde paylaştığı bir görev. Bu gerçeği, görevi kabul etmeden önce de tahmin etmiş, politikada beni destekleyenlerin ve Ecevitlerin yoğun ısrarları karşısında görevi kabul etme eğilimine girince, eşime ve çocuklarıma danışmıştım.

Parti Meclisi çalışmaları için Ankara'da bulunuyordum. Ecevit görevi kabul etmemin ne derece gerekli olduğunu bir kez daha anlattı. Ali Topuz, İstanbul parti örgütünün ısrarlı kararını Reha'ya anlatmış, beni ikna etmesi için onun yardımını istemişti. Görevi kabul etmek eğilimine girdim, gece otomobille Ankara'dan kaçarak Yalova'ya geldim, evimizde Reha'yla ve çocuklarla oturma odamızdaki divanın üstünde toplandık.

Kendilerine "Bu görevi kabul edersem bütün yaşantımız büyük ölçüde değişecek, burayı terk edeceğiz, çok farklı bir düzen içine gireceğiz, birbirimizi daha az göreceğiz, razı mısınız?" diye sordum. Reha, büyük oğlumuz Osman ve kızımız Nurhan olumlu yanıt verdiler, küçük oğlumuz Orhan karşı çıktı. Karar, oy çokluğuyla verilmişti. Hemen Ankara'ya döndüm ve görevi kabul ettim. Yıllar sonra ben hapse atılınca, görevi kabul etmeme karşı çıkan oğlumuz Orhan çiftliği-

mizi yönetmek ve benim hapishanedeki ihtiyaçlarımı karşılamak için, Boğaziçi Üniversitesi'ndeki eğitimine ara vermek zorunda kaldı. Osman daha önceden Amerika'ya tahsile gitmişti, Nurhan ise gitmek üzereydi. Arkadan Reha da Barış Derneği davasıyla hapse girince bütün sıkıntılar Orhan'a yüklendi. Orhan hem çiftliğimizi yönetti, hem annesinin hem benim hapisteki ihtiyaçlarımızı karşıladı. Bu tam zamanlı bir işti. Bizim yüzümüzden Orhan'ın hayatının yönü ciddi biçimde değişti.

Sıkıyönetim beni bir gece evden alıp götürmüştü. O andan itibaren kardeşlerin en güveniliri kardeşim Mehmet, benim uğradığım haksızlığı kendi hayatının temel sorunu gibi algılayarak, ilkin Reha, Orhan ve Nurhan'la birlikte günlerce garnizon garnizon gezerek beni aradı ve sonra Reha'nın da benim de yıllarca hapiste kaldığımız süre içerisinde, tam bir aile bütünlüğü içinde her ziyaret imkânında ve her duruşmada yanımızda oldu, bizlere kardeşlik, yeğenlerine amcalık etti. Benim işkenceli bir sorgulamadan geçirildiğim yurtdışında haber olunca, Mehmet yurtdışından gelen insan hakları örgütlerinin, politikacıların ve sendikacıların uğrak merkezi oldu. Dünya, Reha'ya ve bana ne olduğunu öğrenmeye çalıştıkça muhatapları hep kardeşimdi. Sonunda tahliye edildiğim zaman, imza karşılığında beni sıkıyönetimden teslim alan kardeşim Mehmet'ti.

Ben bu yüzden aileme çok şey borçluyum. Aileme borçlu olduğum bunlardan başka önemli bir konu daha var. Belediye başkanlığı gibi, kişisel sorunlarla ve çıkarlarla ilgilenmeye müsait bir kamu görevlisinden, hatırı kırılamayacak eş dost tarafından binlerce kişisel istekte bulunulması toplumumuzda olağan sayılıyor. Bu istek yağmuru görevdeki kişinin yakınlarına da yöneliyor. Benim yakınlarım, en hatırlı tanışlarını da kırmayı göze alarak, kendilerine yönelen kişisel isteklerin, bana intikal etmesini önlediler; böylece salim kararlar vermeme yardımcı oldular, görevimin bu çok büyük yükünü benim sırtımdan aldılar.

Bu kitabı yazmaya beni başta Reha ve çocuklarım teşvik et-

tiler. Fakat bana "Ağabey" demesiyle iftihar ettiğim ve kendisinden çok şey öğrendiğim arkadaşım Baskın Oran'ın, kitabın yazılmasını teşvik etmenin çok ötesinde, yaptığı yardım olmasaydı bu işi başaramazdım. Kitap, Baskın'ın, yazdıklarımı her kelimesine kadar okuyup, düzeltmeler yapıp öğütler vermesi sonucu ortaya çıktı. Eşim Reha ve kızım Nurhan vurgu ve noktalama hatalarımı düzeltmek için taslağı gözden geçirdiler, öğütler verdiler ve böyle bir kitabı yazmanın heyecanını benimle içtenlikle paylaştılar. Kitap işte böyle değerli katkılarla tamamlanabildi. Kitabın ismini koyan Nurhan'dır. Yaptığım görevde de, yazdığım bu kitapta da yakınlarımın ve dostlarımın büyük katkılarından dolayı çok talihliyim; hepsine içten teşekkür ediyorum.

ÖNSÖZ

Toplumumuzda ciddiye alınması gerekecek kadar geniş bir kesim, belediye yönetiminde politika yapılmaması gerektiğini dile getirir. Çünkü bu kesimin anlayışına göre politika, iktidar olanaklarını kullanarak yandaşlara çıkar sağlamak, tercihli firmalara ihale kazandırmak, o firmaların mali gücü ve çıkar sağlanan o yandaşların oylarıyla kendi iktidarını pekiştirmek sanatıdır. Gerçi politikayı böyle anlayanlar ve uygulayanlar vardır ama politika bu değildir. Namuslu insanlar için politika, kamu kaynaklarının, toplumun farklı kesimleri arasında nasıl farklı paylaştırılacağının ve kamu gücünün hangi kesimlerin yanında, hangi kesimlerin karşısında ne ölçüde kullanılacağının saydam bir biçimde belirlendiği süreçtir. Bu nedenle, doğru anlamında politika, her demokratik kamu kuruluşunda ve tabii belediyelerde, yapılmalıdır.

1973 yerel yönetim seçimleri, bütün Türkiye'de ve özellikle de İstanbul'da, siyaset tarihine geçecek kadar çarpıcı bir CHP başarısıyla sonuçlanmıştı. İstanbul belediye seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin elde ettiği %64 oy oranı, halkın bu partiyi çok kesin bir kararlılıkla iktidara getirdiğini gösteriyordu. Biz, bu seçim çalışmaları süresince CHP'nin yeni kimliğine uygun olarak, halkın yıllar süren bütün şikayetlerinin, ülke çapında hâkim olan "bozuk düzen"in sonucu

olduğunu ifade etmiş ve iktidara gelince "bu düzeni değiştireceğimizi" iddia etmiştik. Beni en çok etkileyen sözlerimizden biri de, "Yoksulluk Kader Değildir" sözümüzdü. Yani biz, bozuk düzeni değiştirerek halkımızı yoksulluktan kurtaracaktık. İsmet Paşa'nın himayesinde ve Ecevit'in olağanüstü hitabet gücüyle ve onların yanı sıra çok sayıda isimsiz ama yürekli insanın katkısıyla dile getirdiğimiz bu politika, halk tarafından o kadar içtenlikle benimsenmişti ve halkımız bize öyle sonsuz bir güvenle inanıyor, iktidarımızdan öyle olağanüstü büyük başarılar bekliyordu ki, halk kendi sağladığı seçim zaferi ile sevinçten coşuyordu. Her bozukluğun derhal düzeleceği, her sıkıntının hemen giderileceği beklentisini ister istemez biz yaratmış, böylece görülmemiş bir sorumluluğun altına girmiştik.

Türkiye'nin 1960'lardan beri süregelen muazzam bir gecekondu sorunu vardı. Ülke nüfusu hızla artmakta, kırsal yörelerde geçim olanağı kalmayan halk, kentlere göç etmekte ve çaresizlik içinde yaptığı yasadışı barınaklarla ve bulabildiği kuraldışı geçim yollarıyla, yaşam mücadelesi verirken, bütün yasalarımızı altüst etmekte ve gittikçe ivme kazanan bu süreç, kentlerin her türlü hizmet ve denetim ihtiyacını büyük ölçüde artırmaktaydı. Devlet, bu muazzam sosyal ve ekonomik soruna hiçbir ciddi çözüm getirmeden, çıkarttığı sözde gecekondu yasalarıyla, sadece kaçak binalara art arda imar afları getirmekte, böylece çözümsüzlüğü, belediyelere havale etmekteydi. Dünya ölçeğindeki bu muazzam sorun karşısında, en büyük göç hedefi olan İstanbul Belediyesi, çözümsüzlüğün altında ezilmekteydi.

Türkiye'de "yerel yönetim" kavramı, diğer demokratik kavramlardan da ileri ölçüde kötüye kullanılmış, bir aldatmaca niteliği kazanmıştı. Bütçesine, kadrosuna ve görev alanına egemen olamayan belediyelerimiz, verecekleri her karar, uygulayacakları her önlem için hükümeti ikna ve kaynak talep etmeye mahkûm edilerek, ağır bir vesayet altında tutulmaktaydı. Halbuki geleceğin Türkiyesi, hızla bir kentler ülkesi olmaktaydı. Yürürlükteki yasalarımız, kentlerin geleceğinin

planlanmasından, kent halkının sağlığından, sosyal güvenliğinden, kültürel gelişmesinden, günlük geçimine kadar yayılan çok geniş bir yaşam alanından, belediyeyi sorumlu tutuyordu. Dünyadaki uygulamalar da, halkın beklentileri de böyleydi.

Bu muazzam beklentiler karşısında yetkisiz ve parasız bırakılmış olan İstanbul Belediyesi, görevini yapamadıkça itibar kaybetmekte, hem halk arasında saygınlığı olmayan, hem de kendi kadrosu içinde, özgüvenden yoksun bir devlet birimi haline düşmekteydi. Bu durumun temelinde, devletin yerel yönetime bakış açısındaki çağdışılık yatıyordu. Yerel yönetim kavramını inkâr eden bu yerleşik anlayışa göre devlet yıllardır yetkisiz ve parasız bıraktığı bu küçük, ama önemli birimine, hiç yapılamayacak işleri yükleyerek, kendisi o işlerden kurtulmuş gibi görünmeyi geçerli bir yöntem olarak uygulama alışkanlığı içindeydi.

Öte yandan, devlet, belediyenin yetersizliğini varsayım olarak kabul edip, belediyece alınması gereken her önemli kararı ve yapılması gereken her işi, çeşitli bakanlıkların denetimine bağlamıştı. Bu ağır vesayetin içyüzünü bilmeyen halk, tanık olduğu haksızlıklardan ve acısını çektiği bozukluklardan dolayı belediyeyi suçluyor, böylece belediye, gerçeğin örtbas edilmesinin ve halkın düzeni suçlayacak yerde, belediyeyi suçlamasının aracı oluyordu. 1973 yılının CHP'si gibi, düzen değişikliğine inanmış bir parti için, bu durum, hiçbir şekilde kabul edilemezdi.

İstanbul'da kimi belediye başkanı adayı göstersek, aynı başarılı seçim sonucunu alırdık; ben aday gösterildiğim için başkan ben oldum. Oylar Ecevit'e ve "Ortanın Solu"na, "Karaoğlan"a, düzen değişikliği umuduna verilmişti ama, yarattığımız muazzam beklentiler karşısında, İstanbul'da sorumluluğu ben taşıyor, coşkulu sevincin hedefinde bulunuyordum.

İstanbul Belediyesi çok büyük, karmaşık yapısı olan ve yalnız İstanbulluların değil, başka kentlerde yaşayan milyonlarca yurttaşımızın da yaşantısında, belirleyici etkisi olan bir devlet kuruluşuydu. İstanbul şehri, genişleyen ticaret ve sanayi ola-

naklarıyla, muazzam tüketimi ve büyük rantlar yaratan imar hareketleri ve yeniden iskâna açılan alanlarıyla, hem sanayinin, hem finans hareketlerinin, hem kültürün, hem tarihî ve doğal zenginliklerin odağında bulunuyordu. Bu yüzden de İstanbul, bu faaliyetlerin başkenti olduğu gibi, bozuk düzenin de başkentiydi.

Bana göre, 1973 yılında İstanbul'a Belediye Başkanı seçilen bir CHP'linin ilk görevi, bozuk düzeni halkın algılamasına engel olan belediye üstündeki vesayeti açıklayarak, demokrasiyi savunmaktı. Çünkü, biz öyle büyük umutlarla ve o kadar büyük bir halk desteği ile göreve getirilmiştik ki, üstümüzdeki vesayetin sınırlayıcılığını iyice anlatamazsak, elde edemediğimiz sonuçların, demokrasinin etkisizliği gibi algılanması tehlikesi büyüktü. Rejimimizde, yerel yönetim kurumunun, yani belediyenin, öteden beri duçar olduğu itibarsızlığın temelinde yatan da, bu vesayet gerçeğinin, halk tarafından bilinmemesiydi.

Görevimin ilk gününden itibaren, mevcut yetkilerimi bozuk düzene karşı kullanmaya ve onun yanı sıra, vesayet gerçeğini, yani belediyede olması gereken ve halkın var olduğunu sandığı yetkilerin, aslında mevcut olmadığını açıklamaya başladım. Bu, alışılmış bir yaklaşım değildi. İstanbul gibi bir büyük belediyenin başına gelen kişiden geleneksel olarak beklenen, mevcut yetersiz olanaklarla yapılabilecek birkaç önemsiz fakat gösterişli iş yaparak ve Belediye'nin yetkisizliğinin ve parasızlığının bozuk düzene nasıl yardımcı olduğunu gizlemeye devam ederek, gününü gün etmesi, bu arada güçlü kişi ve çevrelerle iyi geçinmesiydi. Yıllarca uygulanmış olan bu politikanın başta İstanbul olmak üzere şehirlerimizi ne hale getirdiği ortadaydı. Aynı politikayı sürdürmek, bu tarihî suça katılmak demekti; bunu yapamazdım. Mevcut yetkilerimi, sonuna kadar düzendeki bozukluğa karşı çıkacak yönde kullandım ve belediyemiz üstündeki vesayetin içyüzünü her fırsatta açıklamayı önemli bir görev bildim.

Tutucu basın ve çıkar çevreleri, benim iş yapmak yerine mazeretlere sığındığımı ve yıkıcı olduğumu ileri sürerek, bü-

tün görev dönemim boyunca bir yıpratma kampanyası yürüttüler. Belediyenin zenginliği olan ve borçlar yüzünden haciz edilmeleri tehlikesi karşısında gizli tutulmakta bulunan belediye arsalarını, birikmiş bütün borçları ödeyerek, İstanbul tarihinde ilk kez, o mülkün asıl sahibi olan İstanbul halkına açıkladığım, bu arsaların o güne kadar kimlerin elinde nasıl saklandığını sergilediğim ve bunları o güçlü çevrelerin elinden geri almaya başladığım zaman, aleyhimdeki kampanya güçlendi.

İlginçtir, tutucu basının ve çıkar çevrelerinin yürüttüğü bu kampanyaya kendi partimin, beni seçimde içtenlikle desteklemiş olan üst il yöneticileri de, onların genel merkezdeki uzantıları da katıldı. Buna karşın parti örgütünün daha alt katmanları, yani "halk", bu politikayı destekledi. Beni ısrarla bu göreve getirmiş olan Genel Başkanım Bülent Ecevit'in ise, bütün gayretlerime karşın, sorumluluğumuz altında olan belediyeler konusuyla ve İstanbul Belediyesi'yle ilgilenmesini sağlayamadım. Sanki belediyeler Genel Başkanımla müşterek sorumluluğumuz altında değildi.

Halbuki, Türkiye hızla kentleşiyordu; halk bizi bütün büyük şehirlerde iktidara getirmişti ve belediyelerdeki iktidarımız, ortaksız, koalisyonsuz dört yıl için garantiydi. Bir düzen değişikliği yapacaksak, halkımızın bize sağladığı bu altın değerindeki dört yıl içinde farkımızı ortaya çıkaracak çok şey yapabilir, bozuk düzeni değiştirici kimliğimizi en inandırıcı ve hızlı olarak, büyük belediyelerde ortaya koyabilirdik. Bu tarihsel fırsatı kaçırdık. Doğru olduğuna inandığım bu politikayı, Genel Başkanımın ve Genel Merkezimizin ilgisizliği karşısında, desteğini sağlayabildiğim bir kısım partili ve bazı bürokratlarla birlikte, yalnız yürüttüm.

Görev dönemimde yer alan olayların en ibret verici olanı, Milliyetçi Cephe hükümetlerinin, CHP'ye oy veren İstanbul halkını cezalandırmak amacıyla belediyemize yıllardır yapılmakta olan hazine yardımını kesme girişimidir. O sıralar siyasetin en ileri derecede kutuplaştığı, iktidarla muhalefetin en keskin bir mücadele içinde olduğu yıllardı. Hükümet, ma-

li kaynağımızı gerçekten de bir süre keserek, işçilerimizi greve soktu. Bu sakat siyaset anlayışı karşısında İstanbul Belediyesi adına kıyasıya bir demokrasi savaşı vermek mecburiyetinde kaldım.

MC hükümeti belediyemizin mali kaynaklarını keserken, hiç kuşkusuz, bizim gerçekleri halka anlatamayacağımıza güveniyordu. MC umuyordu ki, bizi parasız bırakmalarının sonuçları, alışılagelmiş hizmetlerin aksaması biçiminde ortaya çıktıkça halk bizi suçlayacak ve kendileri kazançlı çıkacaklar. Bizim güvencemiz ise, haklılığımızdı, demokrasinin gücüydü ve asıl, gerçekleri halka anlatabileceğimize olan inancımızdı. Belediye çalışanları ile İstanbul kamuoyunu, parasızlığımızın gerçek nedenleri ve boyutu hakında devamlı bilinçlendirmeye dayalı gayretlerim beklediğim sonucu verdi; grevin başlarında bizi suçlayan bir halk kesimi bile, grevin sonunda bizi değil, hükümeti suçlamaya başladı. Bunu nihayet fark eden MC hükümeti, bu insafsız uygulamadan vazgeçmeye mecbur kaldı, paramızı verdi. Çöp grevi olarak anılan bu olaydan sonra MC hükümeti bizi o ölçüde parasız bırakmayı bir daha denemedi.

36 vatandaşımızın öldürüldüğü 1977 yılı 1 Mayıs olaylarının birinci derece tanığı oldum; hatta bu olayları tertipleyen karanlık güçler, bu katliamla beni ilişkilendirmeye teşebbüs ettiler, tutucu basın da, gözü kapalı olarak onları desteklemekten geri kalmadı. Bu olay karşısında Genel Başkanım ve uzun yıllardan beri arkadaşım Bülent Ecevit'in tavrı, benim için son derece düş kırıcı olmuştu. Böyle bir katliamı düzenlemede benim katkımın olabileceği suçlaması karşısında Ecevit'in tutumu, beni feda ederek, suçlamanın daha yukarlara sirayet etmesini önleme temennisinden öteye geçmedi. Neyse ki, onun görevlendirdiği tahkikat komisyonunun üyeleri olan Necdet Uğur ve Uğur Alacakaptan'ın ciddi tutumları sonucunda Danıştay beni o suçlamalardan kurtardı: 1 Mayıs günü yaptıklarımın tümünün "kamu düzenini sağlamak amacıyla" yapıldığını karara bağladı.

Görevim sırasında, o güne kadar varlığını bilmediğim bir

bürokrat türünü tanıdım. Ve gördüm ki, devletimizi, kendilerini devlet hizmetine adamış az sayıdaki ve inanılmayacak kadar büyük bir özveri içinde çalışan bu dürüst bürokratlar ayakta tutuyor. İnanarak üstlendiğim bu görev, yapılması çok güç ve yıpratıcı geçti. Ağırlıkları altında zorlandığım, bunaldığım olaylar oldu. Buna karşın, demokrasinin bana emanet edilen muhteşem gücünü, bozuk düzene karşı kullanabildiğim ve olumlu sonuçlar aldığım, bu yüzden büyük mutluluklar duyduğum anlar da yaşadım.

Bu kitapta, geçmişinde hiç kamu hizmeti deneyimi bulunmayan bir kişi olarak, İstanbul Belediye Başkanlığım sırasında karşılaştığım, kimi çok sıkıntı verici, kimi çok yüreklendirici ve hepsi önemli olayların ayrıntıları yer alıyor. Bu olaylar arasında, yasalarımızın Belediye Başkanına tanıdığı bütün yetkileri, geçmişte örneği görülmemiş bir kararlılıkla, sonuna kadar bozuk düzene karşı kullanışımın öyküleri var.

Kitap, göreve başladığım günün öncesinden başlıyor. Benim Cumhuriyet Halk Partisi'nde, en alt kademeden, en üst kademeye kadar süren bir hizmet geçmişim ve İsmet Paşa'yla müstesna bir hizmet ilişkim oldu. Bu ilişki sayesinde tarihimizin o büyük adamını hem tarihî kişiliği ile, hem de hayret edilecek insancıl yönleriyle tanıma fırsat buldum. Kitapta bu ilişkiler açıklanıyor ve İstanbul Belediye Başkanı olarak yaşadığım bazı anlamlı olaylar anlatılıyor. Kitap, 12 Eylül Askerî Mahkemesi'nde yaptığım savunmayla bitiyor. Aradaki bölümler tarih akışına göre sıralanmış değildir; anlam etkinliğini sağlamak amacıyla, kimi konuları zaman sıralamasına bakmadan, art arda anlattım.

Belediye yasaları hakkında verdiğim bilgiler 1977 yılı sonuna kadar geçerlidir. Belediyelerimize "Büyükşehir" kavramının getirildiği 1983 yılı sonrasında, yasalarda önemli değişiklikler yapıldı ve bazı iyileştirilmeler getirildi. Ama unutulmasın, Türkiye'de şehirler, devletimizin kuruluşundan başlayarak, yarım yüzyıl bu eski yasalarla yönetildi, bu duruma öyle getirildi.

1977 sonunda partim beni aday göstermedi, görevden ayrıldım. O yıl yapılan önseçimin ayrıntıları okuyucular için ilginç olabilir. Aradan iki yıl kadar geçti ve 12 Eylül 1980'den

sonra 27 ay hapiste tutularak yargılandım, aklandım ve devletten tazminat aldım. Eşim Reha İsvan'ı da, Barış Derneği davasıyla 38 ay hapiste tuttular. Yargılanmamın, görev başındayken düzene karşı çıkışlarımın ve görevimin bana yaşattığı bazı mutlu anların kefareti olduğunu kabul eder, sonuçta kazançlı çıktığıma inanırım. Dahası, 12 Eylül rejimi tarafından hedef seçilmiş olmaktan, bir tür övünç payı çıkartırım.

Taşköprü, Yalova
Haziran 2002

Oy verme hakkını ilk 1946 seçimlerinde kazandım ama Amerika'da ziraat mühendisliği tahsilinde olduğum için oy kullanamadım. Kaldı ki, 1946 seçimleri öyle koşullar altında yapılmıştı ki, seçmen nasıl oy vermiş olursa olsun, sandıktan iktidarın istediği sonuç çıkartılmıştı; açık oy gizli tasnif yapılmıştı. 1950 seçimlerinde ise, tahsilimi ve askerliğimi bitirmiş, çiftliğimde işe başlamış, evlenme hazırlıklarımı tamamlamış genç bir seçmendim. Gizli oy açık tasnif ilkesi kabul edilmişti. İlk oyumu "Yeter Söz Milletindir!" diyen Demokrat Parti'ye verdim. Nişanlım Reha da, "Yeter Söz Milletindir" demişti. Seçim ertesi kutlanan halk bayramını, tadını çıkartarak birlikte yaşadık, tarihimizde önemli bir dönüm noktası olan 14 Mayıs 1950'de gerçekleşen bu halk bayramına katkı yapmış olmanın mutluluğunu paylaşarak evlendik.

Bir yandan sıfırdan başlattığım çiftliğimi geliştirmeye çalışıyor, bir yandan da vatandaş olarak siyasetle ilgileniyordum. Demokrat Parti, demokrasi özlemi taşıyan bizleri kısa zamanda düş kırıklığına uğratarak, bir çoğunluk diktatoryası kurmaya yöneldi ve yaygın biçimde partizan uygulamalarda bulunmaya başladı. Muhalefete oy vermiş olan vatandaşlar düşman sayılıyor, devlet olanaklarından yoksun bırakılıyor, hatta vatan

haini sayılıyor, valiler, kaymakamlar ve her dereceden kamu görevlisi Demokrat Parti militanı gibi davranmaya zorlanıyordu. Yurttaşlar ikiye ayrılmıştı. Devlet Demokrat Parti'nin malı sayılıyor, muhaliflere hayat hakkı tanınmıyordu.

Bu gidişin sonunda nihayet 1952'de Cumhuriyet Halk Partisi'nin mallarına devletçe el konması kanunu çıkartılınca, Cumhuriyet Halk Partisi'ni desteklemeye başladım. Benim gibi Demokrat Parti'ye oy vermiş olan birisinin, tutumunu değiştirerek Cumhuriyet Halk Partisi'ni destekler olması, Yalova'daki CHP'lilerin dikkatini çekiyordu. Üstelik, Demokratların devlet olanaklarını açıkça ve yaygın bir biçimde yandaşları yararına kullanması, DP yandaşlarını artırmakta, CHP daha da zayıflamaktaydı. Bu nedenle ben Yalova CHP teşkilatı tarafından vitrine çıkartılmak istenen bir kişi olmuştum.

CHP'nin mallarının alınması önemli ve dramatik bir olaydı. Bu tarihî olaya Yalova'da CHP yandaşlarıyla birlikte tanık oldum ve çok etkilendim. Mal müdürüyle anlaşma yapılmıştı; müdür, gelip partinin mallarını devlet adına teslim alacak ve zabıt tutulacaktı. CHP Yalova ilçe merkezi, zemin katında mütevazı, tek gözlü bir dükkândı. Mevcut bütün eşya, bir toplantı masası, sandalyeler, bir dosya dolabı ve bir daktilo masasından ibaretti. Partinin yararlandığı daktilo makinesi partinin değil, partiye hizmet veren arzuhalci Halim Efendi'nin şahsî malıydı. Halim Efendi parti binasından yararlanır, arzuhalcilik yapar, partiden çok cüzi bir ücret alır ve makinesiyle partinin yazılarını yazardı.

Belleğimde o günün bıraktığı en derin iz, karşı kaldırımda ellerinde eşyalarla bekleyen partililerin oluşturduğu olağanüstü büyük sessiz ve hareketsiz kalabalıktı. Karşı kaldırımda çok sayıda CHP'li, ellerinde partiye bağışlayacakları eşyalarla bekliyorlardı. Sandalyeler, masalar, dolaplar, sehpalar, halılar, Atatürk ve İnönü fotoğrafları ile oyalı örtüler, perdeler, partililerin elinde karşı kaldırımda büyük bir göç hazırlığını çağrıştıran bir görüntü oluşturuyordu. Herkes mal müdürünü bekliyordu.

Beklenen an geldi. Mal müdürü, zabıt kâtibi, hizmetliler ve

kamyon, parti binasının önünde durdu. Devleti temsil eden mal müdürü ve CHP'yi temsil eden ilçe yöneticileri birlikte içeriye girdiler. CHP'nin az sayıda olan eşyası zapta geçirilerek kısa zamanda kamyona taşındı. İş zaptın taraflarca imzalanmasına gelince, ilçe başkanı Rahmi Üstel, partililerden hatırlayabildiğim kadarıyla Çiftçi Hasan, İsmail Atilla, Çömlekçi Mehmet, Sert Hasan, Benzinci Necati ve başkaları, zaptı imzalamaktan imtina ettiler. "Bu testiyi de alacaksın" diye, Halim Efendi'nin kullandığı ağzı kırık testiyi gösterdiler. Mal müdürü bu kırık testiye devletçe el konmasının kendilerini küçük düşüreceğini anlamış, o kırık testiyi almamakta ısrar ediyordu. Tartışmalar büyüdü ve bizimkiler "Bu testi Cumhuriyet Halk Partisi'nin malıdır. Bütün mallarımızı almakla görevlisin, bu testiyi de alacaksın!" diye bastırdılar. Yasadaki ifadeye göre, CHP'liler tamamen haklıydılar. Zavallı mal müdürü öyle bir eziklik içindeydi ki, bir süre direnmeye çalıştıktan sonra teslim oldu ve zapta ilave ettirdi: "1 adet ağzı kırık, tek kulplu toprak testi."

Ağzı kırık testi de diğer malların yanında kamyona yüklendi ve mallar gitti. Kamyonun hareket etmesiyle birlikte, karşı kaldırımda sessiz bekleyen partililer, ellerinde eşyalar ve yüreklerinde kararlı bir hırs, içeriye doluştular. Eskisinden çok daha fazla ve çok daha değerli eşya getirilmişti. Tek fark, eşyaların birinin diğerine benzememesi, takım olmamasıydı. O da, "o" günün tarihî özelliğini yansıtan güçlü bir ayrıntı olarak yıllarca kendisini hatırlattı.

Beni o gün partiye kaydettiler ve hemen ilçe yönetim kurulu üyesi yaptılar. Nasılını pek bilmiyorum. Herhalde usulsüzdü. Ama gönüller o derece beraberdi ki, o beraberlik, herhangi bir tüzük maddesinden daha güçlü bir etki yapmıştı. Bana hemen bir parti kimliği verdiler ve ilk köy ziyaretine katılmamı tembihlediler.

Bu köy ziyaretleri benim için eğiticiydi. Köye giderken o köyde akrabası olan hatırı sayılır üyelerimizi yanımıza alıyorduk. Köy kahvesinde birkaç dakika hoşbeşten sonra, İnönü mü daha büyük devlet adamı, Celal Bayar mı gibi tartışmalar başlıyor; biz de Trikopis'in esir alınması gibi olayları canlan-

dıran hikâyeler anlatıyor, İnönü'nün ülkeyi İkinci Dünya Savaşı'na sokmamakla ne kadar büyük bir başarı elde ettiğini vurguluyorduk. Sonunda, yanımızda getirdiğimiz saygın partilimiz, geçen seçimde o köyde almış olduğumuz düşük oyun kendisini nasıl mahcup ettiğini köydeki yakınlarına açıklıyor, bir dahaki seçimde daha iyi sonuçlar beklediğimizi ifade ediyor; şaka, sitem ve hatır karışımı mesajlar vermiş olarak ayrılıyorduk.

Yalova'nın en küçük ve en fakir köyü Kabaklı'ydı. Bir ziyaretimizde, ilçe başkanı Rahmi Üstel beni orada konuşmaya çıkarttı. Konuşmamda o sırada güncel olan bir konudan, Prof. Hüseyin Nailî Kubalı'dan bahsettim ve hukuk devleti ilkesini açıklamaya çalıştım. Kubalı'nın görevine Milli Eğitim Bakanı son vermiş, Kubalı Danıştay'dan hakkını alarak kürsüsüne dönmüştü. Hükümetin gücünün sınırsız olmadığını vurgulayışım, parti konuşmalarımıza yeni bir açılım getirmiş ve olumlu karşılanmıştı. Bundan sonra daha sık konuşma yapmam istendi ve konuşma tarzıma "bilimsel" sıfatı yakıştırıldı. Öyle ki, konuşacağımı açıklayan parti görevlimiz, "Şimdi Ahmet İsvan bir bilimsel konuşma yapacaktır" diyerek tanıtır oldu beni. Ben hemen her köy ziyaretine katılıyor, Demokrat Parti iktidarının hukuk dışı tasarruflarını, partizanlığını, yaşanmakta olan olayların yardımıyla anlatıyor; hukuk devleti, demokrasi, meşruiyet kavramlarının önemini vurguluyordum. Bazen de gelen sorulara cevap olarak tarım tekniğiyle ilgili açıklamalar yapıyordum. Yıllarını hatırlamıyorum ama, birkaç yıl ilçe yönetim kurulu üyeliğinden sonra ilçe sekreterliği ve ilçe başkanlığı yaptım.

Gittiğimiz her köyde Demokrat Parti temsilcisi bulunuyor, bize genellikle dostça fakat kesin ifadelerle karşı çıkıyor, jandarma dayağının ve asıl, 6 lira yol vergisinin hesabını soruyordu. Evet biz, birkaç yıl önce bitmiş olan Tek Parti zamanında köylü vatandaşlarımızdan, -dikkat edilsin, bütün vatandaşlardan değil, yalnız köylü vatandaşlarımızdan- yılda 6 lira yol vergisi almış, bu vergiyi ödeyemeyenlerin malına haciz koydurmuş, evindeki eşyaları, kapkacağını, halısını, kilimini, haczettirmiştik. O günlerde bir günlük yevmiye 25 kuruştu. Bun-

ları dinlerken, "Yeter Söz Milletindir!" haykırışının ne kadar yerinde ve etkili olduğunu anlamak çok kolaydı. Bu suçlamalara karşı bizim yararlanabileceğimiz tek savunma, aşar vergisini kaldırdığımızı söylemek ve savaş giderlerinin büyüklüğünü hatırlatmak oluyordu. Görüldüğü gibi savunmamız çok cılızdı. 6 lira yol vergisinin kırsal alanda CHP görüntüsü üstünde yaptığı etki, benim köylerde katıldığım parti çalışmalarında on yıl boyunca önümüze dikilen en kalıcı tahribatı oluşturuyordu. Biz hep aşağıdan almaya, savunmaya çalıştık. O zamanlar niye "Evet hata edilmiştir, ama bundan ders aldık" deyip işin içinden çıkmadık, hâlâ düşünürüm.

Ama politikanın asıl güncel sorunu, köylünün pek gündemine girmemiş olan Demokrat Parti yöneticilerinin demokrasi, hukuk ve meşruiyet anlayışlarındaki çarpıklıkla ilgiliydi. Demokrat Parti'nin asıl hedefi İsmet Paşa'ydı. Gerçekten de Paşa, kurulmak istenen çoğunluk diktatoryasının önündeki en büyük ve en aşılmaz engeldi. Demokratların Paşa'yı tamamen etkisizleştirmeyi amaçladıkları açıktı. Neler, neler yapmadılar... Meclis kürsüsünden İsmet Paşa'ya hitaben, "Allah bu vatanı senden kurtarsın!" diye beddua ettiler. Bölükbaşı'na oy verdiği için, Kırşehir'in il iken "ilçe" yapılması olayı da o iktidar anlayışının sonucuydu. Yalova gibi kırsal nüfusu ağır basan bir ilçede CHP örgütü olarak bizden beklenen, hükümete egemen olan bu sakat iktidar anlayışını köylerde halka anlatmaktı.

CHP'lilere verilecek devlet hizmeti, partizan bürokratların insafına terk edilmişti. Kırsal yörelerde "Devlet" demek kaymakam demektir. Demokrat Parti, kaymakamları yerel DP militanlarının emrine sokulmuştu. Bir örnek vereyim: Orhangazi'de Tozkoparan soyadlı çok hızlı bir Demokrat Parti ilçe başkanı vardı. Demokratların ibret olsun diye dilden dile yaydıklarına göre bu Tozkoparan, herkesin içinde telefonla "Adnancığım, bu kaymakam buradan gidecek" diye başbakanla konuşmuş ve kaymakam yıldırım telgrafla görevden alınmış. Bilinçsiz Demokratlar tarafından övünülerek çevreye yayılan bu hikâyenin ne ölçüde doğru olduğunu iyi bilmiyorum. Ama amaçlı olarak yayılan böyle söylentiler, hem Demokrat kadroların cü-

retini artırıyor, hem de muhalif parti yandaşları üzerinde gözdağı etkisi yapıyordu.

Kendi yaşadığım olaylardan birini nakledeyim. Buna benzer çok olay geçti hepimizin başından. Ülkede otomobil lastiği kıtlığı vardı ve lastik sözde tevziye tâbi idi. Tevzi, tamamen partizan Demokrat Partililerden oluşan Şoförler Cemiyeti tarafından kaymakamın dilediğine dilediği kadar lastik vermesi biçiminde uygulanıyordu. Bu tevzi lastiklerinden bol bol alıp karaborsada satan çok sayıda kişi biliyorduk hepimiz. Benim arabamın lastikleri iyice silinmiş, tehlike yaratacak duruma gelmişti ve bana lastik verilmiyordu. Kaymakam Nizamettin Erkmen'e gittim ve lastik tevzi kural ve önceliklerini öğrenmek istediğimi söyledim. Kaymakam bey, yalvarma ve yakarma üslubuna girmeyen böyle bir vatandaşın, hele bilinen bir CHP'linin, neredeyse kendisinden hesap soran tavrına hiç tahammül edemeyen bir "sağlam Demokrat kamu görevlisi"ydi. Beni gayet küçümser bir tavırla, tevziatın kendi takdirine bağlı olduğunu, bana lastik vermeyi uygun bulmadığını söyledi. Kendisine, verdiği cevabın bana devlet tarafından verilmiş bir cevap olduğunu hatırlatarak "Ben daha adil bir devlet hak ettiğimi biliyorum kaymakam bey" deyip çıktım.

Bana oturacak yer göstermiş olmadığı için, kaymakamla bütün konuşmam ayaküstü ancak iki dakika kadar sürmüştü. Kaymakamlıktan çıktım, Demokrat Partili tanışlarım olan kahveye girdim, kendilerinden sebze yetiştirme konularında çok şey öğrendiğim Gözlüklü Hasan ile Muhtar Niyazi'nin masalarına oturup, kaymakamla aramızda geçen konuşmayı naklettim. Bu arkadaşlarım Demokrat Partililiydiler. Kendileriyle tarımla ilgili konuları konuşur, politika konularını tartışır ve dostluğumuzu sürdürürdük. Bu konuşmamla partilerini, onların savunamayacağı bir şekilde suçlamış ve içten içe bana hak verdiklerini, ama bunu açıklayamadıklarını görmüştüm.

Birkaç dakika sonra bizim masamızın yanına, elinde meşhur bastonuyla Hafız Kerim geldi. Hafız Kerim, Demokrat Parti'nin ilçe başkanıydı. Bana "Git, lastiklerini al!" dedi. Meğer ben arkadaşlarıma kaymakamın tutumunu anlatırken yandaki

masadan bizi dinlemiş Hafız Kerim ve partisinin çok küçük düştüğünü anlayarak müdahale etmeye karar vermiş; gitmiş kaymakama talimat vermiş. Bana hemen dört lastik verildi. İşte devlet bu derece partizanca yönetiliyordu ve devleti temsil eden kaymakamın DP ilçe başkanı karşısındaki gerçek konumu böyleydi. Bunun kadar açıklayıcı bir de gazyağı dağıtımı olayıyla karşılaşmıştım. Bunları, fazla anlatmayacağım. Ama şu kadarı bilinmelidir ki, bu olaylar bütün CHP'lilere karşı sistemli bir biçimde, bilinçli olarak yıllarca sürdürüldü. Bize de köy köy dolaşıp eleştirecek malzeme çıktı.

Demokrat Parti'nin Yoldan Çıkması

O sıralarda ülkemiz, hukuki statüsünün ne olduğu tam anlaşılamayan bir "Vatan Cephesi" rezaletini de yaşadı. Demokrat Parti'yi destekleyen, CHP'ye karşı olan vatandaşları birleştiren, dernek gibi bir kuruluştu Vatan Cephesi. Yani düpedüz bölücülüktü ve devlet teşvikiyle yapılıyordu. Ayrıca, yasaya göre derneklerin siyaset yapması yasaktı. Her neyse, bu kuruluş hükümeti destekleyen, CHP muhalefetini yerden yere vuran, CHP'ye hakaret içeren demeçler verir, polemikler sürdürür ve bu faaliyet devlet radyosundan yayınlanırdı. Belki hatırlatmalıyım, o yıllarda ülkede televizyon yoktu ve en etkili haber kaynağı, devletin tekelindeki radyoydu. Akşam haber bülteni, bütün ülkede Vatan Cephesi'ne katılanların fevkalade uzun listelerinin baştan sona okunmasıyla vatandaşı bıktırırdı. İş o kadar çığrından çıktı ki, bir zaman sonra Vatan Cephesi'ne katılmayan kimsenin kalmamış olması gerekir hale geldi. Nihayet galiba vatandaşın bu ciddiyetsizlikten etkilenmediğini anladılar ve Vatan Cephesi'nin adı söylenmez oldu.

Demokrat Parti'nin asıl hedefi, muhalefeti ayakta tutan İsmet Paşa'ydı. Ona karşı da, hep yasadışı yöntemlerle sonuç almaya çalıştılar, ama alamadılar. Örneğin bir gün Paşa Kayseri'ye gidecekti. Hükümet, Paşa'nın bu seyahatine yasak koymaya kalktı. İsmet Paşa ise, böyle bir yasağı, hukuki dayanağı olmadığı için tanımadığını açıkladı, biletini alıp trene bindi. Tren kalktı. Ne yapacağını şaşıran hükümet, treni içindeki

yolcularla birlikte Kayseri'ye yakın Himmetdede istasyonunda, önünü askerle keserek durdurdu. Tren bir türlü kalkmıyor, ne olacağı da bilinmiyordu. Epey bekledikten sonra Paşa, trenin penceresine çıktı ve treni durdurmuş olan askerî birliğin komutanını çağırdı, "Binbaşı, burada bir karışıklık var. Ne olduğunu öğrenip bana bildiriniz" dedi ve içeri girdi. Bunun üzerine tren kalktı ve Kayseri'ye gitti.

Bir başka olay, İsmet Paşa'nın İstanbul'da Taşlık'taki evinde düzenlediği basın toplantısına yasak konmasıyla ilgiliydi. Tabii yine hükümetin böyle bir yasak koyma yetkisi yoktu. Ama iktidarda olmanın kendilerine sonsuz yetkiler verdiğini sanan, yetkilerinin sınırlı olduğunu kabul edemeyen Demokratlar, yasağı koydular ve radyoyla da açıkladılar. Saati gelince polis basın mensuplarının Paşa'nın evine doluşmasını engelleyemedi. Bunun üzerine İstanbul valisini yasağı uygulatmak amacıyla Paşa'nın evine yolladılar. Paşa, kolunu kaldırıp işaret parmağını valinin yüzüne doğru uzatarak, bütün basının önünde "Çık dışarıya, burası benim evim, ben seni çağırmadım!" diyerek valiyi kovdu. Ve vali, süklüm püklüm evi terk etti ve tabii basın toplantısı yapıldı. Bu olayın çok etkileyici fotoğrafları gazetelerde çıktı.

Bir de Topkapı olaylarını hatırlıyorum. İsmet Paşa havaalanından İstanbul'a gelecekti. İçki içirilmiş büyük bir güruh karşılama konvoyuna Topkapı'da saldırtıldı. Polis Paşa'yı korumadı. Ciddi yaralanmalar oldu. Paşa'ya zarar verilmesini, emrindeki askerlere süngü taktırıp, saldırganlara karşı "Hücum!" emri veren bir subay önledi. Bu tertibin başında, iktidarın gözdesi olan Bumin Yamanoğlu adında bir polis şefinin bulunduğu yaygın bir görüştü.

1950 sonrası, böylece Demokrat Parti iktidarının İsmet Paşa'nın şahsında, muhalefeti sindirme ve devletin bütün olanaklarını kullanarak CHP kadrolarını çökertme gayretleriyle geçiyordu. Sonunda Demokratlar TBMM'nin kendisinde bile bulunmayan, tutuklama yetkisiyle donatılmış bir tahkikat komisyonu kurdular. Komisyon birçok gazeteciyi tutukladı ve sonunda 27 Mayıs 1960 Askerî Müdahalesi yapıldı.

27 Mayıs ve Hataları

Bütün CHP'lilerle birlikte ben de sevinç içindeydim. Hukuk devleti, anayasa mahkemesi, yargı bağımsızlığı kavramları gündeme gelmiş, CHP'nin "İlk Hedefler Beyannamesi" ile açıkladığı demokratik hedefler benimsenmiş, devlet olanaklarının muhalefete karşı partizanca kullanılmasına tepkiler kamuoyuna egemen olmaya başlamıştı. Askerî yönetim zamanında Demokratlara karşı sert davranıldığı ve haksızlıklar yapıldığını da biliyorum. Tam bu sırada Yassıada mahkemesi kuruldu. Yassıada olağan dışı bir mahkemeydi, hukukun temellerinden olan "Doğal Yargıç" ilkesine tamamen aykırı bir kuruluştu. Bir de bu mahkemeye hukuk kavramlarına hiç saygısı olmayan bir başsavcı ile onun ayarında bir mahkeme başkanı tayin edilince, ortaya çıkan hukuk ucubesi, tarihimizde önemli bir kara leke oluşturdu. Bir oturumda sanıklardan biri, bir milletvekili, yargıca, uygulanan usulsüzlüğün nedenini sordu. Aldığı cevap ne yazık ki, tarihimize geçti. Yüksek mahkemenin başkanı, uygulanan usulsüzlükle ilgili bu soruya "Çünkü, sizi buraya tıkan kuvvet böyle istiyor!" cevabını vermişti. Her akşam ajans saatinde bu mahkemenin bantları yayınlanır, yapılan hukuksuzluk bütün ülkeye yayılırdı.

Çevremdeki partili arkadaşlarımın çoğunluğu Yassıada yargılamalarına karşı Reha'nın ve benim duyduğumuz tepkiyi duymuyorlardı. Biz, büyük tepki içindeydik. Yandaşlarımın bir kısmı ileri sürdüğüm hukuki ilkelere karşı çıkmıyor, ama onlara yeteri kadar önem vermiyor, sadece 27 Mayıs'ın getirdiği özgürlükçü anayasaya ve DP iktidarına hâkim olan partizanlığı ortadan kaldırma gayretlerine bakıyorlardı. Bu konuyla ilgili çok tartıştım ve belki de bazı arkadaşlarımın sevgisini kaybettim. Benim Yassıada'ya karşı oluşum, bazıları gibi, sadece idamlarla ilgili değildi. İdamlar ayrıca bir vahşet olmuştu ama yargı erkinin Yassıada mahkemesinde kullanıldığı gibi siyasi amaçlarla kullanılması, uygarlık dışı bir uygulamaydı.

27 Mayıs'tan sonra çok farklı bir ortama girilmişti. CHP açısından bu ortam, öndeki hedefin ortadan kalkmasıyla ortaya çıkan bir boşluk gibiydi. Gerçi Demokrat Parti'nin devamı

olan Adalet Partisi yüksek bir oy oranıyla iktidar ortağı olmuştu ama, koalisyonun başında CHP vardı ve biz bu hükümete DP'ye yaklaştığımız gibi yaklaşmıyorduk.

Bu koalisyon döneminde parti olarak yoğunlaştığımız ilk önemli olay Harp Okulu Komutanı Talat Aydemir'in isyanı oldu. Aydemir hükümetin orduda yaptığı tayin ve terfilere karşı çıkıyor, başında İsmet Paşa'nın bulunduğu, tarihimizdeki bu ilk koalisyon hükümetine isyan ediyor, ordu komuta kademesine kendi uygun gördüğü atamaların yapılmasını istiyordu. Aydemir, Ankara ve çevresindeki garnizonları emrine geçirmiş, başkentte hükümete bağlı sadece hava kuvvetleri kalmıştı. Hükümet başkanı İsmet Paşa, bakanları ve siyasi parti başkanlarını, yani meşru hükümeti, yanına davet ederek hava kuvvetleri binasına sığındı. Aydemir'in emrindeki tanklar Ankara'ya egemendi. Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel Paşa'nın emrindeki uçaklar Eskişehir'den kalkıp Ankara üstünde uçuşlar yapıp Aydemir'in tanklarına karşı güç gösteriyorlar, ama yere inemiyorlardı; Ankara'daki havaalanları da Aydemir'in emrindeydi. Aydemir devlet radyosunu da ele geçirmiş, iktidara el koyduğunu açıklamıştı. Hava Kuvvetleri binasında yaşanan olayları Bülent Ecevit'ten dinlemiştim. Tarihî değer taşıyan olaylar şöyle gelişmiş:

Aydemir hükümete, ordudaki kilit tayinlerin geri alınarak, kendi adamlarının istediği yerlere getirilmesini bildiren bir ültimatom vermiş. Bu ültimatomu kabul etmek, hükümetin Aydemir'e tamamen teslim olması anlamına geliyormuş. İsmet Paşa Tansel Paşa'ya, "Sana, yerdeki asi kuvvetlere hücum emri verirsem, emrimi yerine getirebilecek misin?" diye sormuş ve olumlu cevap almış. Bakanlar ve parti başkanlarının önünde İsmet Paşa, Aydemir'in şartlarını reddederek kendisine "Son sözümdür. İsyancıların hiçbir şartını kabul etmiyorum. Aydemir'i derhal emekli edeceğim. Sadece idamdan kurtulması için Büyük Millet Meclisi'nden kendisi için af çıkartmaya çalışacağımı vaad ediyorum" diye bir cevap hazırlamış. Adalet Partisi Kurucu Genel Başkanı Emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala, gidip Paşa'nın yanına oturmuş, elini iki eli arasına almış ve

"Paşam yapma, bu adam çok kuvvetli. Ben ordudan yeni ayrıldım, kuvvet dengelerini iyi biliyorum. Kardeş kanı dökülecek" diye Paşa'ya yalvarmış. İsmet Paşa'nın yüz hatları gerilmiş, elini Gümüşpala'nın elinden hırsla çekmiş ve "Kardeş kanı dökülecekse, zamanı gelmiştir, şimdi dökülsün" demiş. Ret cevabını Aydemir'e yolladıktan sonra Paşa, "Bana bir sahra yatağı getirin, biraz uyuyacağım" demiş ve yatak getirildiği sırada Ankara üstünde uçmakta olan Tansel Paşa'ya, telsizle "Tansel Paşa'ya söyleyin, hava kuvvetleri ne biçim misafir ağırlıyor, yatağın içinden pijama çıkmadı!" diye takılmış.

Herkes gerginlik ve endişe içinde Aydemir'in tepkisini beklerken, Paşa uyumuş. Birkaç saat sonra Aydemir, Paşa'nın şartlarını kabul ettiğini bildirerek teslim olmuş. Bu mesajın gelmesinden sonra Paşa'yı Ecevit uyandırmış ve olumlu haberi vermişler. Bundan sonrasını bütün vatandaşlar birlikte öğrendik. İsmet Paşa devlet radyosundan bir konuşma yaparak "Vatan aleyhtarı şerefsiz ayaklanma bastırılmıştır" haberini kendi sesiyle verdi ve ertesi gün Büyük Millet Meclisi'ne gitti. Bütün Meclis Paşa'yı dakikalarca ayakta alkışladı. Koalisyon hükümeti işine devam etti. Aydemir emekli olduktan sonra tekrar darbe yapmaya teşebbüs etti ve idam edildi.

Sonra ne mi oldu? İsmet Paşa başbakan olarak Amerika'ya yaptığı resmî ziyaret sırasında, Adalet Partisi tarafından verilen bir gensoru ile düşürüldü ve başbakan olarak gittiği Amerika'dan Malatya milletvekili olarak döndü.

Bu nefes kesen olayları biz parti örgütü olarak köy köy kahve kahve anlatmaya çalıştık. İki ekip oluşturmuş, hemen her akşam bir köye gidiyorduk. Böyle önemli güncel olaylar karşısında bile, 6 lira yol vergisi, köylü vatandaşlarımızla aramıza girmeye devam etti; birkaç yıl öncesine göre biraz daha iyi karşılanıyorduk ama, 6 lira yol vergisinin unutulması yıllar sürdü.

"Ortanın Solu"

1965 seçimleri yaklaşıyordu. İsmet Paşa, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ortanın solunda olduğunu ifade etti ve parti içinde de, dışında da kıyamet koptu. "Sol" o günlerde o derece ağza

alınamaz bir suç sözcüğüydü ki, CHP gibi bir siyasi partinin saygın genel başkanının kendileri için böyle bir suçu kabullenmesine inanılamıyordu. Hele parti içinde göklere çıkartılan, devlet kurucusu bu büyük adamın böyle bir itirafta bulunması anlaşılır gibi değildi. Bu kesim için sol demek komünizm demekti, komünizm demek SSCB demekti. Stalin demekti, Gulag Takımadaları demekti, Kars'ın ve Boğazlar'ın Sovyetlere verilmesi demekti.

Solun ve komünizmin ülkemizde geniş halk kesimleri tarafından nasıl algılandığını çarpıcı bir biçimde ortaya koyan bir olay anlatayım. Sovyetler Birliği uzaya insan yerleştirmiş, bu alanda ABD'yi ciddi ölçüde geride bırakmıştı. Bütün dünya basını bu başarının yankılarıyla çalkalanıyordu. Uzaya çıkartılan Rus kozmonotu Gagarin'in fotoğrafları bizim basında da baş sayfalardaydı. Bir gazetede Gagarin'in karısıyla birlikte bir fotoğrafı çıkmış. İlçe başkanlığı yapmış bir dostum o gün beni dükkânının arka tarafındaki kapalı büro bölümüne, çok gizli ve önemli bir şey söyleyeceği havası içinde davet etti ve kapı kapanınca, elinde Gagarin ve karısının fotoğrafı olan gazete, alçak bir sesle "Kuzum bunlarda karı kocalık var mı?" diye sordu. Ülkemizdeki antikomünizm mücadelesi böyle sürdürülmüştü. Komünizmle mücadele "Eve girince kapıda kasket görürsen içeriye girmeyeceksin" düzeyinde bir cümle ile özetleniyordu. Ve İsmet Paşa, bu ortamda "Ortanın Solu" demişti.

Seçim çok yakındı. Bu sözün seçimde oyumuzu düşüreceği aşikârdı. Bazı partililerimiz bu günahın altında kalmamak için, Paşa'ya karşı çıktılar. "Ne yapacağımızı söyleyelim ama 'sol' demeyelim" diye, geri adım atılmasını savunmaya başladılar. Bu saflarda Nihat Erim, Kemal Satır ve Turhan Feyzioğlu ile arkadaşları, Paşa'nın yanında ise, ortanın solu sözünden dönülmemesini savunan Bülent Ecevit ve arkadaşları yer alıyordu. Ben artık ilçe politikasının dışına çıkmış, İstanbul il yönetiminde görev almıştım. Bizim yönetim kurulumuzda da her iki akım mevcuttu, ama solcular ağır basıyordu. Ben en başından beri ortanın solunu destekleyenlerdendim.

Bu kadar köklü karşı inançlara rağmen ortanın solunu sa-

vunmak çok güç bir görevdi ve bu görevi İsmet Paşa'nın tartışılmaz gücüne dayanarak, çok üstün bir yetenekle savunan Bülent Ecevit'ti. Ecevit'in üstün hitabet gücü sayesinde ortanın solu hem parti içinde hem de dışında kuvvet kazanıyordu. Derken 1965 seçimleri yapıldı ve CHP, korkulduğu gibi, oy kaybetti. Bizler, oy kaybedeceğimizi kabul etmiş olmamıza rağmen ortanın solunu savunuyor, bu politikanın doğru olduğunu, ilkin oy kaybedeceğimizi, ama sonra kazanacağımızı ifade ediyorduk.

CHP ortanın solunda olduğunu açıkladıktan sonra çok önemli bir şeyin değiştiğini gördüm. O da partimize olan ilginin artmasıydı. Aleyhimize söylenen sözler ve yürütülen kampanyalar, parti içindeki dalgalanmalar, bizi kamuoyunun ilgi alanına daha çok sokmaya yarıyor, sonuçta biz kazançlı çıkıyorduk. Bu kadar yoğun ve ciddi suçlamalar, hücumlar karşısında halkta "Neymiş bu ortanın solu?" merakı uyanıyor, bize açıklama fırsatı veriliyor ve asıl, daha dikkatli dinleniyorduk.

Ecevit'in inanmışlığı, üstün hitabet gücü ve etrafındaki değerli ve özverili kadro ile Türkiye'de sol kavramına kazandırdığı saygınlığın, ülkemiz için çok büyük bir kazanç olduğuna inanırım. Çok değer verdiğim ve yakından izlediğim bu uğraş sürecinde Ecevit'in kendisine destek veren kadroların başarıdaki payını küçümsediğini gördüm. Çok sayıda değerli kişinin Ecevit'in çevresinde katkı yaptıktan kısa süre sonra dışlandığına tanık oldum. Bu insan harcama modeli gittikçe ivme kazandı ve Ecevit -belki de Ecevitler demek lazım- yalnızlaştı, taşıdığı potansiyele göre etkisizleşti.

Ecevit'le İlişkim

Şimdi Ecevit'le olan ilişkimi anlatayım. Bülent Ecevit'le Robert Kolej'de beş yıl aynı sınıfta okuduk, bir süre aynı yatakhanede bitişik yataklarda yattık, ama bunların ötesinde bu süre zarfında sürekli yakın arkadaş olduk. Kardeş okullar sayılan Kız Koleji'nde yakın arkadaş olan iki kızı sevdik ve evlendik. Bülent Rahşan'la, ben Reha'yla... Kız arkadaşlarımızla ilgilenirken birbirimizin sırdaşı olduk ve birbirimizi yüreklendirdik. Ben me-

zuniyetten sonra Amerika'ya tahsile gittim. Reha'nın ailesi evlenmemize karışmıyor, ancak ben Amerika'dan dönmeden önce nişanlanmamızı kabul etmiyor ve nişanlanmadan da Reha'nın bana mektup yazmasını yasaklıyordu. Bülent'le Rahşan nikâhlanmışlar ama evlenmemişlerdi. Bülent Rahşan'ların evine gidip gelebiliyordu.

Reha bu şartlar altında annesini aldatmayı kabul etti ve biz mektuplaştık. Nasıl mı? Ben mektuplarımı Bülent'in Çocuk Esirgeme Apartmanı'ndaki adresine, üzerine bir işaret koyarak gönderirdim. Bülent o mektubu açmadan Rahşan'a, Rahşan da Reha'ya verirdi. Kısa bir süre sonra Bülent'ler evlenip İngiltere'ye gittiler. Yurda döndükten sonra yakın ilişkimiz sürdü. Biz de evlenmiş, ben çiftçiliğe başlamıştım. Ecevitler defalarca konuklarımız oldular. Biz de onlara Ankara'daki evlerinde konuk olduk. Birlikte benim arabamla yurtiçi geziler yaptık.

Bunlar kişisel ilişkilerimiz. Ben bunların dışında Bülent'in ortaya çıkan üstün yeteneklerinin hayranıydım. Aynı partide o tavanda, ben tabanda hizmet veriyorduk. Çiftliğimize geldikleri zamanlar Bülent'i parti çalışmaları için köylere götürür, bu yetenekli arkadaşımla iftihar eder, Yalova'daki çalışmalarımıza düzey kazandırırdım. Bir seferinde Safran köyüne gittiğimizi hatırlıyorum. Demokrat Parti'nin, Vatan Cephesi'nin en hızlı yıllarıydı. Bülent milletvekiliydi, dokunulmazlığı vardı, bizler ise sade vatandaş. Jandarma köylere gitmememizi, hakkımızda zabıt tutulacağını ve halkı isyana teşvik suçlaması ile mahkemeye verileceğimizi bildirdi. Bizde böyle tehditlere pabuç bırakacak hal yoktu. Safran'a gittik. Bülent hepimizi hayran bırakan bir konuşma yaptı, hükümetin hukuk tanımaz tutumunu anlattı ve sözünü "TC kanunları karşısında Menderes de kim oluyor!" diye bitirdi.

Jandarma, sanıyorum bir milletvekiliyle böyle haksız bir zeminde kalacağı zıtlaşmadan kaçınmış, konuşmanın bitiminden, hatta benim, "Jandarma gelecekmiş, gelsin, görev yapsın!" tarzında meydan okumamdan da sonra gelmişti köy kahvesine. Köydeki yandaşlarımız jandarmanın karşı köşede konuşmalarımızı bitirmemizi bekledikten sonra içeriye girdi-

ğini bana söylediler. Başçavuş, bizim konuşmalarımız karşısında epey sinmiş durumdaki DP'li muhtara, "Söyle muhtar, burada neler konuştular?" diye sordu. Muhtarın söylenenleri tekrarlayacak durumu yoktu. "Devleti ve milleti ilgilendiren her konudan söz ettiler" yanıtını verdi. Jandarma bize sorsaydı da aynı cevabı verirdik. Zabıt tutulduğunu hatırlamıyorum ama, tutulduysa da, hiçbir sonucu çıkmadı.

Ecevit'in parti içinde yükselmesi rakiplerini rahatsız ediyor, alttan alta bir rekabet yürütülüyordu. Ben Yalova ilçe başkanıydım, Kemal Satır Genel Sekreter ve Ecevit de Çalışma Bakanı. İstanbul'a belediye başkanı adayı arayışı içinde bir ilçe başkanları toplantısı yapıldı; toplantıya Kemal Satır başkanlık etti. Herkes aklına gelen bir isim söylüyordu. Normal koşullarda seçimi kazanmamız mümkün gözükmüyor, arayışlar "ağır top" bulmak istikametinde gelişiyordu. Bir ilçe başkanı Ecevit'i önerdi. Ben karşı çıktım, "Bir alanda başarılı olan bir insanımızı, hemen başka bir alana kaydırmak kısır bir politikadır. Bırakınız isim yaptığı alanda gelişsin, bizim için daha yararlı olur" dedim. Kemal Satır da aynı görüşteymiş ama kendi görüşünü savunarak değil benim görüşümü destekleyerek önledi Bülent'in adaylığını ve "Bakın en yakın arkadaşı da karşı çıkıyor, Ecevit tatillerini İsvan'ın çiftliğinde geçirir" diye konuyu kapattı.

Sonradan 1973'te İstanbul belediye başkanlığı bana önerildiği, hatta her iki Ecevit tarafından ciddi şekilde ısrar edildiği zaman, bilmediği bu olayı Bülent'e anlattım ve "Bana borçlusun, ben seni bir kere bu görevden kurtardım, şimdi sen beni kurtar" dedim. "Peki söz veriyorum baskı yapmayacağım" dedi.

Zaman geçtikçe ben İstanbul il yönetim kurulu üyesi, sonra da il sekreteri oldum. Ortanın solu ve kendi yetenekleri Ecevit'i o akımın başına getirdi. Ben ortanın solu ile başlayan, sonra da "Bu düzeni değiştireceğiz" ifadesiyle açıklığa kavuşan sol politikamızın heyecanlı bir savunucusuydum. Bu politika uzun bir süre İsmet Paşa'nın himayesinde gelişti. İstanbul'da kaliteli bir il kadrosu oluşturmuştuk. İlçelere gidiyor, toplantı-

lar düzenliyor, demokratik sol anlayışın sosyal ve ekonomik temellerini anlatıyorduk. Çok faaldik. Bütün kurultaylarda hep delege oluyor, orada Ana Davalar Komisyonuna seçiliyordum. İki kez bu komisyonun başkanı, bir kez de sözcüsü oldum. Kurultay, partinin en yetkili organıydı ve CHP geleneğine uyarak her kurultayımız bir bildiri ile en yetkili ağızdan politikamızı açıklardı. Bu bildiri ana davalar komisyonunda hazırlanır, genel kurul tarafından tartışılır ve onaylanırdı. Bu komisyon çalışmaları sırasında her ilden seçilerek gönderilen delegelerle tanıştım, siyasi dostluklar kurdum.

İsmet Paşa'yla Olağanüstü İlişkim

1970 yılında ben İstanbul il sekreteriyken İsmet Paşa otomobille İstanbul'a gelecekti, biz de yönetim kurulu olarak kendisini il sınırında karşılayıp Maltepe'deki evine götürecektik. Telefondan genel merkezin Paşa'nın hareket ettiği saati bildirmesini bekliyorduk. Telefon geldi. Genel sekreter yardımcısı Orhan Birgit, Paşa'nın hareket ettiğini bildiriyordu. Birgit, ayrıca bizi hayli şaşırtan ek bir bilgi verdi. Paşa özel sekreterini yanına almadan hareket etmiş, "Paşam İstanbul'da sekreteriniz olmadan ne yapacaksınız?" diye sorduklarında, "İstanbul örgütü bana bakar" yanıtını vermiş. Birgit, "Hazırlıklı olun" diye bizi uyardı.

Nasıl hazırlıklı olunurdu? Hemen genel merkezi aradım ve Paşa'nın özel sekreteri Gültekin'i buldum ve sabah basın özetinin nasıl hazırlandığını öğrendim. Gültekin bana on iki gazete ismi verdi. Bunlar okunacak, müşterek havadislerin ve köşe yazılarının özeti çıkarılacak, daktilo edilecek, Paşa'ya sözlü olarak anlatılacak ve yazılı metin kendisine verilecekti. Ayrıca Paşa, İngilizce Associated Press bültenine de aboneydi, o da kendisine verilecek ve Paşa onu kendisi okuyacaktı.

Paşa Heybeliada'daki evine yerleşmişti. İlk göreve orada başladım. Kendi hazırladığım basın özeti ve partimiz odacısının vapura getirdiği Associated Press bülteni ile Galata'dan Adalar vapuruna binip saat 11:00'de Heybeliada'ya çıktım, arabaya binip Paşa'nın evine gideceğim. Öyle heyecanlıydım ki,

titriyordum. Arabaya binerken bacaklarımın titrediği dışardan gözüküyor mu diye eğilip baktım. Paşa beni meşhur nezaketiyle ayakta karşıladı ve çocuklarım, gittikleri okullar vs. hakkında kolay yanıtlayacağım sorular sorarak rahatlattı. İlk gün böyle geçti. Gerçekten rahatlamıştım.

İsmet Paşa'nın olağanüstü bir özelliğini gösteren, basın özeti verme işi sırasında karşılaştığım bir olay var. Bir gün gittiğimde Paşa'nın önündeki sigara masasında birkaç günlük Associated Press bültenlerinin üst üste konulmuş olduğu dikkatimi çekti. Ben hazırladığım Türkçe basın özetini vermeye başlamadan Paşa, "Sen dört gün önce, Helsinki'deki silahları azaltma konferansından çıkan Amerikan ve Rus temsilcilerinin basına, 'Anlaşmaya varıyoruz, toplantı iyi gidiyor' anlamına gelecek demeçler verdiklerini söylemiştin" dedi. Ben dört gün önce böyle bir şey söylediğimi hatırlamıyordum. Boş bir ifadeyle, "Evet Paşam?" dedim. Paşa, "Associated Press bülteninde bu bilgi yok!" dedi. Ben yine "Evet Paşam" dedim. Paşa, sağ elini bana doğru uzatıp, gözlerini büyüterek ve elini yarım yuvarlak çevirerek, "Niye yok?" diye tekrar sordu. Ben yine yanıtsızdım.

Paşa o gün benden basın özeti almadı ve "Bak bakalım var mı, yok mu?" dedi ve Metin Toker'in *İsmet Paşayla On Yıl* kitabını okumak için, gözlük üstüne gözlük takarak, beni işimle baş başa bıraktı. Associated Press bültenleri o yıllarda teleks makinelerinden, haberlerin geliş sırasına göre, hiçbir tasnife tâbi tutulmadan alt alta yazılıp, teksir makinesinde çoğaltılmış olarak çıkar ve günlük sekiz on sayfadan oluşurdu. Öyle ki, örneğin, İngiltere dışişleri bakanının Rusya ziyareti sırasında söylediği çok önemli bir sözle, bir pop şarkıcısının yeni sevgilisiyle falan yerde görüldüğü havadisleri alt alta yer alırdı. Gazeteler bunlardan istediklerini seçerek değerlendirirlerdi.

Başımı bültenlere gömdüm ve en az iki saat, satır satır Paşa'nın merak ettiği haberi aradım. Gerçekten yoktu. "Yok Paşam" dedim. Paşa yine "Niye yok?" diyerek merakını izhar etti. Sonra "Ara bunları sor!" dedi. Öğleden sonra Associated Press'in İstanbul bürosunu arayıp Paşa'nın istediği soruyu sor-

dum. Dış politika sorumlusu Frankfurt'a gittiği için yanıt veremeyeceklerini söylediler. Ertesi gün daha Paşa'nın yanına girerken, "Sordun mu?" dedi. Aldığım yanıtı naklettim, "Yarın yine sor" dedi. Ertesi günler dış politika sorumlusunun geldiğini fakat Ankara'ya gittiğini söylediler. Her gün ilk karşılaşmamızda Paşa o soruyu soruyordu. Nihayet bir gün, "Sen bunu benim sorduğumu söylüyor musun?" diye sordu ve söylediğimi öğrendikten sonra, "New York'a yaz, bunları şikayet et. Yazabilirsin değil mi?" diye sordu. Kendisine yazabileceğimi söyledim ve "Paşam, bu havadisi ben madem ki bizim basından bildirmişim, izin verirseniz onu nereden aldığımı bulup oradan takip edelim" dedim. "Peki öyle yap" dedi.

İl merkezine geldim, gazeteleri gerisin geriye tarayarak, bu havadisi *Cumhuriyet* gazetesinden aldığımı buldum. *Cumhuriyet*'in dış politika sayfasını Mehmet Barlas hazırlardı. Telefonla kendisini arayıp, İsmet Paşa'nın bir ricasını iletmek istediğimi söyledim. Mehmet Barlas, "Paşamızın ricası olmaz, emri olur. Doğru konuş!" diye beni azarladı. Kendisiyle hiç tanışmamıştık. Soruyu sordum. Barlas bilgi edinince beni arayacağını bildirdi ve kısa bir süre sonra aradı. Söylediği şuydu: *Cumhuriyet* bu haberi Anadolu Ajansı'ndan almış, ama Beyaz Saray ertesi gün bu havadisi yalanlamış!

Ertesi sabah bilgiyi Paşa'ya verdim. Şöyle bir durakladı ve "Bin tane kuşkumdan biri de budur" dedi. İsmet Paşa'nın dikkati ve titizliği beni şoka uğratmıştı. Sözünü ettiği kuşku, elbette ABD ile SSCB'nin dünya hegemonyası konusunda anlaşmaları ve bizim bu anlaşmanın hangi tarafında kaldığımızla ilgiliydi. Bu sırada İsmet Paşa seksen altı yaşındaydı, üstünde bir devlet sorumluluğu bulunmayan muhalefet lideriydi ve yaz tatilinde Heybeliada'da çivileme denize atlıyordu. Ve ben eminim ki o gün, Dışişleri'nde bu sorunla ilgilenmesi gereken hangi masa ise, onun başındaki en yetkili görevli, bu ayrıntının farkında değildi. Gerçekten başımı taş bir duvara çarpmış gibi vuruldum. İçimden, "Demek kolayına İsmet Paşa olunmuyormuş!" dedim.

Bundan başka hayret verici özellikleriyle de tanıştım İsmet

Paşa'nın. Bir gün basın özeti vermek üzere gittiğimde, "Ben uzun süredir kamuoyuna bir şey söylemedim. Yarın sabahtan gel, akşama kadar çalışıp bir basın açıklaması hazırlayalım, ertesi gün de basın toplantısı yapalım" dedi. Ertesi gün yine benim hazırladığım basın özetini dinlemedi, sadece metni aldı ve "Sonra kendim okurum" dedi. Hemen çalışmaya başladık. Yan yana oturduk, Paşa söyledi ben yazdım. Arada bazı satırların kenarına kendim için ufak çarpı işaretleri koyuyordum. Paşa bunlardan birini fark etti ve "Nedir o yazdığın?" diye sordu. "Fikrimi sorarsanız, söylemek için hazırlık yapıyorum" dedim. Paşa, "Söyle" dedi. Çekine çekine "Burası olmaz Paşam" dedim. "Niye?" diye sordu, "Haytalara benzemesinden korkarım" dedim. Paşa hiç tereddüt etmeden "Çıkar öyleyse!" dedi. O sıralarda Paşa taşkınlık yapan gençlik gruplarına "Haytalar" demiş ve çok eleştiri almıştı.

Ne yazık ki, Paşa'nın yazdırdığı ve çıkardığımız o kısmın ne olduğunu hatırlamıyorum. Gününde kıymetini bilip belleğimde saklamadığım buna benzer çok ayrıntı için şimdilerde yakınıyorum. O müsvedde kâğıtlarını saklasaydım ne olurdu! Öğle yemeğini beraber yedik, Paşa istirahate çıktı, ben yazdıklarımı temize çektim ve program uyarınca il başkanı Ali Topuz'u bekledik. Basın açıklamasını o da görecek, Paşa'nın rahat okuyabilmesi için metni keçe kalemle mimar yazısıyla büyük puntolarla yazacak, ben il merkezine dönüp metni teksir edecek, ertesi sabah erken vapurla gelip basın toplantısında metni dağıttıracaktım. Topuz geldi ve metni gördükten sonra bazı değişiklikler ve eklemeler önerdi. Paşa, Topuz'un önerilerini yerinde buldu böylece metni yeniden yazmamız gerekti. Plan değişmiş, benim İstanbul'a gitmem son vapura ertelenmişti. Ali Topuz'la birlikte benim de, Paşa'nın ve Mevhibe Hanım'ın akşam yemeğinde tekrar misafirleri olmamız gerekmişti.

Çalıştığımız masa, oturma odasındaki uzunca dikdörtgen yemek masasıydı. Öğle yemeğinde olduğu gibi, masanın yarısına kadar sofra örtüsü serildi ve yemek takımları yerleştirildi. Biz Ali Topuz'la masanın diğer ucunda çalışıyorduk. İşi bitmiş olan Paşa bize ikram ettiği viskinin yanındaki fıstıklarımızı

ayıklıyordu. Bütün bu uzun bölümü, şimdi aktaracağım ayrıntıya hazırlık olsun diye anlatıyorum.

Öğle yemeğinde tek konuk ben olmuştum. Masanın başına Mevhibe Hanım, onun sağına İsmet Paşa, Mevhibe Hanım'ın soluna, yani Paşa'nın tam karşısına ben oturmuştum. Akşam yemeğinde iki konuk vardı. Sofrayı kuran görevli, benim öğleyin oturduğum yerin soluna bir servis daha ilave etmiş, Mevhibe Hanım'ın solunda iki servis olmuştu. Biz Ali Topuz'la masanın diğer ucunda çalışırken, bir de baktık Paşa benim solumdaki servisi kendi sağına taşıyor. Bir süre ne olduğunu anlayamadık. Paşa bir tabağı alıyor, düşmemek için dikkatli ufak adımlarla, masanın çevresini dolanıyor, elindeki tabağı karşıda kendi sağına koyuyor, bir daha dönüp, bu sefer bardağı aynı şekilde götürüyordu. Böylece birkaç seferde benim öğleyin oturduğum yerin solundaki tabak ve çatal bıçak, Paşa'nın oturacağı yerin sağına taşındı.

Aşçı izinliymiş. Yemeği Mevhibe Hanım hazırlamıştı. Aklımda cızbız köfte yediğimiz kalmış. Mevhibe Hanım bizi yemeğe buyur etti. Ben öğleyin oturduğum yere yöneldim, Paşa beni tuttu kendi sağında hazırladığı yere oturttu. O zaman aklım başına geldi. Paşa, Ali Topuz'la benim aramda protokol uyguluyordu. Öğleyin tek konuk bendim, mevcut en onurlu boş yer olan ev sahibesinin soluna beni oturtmuşlardı. Protokole uygundu. Akşam iki konuk vardı, biri il başkanı diğeri il sekreteri. İl sekreteri öğleyin oturduğu yere otururşa protokol bozulacak, il başkanı il sekreterinden daha az onurlu bir yere oturmuş olacaktı. Ya da bana "Senden büyüğü geldi, sen bir aşağıya indin" demek gerekecekti. Paşa bunu önlemek için servisi kendi sağına alarak, Topuz'u Mevhibe Hanım'ın soluna, yani en onurlu yere, beni de yeni yerleştirdiği kendi sağındaki yere oturtmuş, böylece konuklarının her ikisini de onurlandırmıştı.

Bizler İsmet Paşa'nın oğlu yaşındaydık. Ayrıca o, Garp Cephesi komutanı, İnönü kahramanı, Lozan kahramanı, Devlet kurucusu, çok partili hayata geçişi sağlayan, dünya tarihinde yerini almış, genel başkanımız İsmet Paşa'ydı. Bizle-

re, parti içindeki konumlarımıza uygun protokol uygulamak için gösterdiği özen inanılmaz bir kişilik göstergesiydi. Ali Topuz benim solumdaki yere otursaydı, eminim ki ne o, ne de ben bunun farkına varırdık. Ama o İsmet Paşa'ydı. Başka türlüsünü yapamazdı.

Bunun kadar çarpıcı başka özellikleriyle de karşılaştım İsmet Paşa'nın. Paşa'ya basın özeti vermek il yönetim kurulumuzun paylaşmak durumunda olduğu bir onurdu. Üyelerimiz sırayla Paşa'ya gidiyor, basın özeti veriyor ve onu tanıyarak büyük mutluluk duyuyorlardı. Bir zaman sonra Paşa, Mevhibe Hanım'a su tedavisi yapılması için Yalova termal işletmelerine geldi. Böylece Yalova'da kendisine bu hizmeti veren tek kişi oldum. Heybeliada'dan Yalova'ya birlikte geldik. Paşa'ya basın özeti veriyor, gerekli telefon görüşmelerini yapıyor, randevularını ayarlıyor, yazılarını yazıyor, telgraflarını çekiyor ve Paşa'yı tanıdıkça daha büyük hayret ve mutluluk duyuyordum.

Bir gün Paşa'yı öğle yemeği için çiftliğime davet ettim. Kabul etti. Biz yapabileceğimiz en iyi hazırlığı yapıp çocuklara yemeklerini yedirip Paşa'yı ve Mevhibe Hanım'ı ağırladık. Paşa çocukların yemekte olmadığını görünce bize sitem etti, çocuklarla da tanışmak istediğini söyledi. Yemekten sonra çocuklar gelip Paşa'nın elini öptüler ve birlikte kaldılar. Ben o sırada çok güzel bir müzik seti edinmiştim ve yüksek kaliteli klasik Batı müziği plaklarım, yüksek kaliteli kulaklık düzenim vardı. Paşa'nın klasik Batı müziğine merakı olduğunu biliyor, işitme zorluğu nedeniyle kulaklığı denemesini düşünüyordum. Kendisine kulaklığı gösterdim ve "Dener misiniz Paşam?" dedim. Hevesle kabul etti, Beethoven'ın yedinci senfonisini koydum ve kulaklığın sesini sonuna kadar açtım. Birkaç saniye dinledikten sonra Paşa'nın bakışları değişti ve Mevhibe Hanım'a dönerek "Hanımefendi, çoktan beri unuttuğum ses uyumlarını duydum" dedi. Bu hepimizi duygulandırmış, mutlu etmişti.

Bir süre müzik dinledikten sonra, Paşa "Ben bununla ajans dinleyebilir miyim?" diye sordu. Büyük oğlumuz Osman

amplifikatörü radyoya bağlayarak bir konuşma programı aradı ama aksilik bu ya, bulamadı. Paşa yorulmuştu, istirahata çekilecekti, fazla bekleyemedi, Termal Otel'e döndü. Osman, Paşa'ya hazırlık olarak, bir ajans haberini banda aldı ve Paşa'nın gene gelmesini bekledik. Termal'de kaldığı sürece defalarca evimize geldi, kendisine havadis dinletmeye çalıştık. Osman'ın kendisi için uğraşarak hazırlık yapmasından çok etkilendiğini defalarca söyleyerek teşekkür etti ve onu okşadı. Osman'ın yüzünde ergenlik sivilceleri vardı. Paşa onları görmemişti; okşarken eline gelmiş öyle fark etmiş. Osman'ın üzüleceğini düşünmüş, sanki eli yanmış gibi geri çekmiş, sonra tekrar pişman olarak bu sefer daha kuvvetle Osman'ı okşamıştı. Paşa'nın bu hassasiyetine hayran kalmıştım. Banda alınmış ajans haberini, Paşa'nın duyamadığını ya da anlayacak kadar iyi duyamadığını tahmin ediyorum. Çünkü, üstüne gitmedi, bir kere daha yapılmasını istemedi. Yalnız Osman kırılmasın diye duyamadığını açıklamadı.

Her sabah çok erken kalkıyor, Yalova'ya gelen ilk arabalı vapurdan gazeteleri alıyor, çok sıkı çalışarak basın özetini hazırlıyordum. Ucu ucuna sabah dokuz randevusuna yetişiyor ve Paşa'ya basın özetini veriyordum. Randevuya saatinde yetişmek, temiz sakal tıraşı olmak ve ayakkabıların boyalı olması konularında Paşa'nın hassasiyetini herkes gibi bildiğim halde, bir sabah dokuz çalışma randevusuna on beş dakika geç kaldım. Sonsuz ölçüde üzüntülüydüm. En içten ifadelerle özür diledim. Paşa sanki hiçbir şey olmamış gibi sevecen tavrıyla mukabele etti, çoğu zaman olduğu gibi öğle yemeğine alıkoydu. Ertesi sabah ben saatinde gittim, Paşa beni kırk beş dakika bekletti. Sonra yine hiçbir şey olmamış gibi normal çalışmamızı yaptık. Böylece ölçümün bire üç olduğunu öğrenmiştim.

Termal Otel'in bulunduğu alan iniş çıkışlarla doludur, düz yeri yok gibidir. Bir gün öğleden sonra Paşa "Beni düz bir yere götür, düz bir yerde yürümek istiyorum" dedi. Arabaya bindik, şoföre Çınarcık yolunu tarif ettim, Paşa arkada sol tarafta, Mevhibe Hanım sağ tarafta, ben önde şoförün yanında sağ ta-

rafta giderken, Paşa'ya önünden geçtiğimiz köylerin politik eğilimlerini anlatıyordum. Bu sırada Paşa, "Ben burada bulunduğum sırada her gün bir köye giderim" dedi. Bu beni çok sevindirdi çünkü ben Paşa'ya bir tür el koymuş olmakla, onu her gün gördüğüm halde, partililere göstermemekle suçlandığımı, yıpratılmakta olduğumu biliyordum. "Paşam, eğer bunu yapacaksanız izin verin, programınızı ben hazırlayayım, çünkü, örneğin şimdi önünden geçmekte olduğumuz Kadıköy köyünden yetişmiş bir genel meclis üyemiz vardır, Yalova'da oturur, köyüne gittiğiniz zaman köyde bulunup sizi ağırlamak ister" dedim. Baktım, Paşa dışarları seyrediyor. Bana cevap vermedi. Ben de söylediklerimi işitmemiş olduğuna kanaat getirdim. Lütfen bu olaya bir mim koyunuz. Çünkü İsmet Paşa meğer bu sözlerime mim koymuş.

Bir sabah Paşa'ya giderken trafik kazası yaptım, arabamla yol kenarındaki çınar ağacına çarptım. Kendime geldiğim zaman evde yatağımdaydım. Kadıköy'den birisi beni bulmuş, tanımış, geçen bir taksiye bindirmiş eve yollamış. Derhal Yalova'daki ilk yıllarımdan beri dostum olan Kemal Yıldırım'a, Paşa'ya gidip durumu bildirmesini rica ettim. Doktorlar ve onlardan biraz sonra da İsmet Paşa evimize geldi.

Röntgen çekilmesi için Bursa'ya gitmem gerektiği anlaşıldı. Partililerimden Hüsamettin Üstel'in (boksör) arabasıyla götürülmeme karar verildi. Bu sırada Paşa inanılmaz bir şey yaptı ve şayet yolda Hüsamettin'in arabası bozulursa diye, yedek olarak kendi arabasını ısrarla peşimize taktı, kendisi koruma polislerinin arabasına sıkışarak polislerle birlikte Termal'e döndü. Paşa'yı bu çok aşırı tedbirinden hiçbirimiz caydıramadık.

Bursa'da röntgenden iki kaburga kemiğimin kırık olduğu anlaşıldı ve gidebileceğim en uygun yerin Haydarpaşa Göğüs Cerrahisi Hastanesi olduğuna karar verildi. İsmet Paşa devamlı evimizde benim sağlığımla meşgul oluyordu. Ecevit'e haber verildi, bizde kalmak ve Paşa'yla ilgilenmek üzere Ecevit Ankara'dan geldi. Beni arabasıyla Haydarpaşa'ya götürmek üzere kardeşim Mehmet İsvan İstanbul'dan geldi. Bizim küçücük evi-

miz dolup taşıyordu. Yalova'dan partililer, eksik olmasınlar, hep evde, yer kalmadığı zaman da bahçedeydiler. Paşa kumandayı eline almış, "Hastanın yanında çok ziyaretçi olmaz!" diyerek, yoğunluğu azaltıyordu.

Benim kımıldamadıkça hiç ağrım sızım yoktu. Paşa günde birkaç defa geliyor, o gelince ben yatağımda doğrulmaya çalışıyordum. O zaman Paşa "Kımıldamazsan öperim" diyor, ben tekrar yatınca gelip yanağımdan öpüyordu. Artık Haydarpaşa'ya gitme zamanı gelmişti. Paşa, yatak odamıza konulan sandalyede oturuyordu. Reha Paşa'nın önünde dolaplar açıp kapayıp bana valiz hazırladı, Paşa yine oturuyordu. Ben yataktan kalkacağım ama Paşa odadan çıkmıyor. Üstelik hava çok sıcak olduğu için pijamamın alt tarafını giymemiş, üstüme bir çarşaf çekmişim. Reha Paşa'yı odadan çıkartması için Bülent'i yatak odamıza yolladı. Bülent, "Paşam, Ahmet giyinecek" dedi. Paşa'nın cevabı "Giyinsiiin" oldu. Çarnaçar Paşa'nın önünde iç çamaşırlarımla kalktım ve giyindim, Paşa'yla birlikte oturma odamıza gittik. Paşa, Mevhibe Hanım, Bursa milletvekili Sadrettin Çanga, kardeşim Mehmet, Rahşan, Bülent, Reha ve ben Haydarpaşa'ya gitmek üzere oturma odamızda bir araya geldik. Paşa, "Ben bir telgraf çekmek istiyorum, daktilo makinesi var mı, kim hızlı daktilo yazar?" diye sordu. Cevap tartışmasız "Bülent"ti. Bülent'in de sevdiği benim Erica marka daktilo makinem bir sigara sehpası üzerine kondu, Bülent'in önüne çekildi.

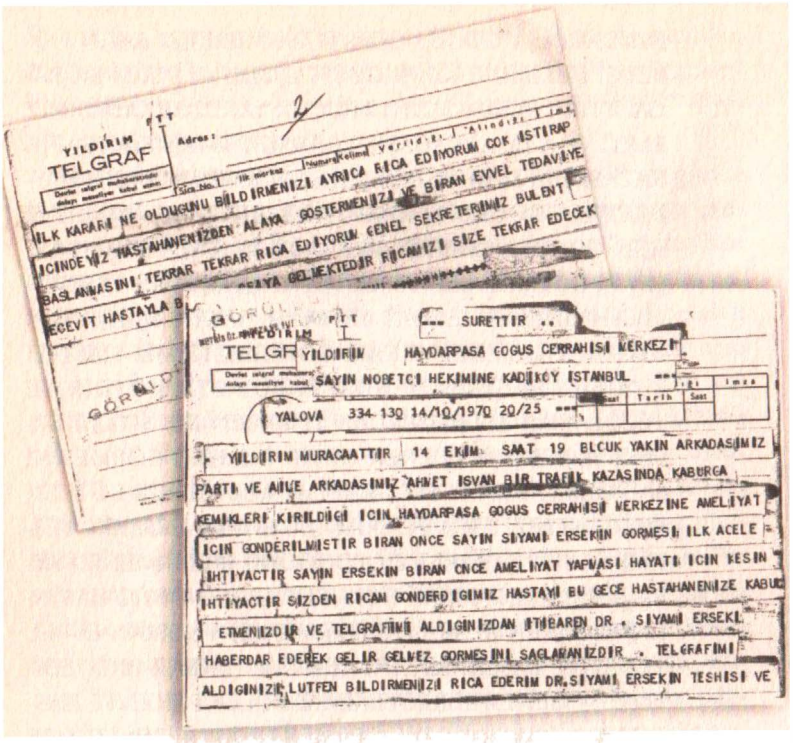
Paşa telgrafı dikte etmeye başladı. Telgraf hastaneye çekiliyordu. Paşa o kadar aşırı ifadeler kullanıyordu ki, ilkin Bülent, sonra ben, ifadeleri yumuşatma önerilerinde bulunduk. Paşa sert bir kararlılıkla "Efendim ben böyle yazıyorum!" dedi ve ilave etti, "Sen o telgrafın suretini yapıyor musun?" Hayır, Bülent suret yapmıyordu. Paşa, kesin bir ifadeyle, "Suret yap!" dedi. Karbon kâğıdı bulundu; telgraf yeniden, bu sefer suretli olarak yazıldı. Kardeşim Mehmet tanık olduğu durumu şöyle özetlemişti: "Garp cephesi kumandanı!"

Sonradan o telgrafın kopyasını Yalova postanesinden temin etim. Telgrafta aynen şunlar yazılıydı:

HAYDARPAŞA GÖĞÜS CERRAHİSİ MERKEZİ SAYIN NÖBETÇİ HEKİMİNE KADIKÖY İSTANBUL YILDIRIM MÜRACAATTIR 14 EKİM SAAT 19 BUÇUK YAKIN ARKADAŞIMIZ PARTİ VE AİLE ARKADAŞIMIZ AHMET İSVAN BİR TRAFİK KAZASINDA KABURGA KEMİKLERİ KIRILDIĞI İÇİN HAYDARPAŞA GÖĞÜS CERRAHİSİ MERKEZİNE AMELİYAT İÇİN GÖNDERİLMİŞTİR BİRAN ÖNCE SAYIN SİYAMİ ERSEKİN GÖRMESİ İLK ACELE İHTİYAÇTIR SAYIN ERSEKİN BİRAN ÖNCE AMELİYAT YAPMASI HAYATI İÇİN KESİN İHTİYAÇTIR SİZDEN RİCAM GÖNDERDİĞİMİZ HASTAYI BU GECE HASTAHANENİZE KABUL ETMENİZDİR VE TELGRAFIMI ALDIĞINIZDAN İTİBAREN DR. SİYAMİ ERSEKİ HABERDAR EDEREK GELİR GELMEZ GÖRMESİNİ SAĞLAMANIZDIR. TELGRAFIMI ALDIĞINIZI LÜTFEN BİLDİRMENİZİ RİCA EDERİM DR. SİYAMİ ERSEKİN TEŞHİSİ VE İLK KARARI NE OLDUĞUNU BİLDİRMENİZİ AYRICA RİCA EDİYORUM ÇOK ISTIRAP İÇİNDEYİZ HASTAHANENİZDEN ALAKA GÖSTERMENİZİ VE BİRAN EVVEL TEDAVİYE BAŞLANMASINI TEKRAR TEKRAR RİCA EDİYORUM GENEL SEKRETERİMİZ BÜLENT ECEVİT HASTAYLA BERABER ORAYA GELMEKTEDİR RİCAMIZI SİZE TEKRAR EDECEKTİR. İSMET İNÖNÜ

Paşa bu telgrafı katladı ceketinin yan cebine koydu ve bahçede beklemekte olan Mehmet'in otomobilinin başına geçti; beni ve Reha'yı arkaya oturttu ve "Yastık getirin" talimatı verdi. Benim yanıma, arkama, önüme yastıklar yığdırdı. Evde yastık kalmadı, kanepelerin yastıklarını getirdiler. Mehmet direksiyonda, Bülent ve Sadrettin Çanga onun yanında, bizi yolcu etti.

Hareketimiz akşam saat sekizi bulmuştu. Benim hiç sancım yoktu. Güle oynaya keyifle yolculuk yaptık. Haydarpaşa'ya vardığımız zaman geceyarısı olmuştu. Hastanenin kapısından içeri saptık ki, ne görelim. Hastane pırıl pırıl ışıklar içinde. Kapıda Dr. Siyami Ersek, başında ameliyat takkesi, yanında asistanları, hastabakıcılar, ayakta bekliyorlar. Tekerlekli ve tekerleksiz sedyeler hazır.

YILDIRIM PTT
TELGRAF
Adres:
İLK KARARI NE OLDUĞUNU BİLDİRMENİZİ AYRICA RİCA EDİYORUM COK İSTİRAP
İÇİNDEYİZ HASTAHANENİZDEN ALAKA GÖSTERMENİZİ VE BİRAN EVVEL TEDAVİYE
BAŞLANMASINI TEKRAR TEKRAR RİCA EDİYORUM GENEL SEKRETERİNİZ BULENT
ECEVİT HASTAYLA B
GÖRÜLDÜ
PTT
--- SURETTİR ---
TELGR YILDIRIM HAYDARPASA COGUS CERRAHİSİ MERKEZİ
SAYIN NOBETCİ HEKİMİNE KADIKOY İSTANBUL
YALOVA 334-130 14/10/1970 20/25
YILDIRIM MURACAATTIR 14 EKİM SAAT 19 BLCUK YAKIN ARKADASIMIZ
PARTİ VE AİLE ARKADASINIZ AHMET ISVAN BİR TRAFİK KAZASINDA KABURGA
KEMİKLERİ KIRILDIGI İCİN HAYDARPASA COGUS CERRAHİSİ MERKEZİNE AMELİYAT
İCİN GONDERİLMİSTİR BİRAN ONCE SAYIN SİYAMİ ERSEKİN GORMESİ ILK ACELE
IHTİYACTIR SAYIN ERSEKİN BİRAN ONCE AMELİYAT YAPMASI HAYATİ İCİN KESİN
IHTİYACTIR SİZDEN RİCAM GONDERDİGİMİZ HASTAYI BU GECE HASTAHANENİZE KABUL
ETMENİZDİR VE TELGRAFIMI ALDIGINIZDAN İTİBAREN DR. SİYAMİ ERSEKİ
HABERDAR EDEREK GELİR GELMEZ GORMESİNİ SAGLAMANIZDIR. TELGRAFIMI
ALDIGINIZI LUTFEN BİLDİRMENİZİ RİCA EDERİM DR. SİYAMİ ERSEKİN TESHİSİ VE

İsmet İnönü'nün Haydarpaşa Göğüs Cerrahisi Merkezi'ne Telgrafı.

Korktuğumuz başımıza gelmiş, Siyami Ersek, Paşa'nın aşırı uyarıcı telgrafı yüzünden alarm durumuna girmişti. Mehmet'le Bülent bana "Sen inle!" dediler. Ben, "Yahu bu adam Türkiye'nin en büyük doktoru, ben onu aldatabilir miyim?" dedim. Siyami Bey'den özürler diledik, Paşa'nın duygusal davrandığını anlattık. Siyami Bey çok anlayışlıydı. Ameliyata gerek olmadığına karar verdi, durumu Paşa'ya bildirdik. Ertesi gün Paşa'ya "Büyüklüğünüz kadar cömert ilginiz..." diye başlayan bir teşekkür telgrafı çektim. Bülent beni hastaneye yerleştirdikten sonra Yalova'ya döndü, bizim evde kalıp, birkaç

gün Paşa'ya gidip gelerek basın özeti vs. hizmetleri yaptı.

Şimdi yukarda mim koyduğumuz noktaya gelelim. Hastanede İsmet Paşa'nın hastası olarak el üstünde tutuluyordum. Reha refakatçi olarak yanımdaydı. Reha'yı telefona çağırdılar. Gitti geldi, bilgiyi verdi. Telefondaki Bülent'miş. Söylediği şuymuş: "Bu telefonu Paşa'nın talimatıyla yapıyorum. Yarın Kadıköy'e gideceğiz. İl genel meclisi üyesi Muzaffer Aksoy bulundu, o da köyünde olacak. Bunu İsvan'a bildirin."

İnanılır gibi değildi Paşa. Demek ki, köy ziyaretleri programını yapmayı bana bırakması isteğimi ve Kadıköylü il genel meclisi üyemize haber vermemizin uygun olacağı dileğimi duymuş ve belleğinin bir yerine yerleştirmiş. Günler sonra bana gösterdiği sevgi ve ilgi sırasında "Ben bu adama daha ne yapabilirim?" arayışına girmiş, bilgisayarda dosya arar gibi belleğini yormuş ve bu isteğimi bulmuş, yerine getirmiş, memnun olacağımı düşünerek de bana haber verilmesini istemiş. Tabii haberi veren Bülent de, haberi alan Reha da, iletişimini sağladıkları bu muhteşem insanlık örneğinden ve inanılmaz hafıza yeteneği olayından habersizdiler. Olayın evveliyatını anlatınca Reha'nın nutku tutuldu. Ben ise, bildiklerime, düşündüklerime inanamıyordum.

Paşa, Mevhibe Hanım ve İl Başkanı Ali Topuz'la birlikte ertesi gün hastanede ziyaretime geldi. Artık benim kırık kaburga kemiklerim ulusal basının konusu olmuştu. *Cumhuriyet* gazetesinde Paşa'nın beni, Mevhibe Hanım'ın Reha'yı öperken çekilmiş fotoğraflarımız çıktı. Hastanede birkaç gün kaldıktan sonra eve çıktım ve on gün kadar süren bir istirahat döneminden sonra tamamen iyileştim.

İsmet Paşa Ecevit Ayrılığı Başlıyor

1971 yılı 12 Mart'ında ordu bir muhtıra ile rejime müdahale etti. Partisiz bir reform hükümeti istiyorlardı. Demirel hükümeti istifa etti. CHP Genel Başkanı İnönü ve Genel Sekreter Ecevit, ilkin müdahaleye karşı çıkmaya, ordu destekli bir hükümete bakan vermemeye karar verdiler. Olaylar çok hızla gelişiyordu. Ordu CHP'nin bu kararına karşı ısrarlarını artır-

dı. İsmet Paşa, verilen müşterek karardan vazgeçip CHP'den istifa ederek sözde bağımsız hale gelen Nihat Erim hükümetine bakan vermeye razı oldu. Yükselen ortanın solunun lideri ve "Karaoğlan" konumuna gelmiş olan Ecevit, İnönü'nün kendisini toplantıya beklediği bir sırada, genel sekreterlikten istifa etti ve 12 Mart darbesinin, ortanın soluna ve kendisine karşı yapılmış olduğunu açıkladı. İnönü ile Ecevit birbirlerine tamamen ters düşmüşlerdi.

İstanbul örgütü olarak biz bir ikilem içindeydik. Ortanın solunu ve Ecevit'i destekliyor ama aynı zamanda İnönü'ye olan saygı ve sevgimizi de koruyorduk. 12 Mart Askerî Müdahalesi'nden de çok rahatsızdık. Böyle, yarı askerî bir rejimin kolaylaştırıcı parçası olmaya razı değildik. Kuvvetle Ecevitçi olan parti meclisi, Ecevitçi Kamil Kırıkoğlu'nu genel sekreterliğe getirdi. Paşa sıkıştırılmıştı. Genel başkanlık yetkisini kullanarak olağanüstü kurultay çağrısı yaptı. Bazı iller, il kongrelerini yapmış, Ecevitçi kurultay delegeleri seçilmişti. Paşa olağanüstü kurultayın yeni delegelerle değil, eski delegelerle yapılmasını savundu.

Bu olacak bir şey değildi. Kurultay delegeleri partinin nihai sahipleriydi ve görevleri il kongrelerinde yenileri seçilinceye kadar sürer, yenileri seçilince doğal olarak biterdi. Paşa, kendi görüşünü destekleyen hukuki mütalaalar aradı ve buldu. Bu hukuki tartışmada biz de Paşa'yla ters düşmüştük. İstanbul il yönetiminin inisiyatifi altında Tekirdağ'da komşu illeri bir araya getiren bir bölge toplantısı düzenledik ve benim kaleme aldığım bir bildiri ile eski delegelerin görevinin bitmiş olduğu şeklindeki görüşümüzü açıkladık.

Ali Topuz'la birlikte Ankara'ya gittik. İnönü ve Ecevit kargâhları o derece birbirlerinden kopmuştu ki, biz her iki kargâha da gidebilen az sayıda kişidendik. Paşa'ya gittik. Olaylar haddimizi çok aşmıştı ama arabuluculuk yapmaya çalıştık. Paşa, önceden de açıkladığım gibi, Ecevit'i sorumsuzlukla suçluyor, "Biz onu toplantıya bekliyoruz o evinde basın toplantısıyla istifa ediyor. Benim çok emeğim vardır Bülent'in üstünde" diyordu. Bu sözün arkasından ben "Fakat Paşam, müşterek

kararınız darbe karşısında direnmekmiş. Siz vazgeçmişsiniz" dedim. Paşa, gayet hırslı bir ifadeyle, "Ne zannediyor bunlar, devlet adamı, büyük adam, bir kerede mi doğru karar verir? Doğru karar on defa karar değiştirilerek verilir. Atatürk de böyle yapardı" dedi. Bu sözler beni etkiliyordu ama asıl, olayın bir başka yüzü olduğunu, Paşa'nın şu sözleriyle gördüm: "Bülent bana istifa etti, ben kime istifa edeyim? Ben tarihe karşı sorumluyum, Bülent tarihte yoktur, o sonra gelecek. Baktım, askerler ağır basıyor; parlamentoyu kapatacaklar. Kaç yıl için? Bülent bunu biliyor mu? Bir daha parlamento nasıl açılacak? Ne zaman? Nihat Bey'in bağımsızlaştırılmasını kabul ettiler, hükümete birkaç bakan verdim parlamentoyu kapanmaktan kurtardım. Evet söyleyin bakayım, Bülent bana istifa etti, ben de istifa etseydim ne olurdunuz?"

Doğrusu bunlara karşı söyleyecek fazla sözümüz yoktu. Ama Ecevit'in Nihat Erim'i kıskandığı için karşı çıktığı suçlaması çok haksızdı. Ecevit, Atatürk devrimlerinin üstyapı devrimleri olduğunu, artık sıranın altyapı devrimlerine geldiğini söylemiş, asıl devrimin iktisadi konularda yapılması, ekonomik gücün halka mal edilmesi gerektiğini ifade etmişti. Ortanın solunun o devrimi gerçekleştirmek için ortaya konduğunu iddia etmişti. Nihat Erim, Ecevit'in Atatürk devrimleri hakkında söylediği sözleri çarpıtarak "CHP genel sekreteri Atatürk'ü eleştiremez" diye demagoji temelinde bir parti meclisi konuşması yapmış, konuşmanın metnini basına sızdırmış, asıl amacının Ecevit'in önünü kesmek olduğunu ortaya koymuştu bence. O konuda tamamen Ecevit'e hak veriyordum. Bu bildiklerimi Paşa'ya anlattım. İnanıyorum ki Paşa benim bildiklerimin belki fazlasını bile biliyordu. Bazı yorumcular, Paşa'nın kafasında birbirinin kuyruğuna değmeden dolaşan kırk tilki olduğunu anımsatarak, Ecevit'e haber vermeden fikir değiştirmesinin, Ecevit'i küçük düşürerek harcamak amacından kaynaklandığını dile getirdiler.

Biz parti örgütü olarak, ama özellikle İstanbul örgütü olarak İsmet Paşa ile Ecevit arasında "Ya o, ya ben" ölçüsünde bir restleşmeyi, aslında umutsuzca, önlemeye çalışıyorduk. Ecevit kar-

şıtları, Ali Topuz başkanlığındaki Ecevitçi İstanbul il yönetim kurulunu İsmet Paşa düşmanı gibi gösterip, Paşa'nın tarihî kişiliğine sığınarak siyasi güç kazanmaya çalışıyorlardı. Bunun çarpıcı bir örneğini Paşa'nın İstanbul'a gelişinde yaşadık. Paşa uçakla gelecek, Taşlık'taki evine götürülecekti. Olağan koşullar altında, Paşa'yı il başkanı ya da birkaç il yönetim kurulu üyesi karşılar ve evine götürürdü. Galiba Paşa bu onuru Ecevitçi Topuz grubuna vermek istemediği için, oğlu Ömer Bey tarafından karşılanmayı planlamıştı. Başını Şoförler Cemiyeti başkanı ve milletvekilimiz Kazım Özeke'nin çektiği, bizim "Satırcı" dediğimiz grup, il yönetiminin Paşa'ya karşı olduğu için onu karşılamayacağını yayıyor, bunun puanını kazanmaya çalışıyordu.

Şoförler Cemiyeti üyeleri, ki çok azı CHP'liydi, büyük bir bindirilmiş kuvvetle havaalanına gitmişler, Paşa'yı kendi arabalarına alabilmek için Ömer Bey'in arabasının kontak anahtarını kırmışlar. Sonunda Paşa'nın Taşlık'taki evine nasıl gittiğini anımsamıyorum ama, Ömer Bey'in Paşa'ya, "Sizin partilileriniz arabamı sakatladılar" dediğini duyanlar olmuş.

İl yönetimindeki arkadaşlarım bana telefonla olayları bildirip Yalova'dan acele çağırdılar. Paşa'nın Taşlık'taki evine ulaştığım zaman bahçe ve içersi çok kalabalıktı. Korumalar içeri girmek isteyenleri önlemeye çalışıyorlardı. Kapıda Kemal Demir'i gördüm, korumalara talimat vererek beni içeri aldırdı. Paşa'ya "Hoşgeldiniz Paşam" dedim, "Seninle yarın görüşmek istiyorum, yarın saat 17'de bana gel" dedi.

Ertesi gün Paşa'ya gittim. Uzun ve önemli bir konuşma geçti aramızda. Paşa'dan ayrılır ayrılmaz eve geldim ve konuştuklarımız belleğimde tazeyken ne söylendiğini piyes yazar gibi yazdım. Konuşmamız söyle geçti:

İsmet Paşa'yla Görüşmenin Tutanağı

09/04/1971 cuma günü saat 17:30'da, Paşa'nın daveti üzerine çaya gittim. Paşa 17:45'te yukardan indi, paltolarımızı giydik, bahçede yürümeye çıktık.

Paşa- İstanbul çok karışık. Dün gözümle gördüm. Yöneticiler teşkilat tarafından tasvip görmemektedir.

Ben- Dün havaalanında gördüğünüz kalabalık partiyi temsil etmez. Onlar parayla tutulmuş, hadise çıkartmak için getirilmiş kimselerdi. Çoğunun partimizle hiçbir ilişkisi de yoktur.

Paşa- Kadıköy'de toplanılmış, bildiri tenkit edilmiş. [Ali Topuz'la benim Ecevit'in istifasından sonra Ankara'da bulunduğumuz sırada arkadaşlarımızın hazırlayıp, bize telefonla bildirdikleri ve bizim Paşa'yı hedef alan kısımlarını hafiflettiğimiz basın bildirisi] Nedir o ismi, Metin [Tüzün] ben yazdım demiş. Ali Bey [Topuz] "Bizim yokluğumuzda yazılmıştır ama biz de tasvip ettik" demiş. Dün geldikleri zaman yüzlemedim, iyi muamele ettim.

Ben- Paşam ben size Ankara'da açıkça söylemiştim, "Bu hadise [Ecevit'in istifası] büyük dalgalanmalara sebep olacaktır. Bülent'i tasvip, ona bağlılık ifadeleri olacaktır. Bunların önüne geçilemez. Biz, bu arada sizi hedef alan ifadelerin bulunmasını önleyebilir, partide birliği ancak böyle koruyabiliriz" demiştim. O zaman İstanbul'daki arkadaşlarımızın bildiri yazdıklarını bilmiyorduk; sonradan gelişmeler tam dediğim gibi oldu. O zaman siz benim sözlerimi anlayışla karşılamıştınız, ben de rahatlamıştım. Fakat sonradan Parti Meclisi'nde Nail Gürman'a karşı yürüttüğünüz ve şimdi tekrarladığınız mantık çok farklı. Diyorsunuz ki, benimle Ecevit arasında bir anlaşmazlık var. Ecevit'e bağlılık ifade eden herkes, bana karşı oluyor. Ankara'da bana verdiğiniz cevaptan böyle düşünmeyeceğiniz anlaşılıyordu.

Paşa- Ben Bülent'le aramızdaki anlaşmazlığın önemsiz olduğunu söyleyemem. Bülent'in yanıldığı anlaşılmıştır. Kamuoyunda Bülent mahkûm olmuştur. Onu haklı bulanlar da yanılmışlardır. Yanlışlığı ispatlanmış bir yolda direnmektedirler. Ben yöneticileri tutuyorum deyip, karşı tarafı gücendiremem.

Ben- Ben Ankara'da size telefon ederek Necdet Uğur Bey vasıtasıyla İstanbul bildirisini, o günkü konuşmamıza uygun bulduğum için okudum. Necdet Bey de size nakletti. İtirazınız yoktu.

Paşa- "Gerçek Lider", "sonuna kadar desteklemek". Bunları bana getirip madde madde okuyorlar. Şimdi sen bunları bı-

rak. Bülent kendisini kurtarabilecek mi? Bir ruh bunalımı içerisinde gibi gözüküyor. Tahrike çok müsait. Devamlı tahrik ediyorlar. Kurtarabilecek mi kendisini? Ne dersin? Yazık olur bunca emeğe. Benim çok emeğim vardır Bülent'in yetişmesinde. Çabaladıkça batıyor. Her çıkışında daha fena duruma düşüyor. Ben ne yapacağım? Bu sorumsuzluktur diyeceğim. Biz kendisini toplantıda bekliyoruz, o evinde istifa toplantısı yapıyor. Nereye gider bunun sonu? Vazgeçmiyor. Grupta da konuştu. Ille bu hükümet kurulmasın. Bana dedi ki, Nihat Erim olmasın da kim olursa olsun... Parlamento kapansın... Kaç sene? Biliyor mu? Bütün dünyanın gözü üstümüzde. Türkiye'de devlet yok diyecekler. Boşluğu bulan dolduracak. Arkasını düşünmeden nasıl bir gidiştir bu? Ben bunların hepsini halka açıklarım. Bir bir söylerim. Bin parça olur Bülent de hepsi de.

Ben- On iki saat öncesine kadar sizin de katıldığınız müşterek karar, darbe karşısında direnmekmiş. Siz sonradan vazgeçmişsiniz. Bülent eski kararda kalmış. Şimdi imkânsız bir düşünce gibi gördüğünüz düşünce on iki saat öncesine kadar sizin de diğer yöneticilerimizin de müşterek fikrinizmiş.

Paşa- Ne zannediyorlar bunlar? Bir karara bir seferde mi varılır? Öyle zannediyorlar ki, büyük adam, devlet adamı, ilkin doğru karar verir, sonuna kadar aynı kararda kalır. Öyle değildir. En büyük devlet adamları karara varmak için elli defa fikir değiştirirler. Atatürk de öyle yapardı. Nihat Bey'e [Erim] söyledim. Bakan vermemize lüzum yok dedim. Grubu da serbest bırakırız, güvenoyu alırsın dedim. Kuramam hükümet o zaman dedi. Baktım olmayacak. AP bize bakıyor. Biz girmesek onlar da giremeyecek. Bunları bir bir anlatırım halka. Şimdi bütün emekler ziyan mı olacak? Sen ne dersin? Ne yapabilirim?

Ben- Bana anlattıklarınızı Bülent'e söylediniz mi?

Paşa- Yanaşmıyor ki... Evine gittim, kaskalabalık. Yalnız kalma imkânı aramadı.

Ben- Emrederseniz fikrimi söyleyeceğim.

Paşa- Söyle söyle... (içeriye girdik)

Paşa- Ne düşünüyorsun? Nasıl toparlanılır?

Ben- Paşam ben karamsarım. Bir İnönü-Ecevit çatışması olacaksa, bu Türkiye'de kim bilir kaç yıl için gerçek bir demokratik halk hareketinin sonu olur. Paramparça oluruz. Önce şunu biliniz: Ortanın solu mücadelesi sonunda parti içindeki bütün kararlı insanlar, fazilet sahipleri, politikayı çıkar için değil de inançları için yapanlar, fırsatçı olmayanlar bir tarafa, ortanın solu tarafına geçtiler, çıkarcılar karşı tarafa ayrıldılar. Tabii her iki tarafta da bunun istisnaları vardır. Fakat temel ayırım çizgisi böyledir. Şimdi bir Ecevit sorununu sonuna kadar zorlarsanız, kırılma yukardaki çizgiden olacaktır. Politikada yanınızda görmek istediğiniz kişiler (elimle kendime işaret ettim) karşınızda, bunca yıllık mücadelede ayıklaya ayıklaya yanınızdan uzaklaştırdığınız kimseler yanınızda olacaktır. Dün havaalanında gördüğünüz gibi kimseler saracaklar çevrenizi.

Paşa- O senin söylediğin gibi değildir. Öbür taraftan değerli insanlar bulur onlarla çalışırım. (Aradaki sözleri hatırlamıyorum, birkaç cümle sonra) Börekoğlu, [Ortanın solu politikamıza karşı çıkan yerel politikacı. İstanbul İl Başkanlığı için Ali Topuz'a karşı aday oldu, kaybetti. Adalet Partisi'ne geçti.] öyle Kazım [Şoförler Cemiyeti başkanı. İl yönetiminde ortanın soluna karşı milletvekilimiz.] gibi bir adam değil. Her mevzuya aklı eriyor. Ben kendisiyle yeni tanıştım. Geçende ısrar ettiler, Ankara'da kabul ettim. Dün de buraya geldi. Kendisine güveniyor. İhtirası da var. Fena adam değil. Beğendim.

Ben- Paşam bu görüşünüzü paylaşamıyorum. Siz onun bedelini ödeyemezsiniz. (Bu sözüme hiç tepki vermeyişi, ne demek istediğimi sormayışı, ne demek isteyeceğimi bildiğini gösterir.)

Paşa- Olabilir, sen daha yakından tanıyorsun.

Ben- Haklısınız paşam.

Paşa- Peki ne tavsiye edersin? Ne yapabilirim?

Ben- Bülent'le aranızdaki anlaşmazlığın sadece hükümetin kurulma şekline bağlı olduğunu, ortanın solu anlayışının bugüne kadar Bülent'in anladığı ve anlattığı gibi olduğuna inandığınızı birkaç fırsattan yararlanarak açıklayınız. Teşki-

lata gönderdiğiniz genelge bu mahiyetteydi. Bunu birkaç kere daha başka üsluplarla tekrarlayınız. Ecevit gitti ortanın solu bitti demek isteyenlerin cesaretini kırınız. Bizim kanat buna minnettar olacaktır. Bu sayede belki beraberlik sağlanabilir.

Paşa- Ben bu konuda Bülent haklıydı diyemem. Hatırlıyorum siz Ankara'da da anlaşma zemini aradınız. (Ecevit'in istifası üzerine Topuz'la birlikte yaptığımız ziyareti kastediyor) Bülent yanılmıştır. Onu haklı bulanlar da yanılmıştır. Askerî müdahale bitmiştir.

Ben- Konuya başka açıdan bakıyorsunuz. Anladığım kadar Bülent, askerî darbeyle demokrasiye yapılan zararla, CHP'nin halktan kopmasının demokrasiye yaptığı zararı farksız görüyor. Onun için halkı önemsemeyen çözüm yollarının karşısında.

Paşa- Tarih hükmünü verirken ne diyecek? Tarihte Bülent yoktur. Bundan sonra olacak o. Tarih böyle bir hatanın yükünü bana yükler. Müsaade edemem buna.

Ben- Paşam, başka bir konuda da görüşlerim var açıklamama izin verir misiniz?

Paşa- Açıkla, açıkla.

Ben- Kanımca Erim hükümetini çok fazla tutuyorsunuz. Zaten kabinede on küsur CHP'li bakanıyla, CHP'li başbakanıyla bu hükümet bizim hükümetimiz gibi gözükmekte. Siz bu hükümeti aşırı ölçüde desteklemekle, dikta gücüyle ayakta duran bu hükümetin bir CHP hükümeti olduğu kanısına kuvvet kazandırıyorsunuz.

Paşa- Hükümet bizim hükümetimiz değildir. Bunu açıkladım.

Ben- Halk öyle görmüyor. Biz bunu biliriz. Fakat politikanın bizim kadar içinde olmayan aydınlar bile bu hükümetin bir CHP hükümeti olduğu inancında. Ve siz bu inancı güçlendirecek davranışlarda bulunuyorsunuz. Mesela, hükümet programını mükemmel bulduğunuzu söylediniz. Hem de yetkili kurullarda görüşülmeden önce...

Paşa- O akşam bana gösterdi ertesi gün kamuoyuna açıklandı.

Ben- Neyse Paşam, ben bizim yaptığımız programın dışında, hiçbir programın mükemmel olmasını mümkün görmem. Biz halktan bizi iktidara getirmesini istiyoruz, siyasi partiyiz. Iddia ediyoruz ki en mükemmel programı da en mükemmel yünetimi de biz yaparız. Başkalarının mükemmel program yapabileceğini itiraf etmek, bizim kendimizi inkâr etmemiz anlamına gelir.

Paşa- Ben, bu koşullar altında, böyle uzlaşmaz unsurları bir araya getirebilme bakımından, dikta karşısında, onun şartlarını karşılamak bakımından mükemmel dedim. Bizim programımıza da başka partilerin programına da uymayacağı tabiidir.

Ben- Sözlerinizden bu mana çıkmadı. Bu konuyu açıklarsanız çok iyi olur.

Paşa- Bunu yaparım, yaparım.

Ben- Paşam, bir de grupta son yaptığınız konuşmada Bülent'in Erim'e itirazını bence yanlış ve haksız değerlendirdiniz. Bazı çevreler tarafından yayılmak istenen fikre, yani memleket yararına olmasına rağmen, Erim'i kıskandığı için, Bülent'in ona karşı çıktığı fikrine yardımcı oldunuz. Bu Bülent'in kolayca silemeyeceği bir lekedir. Halbuki Bülent, Erim'e çok haklı sebeplerle, ayrıca şahsı için itirazda haklıdır. Erim'in başbakan yapılması, Ecevit'in büyük bir başarıyla CHP içinde tasfiye ettiği fikirlerin silah zoruyla getirilmesi demektir. Ecevit bu nedenle Erim'e şahıs olarak itirazda ayrıca haklıdır. Başka birisi seçilseydi, bu ilave mahzur olmazdı. O konuşmanızda Ecevit'e çok kıyarak davrandınız.

Paşa- Hangi fikir bu tasfiye edilen?

Ben- CHP'nin aydınlara bir de moda olmuş deyimiyle "zinde kuvvetlere" dayanması gerektiği fikri, Ecevit'in Atatürk'ü eleştirmesi konusu.

Paşa- O konularda ben kesin vaziyet almadım ki. Bülent'e gittim, ileri gitme dedim, Nihat'a ve Satır'a gittim, Bülent haklı dedim ve beraberliklerini böyle sağladım. Yoksa kopacaklardı. Satır teklifler aldı gitmedi. Nihat'a senede bir defa dış politika konusunda halk önüne çıkma imkânı tanıyordum, böyle tutuyordum. Başka bir şey istemeden kaç yıldır

duruyor. Çok emek verdim Bülent'e. Ben bu muameleye layık değildim.

Ben- Erim'in meşhur Atatürk'ü eleştirme konuşmasını yaptığı sırada ben Parti Meclisi'ndeydim. Çok kasıtlı, kamuoyunu Bülent aleyhine kışkırtmak amacını güden bir konuşmaydı. Sonraki gelişmelerden de anlaşıldı ki, bu konuşma, Ecevit aleyhine parti dışında örgütlenen ve partimizi hedef alan akımla ilişkilidir, en azından tam aynı zamana getirilmiştir ve aynı temaları işlemektedir. Yani, yapılması gereken devrimleri Atatürk yapmıştır, bize onları korumaktan başka görev düşmez görüşü.

(Bu sırada Hasan Rıza Bey'in geldiğini bildirdiler. Halbuki Paşa telefonda ona saat 19:00'dan sonra gelmesini söylemişti ve saat 18:45'ti.)

Ben- Paşam bunları Bülent'e anlatabilir miyim?

Paşa- Tabii anlatırsın, hepsini anlatırsın. Pazartesi tekrar görüşelim.

Ben- Pazartesi ne zaman geleceğimi şimdi bildirecek misiniz, yoksa ayrıca emrinizi bekliyeyim mi?

Paşa- Ben seni ararım.

(Hasan Rıza Bey girdi, ben çıktım.)

Son sürat İstanbul'da kalmakta olduğum kayınvalidemin Levent'teki evine gittim, konuşmalar belleğimde tazeyken hiç ara vermeden bu metni yazdım ve Ecevit'e telefonda okudum. Ben okudum o yazdı.

Paşa'nın Şaşırtan Ziyareti

Ertesi gün Ecevit Paşa'ya cevabını verdi. Bu sefer telefonda o söyledi ben yazdım. Ecevit'in cevabı şöyleydi:

> *Sayın İnönü ile mücadele benim aklımdan geçmez. İnönü'nün kurduğu demokrasiyi ve başlattığı ortanın solu hareketini yaşatmak için kendi anlayışıma göre, üstüme düşeni yapmaya çalışıyorum.*
>
> *Buna çalışırken ne parti disiplinine karşı çıkarım ne de genel başkanıma saygısızlık anlamı taşıyan bir davranışta bulunurum.*

Ortamda böyle eğilimler olursa, bunları da önlemek için üzerime düşeni yaparım. Çalışmalarımı partide huzursuzluk yaratmayacak ve normal rejime geçişi güçleştirmeyecek ölçüler içinde tutmaya dikkat edeceğim.

Bugünkü ortamda ortanın solu hareketi için gerekli gördüğüm çabaları gösterirken, siyasette yıpranmam söz konusu olabilir. Fakat kişisel ihtirasım olmadığı için, eğer bir işe yarayacağına inanırsam, yıpranmayı göze alırım. Beni ilgilendiren, inandığım bir hareketin ilerlemesidir. Bu hareketin yozlaşabileceği izleniminin uyanması CHP'ye de demokrasi davasına da büyük zarar verir kanısındayım.

Türkiye'de birçok aydının ve basının farkında olmadığı bir geniş kamuoyu var ki, ortanın solu muhteva ve açıklık kazandıkça, CHP'ye yöneliyordu. Yeni rejimin getirdiği ortamda, ortanın solu tutumunu yozlaştırma niyeti besleyenleri cesaretlendirici tertiplere karşı, başta Sayın İnönü olmak üzere, elbirliği ile kesin vaziyet alırsak, pek çok şey kurtarılabilir.

Sayın İnönü emrederse, bu konular ve kendi uygun görecekleri konularda kendileriyle her zaman görüşmeyi ödev bilirim.

Bülent Ecevit
Sayın İnönü'ye sunulmak için telefonla
Ahmet İsvan'a yazdırılmıştır.

Bu yazıyı Bülent bana 11 Nisan 1971 günü yazdırmıştı. Ben Paşa'yı ayın 13'ünde aradım. Telefona Mevhibe Hanım çıktı. Bülent'in cevabı olduğunu bildirerek, Paşa'nın ne zaman gelmemi emrettiğini sordum. "O gelmesin, ben ona geleceğim" cevabıyla karşılaşınca çok şaşırdım ve tabii telaşlandım. Üstelik kayınvalidem evde tadilat, inşaat yaptırıyordu. Evin girişi kum, çimento, tuğla kırıklarıyla doluydu. İnşaat işçilerini paydos ettirip, temizlikle görevlendirdik. Reha Yalova'da öğretmendi. O da karadan otomobille ucu ucuna yetişti. Paşa kayınvalidemin Levent'teki evine 14 Nisan 1971 günü geldi.

Kendisini bahçe kapısında kayınvalidem, Reha, kızımız Nurhan ve ben karşıladık. Hemen "Oğlanlar yok mu?" diye

sordu. Yalova'da okulda olduklarını söyledik. "Orhan burada okumuyor muydu?" diye sordu. Hayret!, hayret! Evet Paşa Yalova'da evimize geldiği zaman tanıdığı Orhan evdeydi ama Saint Michel öğrencisiydi. Orta kısmını bitirince Yalova'ya gelmesini uygun bulmuştuk. Gerçekten çok merak ederim bu hafıza gücüyle bize gösteriş mi yapıyordu Paşa, yoksa onun için sıradan bir davranış biçimi miydi?

İçeri girdik. Giriş koridorunda kayınpederim Kemal Doğan Paşa'nın üniformalı büyük boy bir fotoğrafı vardı. Kayınpederim 19 Mayıs'ta Atatürk'le birlikte Samsun'a çıkanlardandı ve büyük taarruzun topçu komutanıydı. Benim onun damadı olduğum daha önce İsmet Paşa'yla aramızda konuşulmuştu. Paşa kayınpederimin fotoğrafına bakıp, "Çalımından da geçilmezdi" dedi. Kayınpederim temiz giyinmesiyle anılırmış. İçeri oturma odasına geçtik, hanımlar bir arada oturdular, Paşa'yla ben karşı köşede. Paşa kayınpederimle ilgili sözlerine devam etti ve sözü kendisinin Garp Cephesi Kumandanı olduğu zaman yaşanan bir olaya getirdi. Paşa savaş anılarını anlatıyordu ama, asıl amacı o anılardan yararlanarak bana çok ustaca bir mesaj vermekti. Ben o mesajı aldım, burada anlatacağım; ama, Paşa'nın anlatımında yararlandığı olayları ve isimleri ne yazık ki bugün hatırlamıyorum. Paşa'yla olan ilişkilerim sırasında gününde değerini bilmeyip yitirdiğim böyle ayrıntılar için çok üzülürüm.

Cephede bir kumandan varmış. Paşa'ya savaş taktiği konusunda bir öneride bulunmuş. Paşa kabul etmemiş. Bu kumandan ısrar etmiş, bir daha aynı görüşü dile getirmiş. Paşa yine teklifi reddetmiş. Bu sefer kumandan önerisini yazıyla bildirmiş. Paşa o komutanı çağırmış ve "Bana bak iki gözüm. Bir görüşün var. Bir söyledin, olmaz dedim. Bir daha söyledin, yine olmaz dedim. Bir de yazıyla bildirdin. Ben Garp Cephesi komutanıyım, sen emrimde bir komutansın. Sana o görüşüne aykırı emir veriyorum. Yapacak mısın?" demiş, tabii komutan yapacağını söylemiş ve savaşı kazanmışlar.

Paşa bu hikâyeyi öyle bir maharetle anlattı ki, kendi durumumla olan paralelliği anlamamak imkânsızdı. Paşa bana,

"Ben genel başkanım, sen benim partimde ufak bir politikacısın. Sana görüşlerine aykırı emir veriyorum. Yapacak mısın?" demek istiyordu. Kendisini hayranlıkla dinledim ve "Paşam söylediğinizi anladım" dedim. Yan yana oturuyorduk, bacağıma bir tokat attı ve "Anlarsın, anlarsın, kalk hanım gidiyoruz!" dedi ve ayağa kalktı. Ben hâlâ Ecevit'in cebimde bekleyen yazılı cevabını düşünüyordum. "Paşam Ecevit'in cevabı..." dedim. "Haa, evet ver onu" dedi, aldı cebine koydu. Paşa, Ecevit'in cevabını almak için değil, beni Ecevit'e karşı tavır almaya ikna etmek için gelmişti.

1971'in ikinci yarısından itibaren Ecevit'le Paşacılar arasındaki mücadele gittikçe daha çok su yüzüne çıkmış, bir "Ya o, ya ben" kurultayı kaçınılmaz hale gelmişti. Örgüt bir ikilem içindeydi. Bir yanda ortanın solunu halka en etkili biçimde anlatmış, benimsetmiş olan Ecevit, öte yanda müstesna kişiliği ve muhteşem tarihiyle İsmet Paşa. Bu ayırımda önemli bir fark gözlüyordum. Ecevit'i destekleyenler Paşa'yı seviyor, Paşa'yı destekleyenler Ecevit'e karşı öyle derin bir sevgi hissi taşımıyordu. Ne var ki, ortanın solunu halk katmanlarında kabul ettiren Ecevit'ti. O giderse ortanın solunun biteceği korkusu vardı. Art arda yapılan il kongrelerini Ecevitçiler kazanıyordu. Kemal Satır'ın seçim bölgesi ve Paşa'nın son umudu olan Adana il kongresini de Ecevitçiler kazanmıştı.

Daha önceden de söylediğim gibi, parti içinde herkes, ya Ecevitçi ya Paşacıydı ve iki karargâh tarafından kabul edilebilecek az sayıda kişi vardı. Bunlardan biri bendim. Mukadder olan kurultayda Paşa'nın yenileceği bence kesindi. Paşa'nın o muhteşem tarihinin böyle sonuçlanması bana çok hazin geliyordu. Ankara il kongresi son büyük kongreydi. Ecevit'e gidip Paşa'yla konuşmak istediğimi söyledim. "Bir faydası olmaz ama, istiyorsan bir git bakalım" dedi.

"Dizinizi Döveceksiniz! İhtiyar Bana Söylediydi" Dersin

Paşa beni Pembe Köşk'te gece saat 22:00'de kabul etti. Meşhur çalışma odasında, yine meşhur masa lambasını yüzüme çevirerek her zamanki sevecen tavrıyla "Niye geldin?" dedi.

Çok yakın oturuyorduk. Uzandım elini iki elimin içine aldım ve "Paşam yalvarmaya geldim" dedim. "Yapmayınız, tarihinize ters düşüyorsunuz, tarihinizde bütün ilerici olayların ya başında ya içinde oldunuz. Şimdi bu çok önemli ilerici olayın karşısında, geçmişinizle çelişir durumdasınız, yapmayınız" dedim. Paşa elini ellerimin arasından çekti ve hırslı bir ifadeyle. "Sen benim tarihimi mi kurtarmaya geldin? O öyle derme çatma bir tarih değildir!" dedi. Belki hak etmiştim ama, haddimi çok aştığım suçlaması ile Paşa tarafından azarlanmam ağır gelmişti, güçlükle konuşabiliyordum. Kendimi zorlayarak ve boğazımdaki tıkanıklığı yenerek "Paşam, bu sözleri size söylememek çok kolay, ama ben size yakın olduğum için, size yararlı olmak için, kolayı değil zoru yapıyorum, lütfen beni anlayınız" dedim.

Birden Paşa'nın tavrı tamamen değişti. Sanki beni bu duruma getirdiğine pişman olmuştu. Yanağımı okşamaya başladı ve "Söyle, söyle, sen benim kardeşimsin" dedi Tekrar elini ellerimin arasına aldım, "Paşam siz Ecevit'in komünist olduğuna inanıyor musunuz?" diye sordum. Çekingen bir tavırla "Hayır inanmıyorum" dedi. Ecevit'in böyle suçlanmasından yararlanıyor oluşunun onu da rahatsız ettiği anlaşılıyordu. "Paşam, mücadele ettiğiniz kişinin böyle gerçeğe aykırı bir biçimde suçlanması karşısında susarak o durumdan yararlanmak, sizin büyüklüğünüze sığmaz. Görüşünüzü açıklayınız" dedim. Bu suskunluğunun onu da iyice üzdüğü çok açıktı. Tam savunma ifade eden bir tarzda, "Canım açıkladım ya" dedi. Kastettiği Ecevit'in istifasından sonra örgüte gönderdiği teşekkür genelgesindeki Ecevit'i öven kısımlardı. "Ama ondan sonra, 'bunalım geçiriyor' vs. gibi ifadeleriniz oldu ve sizden güç alan kesimler, Ecevit'e karşı her türlü suçlamanın sizce mubah olduğu zehabına kapıldılar" dedim.

"Benim çok emeğim vardır Bülent'in üzerinde. Ama o beni reddediyor, yok sayıyor. Etrafında birtakım insanlar, sorumsuzca meydan okuyorlar. Ben ne yapacağım? Bunların hepsini açıklayacağım..." dedi. "Paşam bugün Ecevit sizin başlattığınız ortanın solu politikası ile özdeşleşmiş durumda. Ecevit'e vere-

ceğiniz her zarar, o politikaya da zarar olarak yansıyor, bakın halk arasında Ecevit'e karşı olanlara 'Ortanın Göbekçileri', kısaltılmış şekliyle, 'Göbekçiler' deniyor" dedim. Paşanın ne yanıt verdiğini ne yazık ki anımsamıyorum.

Tekrar söze başladım ve "Paşam ortanın solu tartışmalarını ilk başlattığınız zaman, kurultayda bir ortanın solu tarifi yapmıştınız. Bu tarifiniz beni size daha sıkı bağlamıştı. Eminim ki bugün o sözlerinizi tekrarlarsanız, çok kişiyi mutlu edersiniz, sizin ortanın solunu terk etmediğiniz güvencesini vermiş olursunuz" dedim. "Nedir o tarif?" dedi.

"Ortanın solu tartışılıyor, sol sözünden korkanlar, politikamızın içini anlatıp sol dememekte ısrar ediyor, sol sözcüğünün 'sosyalizm' demek olduğunu savunuyorlardı. Siz kalktınız ve 'Bu ortanın solunu bir de ben anlatayım' dediniz ve 'Cumhuriyet Halk Partisi sosyalist değildir ve olmayacaktır. Çünkü, sosyalizmin kitabı vardır, sayfasını açarlar, satırını gösterirler. Fakat Cumhuriyet Halk Partisi halkın sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamada dünyanın hiçbir partisinden geri değildir' demiştiniz. Ben bu tarifinizden dolayı size hayran olmuştum. Bunu tekrarlarsanız, ortanın solu bitti diyenlerin etkisini silersiniz" dedim. "Peki yaparım, yaparım" dedi. Sonra Ecevit'in yanında bulunan bazı isimleri sayarak, onların Paşa hakkında söyledikleri küçümseyici sözleri nakletti ve ertesi gün Ankara kongresinde yapacağı konuşmada hepsinin cevabını vereceğini ifade etti.

Yine ricacı bir tarzda ve biraz da çekinerek, "Paşam, yapmayın yenileceksiniz" dedim. Hırslı bir ifadeyle, "Evet, kazanacak, kazanacaksınız! Yarın bayram var, bayram yapacaksınız. Genel başkan da olacak, başbakan da olacak. Ama sonra dizinizi döveceksiniz. Ben o zaman aranızda olmayacağım. İhtiyar bana söylediydi dersin!" dedi. Müthiş irkilmiştim. Bu kehanet gibi sözler, tüylerimi ürpertti ve ilerki zamanlarda aklımı işgal etti. Paşa'ya ortanın solu konusunda yapmış olduğu eski tarifi tekrar hatırlattım ve iznini isteyerek ayrıldım.

Paşa'nın bu korkutucu sözlerini gününde Ecevit'e naklet-meye içim elvermedi. Bugün bu kitabı yazdığım için tanık ol-

duğum böyle bir sözü bilerek gizlemeye hakkım olmadığını düşünüyorum. Fakat hakkım olan, hatta görevim olan bir şey var ve onu yapacağım. Bu sözleri, söylendiği ortam içinde duyan kişi olarak, bu sözlere bir kehanet ağırlığı verilmesini yanlış bulurum. Bu sözleri söyleyen çok yaşlı ve çok büyük adam, yaralıydı. Ömründe hiç tatmadığı bir yenilginin gelmekte olduğunu görüyordu. Kendisine sevgiyle sarılmak isteyen benim gibi birisini görünce umutlanıyor, fakat, kimsenin onu kurtaracak bir şey yapamayacağını da, acı acı biliyordu. Bu sözler Paşa'nın içindeki acının dışa vurmasıydı.

... Ve Tarihî Kurultay Yapılıyor

Ertesi gün, Ankara il kongresinde bu söylediklerim çarpıcı ve hazin bir biçimde ortaya çıktı. Önce Paşa'nın yanından ayrılışımı anlatmalıyım. Çalışma odasından çıktım, koridor insan dolu. Şoför, aşçı, bahçıvan, ev görevlisi, koruma polisi koridorda beni kutladılar. Hepsi Ecevitçiydi. Pembe Köşk'te Paşa'yla konuşma böyle kürsüden yapılmış gibi dışardan duyulacak kadar yüksek sesle yapılırdı. Koridordakiler bana, "Sen çok güzel konuştun. Senden önce Kemal Satır gelmişti, Paşa ona yarın yapacağı konuşmayı okudu, Satır sevinçten etekleri zil çalarak ayrıldı. Sen onu dengeledin" dediler.

Paşa'nın yaşamakta olduğu, kaçınılmaz ve dramatik olayın niteliği, Ankara il kongresinde çok acıklı bir manzarayla ortaya serildi. Paşa kürsüye çıktı ve elinde yazılı metin yoktu. En basit bir basın toplantısı için ne kadar önceden hazırlandığını bilen benim gibiler için bu çok şaşırtıcıydı. Ama bir gece önce Paşa'nın yanından ayrılırken Pembe Köşk çalışanlarının bana söylediklerine inanacak olursak, hazırlanmış bir konuşma varmış. Ona göre, demek ki, Paşa hazırladığı konuşmayı yapmaktan vazgeçmiş. Benim söylediklerim yüzünden mi? Olabilir.

Ankara kongresinde Paşa sanırım tarihinin en talihsiz konuşmasını yaptı. Ama bana vaat ettiği sözü de söyledi. Bakın nasıl. Paşa, kürsüden, "Ben söyledim" dedi. "Cumhuriyet Halk Partisi sosyalist değildir ve olmayacaktır." Sözün burasında Satırcılar Paşa'nın kendilerini desteklediğini düşünerek

alkışlamaya ve coşkulu tezahürat yapmaya başladılar. Paşa ise, lehinde yapılan tezahüratı, aleyhinde yapılıyor sanarak, kendisini alkışlayanları ağır şekilde azarlamaya başladı. Hırstan titrer durumdaydı. "Bülent Bey, ben bu tertiplere pabuç bırakmam!" diye adeta kükredi ve eliyle üst balkonları işaret ederek, "Üç militan oraya, beş militan buraya yerleştirmişsin, bunlarla beni önleyeceğini mi sanıyorsun!" şeklinde gayet hırslı bir çıkış yaptı. Paşa'yı alkışlayanlar buz gibi oldular. Günlük siyasi ikballeri için Paşa'nın benzersiz tarihî gücünden yararlanmak amacıyla onu, "Ecevitçiler seni yuhalatacaklar" diye yalanlarla korkutmaktan çekinmeyenlerin, kulağı duymayan, gözü çok az gören bu büyük yaşlı kahramanın kendisini kürsüde bu duruma düşürmesinde affedilmez büyük günah payları vardır. Ben en keskin Ecevitçi ilin önde gelenlerinden ve Ecevit'e yakın olanlardan biriydim. Ben biliyordum ki, Ecevit'i destekleyenler, Paşa'ya karşı derin bir saygı, sevgi ve minnet duymaktaydılar. Sonunda tarihin kapanması gereken bir sayfasını kapatırken, bağırlarına taş basarak, İsmet Paşa'ya karşı oy kullanmışlardır.

Benim Paşa'ya tavsiye ettiğim konuşmanın yarısının alkışların yanlış anlaşılmasıyla böylece etkisiz kalmasından sonra Paşa, konuşmanın ikinci yarısını da yaptı ama artık o sözlerin hiçbir etkisi kalmamıştı. Paşa, o gün o kürsüde, Ankara kongresini Ecevitçilerin kazanması halinde Ankara'nın başkent olmasının tehlikeye gireceğini de söyledi. Ne yazık ki bu, bir büyük insanın, bir büyük kahramanın önlenemeyen bitişiydi.

Birçok kişi gibi ben de Cumhuriyet Halk Partisi'ne uzun yıllar hizmet ettim. Parti bana İsmet Paşa'yı tanıma fırsatı vermiş olduğu için kendimi partiye karşı hep borçlu hissederim. Bu konuda son bir şey daha söyleyeyim. İsmet Paşa'nın istifasına sebep olan kurultayda ben İsmet Paşa'ya karşı oy kullandım ve doğru oy kullandığıma inanıyorum.

O kurultayın sonunda İsmet Paşa, ceketinin düğmelerini iliklediği, ihtiyar adımlarıyla Ecevit'e doğru yürümeye başladı. Paşa'nın kendisine doğru gelmekte olduğunu gören Ecevit, ona doğru yürüdü ve orta yerde buluştular. Paşa, kurultayı ka-

zanan Ecevit'i kutladı ve yerine döndü. Bu tarihî olaya tanık olan, ağlayan, alkışlayan, heyecandan birbirlerine sarılıp, beraberlikten güç arayan delegelerle doluydu kurultay salonu.

Burada biraz konu dışına çıkıp, bir onurlu insandan bahsedeceğim. Kurultayda oylama illerin alfabe sırasına göre ad okunarak yapıldı. Parti Meclisi en son oy kullandı. Sıra Parti Meclisi'nin oylamasına gelinceye kadar kurultayı Ecevit'in kazandığı anlaşılmıştı. Bu yüzden Paşa'ya oy verecek olanlardan bazı kimselerin, kazanan tarafta olmak için Ecevit'e oy verdiklerinden şüphe duyulur. Necdet Uğur Bey, Ecevit'in kazandığını bile bile Paşa'ya oy verdi. Necdet Bey, TBMM CHP Grup Başkan Vekili, yani İsmet Paşa'nın vekiliydi. Bir insanın vekilliğini yaparken, ona karşı oy kullanmanın ahlakî açıdan yanlış olacağını düşünerek oy vermişti Necdet Bey. Ne yazık ki, bu onurlu davranış Ecevit ve taraftarları arasında anlaşılamamış, son derece değerli ve birikimli olmasına karşın, Necdet Bey'e kuşkuyla bakan aşırı Ecevitçiler ondan yeterince yararlanılmasını engellemişlerdir.

Paşa bu kurultaydan kısa bir süre sonra Yalova'ya Termal Otel'e geldi. Telefon edip ziyaretine gitmek istediğimi bildirdim. Çok heyecanlı ve çok az umutluydum. Telefona kimin çıktığını anımsamıyorum. Bana "İsteğinizi Paşa'ya arz eder sizi ararız" dendi; tıpkı benim birçok kişiye yaptığım gibi. Tabii beni hiç aramadılar.

Ve İsmet Paşa'nın Sonu

Belediye Başkanı seçilmiştim ve göreve başlayalı birkaç hafta olmuştu. 25 Aralık 1973 günü İsmet Paşa 89 yaşında öldü. Paşa'nın naaşı TBMM'de halkın saygı duruşu için ziyarete açıldı. Mutlaka Ankara'ya gitmek ve o görevi yapmak istiyordum. Gece otomobille Reha'ya beraber Ankara'ya gittik. Büyük Millet Meclisi'nin önüne vardığımız zaman saat sabahın dördüydü ve ziyaret devam ediyordu. Karşılaştığımız muhteşem manzara üstümde unutulmaz bir etki bıraktı. Ankaralı sade vatandaş, Büyük Millet Meclisi kapısından bahçe kapısının dışına, oradan bulvarın karşı kaldırımına, oradan Çankaya istikametine dönerek Büyük Ankara Oteli'nin önüne kadar uzayan bir kuy-

ruk oluşturmuştu. Ziyaret kesintisiz devam ediyordu. Çok soğuk bir sabahtı; gecenin karanlığı içinde yerden yükselen buğular görüntüyü engelliyordu. Kuyrukta bekleyenlerin kimisinin kucağında bebek vardı. Belli ki, anne de baba da, İsmet Paşa'ya karşı bu son görevi yapmakta kararlıymışlar ve bebeklerini bırakacak kimseleri yokmuş. Yavrularını battaniyeye sararak ve saatlerce soğukta ayakta beklemeyi göze alarak, sessizce görevlerini yapıyorlardı. Bir süre durup bu heybetli manzarayı seyrettim ve ağzımdan dolu dolu şu sözler çıktı: "Bu millet gerçekten büyük millet!"

İŞBAŞI

1973 seçimleri bütün ülkeye, ama özellikle İstanbul'a, neredeyse 1950 seçimleriyle kıyaslanabilecek ölçüde bir heyecan ve coşku getirmişti. Tek parti döneminin CHP'si, çeyrek yüzyıldır uzaklaştırıldığı iktidara yeniden kavuşmuş, Türkiye'nin kültür, sanat, ticaret, sanayi, basın merkezi olan ve kamuoyu oluşturmanın odağında bulunan İstanbul, bir seçim döneminde, yani sadece dört yıl içinde, Adalet Partisi'nin kalesiyken, büyük farkla CHP'nin kalesi durumuna gelmişti. Bütün Türkiye'de manzara aşağı yukarı aynıydı ama, ülke nüfusunun onda birini oluşturan kent, belediye sınırları içinde 4 milyona ulaşan hemşehrisiyle, bir yandan Ankara'da parlamentoda en büyük parti olmanın, öte yandan İstanbul'da Belediye Meclisi ve İl Genel Meclisi'nde büyük çoğunluğu sağlamanın ve Belediye Başkanlığı'nı büyük farkla kazanmış olmanın olağanüstü coşkusunu yaşıyordu.

Bizi halk desteğinin bu doruğa çıkışına ulaştıran yakın geçmişteki olaylar ve belleğime kazınmış sahneler gözümün önünden geçiyor.

İstanbul Kongresi: Ecevit 12 Mart 1971 Müdahalesi'ni anlatıyor. Müdahaleyi alacakaranlığa benzetiyor ve "projektörü yaktık, karanlığı dağıttık!" diye bitiriyor konuşmasını. O ne muazzam coşku, ne alkış, ne destek, ne sevgi, ne güven gösterisi! Delegeler ve halk birbirini eziyor ona ulaşmak için. Spor ve Sergi Sarayı'nın üst tribünlerinden genç bir dinleyici ken-

dinden geçmiş, ayakta alkışlamakta olan delegelerin başları ve omuzları üstünden balıklama aşağıya atıyor kendisini ve kayarak zemin kata ulaşıyor, hedefini buluyor, sarılıp öpüyor Ecevit'i. Herkesin ağzında aynı umudun ifadesi:

"Ne ezilen, ne ezen
Insanca hakça bir düzen"

Bir başka ortam, heyecan yüklü, hıncahınç bir kurultay: Bülent Ecevit'in sesi yankılanıyor:

"Biz bir siyasi partinin onurlu üyeleri miyiz, yoksa kapıkulları mıyız?"

Bir başka sahne: Ortanın solunun tartışıldığı, kadrosunun oylandığı kritik 20. CHP Kurultayı. Oylama çok önemli, her oyun değeri var. İstanbul delegesi Tahir Doğaç'ın delegelik sıfatına itiraz ediliyor. Merkez Bankası'nda memur olduğu için delegelik yapamayacağı ileri sürülüyor. Evet, yasa böyle. Ama her oy kıymetli. Böyle bir özrü olduğu halde delegeliği kabul etmiş olmanın ve bu yüzden ortanın soluna bir oy kaybettirmenin vebali çok ağır. Tahir koşarak Başkanlık Divanı'nın önüne geliyor ve başkana sesleniyor:

"Sayın Başkan, şimdi memuriyetten istifa ediyorum. İstifa dilekçemi Kurultay Başkanlığı'na da veriyorum. İlk iş günü istifamın yürürlüğe konması için Merkez Bankası'na başvuracağım."

Ve Tahir, oy kullanmak için istifa ediyor, işsiz kalıyor! Şu dakika, dünyada en önemli olan şey, onun vereceği oy. Evet, bugün tanık olduğumuz seçim zaferi ile bütün ülkede yaşanan coşkunun gerisinde böyle binlerce, on binlerce özverili dayanışmanın öyküsü yatıyor.

Bir başka sahne, Ankara'da Kurultay: Kurultayın güvenliğini sağlamak için gelen çok sayıda polis, çeşitli görev yerlerine dağılacak. Ama Ecevit'in yapacağı konuşma her yerden duyulamaz. O halde konuşmanın duyulacağı yerler polisler için çok önemli. Hepsi konuşmanın duyulacağı yerlerde görev yapmak istiyor. Güvenilir kaynaklardan öğreniyoruz ki

polisler, konuşmanın duyulacağı yerleri para ödeyerek değiş-tokuş etmişler!

Bu muhteşem seçim başarısına ve coşkuya ulaşan yolun üstünde neler gördük, neler yaşadık. Taksim mitingine götürmek için Ecevit'i havaalanında karşılamış, şehir merkezine otobüsle ilerliyoruz. Yüz binler kendinden geçmişçesine otobüsün önüne atılıyor. Bir albay üniformasıyla otobüsün yanından, kan ter içinde koşuyor, elleriyle taşkın, coşkulu işaretler yaparak bağırıyor:

"Bu millet artık liderini bulmuştur" diyor, "artık durdurulamaz" diye gırtlağını yırtıyor.

Bir başka sahne: Adaylığım açıklanmış, il merkezinde Necdet Uğur ve bazı gençlerle seçim çalışmaları için bir aradayız. Tanımadığım bir kişi içeri giriyor ve "Ben seçim çalışmalarınıza katkıda bulunmak istiyorum" diyor.

Gelen yabancı, ünlü grafik sanatçısı Mengü Ertel. Şöhretini basından biliyorum ama, hiç yüz yüze gelmemiş, şahsen tanışmamışız. Bize, hurda kâğıtlardan, neredeyse bedavaya gelecek, iskambil kâğıdı boyunda çok sayıda el ilanı yapıp elden dağıtma fikrini veriyor. Fikir, bizim için özellikle uygun. Çünkü çevremiz hizmet etmek için can atan yüzlerce gençle dolu. Onlara yaptıracak iş yetiştiremiyoruz. Çoğu, partiye kayıtlı bile değil. Kendi imkânlarıyla boya ve fırça alıp şehrin duvarlarını, elektrik direklerini, "Ecevit", "CHP", "Karaoğlan", "Halkçı Isvan" yazılarıyla donatmış, yapacak yeni iş istiyorlar. Heyecanlarını tatmin etmek, bu büyük amaca değişik ve daha yararlı yöntemlerle katkıda bulunmak için can atıyorlar. Onlara on binlerce el ilanı veriyor, dağıttırıyoruz. Bir gün içinde koca Istanbul, baştan aşağıya Mengü'nün rengârenk el ilanlarıyla donatılıyor. Gençlerin coşkuyla dağıttığı ilanları alanların yüzünde sevgi var; belli ki, onlar da sevinçle alıyorlar ilanları. "Onurlu Belediye CHP", "Dürüst Belediye CHP", "Halkçı Belediye CHP", "Bize Güvenin CHP", "Halkın Belediyesi CHP", "Bu Düzeni Değiştireceğiz CHP"...

Mengü Ertel'in, tanışmadığımız halde seçimde hizmet etmenin görevi olduğuna inanarak kendiliğinden bize katkıda

bulunması, çarpıcı bir örnekti ve seçim başarısının insanî içyüzünü ortaya koyuyordu. Pek çok İstanbullunun, bu muhteşem halk hareketine kendi ölçüleri içinde katılmasının on binlerce örneğinden sadece bir tanesiydi. Bu seçimde partili, ama asıl partisiz vatanadaşın bize yönelişi, şaşırtıcı bir gerçekti. Seçimin sonucu da o katkıyı sayısal olarak gösterdi. Geçen seçimde %49 olan Adalet Partisi'nin oyu bu seçimde %28'e düşmüş, %36 olan bizim oyumuz %64'e yükselmişti. Dört yıl içinde benzeri görülmemiş bir değişim!

O seçimde CHP ya da Ecevit, İstanbul'da kimi aday gösterseydi, hiç kuşkusuz kazanacaktı. Durumun bu derece kesin olduğu, seçimden önceki son aylarda, halkın Ecevit'e ve ortanın soluna gösterdiği yoğun ilgiden zaten anlaşılıyordu ama, yerel seçimlerden bir buçuk ay önce yapılan milletvekili genel seçimleri, bunu, hiç kuşku duyulmayacak biçimde, bir kez de sayıların diliyle, zaten ispat etmişti.

Belediye seçiminin gayri resmî sonuçlarını basın hemen açıkladı. O kadar büyük farkla kazanmıştık ki, resmî sonuçların bir şeyi değiştirme olasılığı yoktu. Belediye Özel Kalem Müdiresi hanım da böyle düşünmüş olacak ki, numarayı nasıl bulmuşsa bulmuş, kalmakta olduğum kayınvalidemin İstanbul'daki evine telefon edip iki defa ısrarla, makam otomobilini nereye göndermesini "emrettiğimi" sormuştu. Daha seçimin kesin sonuçları açıklanmamış, mazbatamı almamıştım. Kendisine acele etmemesini, gerekirse arayıp ricamı bildireceğimi söyledim. Aslında onu hiç aramayacağımı çok iyi biliyordum. Çünkü, il başkanım, belediye meclisi üyemiz ve ilk meclis toplantısında belediye başkan vekili yapacağımız kesin olan Aytekin Kotil'e söz vermiştim, beni belediyeye o kendi arabasıyla götürüp, makama o oturtacaktı.

Biz, bütün parti örgütü ve halkla birlikte seçim bayramını yaşarken, İl Seçim Kurulu, mazbatamı vermek için seçim sonuçlarına itiraz süresinin bitmesini beklemek zorundaydı. O süre de geçti ve Aytekin'in kahverengi Mercedesi'yle biz önde, büyük bir konvoyla, önce seçim kuruluna gidip mazbatalarımızı aldık, sonra da belediyeye gittik. Belediye Sarayı'nın dışı

mahşer gibiydi. Alkışlar arasında güçlükle içeri girdik. İçerisi daha da kalabalıktı. Sloganlar ve alkışlar eşliğinde, önde yol açan gençler sayesinde makam odasına çıktık.

Makam odamı ilk kez görüyordum. İçeride de izdiham vardı. İçeride, Ankara'dan törende bulunmak için gelmiş olan İstanbul milletvekillerimiz ve belediye üst yönetimi, basın ve oraya girmenin bir yolunu bulabilen herkes vardı. Milletvekilleri arasında, İstanbul milletvekili olmadığı halde Deniz Baykal dikkatimi çekti. Demek o da Ankara'dan gelmişti. Belediye başkanı adaylığını nasıl son anda kabul ettiğimin tanığıydı Baykal. Gösterdiği yakınlık karşısında duygulandım. Herhalde o karmaşa içinde kendisine yeterince teşekkür etme fırsatını bulamamışımdır.

Tam ne gördüğümün, ne duyduğumun ayırdında değildim. Yürüyor, el sıkışıyor, bir tarafa çekilip öpülüyor, makam koltuğuna doğru yavaş yavaş ilerliyordum. Nihayet beklenen an geldi; koltuğa oturdum. Otururken "Allah utandırmasın" dediğimi hatırlıyorum. Basın da, bu söze önem vermiş, ertesi gün gazetelere havadis olmuştu.

İstanbul CHP'nin olmuştu. Artık sevincin, coşkunun, kutlamanın İstanbul'daki hedef kişisiydim. Yalnız partililer değil, parti üyesi olmayan, geçen seçimde başka partilere oy veren çok sayıdaki yurttaşımız da bizimle beraber coşuyor, kendi zaferlerini kutluyordu. Gerçekten zafer herkesindi. Ortanın solu kavramıyla tanıtılan politikamız, siyasetin içeriğini, tarihimizde ilk kez ekonomik ve sosyal duyarlılıklarla doldurmuş, halkı politikaya gerçekten ortak olduğuna inandırmayı başarmış ve "bu düzeni değiştireceğiz" deyişimiz, halkın birikmiş isteklerini ve özlemlerini dile getirmişti.

Dağı taşı "Ecevit", "Karaoğlan", "CHP" yazılarıyla donatan, İstanbul'un duvarlarını, elektrik direklerini benim adımla boyayan, partili partisiz on binlerce kişi artık kendi zaferlerini kutluyorlardı... Evet, artık bütün sıkıntılar yok olacak, İstanbul cennet olacaktı. Her taraftarımızın kendi özlemine göre, hayat ucuzlayacak, bütün yollar asfaltlanacak, etrafta bir tek çöp kalmayacak, sular gürül gürül akacak, elektrikler hiç arıza

yapmayacak, trafik yağ gibi kayacak, her mahalleye otobüsler vızır vızır işleyecek, parklar bahçeler zümrüt gibi olacaktı. Ve kim bilir daha neler, neler!

Gerçi seçim bildirgemde somut hiçbir vaatte bulunmamış, sadece ihtiyaçları bildiğimi ifade etmiş, ciddi ve sorumlu bir yönetimden başka hiçbir taahhüdün altına girmemiş, onurlu bir belediye yöneteceğimi söylemiştim. Fakat, bütün güzel şeyler halkın öyle uzun zamandan beri ve öyle derin özlemleriydi ki ve sağlanan büyük başarı halkın o derece kendi eseriydi ki, artık kendi iktidarında hiçbir ölçü, hiçbir mantık sonsuz sevinci sınırlayamıyor ve bu sevincin İstanbul'daki odağında belediye başkanı olarak ben bulunuyordum.

O gün, ertesi gün, daha ertesi günler makam odam, kutlamaya gelen heyetlerle dolup taştı. Bu sevinç seli, hız kesmeden, dalga dalga, en az bir ay sürdü. Sabahtan akşama kadar heyetleri kabul ediyor, çiçekler alıyor, kucaklaşıyor, çay ikram ediyor, istek notlarını alıp cebime dolduruyordum. Bir heyet içerdeyken, bir başkası dışarda sıra bekliyordu. Öyle anlamlı heyetler geliyordu ki, bu aşırı ve yoğun sevgi ve güven yükü altında ezilmemek imkânsızdı. Örneğin bir heyet Kartallı öğretmenlerdi. Bir başkası, Kadıköylü kadınlardı. Bir başkası, Şişli esnafıydı. Bu isimler altında gerçek örgütler yoktu. Örgüt, sadece o ziyaret için oluşmuştu ve belli ki bu insanlar, kendi eserleri olan başarıyı kutlamak, kendi eserlerinden emin olmak için bir araya gelip bu ziyarette bulunuyorlardı.

Bu kutlama ziyaretçilerinden birisini hiç unutmuyorum. Başkanlık makam odası büyüktü. Çalışma masası odanın bir ucundaydı; kalan alan, kanepe ve koltuklardan oluşan, büyücek bir oturma mekânıydı. Kalabalık ziyaretçilerimi burada kabul ediyordum. Böyle kalabalık bir heyeti kapıda uğurluyordum ki, ziyaretçilerden birisi, "Başkanım şu makam koltuğuna bir otur da, görüp öyle gideyim" dedi.

Bu ziyaretçi, aslında "seni oraya ben oturttum" demek istiyordu ve haklıydı! Koltuğa oturdum, kim olduğunu anımsamadığım bu ziyaretçinin isteğini yerine getirdim ve onun kendi başarısının keyfini çıkarmasına olanak sağladım.

Bizi seçenler, bizim öncekilerden farklı olduğumuza inandıkları için seçmişlerdi bizi. Bu coşku o yüzdendi. Bence tarihî görevimiz, bizden beklenen bu farkı uygulamalarımızla ortaya koyabilmek, gerçekten farklı olduğumuzu ispat etmekti. Bunu seçmenlerimize de, kendimize de, borçluyduk. Çünkü bu farklılık bizim büyük iddiamızdı. Biz, bu düzeni değiştirmek için geliyorduk!

İLK İCRAAT

Kutlamaların bütün vaktimi aldığı ilk günlerde gerçekleştirmeyi istediğim iki öneri konusunda Genel Merkez'in görüşünü almak için Genel Sekreter Orhan Eyüboğlu'nu aradım. Taksim Meydanı'ndaki süngü ile Karaköy Meydanı'ndaki "Güzel İstanbul" heykelini bir an önce kaldırmak istiyordum. Genel Sekreter'e bunları sordum.

Taksim Meydanı'ndaki 4 metre yüksekliğindeki süngü, 27 Mayıs'ta oraya, bence çok yanlış bir karar sonucunda dikilmiş ve 13 yıldır da oradan kaldırılamamıştı. Sivil yönetime asker müdahalesi, CHP olarak bizim için çok duyarlı bir konuydu. Yalnız halk arasında değil, bazı partililerimiz arasında bile, ne yazık ki, İsmet Paşa'nın demokrasiye fazla erken geçtiği görüşü yok değildi. Biz, büyük çoğunluğu oluşturan yeni CHP'liler, bu görüşe şiddetle karşı çıkıyor ve Ordu+CHP= İktidar şeklinde ifade edilen bu görüşle, gerektiği ölçüde mücadele ediyorduk. Parti Meclisi'nde bir gün İsmet Paşa, parti görüşümüze tamamen ters düşen, ordu ile dayanışma içinde olduğumuzu ima eden böyle ifadeler kullanılmasını ağır bir üslupla eleştirmiş ve isim zikrederek, bu yanlış görüşleri savunan Orhan Kabibay'ın dikkatini çekmişti. Kabibay, o toplantıda söz almış ve "Paşam, ben ne yapıyorum ki?" demişti.

Bunun üzerine İsmet Paşa, o güne kadar hiç görmediğim bir şekilde hırslanmış, yüzünün adaleleri gerilmiş ve Kabibay'ı, "Daha ne yapacaksın, can damarımızı kesiyorsun, nefes borumuzu tıkıyorsun!" diyerek susturmuştu.

Evet, o süngünün bizim belediye iktidarımızda orada durması yanlış olurdu.

Kaldırmak istediğim "Güzel İstanbul" heykeli ise, Karaköy'de, Yüksek Kaldırım'daki genelev sokağının önüne, trafiğin karmaşası, tozu ve çamuru içine, iki çok işlek yolun arasına, meyilli ve çok ufak bir alana sıkıştırılmış olan, erotik pozdaki çıplak bir kadın heykeliydi. Benim, bu yapıtın sanat değerine karar verecek birikimim yoktu; değerli bir eser olduğunu kabul edebilirdim. Benim kabul edemediğim, halk çoğunluğumuzun büyük tepki göstereceğinin bilinmesine ve o beklenen tepkinin gösterildiğinin görülmesine karşın, böyle bir heykelin, halkla inatlaşılarak, bu noktaya dikilmesiyle ortaya konan yönetim anlayışıydı.

Cumhuriyetin 50. Yılı nedeniyle, sanatçılara bazı siparişler verilmiş. Ortaya çıkan eserlerden birisi de bu "Güzel İstanbul" yapıtıymış. Eserler, doğal olarak, sanatçılardan oluşan bir jüri tarafından seçilmiş. Buna bir diyeceğim olamaz. Bu eseri seçmişler. Ama o eserin şehrin neresinde sergileneceği konusunda son sözü sanatçılar değil, şehrin sorumluluğunu halka karşı taşıyan politikacıların söylemesi gerekirdi. Biz, büyük çoğunlukla, bu konuda halkımızla bir zıtlaşmaya girmeyi yanlış buluyorduk. Orası böyle bir heykel için yanlıştı.

Genel Merkez'den her iki isteğime de "evet" cevabı geldi. Park ve Bahçeler Müdürü'nü çağırdım ve Taksim Meydanı'nda hemen bir düzenleme yapmasını ve düzenlemeye başlarken, ilk iş süngü heykelini kaldırmasını, bir daha da yerine koymamasını tembih ettim. Bu emir derhal uygulandı. Güzel İstanbul'un kaldırılması konusunda ise sorunlar çıktı. Bu heykel, betondan yapılmış, çok büyük ve ağır bir heykeldi. Kaldırırken bir tarafı kırılabilirdi. Heykele bir zarar gelirse, sanata karşı saygısız davranmakla suçlanabilirdik. Uygun bir vinç bulunması, heykelin nerelerinden nasıl bağlanacağının saptanması zaman aldı. Sanatçılara heykeli kaldırma yöntemi konusunda bir hayli danıştıktan sonra, heykel kazasız ve belasız bir biçimde oradan kaldırıldı ve Yıldız Parkı'nda uygun bir yere konuldu.

Heykelin kaldırılması, açıkladığım nedenlerle, zaman almıştı. Bu süre içinde tartışmalar, protesto eylemleri sürerken, kaldırmak isteyenler "yobaz", orada muhafaza etmek isteyenler "ay-

dın" olarak nitelenmeye başlandı. Kaldırma işlemi, Milli Selamet Partisi'nin İstanbul Kongresi günlerine rastgeldi. CHP ve ben "aydın" kesiminden sayıldığımız için, heykeli kaldırmayı suç gibi görenler bizi özellikle seçim zaferinden sonraki yüksek prestij dönemimizde suçlamayı düşünemezlerdi. O yüzden, heykeli koalisyon ortağımız olan Erbakan'ın baskısı sonucunda kaldırdığım yorumu yapılarak, ben korundum. Aslında Sayın Erbakan'la bu konuda aramızda dolaylı ya da dolaysız, tek kelime geçmiş değildi.

Genel Sekreter Eyüboğlu bana bu iki isteğimle ilgili yeşil ışık yakarken, benden, bir belediye başkanı için olağandışı sayılacak bir görev yapmamı istemişti. İstanbul'da bulunan Polatkan ve Zorlu ailelerine gidip, kendilerine partimizin saygılarını bildirecek ve isterlerse, naaşları Yassıada'dan alıp aile kabristanlarına götürebileceklerini bildirecek, böyle bir girişimde bulunmaya karar verirlerse, olay yaratacak biçimde törenler yapılmasının bizi güç durumda bırakacağını uygun bir üslup içinde anlatacaktım. Menderes ailesi Ankara'daydı, onlarla orada kendileri konuşacaklardı.

Her iki görevi de yaptım. Tabii randevu alarak, ilkin Fatin Rüştü Zorlu'nun annesinin Taksim'de, meydana bakan güzel bir apartmanın üst katlarından birindeki dairesine gittim. Beni, hanımefendinin damadı olduğunu hatırladığım bir bey karşıladı. Bu bey, büyük hanımın derin bir üzüntü ve tepki içinde olduğunu, bana karşı kırıcı davranabileceğinden çekindiklerini anlatarak, söyleyeceklerimi kendisine söylememi uygun bulduğunu anlattı. Yassıada mahkemelerine, yapıldığı günlerden beri büyük tepki gösteren, hatta ona karşı tepkisiz kalan çevremdeki arkadaşlarımla kavga edecek kadar karşı çıkmış bir kişi olduğum için, hanımefendinin durumunu anlayışla karşıladım; mesajı vererek ayrıldım.

Polatkan ailesi Şişli'nin bir yan sokağında oturuyordu. Beni hanımefendi kendisi karşıladı. Zaman geçtiği için iyi anımsamıyorum; kızları da var mıydı? Yoksa duvardaki resimleri miydi aklımda kalan? İçim burkularak, karşımdaki sade, vakur ve acılı hanıma saygı ve mahcubiyet içinde mesajımı ver-

dim. Sonrasını herkesle beraber yaşayarak öğrendim. Partimin böyle bir teklif yapmış olmasından dolayı iftihar ederim. Bu görevi yapan kişi olmamdan dolayı, kendimi talihli sayarım. Ama hepsinden öte, her üç ailenin de, bu teklifimizi ellerinin tersiyle itmiş olmalarından dolayı, insanlık adına onur duyarım. Bu ailelerden bir iktidar ortağı tarafından değil, devletçe, resmen özür dilenmiş olmasını doğru bulurum.

BASIN YAYIN MÜDÜRLÜĞÜ

Belediyedeki müdürlüklerden birisi, Basın ve Yayın Müdürlüğü idi. Bu müdürlüğün alışılmış görevi, başkan yardımcılarına ve başkana, basında çıkan belediyeyle ilgili haber özetlerinden oluşan birer kupür dosyası hazırlamak, ama asıl, gazetelere yalanlama yollamaktı. Göreve başladığım zaman yapılış biçimini çok yadırgadığım bu asıl görev, şöyle yerine getirilirdi: Bir gazetede belediyeyi hedef alan suçlayıcı bir yazı çıkarsa -ki bu hiç eksik olmazdı- bu müdürlük, o haberi, ne olursa olsun, yalanlardı. Örneğin, bir gazetede, "Fatih İlçesi Muratpaşa Mahallesi, Karabaş Sokak çamur içinde, diz boyuna ulaşan çamur yüzünden çocuklar okullarına gidemiyor, hanımlar alışverişe çıkamıyor! Belediyeyi uyarıyoruz!" diye bir yazı çıkarsa, bu müdürlük aynı gazeteye, "Fatih İlçesi, Muratpaşa Mahallesi, Karabaş Sokak diz boyu çamur içinde olmayıp, çocuklar rahatça okullarına, hanımlar alışverişe gitmektedirler" diye bir tekzip yollar ve bunu yayımlatırdı. Bana verilen dosya, her gün bunlardan bir-iki tanesini bilgime sunardı.

Görevimin ilk günlerinde, kutlamalar sırasında, basın çevrelerinden en yakından tanıdığım ve parti il yönetiminde birlikte görev yapmış olduğumuz Oktay Verel'in ziyarete ve kutlamaya geldiği bir sırada, kendisinden bu müdürlüğü bir ziyaret etmesini ve müdüre mümkün olan telkinlerde bulunmasını, imkân olursa yardım etmesini rica ettim. Tabii Oktay isteğimi severek kabul etti. Müdüre telefon ettim, bir arkadaşımın kendisini ziyaret edeceğini, ondan bilgi isteyeceğini, bu arkadaşıma güvenim olduğunu, kendisinden mümkün olduğu kadar yararlanmasını istediğimi söyledim.

Oktay gitti ve bir iki saat sonra geldi. Kendisine "Ne haber?" diye sordum, "Umut yok!" diye yanıtladı. Sonra yaptığı konuşmayı nakletti:

> Müdür Oktay'a çay ikram etmiş ve yanında çalışanları tanıtmış, hangi memurun hangi gazeteleri okuduğunu, çok dikkatli olduklarını, satır atlamadıklarını, gazete satın alma bütçelerinin yetersizliğini, bir fotokopi makinesine ihtiyaçları olduğunu anlatmış.
>
> Oktay bunları dinledikten sonra, "Evet efendim, siz ne yaparsınız?" diye sormuş, Müdür cevaben "Ben müdürüm" demiş. Oktay, "Evet efendim, anlıyorum, yani, müdür olarak ne yaparsınız?" diye sormuş. Müdür, "Ben müdürüm ve yüksek tahsilim var!" demiş.

Bundan sonra Oktay bana gelip o "umut yok" raporunu vermiş.

Basının ve basınla ilişkilerin ne kadar önemli olduğunu elbette bilirdim. Üstelik, dostluğunun değerini hiç unutmadığım Necdet Uğur Bey, sekiz-on aylık belediye başkanlığı deneyimine dayanarak bana cömertçe tavsiyelerde bulunmuş ve bir kâğıda doktor reçetesi gibi, dikkat edilecek hususları alt alta yazmıştı. Bu tavsiyelerin başında "Basına Dikkat!" diye bir uyarı vardı. Ben de biliyordum basınla iyi ilişkiler içinde olmamın gerekli olduğunu, ama bu işi nasıl yapacaktım? Mevcut kadroyla bu işin mümkün olmadığı aşikârdı.

Benim konumumda olan bir sorumlu kişiye yapılabilecek yardımların en değerlisi, insana iş değil, kendisini benim yerime koyarak, benim ihtiyacımı esas alan bir dostun yapacağı, işe uygun insan tavsiyesidir. Öyle oldu ve böyle bir dost bana, basınla ilişkilerimi yönetecek bir kişiyi tavsiye etti. Tavsiye edilen kişi Doğan Görsev'di. Bu dostumun ciddiyetine ve benim ihtiyacımı iyi bildiğine güvenip, Doğan Bey'i işe aldım.

Doğan Bey'in özgeçmişi, Memurlar Yasası'na göre müdürlük kadrosuna uymuyordu. Zaten boş kadro da yoktu. Doğan Bey'i uzman işçi kadrosuyla işe aldım ve Basın Yayın Müdürlüğü'ne danışman olarak tayin ettim; statüsü danışmandı ama müdür-

lüğü gerçekte idare eden oydu. Doğan Bey geldikten sonra basın ilişkileri bambaşka bir düzeye yükseldi. Her gazete için bir dosya tutulmaya, belediyemiz konusunda o gazetede yazılan her şey bu dosyada muhafaza edilmeye başlandı. Ayrıca belediye konusunda yazılan her köşe yazısı, o yazar için açılan bir dosyada tasnif edildi. Böylece, kısa bir süre içinde her gazetenin ve her önemli yazarın, "Belediye'ye yaklaşım profili" çıktı.

Bizlere verilen basın özeti dosyaları, sadece belediye konusu ile sınırlı kalmaktan kurtulup, bir aydın kişi olan Doğan Bey'in, ilgileneceğimizi isabetle tahmin ettiği önemli yazıları da kapsamaya başladı. Doğan Bey gazeteleri ziyaret eder, belediyemize anlayışla bakan yazar ve yazı işleri müdürlerine yeni bilgiler verir, olumsuz görüş sahibi olanlarla sohbet edip hangi konulara ağırlık vermem gerektiği konusunda beni uyarır, onları davet edip kendimi ve yaptıklarımı ifade etmeme olanak sağlardı.

Bu konuda bir örnek vereyim: Hemen her basın toplantısında, katılan muhabirlere, toplantının konusunu özetleyen bir yazılı metin verirdik. Ertesi gün bu yazılı metnin nasıl ele alındığı, her gazete için bir kimlik gibi değerlendirilebilirdi. Aynı metne bakarak, bir gazetenin "İsvan yine parasızlıktan yakındı", bir başka gazetenin, "İsvan yardımın kesilmesinin İstanbul'a getireceği olumsuzlukları anlattı" başlığı atması, vermek istediğimiz mesajı ikinci gazeteye verebildiğimizi, birinciye veremediğimizi ortaya çıkarırdı. Bunun üzerine, Doğan Bey birinci gazeteyi ziyaret eder, mesajımızı bir kez daha vermeye çalışırdı.

Doğan Bey geldikten sonra Basın Yayın Müdürlüğü'nün statüsü kendiliğinden değişti. Eskiden hiç önemi olmayan bu müdürlük, Doğan Bey'den sonra en önemli müdürlüklerden birisi oldu. Biz başkan yardımcılarıyla sabah toplantıları yapardık. Doğan Bey bu toplantılara katılır, tabii hiç söze karışmaz, ama belediyenin en önemli sorunlarının ne olduğunu, en üst düzey yöneticilerin neyle meşgul olduğunu iyice öğrenerek görüşümüzün basına sağlıklı biçimde aktarılmasına çalışırdı. Bu durumun alışılmış memuriyet hiyerarşisine biraz ay-

kırı olduğunu, bazı müdürlerin, statüsü en yüksek kişilerin arasında bu kıdemsiz kişinin bulunmasını biraz yadırgadıklarını fark ederdim. Doğan Bey'in olağanüstü mütevazı kişiliğinin bu görüşü kuvvetlendirdiğini de bilirdim. Hani güzel bir deyim vardır: "Çok tevazu gösterme, inanırlar" denir. Doğan Bey'in alçakgönüllülük ölçüsü öyleydi. Doğan Bey'in benim indimdeki değerini anlayamayanların başında, galiba Özel Kalem Müdürü Fikri Bey gelirdi. Birkaç kez, Fikri Bey'in Doğan Bey'den bahsederken, "Doğan geldi", "Doğan bekliyor" gibi ifadeler kullandığını fark etmiş, "Hangi Doğan, haa, bizim Doğan Bey'den mi bahsediyorsunuz?" diyerek kendisini uyarmak mecburiyetinde kalmıştım...

Böylece belediyemizle basın ilişkilerini, CHP'ye ve bana en katı biçimde karşı olan *Tercüman* gazetesiyle bile bir ölçüde uygar düzeye getirmiştik. Gerçi *Tercüman* gazetesinin bana yaptığı iftira, kolay unutulur gibi değildi. Bu gazetede devamlı benim yönetimim hakkında suçlayıcı yazılar çıkardı. Bunlara alışıktık. Ama bir gün, benim belediyeye aldığım 15 kamyonu usulsüz bir şekilde kardeşimden alarak aileme haksız menfaat sağladığım haberi, kardeşimin mağazasının resmiyle birlikte *Tercüman*'ın birinci sayfasında manşetten verildi.

Bu o kadar büyük bir iftiraydı ki, gerçekleşmesi mümkün bile değildi, olamazdı. Çünkü kardeşim kamyon satıcısı değildi. Kamyonlar için teklif vermiş bile değildi. Kardeşim benim dönemimde belediyeye hiçbir şey satmaya teşebbüs etmiş de değildi. İşin içinde bir haksız menfaat şebekesinin gazeteyi yanıltması ya da elde etmesi vardı. O konuya ayrıntıyla girmek için yer yok ama, açtığım tazminat davasını ünlü bir bilirkişi raporu yüzünden kaybettiğimi söylemeden edemeyeceğim. Bu rapora göre, basının acele haber yetiştirme mecburiyeti yüzünden fazla inceleme yapma olanağı bulunmadığı için, böyle hatalar olabilirdi. Yani bu bilirkişi, bir büyük belediyenin dürüst başkanının, dürüst kardeşinden usulsüz alımlar yaparak ona menfaat sağladığı yolunda iftiralara uğramasının, olağan sayılması gerektiğini savunmuş ve yargıç, bu yönde karar vermişti. Ülkemizde dürüstlük böyle ödüllendiriliyordu.

Neyse, buna rağmen Doğan Bey, *Tercüman* yazarı ve sahibinin eşi olan Nazlı Ilıcak Hanım'ın, benimle röportaj yapma isteğini bildirince, olumlu yanıt verdim, ama *Tercüman*'dan korktuğum için, bir şart koştum. Bütün konuşmayı teybe alacaktık. Nazlı Hanım, konuşmayı, noktasına, virgülüne kadar değiştirmeden vermeyi kabul edecekti. Bozuk cümle kursam bile, öylece kalacaktı. Röportajı bu koşullarla yaptık, Nazlı Hanım sözünde durdu ve bu röportaj *Tercüman*'ın ortasında iki tam sayfa olarak yayımlandı. Röportaj benim açımdan o kadar iyi olmuştu ki, onu çoğaltıp, partimin delegelerine dağıttım.

Doğan Bey, dil kuralları konusunda son derece titiz ve bilgili bir aydındı. Önemli yazılarımı ona verir, imla yanlışlarımı, noktalamalarımı düzeltmesini rica ederdim. Doğan Bey, bunların dışında son derece yüksek bir klasik Batı müziği kültürüne sahipti ve çok ileri derecede Fransızca bilirdi. Onun müzik bilgisinden ve müzik düzeni merakından da yararlandım. Başkanlık lojmanı bahçesinde yabancı misyon temsilcileri ile sivil ve asker İstanbul üst protokolüne yemekli bir davet düzenlemiştim. Doğan Bey, benim de meraklısı olduğum "high fidelity" müzik setimi kullanarak, bu davetin müzik düzenini, benim yapabileceğimden daha üstün bir teknoloji ve uygun bir repertuar ile sağlamıştı.

Göreve başladığım sırada tespit ettiğim, Basın Yayın Müdürlüğü'nün son derece yetersiz oluşu, beni hayırlı bir arayışa yöneltmiş, bunun sonucunda da, Doğan Bey'i tavsiye eden ve şimdi hayatta olmayan bu dostum, belediyeye ve bana büyük bir hizmette bulunmuştu.

REEL POLİTİKA

Seçilmemden sonraki günler kutlamalarla geçtiği gibi, akşamlar da yabancı konsolosların bu vesileyle verdikleri protokol yemekleriyle geçiyordu. Eşimle birlikte katıldığım bu yemeklerden sonra konuşmalar yapılıyor, kutlamalar orada da devam ediyordu. İstanbul'da, hemen her ülkenin başkonsolosluğu vardı ve bunların neredeyse hepsi bu yemekli kutlama davetlerini yapmışlardı. Mukabele niteliğinde, biz de, vali, komutan-

lar, başsavcı, defterdar gibi üst bürokratlarla yabancı konsolosları bir araya getiren, eşli bir akşam yemeği düzenledik. Yemek Florya'da, başkanlık konutunun bahçesinde ağaçlar altında, açık havada yapıldı. Yenecek içecekleri, örtüleri ve tabak çanak ile servis hizmetini, anlaştığımız bir firma temin etti.

Davet bitmiş, konuklar gitmiş, garsonlar takımlarını, ben, ağaçlara yerleştirilmiş olan müzik sistemimi toplamakla meşguldük. İşimiz neredeyse bitecek, garsonlar kamyonetlerine binip gideceklerdi. Patronları bana yaklaştı ve çok nazik bir ifadeyle, "Sayın Başkanım, bir ricam olacak, çocuklar sizinle bir resim çektirmek istiyorlar, fotoğrafçı hazır, müsaade eder misiniz?" dedi.

Gerçekten fotoğrafçı konukların resmini çekmek için çağrılmış, o da görevini bitirmiş, gitmek için bekliyordu. Ben bu isteği memnuniyetle kabul ettim ve çok anlamlı buldum. İçimden "Kendilerinden yana, emekten yana bir partinin başkanı seçilince nasıl anlayıp yakınlık duyuyorlar" diye düşündüm ve makinenin karşısında yerimi aldım. Etrafıma doluştular, resim çekildi.

Patron, teşekkür ederken, "Belediyeciler rahatsız ediyorlar da, resmi dükkâna asacağım" demez mi!

Bütün hayallerim tuz buz oldu ve gerçeği tam karşımda gördüm. Bu patronun bir şarküteri dükkânı vardı. Sık alışveriş yaptığımız bir yerdi. Bu olaydan sonra oraya her gidişimde duvardaki fotoğrafı görür, saflığıma şaşardım. Benden sonra Aytekin Kotil başkan seçildi. Bir gün bir de baktım, benim resim inmiş, Kotil'li bir resim asılmış. Benimki siyah beyazdı, Kotil'inki renkli olmuştu. Neden olmasın, teknoloji ilerliyor!

Bu olayın politikayla uğraşan herkesin kulağında küpe olmasında yarar var diye düşünürüm.

Buna benzer bir anım daha var. Bir Belediye Meclisi üyesi arkadaşım beni oğlunun sünnet düğününe çağırdı. İyi ilişkilerimiz olan, her bakımdan olumlu bulduğum bir kişiydi. Daveti kabul ettim ve gittim. Bir pazar günüydü. Hem düğün sahibi hem konuklar tarafından iyi karşılandım, çocuğa çeyrek altını taktım, ikramlardan yedim ve uzunca bir süre sohbet ettikten

sonra ayrıldım. Davet sahibi arkadaşım beni arabama kadar getirdi, arabanın kapısında, teşekkür etti ve "Ama Sayın Başkan, sen buraya *makam arabası*yla gelecektin" diye sitem etti...

Politikada önemli görevlere gelecek olanların bu gerçekleri duymasında ve bilmesinde yarar var.

Bir başka anım, bunun tam tersi. Ondan da bahsedeyim. 12 Eylül sonrası beni DİSK davasına sokarak 27 ay hapis yatırdılar. Bu olayın ayrıntıları ve mahkemede yaptığım savunma, ilerki sayfalarda yer alacak. Burada hiç ayrıntıya girmeyeceğim. Şu kadarının bilinmesi şimdilik yeterli: bu tutuklama ve yargılama, çok duyulmuş, yazılı ve görsel basında çok sözü geçmiş, tartışılmakta olan bir olaydı. Tartışmaların yoğun olduğu bir sırada kardeşim Mehmet İsvan, bir gün Hilton Pastanesi'nden pasta almış. Pastalar iki boymuş. Mehmet, büyük boyunu almış. Para öderken, ödeme fişinin küçük pasta için olduğunu görmüş ve satışı yapan görevliyi uyarmış. Görevli, "Ağabeyin bizim için yatıyor, hediyemizdir" demiş.

Gerçi hediyenin karşılığını, kendisi değil, Mister Hilton ödemiş ama, olsun. Kararı veren, Oleyis Sendikası'ndan bir işçiymiş.

Bu üç öykü de gerçek. Reel politika bunların hangisi? Hiç kuşkusuz, üçü de...

BİR BÜROKRAT

Halkın bu dinmeyecek gibi gözüken coşku ve sevincine karşın, belediye üst kadrolarında belirgin bir tedirginlik gözleniyordu. Yeni tanıştığım en üst yöneticilerde, sadece bir yabancı amirle karşılaşmış olmanın verebileceği makul kuşkunun ötesinde "korku" denebilecek bir heyecan fark ediliyordu. Bu korkunun nedenini arkadaşlarım bana şöyle açıklamışlardı: Seçim kampanyası sırasında karşı partiler bizim hakkımızda öyle korkutucu suçlamalar yapmışlardı ki, belediyenin kalabalık kadrosundaki küçümsenemeyecek sayıda bir kesim, bu propagandanın etkisinde kalarak bizi bir canavar gibi görüyordu. Zaten çok partili yaşama geçtiğimiz çeyrek yüzyıldan beri iktidar partisi, CHP'yi yerden yere vurmuş, tek partili dö-

nemin bilinen bütün kötülüklerini bizim kimliğimizle özdeşleştirmişlerdi. Bu yüzden belediyede bazı kimseler, en azından ilk birkaç ay, haklarında tahkikat açılacağından, hatta işten atılacaklarından ve emeklilik haklarının bile yanacağından korkuyorlardı.

Yukardaki girişi, şimdi anlatacağım bürokratla ilgisi olduğu için yaptım. Kutlamalar neredeyse bütün günümü aldığı halde, araya birkaç önemli işi sıkıştırabilmiştim. Bunlardan birisi, belediyeye ait arsalara bazı güçlü kişiler tarafından el konduğu yolundaki genel inançla ilgiliydi. Emlak İstimlak Müdürü'nü çağırdım ve kendisinden, elimizdeki bütün arsaların, ilçeler itibariyle bir dökümünü ve halen nasıl kullanılmakta olduklarını gösteren bir rapor hazırlamasını istedim. Bu raporla her ilçede kaç adet ve kaç metrekare arsamızın bulunduğunu ve bunların, halen nasıl kullanılmakta olduğunu ortaya çıkartmış olacaktık.

Emlak İstimlak Müdürü, Belediye'nin bütün arsa ve binalarını muhafaza eden ve bu taşınmazlardan gelecek kiraların tahsil edilmesinden sorumlu olan en üst görevliydi. Orta yaşını geçmiş, tok sözlü, ciddi ve güven veren bir görünümü vardı. Bürokrasinin üst derecelerindeydi. Yukarda açıklamaya çalıştığım tedirginliği, en açık şekilde onda görmüştüm. Korku içinde gibi gözüküyordu.

İstediklerimi, disiplinli bir bürokratın en katı ifadeleriyle, "emredersiniz" sözcükleriyle karşılamıştı ama, açıkça gördüğüm duraksaması, bu emirden hiç de hoşnut olmadığını, bütün resmî davranışlarına rağmen ortaya koyuyordu.

Emlak İstimlak Müdürü olayını anlatmaya devam etmek için, aynı sırada verdiğim ikinci bir emirden söz etmeliyim. Aralık 1973'te göreve başlamıştım. Geçen dönemlerde Belediye Meclisi üyeliği yapmış olan deneyimli arkadaşlarım, ay sonunda maaş veremeyecek durumda olabileceğimizi hatırlattılar. Derhal Hesap İşleri Müdürü'nü çağırdım ve ay sonu itibariyle nereden ne kadar gelirimiz ve kimlere ne kadar borcumuz olacağını ve kasa mevcudumuzun ne olacağını gösteren bir rapor hazırlamasını istedim. Aldığım şaşırtıcı cevap şöyleydi:

"Biz Devlet Muhasebe Usulleri'ne göre, Sayıştay'a hesap verecek biçimde kayıt tutarız. Bu istediğiniz şekilde bir raporu hazırlamak, aylar sürer."

Bu müdür de endişeli ve huzursuz gözüküyordu ama, verdiği cevapta bir direnme ya da zıtlaşma değil, içine düştüğü çaresizliğin üzüntüsü seziliyordu.

Belediye Meclisi üyelerinden Mahmut Erdem Bey hesap uzmanıydı. Kendisiyle birlikte politika yapmış, birlikte seçilmiştik; ilerde, parti genel merkezimizin yardımcı olmasıyla, İçişleri Bakanlığı'nın muhalefetine rağmen, onu Başkan Yardımcısı yapacaktım. Hesap İşleri Müdürü'nü ve yardımcılarını, Mahmut Bey'le birlikte bir toplantıya çağırdım ve müdürlere: "Bu arkadaşım size benim adıma sorular soracak; lütfen kendisine istediği doğru cevapları veriniz" dedim ve odadan çıktım.

Mahmut Bey, üç-dört gün içinde istediğim bilgiyi çıkarttı. Ay sonunda maaşları ödeyebiliyorduk ama tam rakamını sonradan açıklayacağı, çok sayıda tüccar ve müteahhide korkunç miktarda borcumuz vardı.

Bir hafta kadar sonra Emlak İstimlak Müdürü geldi. Koltuklarının altında dört-beş kalın klasör ve hiç abartmadan söylüyorum gözlerinde yaş vardı.

"Bu raporu emrettiniz, hazırlattım. Bugüne kadar böyle bir dosya hazırlanmamıştır, çünkü hazırlanması sakıncalıdır. Belediyemizin hiçbir zaman ödeyemeyeceğimiz kadar büyük borçları vardır. Bu arsalarımızın ada parsel bilgileri alacaklılarımızın eline geçerse, hepsi haciz yoluyla ve düşük bedelle elimizden çıkar. Bugüne kadar ben bu bilgileri kendi memurlarımızdan bile saklardım. Şimdi siz emrettiniz, dosyaları hazırladım. Size tavsiyem, bu dosyaları kimse görmesin" dedi.

Müdürün gözleri, gerçekten yaşlıydı ve son cümlesi çok anlamlıydı. Emri ilk verdiğim sırada, benden çekindiği için böyle bir çalışmanın tehlikesini anlatamamış, ama görev anlayışı sonucu, isteneni yapmıştı. Yine de, olayların içyüzünü bilmeyen birisi tarafından Belediye'nin çıkarlarının yok edilmesine içi elvermiyordu.

Müdürün söylediklerinin doğru olduğunu, Mahmut Bey sayesinde Hesap İşleri'nden zaten öğrenmiştim. Dosyaları müdürün söylediği gibi kasaya kilitledim ve kendisine bu bilgileri kimseye vermeyeceğime dair teminat verdim. Belediyenin bu gizli bilgilerini açıklayacak duruma bir yıl sonra gelebildik. Bu çalışmanın çok önem verdiğim ilginç öyküsünü ilerde anlatacağım.

Sular İdaresi ve İETT ile birlikte İstanbul Belediyesi'nde, 30.000 kadar personel çalışmaktaydı. Elbette bunların bir kısmı sadece ay sonunun gelmesinden başka bir endişe taşımayan kimselerdi. Başkanlık dönemimde bunları çok gördüm ve bunlardan çok sıkıntı çektim. Ama burada asıl altını çizmek istediğim, Emlak İstimlak Müdürü gibilerin de mevcut olduğunu öğrenmekten duyduğum mutluluktur...

İlerleyen günler, haftalar içinde, devlete hizmeti bir onur konusu olarak görüp kendini ona vakfeden bir bürokrat tipinin başka ve daha çarpıcı örneklerini de gördüm ve o kişilerden hem çok etkilendim, hem de yanımda oldukları için kendilerine minnet duydum. Yeri geldiğinde, bu bağlamda Sezai Bey'i, Enis Bey'i, Cemal Bey'i, Haile Hanım'ı anlatacağım. Çünkü ben bu kişileri, bir define bulmuş gibi sevinerek tanıdım, saygı duydum ve kendilerine sıkıca sarıldım. Yapabildiğim olumlu ne hizmet varsa, bu tür bürokratlar sayesinde yapılmıştır. Bunları ifade ederken, halk desteğini, parti örgütünü, halkın içindeki, tüm devlet ilişkilerinde düzen değişikliği isteminin itici gücünü inkâr ediyor değilim. Halk desteği olmadan hiçbir bozukluğun değiştirilemeyeceğini, seçilmeden önce de biliyordum. Belediye Başkanlığı deneyimini geçirdikten sonra ise, halk desteği yanında, kendisini halkın çıkarı için çalışmaya adamış, bilinçli, bilgili, dürüst ve şaşılacak kadar özverili bir bürokrat ve teknokrat kadronun değerli gayretlerinin ne derece vazgeçilmez bir gereklilik olduğunu yaşayarak gördüm.

BİR ASKER

1974 Kıbrıs müdahalesi yapılmış, İstanbul dahil bazı illerde sıkıyönetim ilan edilmişti. Bakanlar Kurulu'nun sıkıyönetim kararının ertesi günü, Birinci Ordu Komutanı Doğan Özgöçmen

Paşa'ya telefon ettim ve "Bir emriniz var mı paşam?" diye sordum. "Estağfurullah, bir toplantıya davet edeceğim, orada görüşürüz" dedi. Paşa'yla kutlama ziyaretleri ve protokol görevleri nedeniyle birkaç kez bir araya gelmiş, ancak tanışmıştık.

Özgöçmen Paşa'nın sözünü ettiği davet geldi. Harbiye'de 1. Ordu Karargâhı'nda bekleniyordum. Başka vesilelerle de gördüğüm gibi, ordunun protokolü çok etkileyiciydi. Araba kapıya yanaşınca beyaz eldivenli bir teğmen kapıyı açtı, selam verdi ve bana yol göstereceğini söyleyip, Doğan Paşa'nın çalışma odasına götürdü. Vali benden önce gelmiş, Paşa'yla karşılıklı oturuyorlardı. Paşa bize çay ikram etti ve birkaç dakika sonra bir subay gelip, "Hazırız Paşam" dedi.

Doğan Paşa valiyle bana yol göstererek, bizi büyük bir toplantı salonuna götürdü. Salonda çok sayıda üst rütbeli subay, dizilmiş sandalyelere oturmuş bekliyorlardı. Karşıda bir kürsü ve seslendirme düzeni hazırdı. Ön sırada, ortada üç boş koltuk vardı. Paşa valiyi sağına beni soluna alarak o koltuklara oturttu. Kürsünün arkasında, meyilli nefis bir kabartma Marmara bölgesi haritası dikkatimi çekti. Biz oturduktan birkaç dakika sonra bir subay kürsüye çıktı ve "Birinci Ordu Komutanı Orgeneral Doğan Özgöçmen" dedi ve indi.

Paşa kürsüye çıktı ve "Birinci Ordu Komutanı sıfatıyla İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nı deruhte ediyorum. Emrim şudur: Sivil yönetim esastır ve sivil yönetimi temsil eden beyfendiler burada konuğumuzdur. Olmaya ki, içimizden birisi sivil yönetimi ilgilendiren ve bize iletilmiş olmayan bir konuda, öncelik alsın. Buna iznim yoktur. Devam ediniz" dedi, kürsüden indi, vali ile beni tekrar çalışma odasına davet etti.

Paşa'nın odasında Kıbrıs harekâtı hakkında sohbet ettik. Yarım saat kadar sonra içeri bir hava subayı girdi ve Paşa'ya, "Paşam karartma kararı almak istiyorlar" dedi. Paşa, "Yok, yok, yok öyle şey!" diye tepki gösterdi ve haberi getiren subaya, "Niçin karartma? Yunanlı İstanbul'u vurmaya gelecek, karanlıkta hedefini bulamasın diye, öyle mi?" diye sordu ve devam etti, "Yunanlı'da 'bilmemne' aleti var mı? Var. Gece zifiri karanlıkta gelse, Marmara'yı, Boğaz'ın bütün kıvrımlarını, Haliç'i

ayna gibi görür mü, görür. Yunanlı'da İstanbul haritası var mı, var. O haritaya bakarak istediği hedefi bulur mu, bulur. Kaç milyon mum aldırtacaksın vatandaşa? Kaç milyon metre siyah bez? Kaça çıkacak siyah bezin metresi? Nasıl bir telaşa sokacaksın halkı? Yok, yok, yok" dedi ve subay çıktı.

Doğan Özgöçmen Paşa'yla uzun süre birlikte görev yaptık, doğal olarak daha yakından tanıştık. Ulusal bayramlarda vali, komutan ve ben bu sıraya göre durur, tebrikleri kabul ederdik. Doğan Paşa birçok kez, "Devlet" der, valiyi gösterir, "Millet" der, beni valinin yanına yönlendirmeye çalışır, "Asker" der, kendisi benim yanıma geçmek isterdi. Devlet protokolü böyle değildi, valinin yanında kendisinin durması gerekirdi. Ben o protokolü hiç bozmadım ama Doğan Paşa çok sefer bu anlayışı dile getirip, ikincilik yerini halkı temsil ettiğini düşündüğü kişiye bırakmak istemiştir.

Birlikte olduğumuz başka vesilelerle, örneğin eşine gösterdiği üstün saygı nedeniyle, Doğan Paşa gibi bir askeri tanımaktan mutluluk ve güven duymuştum. Doğan Özgöçmen Paşa emekli oldu, mütevazı emeklilik hayatını sürmeye başladı. Bir 30 Ağustos bayramında evine çiçek gönderdim. Telefonda çok şaşırdığını ve duygulandığını bildirerek teşekkür etti. Onun gibi askerlerin daha çok tanınmasını, daha etkili olmasını ve daha sık hatırlanmasını diliyorum.

YETKİSİZLİK

Bu aşamada, belediyelerin yetkisizliğinin o yıllardaki ölçüsünü ortaya koymadan devam etmek doğru olmaz. Çünkü İstanbul'da da, Türkiye'nin bütün diğer şehirlerinde de, özellikle hızlı kentleşmeden ve gecekondulaşmadan dolayı, belediyelerin yerine getirmesi gereken muazzam görevler vardır ve araştırmalara dayanan özgün yöresel çözümler bulmak zorunludur. Halbuki belediyelerde bu yetki yoktu.

Devletimiz içinde belediyelere ayırılmış alan o derece dardı ki, bu alan genişletilmeden, kenti yönetme yetkisi o kentin halkına verilmeden, kentlerimizin sağlıklı bir gelişme sürecine girmesi olanaksızdı. Bu gerçeklerden, 1970'ler Türkiyesi'nde hiç

söz edilmezken, ben bu konuda kamuoyu oluşturmanın belediye başkanlarına düşen temel görev olduğunu gördüm ve o yolda çalıştım. Bu çalışma, ülkemizde var olan yönetim anlayışının büyük bir değişiklikten geçmesi ve "yerel yönetim" kavramının yasalarımız içinde önemli bir yere konmasıyla ilgiliydi.

İzlediğim bu politika, önce, seçmenlerin seçtikleri belediye başkanında var olduğunu sandıkları yetki ve gücün aslında mevcut olmadığını itiraf etmeyi, sonra da, halk nezdinde bu makamın saygınlığının birkaç basamak aşağıya indirilmesini gerektiriyordu. Belediyenin güçsüzlüğü ve yetkisizliği nedeniyle gelişmeler karşısında çaresiz olduklarını bilen önceki başkanların, bu önemli gerçeği halka açıklamamış oluşlarının, bir ölçüde bu itirafın sevimsizliğinden, bir ölçüde de, yasal olmayan yetkileri kullanma yollarının çekiciliğinden kaynaklanmış olabileceğini düşünürüm.

Yasadışı yetkiler kullanarak yararlı işler yapma yöntemi ise, devletin en temel özelliğini oluşturduğuna inandığım *hukuk devleti* ilkesiyle bağdaşmadığı gibi, özellikle büyük kentlerde, muazzam ihtiyaçlar ve büyük çıkar çelişkileri karşısında o derece önemsiz yararlar sağlar. Bu yüzden, bu yöntemi kullanmak, sadece kullanan makamı yıpratmakla kalır. Ama itiraf etmeliyim ki, ben de birkaç kez, çaresizlik içinde böyle yöntemlerden yararlanmak zaafına kapıldım.

Gelelim bir demokratik yönetimde olması gerektiği halde bizim belediyelerimizde olmayan yetkilerin açıklanmasına. Aşağıda açıklanan durum ve yok olduğu belirtilen yetkiler, 1978 yılı itibariyle geçerlidir. Sonraki yıllarda bu yetkilerde değişiklikler yapıldı ve bazı yetkiler artırıldı. Ne var ki, devletimizin kuruluşundan başlayarak 1983 yılına kadar şehirlerimiz, bu yasalar ve bu yetkilerle yarım yüzyıl böyle yönetildi; bugün şikayetçi olduğumuz durumlara bu yöntemlerin uygulanması ile getirildik. Belediyelerin "Anakent" anlayışına ve onun yanı sıra eskisine kıyasla çok daha büyük gelir kaynaklarına kavuşturulmaları önemli bir gelişmedir ama, devletin yerel yönetimlere bakış açısı hâlâ temelde aynı merkeziyetçi ve vesayetçi anlayışı yansıtır.

Şimdi, bu yetkisizlikler listesine bir göz atalım.

- Belediye kendi bütçesini yapamazdı. Belediye Meclisi, üyeleri arasından bir bütçe komisyonu kurar ve bu komisyon aylarca uğraşıp ertesi yılın bütçesini hazırlar fakat bu bütçe valinin onayı olmadan geçerlik kazanamazdı. Bütçeyle birlikte, komisyon bir de *Kadro* denen bir belge hazırlardı. Kadro, Belediye Meclisi'nin, Başkan'a vermeyi uygun bulduğu memur görevlendirme yetkisini belirler. Başkan kadroda belirtilmeyen bir makama memur atayamaz ve memuriyet sorumluluğu ya da yetkisi kullandıramaz. Kadro da, İçişleri Bakanlığı'nın onayı olmazsa, geçerli değildi.

Başkan seçildiğim 1973 yılında, İstanbul Belediyesi'nin kadrosu iki yıldır İçişleri Bakanlığı'nın onayından geçmemişti. Yani, yılda 250.000 kişinin göç ettiği İstanbul kenti, 1974 yılında, halkın demokratik yöntemle seçilmiş olduğu kabul edilen temsilcilerinin kararına aykırı olarak, 1970 yılının kadrosuyla yönetiliyordu.

Bütçeyi anlamsız kılan bir başka neden de %30 yatırım mecburiyeti getiren yasa maddesiydi. Yasaya göre, belediye bütçesinin %30'u yatırım olmalıydı. Toplam giderlerin %30'u kadar yatırım öngörmeyen bütçeyi valinin onaylaması mümkün bile değildi. Belediyenin gerçek gelirleri ise, yatırım yapmak bir yana, ilerde daha ayrıntılı şekilde açıklayacağım gibi, yıllardan beri maaşları ve cari harcamaları karşılayamaz durumdaydı. Yıllardan beri, İstanbul Belediyesi hazineden borç alarak ayakta durmakta, hükümetler İstanbul Belediyesi'ne "borç" adı altında yardım yapmakta ve birkaç yıl sonra bir maddelik kanunla devlet bu borcu affetmekteydi. Devlet bütçesinde belediyelere borç verecek bir madde olmadığı için de, belediyeler bütçelerinde hazine yardımını, gelir tahmini olarak gösteremezlerdi.

Bütçeyi denkleştirmek için yapılabilecek bir tek şey vardı: Hayalî gelirlerle bütçeyi şişirmek ve hayalî yatırımlar göstererek %30 yatırım şartını yerine getirmek. Âdet olduğu gibi biz de bütçemizi öyle yaptık ve dengeyi sağlayacak kadar, "Belediye Taşınmazları Satışından" hayalî gelir gösterdik.

İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk, olumlu ve beyefendi bir kimseydi. Hükümetten aksine emir almadığı sürece, uyum içinde çalıştık. İlk bütçemiz onaya gittikten kısa bir süre sonra, beni telefonla aradı.

"Kardeş, bütçeni onayladım, hayırlı olsun. Yalnız, hangi belediye taşınmazlarını satacaksınız?" diye sordu. Tabii olayın içyüzünü o da biliyor, hafiften takılarak dostluk gösteriyordu. "İlkin Eminönü Meydanı'nı, o yetişmezse Taksim Meydanı'nı, en sonunda Karaköy Meydanı'nı satacağız" dedim ve karşılıklı güldük.

Bu %30 şartı, belediye yönetimine ciddiyetsizliğin, gülünç olmanın dışında daha önemli sakıncalar da getirmekteydi.

Bütçe, Belediye Meclisi'nin Başkan üzerinde denetleme yapabileceği temel araçtır. Gerçek bir demokraside Meclis, çekişmeli tartışmalar sonunda, anlaşma sağlanan fasıllara uygun bulduğu kadar ödenek koyarak belediyenin temel politikasını oluşturur. Başkan bu politikayı uygulamak zorunda olur. Bizim durumumuzda ise, yatırımları şişirme mecburiyetinden dolayı, bütçenin her türlü yatırım maddesine bol bol ödenek konulmuştur. Para bulundukça, yani hükümetten yardım alındıkça, Başkan bu parayı dilediği biçimde kullanabilir hâle gelmiş olur. Çünkü, her fasılda ödenek vardır. İsterse şehrin en azgelişmiş, çamurlu mahallelerine yol yapar, isterse en gelişmiş mahallelerin mevcut kaldırımlarını söküp yerlerine daha güzellerini döşer. Uygulanan politika Meclis'in politikası değil Başkan'ın politikası olur ama, sorumluluğunu Meclis taşır.

- Belediyeye üst derece personel tayini tamamen hükümetin elindeydi. İstanbul Belediye Başkanı'nın 5 Başkan Yardımcısı vardı. Bunların hepsi başkanın inhası (önerisi), ama İçişleri Bakanı'nın onayı ile tayin edilebilirdi.
- Belediyenin en önemli kurumu Belediye Encümeni, 8 belediye müdürü ve Belediye Meclisi'nin kendi içinden seçtiği 4 meclis üyesinden oluşurdu. Fen İşleri Md., Hesap İşleri Md., Hukuk İşleri Md., Sağlık Md., Yazı İşleri Md., Veteriner İşleri Md., belediye-

nin en önemli müdürlükleriydi. Encümen müdürlerinin hepsi, Başkanın inhası ve İçişleri Bakanı'nın onayı ile tayin olurdu.

- Belediyenin Sağlık İşleri Müdürü, Belediye Başkanı'nın inhasına gerek bile olmadan, Sağlık Bakanı tarafından tayin olurdu. Bir gün Sağlık Müdürü'nün Bakan tarafından değiştirildiğini söylediler. İki gün içinde yeniden değişmiş. Gelip giden müdürü hiç tanımadım. Ama o müdürün yaptıklarından ve yapmadıklarından ben sorumluydum.
- İmar ve Planlama Müdürlüğü'nde çalışan tüm mimar ve mühendisler, İmar İskân Bakanlığı'nın personeliydiler. Tayin, terfi ve tüm özlük hakları, bakanlık tarafından yürütülür; maaşlarını belediye öder ve belediye hizmeti yaparlardı. Bu konuda İmar İskân Bakanı'yla aramızda ciddi bir tartışma geçti. Onu ilerde anlatacağım.
- Belediyeye bağlı iki Genel Müdürlük vardı. İETT ve İstanbul Sular İdaresi. Bunların genel müdürleri de, yönetim kurulu üyeleri de Belediye Başkanı tarafından inha edilir, ama İçişleri Bakanı tarafından tayin edilirdi.
- İstanbul'da bulunan ve bütün Türkiye'ye hizmet veren hastanelerin (Haseki, Zeynep Kâmil, Kule Dibi, Zührevî Hastalıklar) tüm sağlık personeli, yani başhekimleri, doktorları, hastabakıcıları ve hemşireleri, Sağlık Bakanlığı tarafından tayin edilir, ama bütün maaşları ve hastanenin tüm giderleri, İstanbul Belediyesi tarafından karşılanırdı. Bakanlık bu hastanelere stajyer doktor tayin eder, bu doktorların maaşları ve tüm araştırma ve laboratuvar giderleri belediye tarafından ödenir ancak bakanlık, belediye hastanelerinde uzman doktora ihtiyaç olmasına rağmen, belediyenin yetiştirdiği bu uzman doktorları ülkenin değişik yörelerinde görevlendirirdi.
- Belediye Planlama Müdürlüğü, şehrin imar planını yapar. Bu plan çok büyük rantlar oluşturan, son derece önemli bir belgedir. Bu planların yürürlüğe girmesi, İmar İskân Bakanlığı'nın onayına bağlıydı; ayrıca bakanlık, planları dilediği gibi değiştirerek onaylayabilirdi. Belediye, planı onaylandığı şekilde uygulamak zorundaydı. Bu konuda da, yaşanmış olaylar nedeniyle, uğradığımız haksızlıkları halka anlatmak için basın toplantıları yapım, bakanlığı halka şikayet ettim. İlerki bölümlerde bunların da örneklerini vereceğim.

- Şehir içinde çalışan imalathane, tamirhane, atölye gibi, halkın sağlığını etkileyecek olan işletmeler, "Gayrısıhhi Müessese" adı altında, çalışma ruhsatına tâbidirler. Gayrısıhhi müesseselere ruhsat vermek yetkisi, belediyenin değil, Sağlık Bakanlığı'nındı. Yani şehir içinde çalışan, marangoz, oto tamirhanesi, sobacı, oto boyacısı, kaportacı, briket imalathanesi, fırın, demirci, hurdacı vb. tüm işyerleri, nerede çalışacaklarının müsaadesini Sağlık Bakanlığı'ndan alırlardı. Bakanlık bu yetkisini valiliklere, valiler de kaymakamlıklara devretmişti.

Hangi faaliyetin "gayrısıhhi" sayılacağı bir listede belirtilmişti. Bu liste canlıydı. Yani, her zaman değiştirilebilirdi. Nitekim görev dönemim içinde, Bakanlar Kurulu, benzin istasyonlarını bu listeye ilave etti. O tarihten itibaren, şehrin neresinde benzin istasyonu açılacağına, bütün Türkiye'de, o şehrin belediyesi değil, valiler ve kaymakamlar karar verir oldular.

- Belediye zabıtası zor kullanamazdı. Zor kullanma yetkisi sadece polisteydi. Şehir disiplini ile ilgili bir zor kullanma görevi gerekince zabıta, herhangi bir vatandaş gibi, polis çağıracaktı. Benden önce, belediye zabıtası, Galata Köprüsü kenarında köpek balığı etinden balık-ekmek yapıp satan kişilere müdahale etmiş. Balıkçılar, zabıta görevlisini dövmüş ve denize atmış; olay büyümüş ve zabıtlar tutularak iş adliyeye intikal etmiş. Mahkemenin kararı, zabıtanın zor kullanma yetkisi olmadığı için, görev başındaki üniformalı devlet görevlisine mukavemet etmek biçiminde değil, iki vatandaşın kavgası olarak çıkmış.
- Halk sağlığını korumak için yiyecek maddelerinin analizini yaptırmak belediyenin görevidir. Bu amaçla kasaptan et, fırından ekmek numunesi almak için belediyenin doktor görevlendirmesi gerekirdi. Belediye Başkanı dahil, hiçbir belediye görevlisinin aldığı numune, mahkemelerde geçerli değildi. Yani Belediye, usulüne göre alınmayan numuneyi tahlil ettirip hileli bulsa da, ceza yazamazdı.
- Belediyenin şehir içi trafiği konusunda hiçbir yetkisi yoktu. Bu husus, Karayolları Trafik Kanunu'nda, özel madde ile "belediyelerin trafik konusunda yetkisi yoktur" denilerek kesin şekilde ifade edilmişti. Şehir içi trafiği valinin başkanlığında trafik polisi, Şoför-

ler Derneği, bazı bakanlık temsilcileri ve sadece bir belediye temsilcisinin katıldığı "İl Trafik Komisyonu" tarafından düzenlenirdi.

- Belediye otobüslerinin ücret tarifesi ile su, havagazı ve elektrik ücret tarifeleri, Enerji Bakanlığı'nın onayına tâbiydi.
- Belediye Başkanı yurtdışına çıkmak için İçişleri Bakanı'ndan izin almaya mecburdu.
- İçişleri Bakanı, uygun gördüğü zaman Belediye Başkanı'nı görevden alabilirdi.

Bu düzenlemelerin bir kısmı "Büyük Şehir" kavramının kabul edilmesiyle değişti, fakat belediye sorununa vesayet anlayışıyla yaklaşımlar bugün de devam etmektedir.

HİNTLİ DELEGENİN SÖZLERİ

1975 Mayıs'ında Amerika'nın ünlü Smithsonian Enstitüsü, İstanbul'da bir sempozyum düzenledi ve Ortadoğu ile Uzakdoğu ülkelerinden uzman delegeleri bir araya getirdi. Konu, büyük nüfus hareketlerinin yerel yönetimler üstündeki etkisiydi. Ev sahibi kentin belediye başkanı olarak beni de davet etmiş ve bir konuşma yapmamı istemişlerdi.

Konuşmamda İstanbul Belediyesi'nin yetkilerinin ne ölçüde sınırlı olduğunu, bu yetkisizlikler içerisinde halkın beklediği etkinliği sağlayamadığımızı anlattım. Söylediklerim, bu kitapta yazdıklarımın bir özetiydi.

Benden sonra bir Hintli delege söz istedi ve mealen aşağıdaki sözleri söyledi:

> "İstanbul Belediye Başkanı'nın sözleri bana bizim bağımsızlık savaşımını sürdürdüğümüz sırada, İngilizlerin Hindistan'ın bağımsızlığını önlemek için uyguladıkları bir politikayı anımsattı. Biz bağımsızlığımızı kazanmak için uğraş verirken, İngilizler bize, ülke yönetimini vermemek için, önce belediyeleri kurdurdular ve ardından amaçlı olarak gereken yetkileri vermediler. Böylece belediyelerin etkisiz olmasını sağladılar ve bu yolla, Hintli insanın kendisini yönetemeyeceği örneğini oluşturdular, bağımsızlık iradesini zayıflatmak amacını güttüler."

Hintli delegenin sözleri çok çarpıcı, çok etkili ve bizim durumumuza ışık tutucu nitelikteydi. Çünkü, bizim belediyelerimizin yetkisizliği ve ona bağlı olarak da etkisizliği o derece ileri ölçülerdeydi ki, vatandaş yıllardır gözlediği bu etkisiz kuruma destek vermeyi ve onunla ilgilenmeyi, gereksiz buluyordu. Belediyeden beklenen hizmetler günü gününe izlenebildiği için belediyenin başarı ya da başarısızlık notu hemen veriliyor; bu notun olumsuz niteliği, belediyenin yanı sıra, belediyeyi oluşturan sürece yani demokrasiye de aynı biçimde yansıyor, vatandaş belediyeye de demokrasiye de ilgisiz kalıyordu. Hintli delegenin sözlerindeki önem, İngilizlerin onlara karşı uyguladığı yöntemi, bizim bilmeden kendi kendimize uyguluyor oluşumuzda yatıyordu.

Halbuki vatandaş, en yakınındaki ve günlük yaşantısını doğrudan etkileyen, verdiği oyların sonuçlarını hemen görebileceği, örgütlenip demokratik yöntemlerle siyasi bir eylem yapınca sonuç alacağı bir belediye kurumuna kavuşabilseydi, ülkemizde demokrasi kültürü çok daha erken ve sağlam gelişir, krizlerden çıkmak için askerî rejimlere ya da kurtarıcı "baba"lara böyle hemen muhtaç olmazdık.

1973 seçimlerinin siyasi tarihimizde önemli bir yer tutması, bunun için önemliydi. Dört yıllık bir tek seçim dönemi içinde bütün ülkede siyasi tercihlerin bu kadar büyük ölçüde tersyüz olması, anlamsız değildi. Bu dört yıl içinde halka, siyasete gerçekten ortak olabileceği, ülke yönetiminde etkili olabileceği umudunu vermiştik. Ecevit ve çevresindeki kadro, ki sonradan Ecevit o kadroyu darmadağın etmiştir, ülkede geçerli olan bozuk düzeni değiştireceğimize gerçekten inanmıştı ve halkı büyük ölçüde buna inandırmıştı. Evet bu düzeni değiştirecektik. Onun için iktidar olmuştuk.

Şehir yaşantısında, halkın her gün karşılaştığı, bildiği, acısını çektiği, kurumsallaşmış, yerleşmiş birçok bozukluk vardı. Düzen değişikliğine, en çabuk, kent yaşamında kendisini gösteren düzen bozukluklarını gidererek başlayabilirdik. Sonucu halkımıza hemen gösterebilir, demokratik haklarını kullanarak istediği sonucu alabilmenin mutluluğunu halkımıza yaşa-

tabilir, demokrasinin gücünü belediyelerde ispatlayabilirdik. Ve belediyelerde ortaksız koalisyonsuz iktidardaydık ve dört yıl iktidarımız garantiydi; karşımızda bizi kent yönetimi iktidarından düşürecek bir siyasi güç yoktu. Halk arkamızdaydı. O halde, düzen değiştirici kimliğimizi kentlerde sergilemeli, bu yaptığımızı halka en etkili biçimde göstermeliydik.

Bunun yolu ise, bir yandan var olan yetkilerimizi sonuna kadar, düzen değiştirici yönde kullanmak ve bunu halka göstermek, öte yandan bizi sınırlayan yetkisizliğimizi halka anlatarak, o yolla demokratik bir kent yönetiminin elinde olması gereken yetkiler için halkın desteğini sağlamaktan geçerdi. Halk bir kez bizim belediyelerde yıllardan beri kullanılmayan yetkileri, kendi yararına ve düzen değiştirici yönde kullandığımızı görse, bizi yeni kimliğimizle bir kez tanısa, eksik olan yetkilerimizi tamamlamak için gerekli desteği verirdi.

Belediyelerde yetki eksikliğinin çok önemli bir niteliği vardır. Bu yetkisizliğin acısı, kent büyüdükçe artar, küçüldükçe azalır. Öyle ki, iki-üç bin nüfuslu bir kentte belediye başkanı, kişisel ilişkileri ve prestiji ile yasal yetki yokluğunu unutturacak biçimde yararlı müdahalelerde bulunma şansına sahiptir, ama çok büyük rantların paylaşıldığı dört milyonluk bir metropolde belediye başkanının kişisel prestiji hem sorunların büyüklüğü karşısında yetersiz kalır, hem de büyük kentlerde yasadışı uygulamalar yapmak o kadar kolay değildir.

İstanbul en büyük kentimiz olduğu için, belediyedeki yetkisizliklerin belediyenin saygınlığı üstünde en çok tahribat yaptığı yerdi. Birçok küçük kent, yetki yokluğunun sıkıntısını o kadar derinden çekmezken, başta İstanbul olmak üzere büyük kentler, mevcut hükümet vesayeti altında başarı sağlayamazlardı. Bundan dolayı da, ülkemizde belediyelerin yetki yokluğu mücadelesinin başını İstanbul'un çekmesi doğaldı.

Ben bu duruma uygun bir politika izlemeye çalıştım. Bir yandan değişmesini istediğimiz düzene uyum gösteren geçmiş belediyelerin kullanmaya cesaret edemediği mevcut yetkileri düzeni değiştirecek yönde kullandım, öte yandan da, gerçek bir demokratik yönetim için gerekli yetkilerin yokluğunu ka-

muoyuna devamlı anlatmaya çalıştım. Bence doğru olan bu politikayı parti Genel Merkez'imizle birlikte ve yurt çapında uygulayabilseydik, hele Ecevit o yıllardaki büyük etkinliğini bu politikaya katsaydı, Türkiye'nin kaderi değişirdi.

Böyle bir politikayı açıklamak, kendim için onayını almak ve uygun bulunursa yurt çapında parti politikası olarak benimsenmesini sağlamak için, Ecevit'e bir brifing vermeyi önerdim ve olumlu karşılaması üzerine, bu brifingi danışmanım Necat Erder'in katkısıyla, çok ciddi şekilde hazırladım. Grafikler, panolar, kimin hangi sırada konuşacağının planları ve konuşma metinlerinin özetleri hazırlandı. Fakat parti içi ayakoyunları bu brifingi yapmamızı engelledi. İlerde bu olayların ayrıntılarını ve bir taraftan yetki yokluğundan yakınırken, öte yandan alışılmış belediye başkanlarının kullanmadığı yetkileri nasıl kullandığımı anlatacağım.

BUNALTAN KIRTASİYE

Hiç kamu görevi deneyimi olmayan benim gibi birisi için, son derece güç bir görevi büyük özveriyle yerine getirmeye çalışırken, anlamsız, hatta zararlı kırtasiye kurallarıyla karşılaşmak ne derece moral bozucudur anlatamam. O nedenle, aşağıda vereceğim birkaç örneğin, halden anlayanlar için ilginç olacağını düşünüyorum.

İlk örnek, İstanbul Belediye Başkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü'ne bir adet daktilo makinesi alınmasıyla ilgili. Göreve seçildiğimin ertesi günü, gelen kutlama mesajlarına cevap vermek istediğim zaman, Özel Kalem Müdürlüğü'nde hiç daktilo makinesi olmadığı gerçeğiyle karşılaştım. Eski başkan zamanında kullanılan daktilo makinesi, İstanbul'u Temiz Tutalım Derneği'nin malıymış ve seçim akşamı götürmüşler. İlerde bu dernekten bahsedeceğim, ama şimdilik, yüzlerce kutlama telgrafı ya da mektubu alıp, yanıt vermek için daktilo makinesi olmayan bir metropol belediyesi başkanının durumunu düşünün.

Giden makine IBM Selectric modeliymiş ve daktilo hanım ona alışıkmış, onunla güzel yazarmış. O modeli ben de biliyor

ve beğeniyordum. Aynısını aldırmaya karar verdim. Ne mümkün! Belediye bu gibi alacaklarını Devlet Malzeme Ofisi'nden almak zorunda. Ofiste o model olmadığı gibi, hiç daktilo makinesi yok. Belediye Encümeni'nin ihalesiz satın alma yetkisi 1.500 liraya (30 simit parası) kadar. Yasaya bağlı kalacaksak, ihale yapmak lazım. Yani, mühendisler tarafından bu makinenin şartnamesi yapılacak. O kendi başına bir sorun. Çünkü, IBM Selectric modelinin tam teknik tarifini yaparsanız, rakip firmalar ihalenin rekabete kapalı olduğunu haklı olarak ileri sürüp ihaleyi iptal ettirirler. Ancak çok bilgili bir uzman mühendis, hem istediğim modeli tarif eden, hem de rekabeti önlemeyen bir şartname yapabilir. O mühendis nerede? Hadi diyelim şartnameyi, bir yolunu bulup hazırladık, üç gazeteye ilan verecek, süresini bekleyecek, ihale yapacak ve tesellüm heyeti kurup, makineyi alacağız. Belediye bürokratları bu işin en az dört ay süreceğini bildiriyorlar. Yani, çare değil.

Bu sorunla belediyemizin üst kadroları çok uğraşmak zorunda kaldılar ama, sonucu ben kısa yoldan anlatayım. "Kanuna Karşı Hile" yaptık. Bu deyim, ceza ile ilgili, hukuki bir terimdir. "Kanuna Karşı Hile", kanunun lafzına aykırı olmayan, ama amacına ters bir işlemi bilerek yapmaktır. Başka çare olmadığı için biz de öyle yaptık.

Belediye bünyesi içinde, fakat kuruluş yasası farklı olan, o yüzden de Devlet İhale Yasası'na tâbi olmayan İstanbul Sular İdaresi (sonradan kurulan İSKİ'nin babası) vardı. Onun Yönetim Kurulu, IBM Selectric marka bir adet daktilo makinesinin kendilerine gerekli olduğuna karar verip karar defterlerine yazdılar ve makineyi ihalesiz aldılar. Birkaç gün sonra da aynı yönetim kurulu, bu makinenin kendilerine yaramadığı gerekçesiyle satışına karar verdi. Bu kararları da, yine karar defterlerine yazıldı. Tam bu sırada biz, böyle bir makinenin satılık olduğunu duyup talip olduk ve maliyet fiyatını Sular İdaresi'ne ödeyip makineyi aldık.

Tabii bir dernek ya da vakıf kurmuş olsaydım, orada istediğim her şeyi her fiyata alacak kaynağı bulabilirdim. Ya da İmar Müdürlüğü'ne işi düşmüş uygun bir müteahhidi çağırıp,

hatta çağırmadan bir aracı vasıtasıyla, böyle bir makinenin beni sevindireceğini ihsas ettirseydim, makine ertesi gün gelirdi. Tabii gelirdi ama belediyenin ve benim itibarımızdan neler giderdi...

İyi hatırlamıyorum ama bu işlem en az on beş gün sürdü. Bu süre içinde gelen kutlamalara yanıtlar ve bütün başkanlık yazıları, Özel Kalem'den bir görevlinin, Yazı İşleri Müdürlüğü'ne gidip, onların daktilosunda, araya sıkıştırabildiği kadar yazıldı ve benim hiç kabul etmek istemediğim bir teknik düzeyde oldu.

Belediye üst yönetiminin, hiç helal etmediğim, günlerce mesaisine mal olan bir başka kırtasiye skandalı, "Vali Masası" olayıyla ortaya çıktı. Turgut Cansever, Necat Erder ve Atilla Alpöge, danışman olarak belediyeye kazandırdığım değerli ve tanınmış uzmanlardı. Kadroda yer olmadığı için onları işçi statüsünde göreve alabilmiştim.

Turgut Cansever, ülkemizin tanınmış şehircilik uzmanlarının başında gelen bir mimardı. Avrupa Konseyi'nde İstanbul'un mimari mirasının korunmasının bütün insanlık için görev olduğu, bu nedenle İstanbul Belediyesi'ne uluslararası kuruluşların yardım etmesinin gerekli olduğu yolunda karar alınmasında ve belediyenin elinde bulunan tarihî binaların korunmaya başlanmasında katkısı olan kişiydi.

Necat Erder, Dünya Bankası'ndaki görevinden ayrılıp Türkiye'ye döndüğünü öğrendiğim zaman adeta kaptığım, Devlet Planlama Teşkilatı'nın ilk kuruluşunda bulunmuş, değerli bir ekonomistti. Birçok idari görevde ve özellikle Ekmek Fabrikası'nın bitirilip çalışmasında ve ilk yönetim kadrosunun oluşturulmasında, Ecevit için yapmayı umduğumuz brifingin hazırlanmasında, İETT Genel Müdürü arayışlarımda, yerini dolduramayacağım hizmetleri olan bir kişiydi.

Ben belediyeye gelinceye kadar, belediyemizde kent içi ulaşım konusunu irdeleyecek, İstanbul'un bu en önemli sorununa sahip çıkacak bir birim yoktu. Atilla Alpöge, kendisini belediyeye kazandırmamla birlikte, belediyemizde ilk defa bir ulaşım biriminin kurulmasını ve trafik sorununa ilk kez, ula-

şım gözüyle bakmamızı sağlayan, ülkemizdeki ilk tercihli yol olan Levent-Taksim tercihli otobüs yolunu planlayan, İstanbul'un ilk ulaşım uzmanıydı.

Bir "Başkanlık Danışma Bürosu" oluşturdum ve bu üç uzman orada çalışmaya başladı. Bunlar için çalışma masası gerekiyordu. İlk Turgut Cansever işe başlamıştı. Ona nasıl olduğunu hatırlamadığım bir yöntemle bir masa bulunmuştu. Ama diğer ikisine masa lazımdı. Bir kamu kuruluşu olarak bizim bu masaları Devlet Malzeme Ofisi'nden almamız gerekiyordu. Gidildi, uygun bir tahta masa bulundu. Ama, büyük bir sorun vardı. Bu masa "Vali Masası" idi ve her ile bir tane, vali için verilebiliyordu! İki tane alamıyorduk. Devlet Malzeme Ofisi anlayış gösteriyor, sorumluluğu üstüne alıyor, İstanbul Belediye Başkanı'nı vali statüsünde sayarak bir masa verebiliyor, ama ikincisi için çare bulamıyordu. Bize bu vali masalarından iki tane satarlarsa, sorumlu olurlardı. Abartmadan ifade ediyorum, bu sorun belediye başkanının şahsen ilgilenmesi gereken bir boyut kazandı. Defalarca Devlet Malzeme Ofisi'nin İstanbul'daki müdürüyle telefon görüşmesi yaptım. Sonunda bulunan yapıcı çözüm çok ilginçti: İstanbul Valisi masa istemiyordu. Onun kontenjanı da bize verildi de, iki masa alabildik.

Şimdi gel de dernek kurma!..

Sözü buraya kadar getirmişken, yukarıda ismi geçen, Özel Kalem'deki eski daktilonun sahibi olan "İstanbul'u Temiz Tutalım" Derneği'nden söz edeyim.

Bu dernek, önceki başkan tarafından kurdurulmuş. Bütün üyeler hanımlarmış. Bu hanımlar bağış toplayarak, kermesler düzenleyerek, çaylar yaparak derneklerine gelir sağlar ve bu gelirle de, İstanbul'un temiz tutulmasına katkıda bulunurlarmış. Buradan da anlaşılıyor ki, İstanbul'un temiz tutulması için, belediye başkanına bir daktilo makinesi almak gerekiyormuş. Derneğin asıl geliri, hanımların, yanlarına birer belediye zabıtası alıp pazar yerlerini denetlemelerinden ve yerleri kirleten esnafa, örneğin lahana satarken kabuğunu yere atan pazarcıya ceza kesip, karşılığında derneğin bağış makbuzunu ver-

melerinden sağlanırmış. Dernek, geçmiş yıllardaki gelirleriyle, belediyenin Temizlik İşleri Müdürü'nü, görgüsü bilgisi artsın diye Avrupa'ya tetkik seyahatine göndermiş.

Belediye zabıtasının böyle amaç dışı ve belediyeyi küçük düşürücü işlerde kullanıldığını, başkana yakın derneklerin ve partilerin biletlerini, davetiyelerini esnafa zorla sattığını, bütün İstanbul gibi ben de zaten biliyordum. Görevin ilk günlerinde Zabıta Müdürü İsmet Silahçılar'ı çağırıp, zabıtanın hiçbir kuruluş, dernek ya da parti adına bilet satmasına izin vermeyeceğimi, kendisini bu konuda sorumlu tutacağımı anlattım. Onun önerisi üzerine bir genelge hazırlattım ve bütün zabıta birimlerinin duvarlarına astırdım. Genelge, zabıtanın biletleri yalnız satmasını değil, satanların yanında gezmesini de yasaklıyordu.

Zabıta Müdürü, kadrosuna hâkim bir müdürdü. Bu yasağı, sonuna kadar uygulattı. Kendisine verilen bütün emirleri şaşmaz bir titizlikle yerine getiriyordu. Örgütümüz ise kendisinden, eski başkana yakınlığı yüzünden çok şikayetçiydi. Görevden almam için devamlı baskı yapıyorlardı. Aynı şekilde örgütün ısrarla görevden almamı istediği bir başka müdür de Makine Müdürü Nejat Özal'dı. Onun da gördüğüm hiçbir kusuru ve eksiği yoktu; verilen görevi başarıyla yerine getiriyordu. Örgütün bu isteklerine sonuna kadar karşı koydum. Silahçılar da, Özal da görevde kaldılar. Bu konuda beni örgütün başı olarak en şiddetli biçimde eleştiren, İl Başkanımız ve vekilim Aytekin Kotil'di. Benden sonra Kotil başkan oldu ve İsmet Silahçılar'ı da Makine Müdürü'nü de görevde tuttu. Boşuna "Taç giyen baş akıllanır" denmemiş.

Kırtasiyeden bu kadar yakınmışken, bir konunun hakkını yemeyeyim. Gerçi, şimdi anlatacağım kurallardan dolayı sıkıntı çeken ben değil, Özel Kalem Müdürü Fikri Bey'di ama, o bu işlerin içinde uzun yıllar yoğrulmuş olduğu için, bu anlamsız ve yararsız kurallara benim gibi tepki duymuyordu. Konu benim, kendi yetkimle, yani hiç kimseye danışmadan ya da ihale yapmadan bir paranın harcanmasına karar verebileceğim en yüksek para miktarı ile ilgili. Bu miktar 250 liray-

dı. Evet, devletimiz, kimse suiistimal yapmasın diye, ülke nüfusunun onda birini barındıran kentin seçilmiş belediye başkanına, yetkisini sonuna kadar kullanarak 50 simit alacak kadar harcama yapmak yetkisi tanımıştı. Ama olay bu kadarla bitmiyor. Biz bu parayı, çay, kahve almak için kullanırdık. İşlem özel kalemde yapıldığı için, bana aksetmeyen usul şöyleymiş: İlkin Özel Kalem'den bir görevli, Hesap İşleri'ne gidip, imzaladığı bir avans makbuzu karşılığında 250 lirayı alırmış. Bu parayla bakkaldan çay kahve alıp faturasını kestirir, bu faturayla Hesap İşleri'ndeki avansı kapatırmış. Fakat fatura tam 250 lira değil de, örneğin 235 lira tutarsa, bu görevlinin Merkez Bankası'na gidip, belediye hesabına 15 lira yatırıp, o makbuzu ve 235 liralık faturayı ekleyerek, Hesap İşleri'ne gidip, 250 liralık avansını kapatması gerekirmiş. Neyse, bana itiraf ettiler ki, her sefer Merkez Bankası'na gitmekten kaçınmak için, bakkalla anlaşıp, hep 250 liralık fatura alır, bir dahaki sefere ödeşirlermiş. Tabii usulsüzlük!! Neyse ki, yakalanmadık.

İLK PARASAL DESTEK

Göreve başladığım 14 Aralık 1973 tarihinde, Talu hükümeti görevdeydi. Yaptığım ilk işlerden biri, Maliye Bakanlığı'na başvurarak, Belediye'nin o günkü mali durumunun tespit edilmesini istemek olmuştu. Bu başvurumun, Maliye çevrelerinde olumlu bir izlenim bıraktığını sonradan öğrendim. "Ben Sayıştay'a hesap veriyorum, ayrıca Maliye'yi belediyeye sokmam" demeyip, Maliye'yi yardıma ve denetime kendiliğimden çağırmam, Maliye bürokrasisi üstünde olumlu etki yapmış.

Maliye'ye başvurmakla güttüğüm amaç, hem isteyeceğim parasal desteğe zemin hazırlamak, hem de belediyenin, göreve başladığım ilk günlerinin mali fotoğrafının en yetkili otorite tarafından çekilmesini sağlayarak, ileride belediyeyi parasal açıdan zaafa uğratmış olmak gibi, olası bir suçlamayla karşılaşmamı önlemekti. Her iki amaç da kısa sürede gerçekleşti. Maliye müfettişleri geldi, bütün hesaplarımızı açtık, gösterdik. Raporlarını kendi bakanlıklarına vermişler. Bana bir şey

söylemediler ama, temasta bulundukları belediye bürokratları raporun esasını öğrenmişler. "İstanbul Belediyesi'nin aylık cari gider açığı 60 milyon liradır" (o günün kuru ile 4.3 milyon ABD doları).

Ankara'ya gittiğimde gördüm ki Maliye'de de herkes, hâlâ, ulusça sağlamış olduğumuz seçim zaferinin etkisi altındaydı. Bakan'la görüşmeme bile gerek kalmadan, hem 60 milyonu verdiler, hem de her ay vereceklerini bildirdiler. Temas ettiğim en yüksek maliye bürokratı Çetin Kumbasar'dı. Belediyemize böyle kolaylıkla yardım etmelerinin temelinde sağladığımız halk desteğinin bulunduğunu gördüm. İlerki yıllarda da, Milliyetçi Cephe hükümetleri kurulduktan sonra, belediyemizi parasız bırakarak bizi işçi grevlerinin suçlusu gibi gösterme politikasının iflas etmesinin, o halk desteğine bağlı olduğunu görecektim.

İstanbul'a döndükten sonra, artık kesinleşmiş olan alacaklılarımız listesini, Mahmut Bey'le önümüze aldık ve genel olarak bildiğimiz bir gerçeği, bir de sayıların diliyle gördük. Kimi alacaklımız, alacağını iki yıldır bekliyordu, kimisi ise, birkaç ay önce kesinleşmiş alacağının neredeyse tümünü almış, çok az bir kısmı kalmıştı. Bu dengesiz borç ödeme yönteminin ayıplı içyüzünü, belediyemiz konusunda genel bilgisi olan tüm halkımız gibi, biz de biliyorduk: Borç ödemeyi bir saydam sisteme bağlamamış olmanın gerçek sebebi, dilediğine dilediği gibi "kıyak" yapabilme gücünü ellerinde tutmak arzusu; bu uygulamanın mazereti ise, "parasızlık"tı. Bu arada bazı bürokratlar ve ilkesiz politikacılar, parasızlığı ayrıca kendi maddi çıkarları için fırsat olarak kullanmışlardı.

İki yüzü aşkın alacaklımız vardı. Hepsini toplantıya çağırdık. Yüzden fazla kişi geldi. Onlara dedik ki:

"Bugünden sonra sadece peşin parayla alıveriş yapacağız. Söz veriyoruz ki, yapacağımız alışverişlerde ve açacağımız ihalelerde kimsenin alacağını bekletmeyeceğiz ve geçmiş dönemin borçlarını da, bir yıl içinde ödeyeceğiz. Bir yıl sonra hiç borcumuz kalmayacak."

Bu vaat, İstanbul Belediyesi'nin bozuk şöhreti karşısında o

kadar sevindirici bir haberdi ki, ilkin çok kişi inanmadı. Ama birkaç aylık uygulama sonunda bu sözü tutacağımıza artık hemen herkesi inandırdık. Ve sözümüzü tuttuk.

Bütün alacaklılarımızı ve borç ödeme miktarlarını gösteren bir çizelge yaptık. Bu çizelgede her ayın 15'i, eski borçların ödenme günüydü ve herkes, hem kendisinin, hem de başkalarının hangi günde, ne kadar para alacağını görüyordu. Böylelikle menfaat karşılığında ödeme yapılması yolu kapatılmış oldu. Çizelgenin hazırlanmasında dikkat ettiğimiz bir husus da, geçmiş iltimaslı ödemeleri dengelemek, geçmişte çok alana az, az alana çok ödeme yapmak oldu. Kullandığımız bu ölçüyü bütün alacaklılarımıza açıkladık. Bu çizelgeyi imzalayıp, mühürleyip, çerçeveletip, Hesap İşleri Müdürlüğü'nün koridoruna astırdım.

Bu çizelgede bir eksik vardı: kardeşim Mehmet İsvan'ın alacağı! Yıllar önce, ben CHP İstanbul İl Sekreteri iken, Mehmet bana belediyede takılmış bir alacağı olduğunu, tahsil edemediğini söylemiş ve kendisine yardımcı olup olamayacağımı sormuştu. Olayın hikâyesi şöyleymiş: Belediyemizin borç batağında olduğu ve alacakların tahsilinin özel ilişkilere bağlı bulunduğu bütün piyasada bilindiği için, kardeşim belediyeye hiç mal satmazmış. Bir gün Belediye'nin Makine Müdürü Mehmet'e gelmiş ve "Sizden alıp bize üç dört kat fazlasına satıyorlar, milletin parasına yazıktır, ben şahsen teminat veriyorum, paranızı ben gününde ödeyeceğim" demiş.

Mehmet de, o parti malı, normal fiyatına satmış. Sonra, Belediye Başkanı, o müdürü başka bir göreve atamış ve Mehmet'in alacağı böylece batık alacak sınıfına girmiş. Mehmet, International kamyonlarının yedek parçalarını satardı ve ben de o şirketin küçük ortağıydım.

O zaman Belediye Meclisi üyesi olan arkadaşlarıma durumu sormuş ve belediyeden para ödenmesinin, ya başkanın doğrudan kayırıcı müdahalesine ya da rüşvete bağlı olduğunu öğrenmiş, bir şey yapamayacağımı söylemiştim.

Ödeme çizelgesi hazırlanırken, Mehmet'i liste dışı bırakmalarını söylediğim zaman, bana Mehmet'in ne kabahati olduğu-

nu sormuşlar, ben de, "Kabahati, kardeşinin Belediye Başkanı olmasıdır" demiştim.

Mehmet bu alacağını, ben belediyeden ayrıldıktan sonra da alamadı.

Seçildiğim sırada görevde olan ve bana ilk 60 milyonu veren Talu hükümeti, yerini bir buçuk ay sonra kurulan CHP-MSP hükümetine bıraktı (26.01.1974). CHP-MSP hükümeti ancak on ay görevde kaldı. Arkasından Sadi Irmak hükümeti kuruldu (17.11.1974). Birinci Milliyetçi Cephe (MC) hükümeti kuruluncaya (12.04.1975) kadar 5 ay görevde kaldı. Böylece, seçilmemden 1. MC hükümetinin kurulmasına kadar geçen 16 ay süresince, İstanbul Belediyesi, üç farklı hükümetten, muntazam bir şekilde ve sadece cari açığını karşılayabileceği kadar yardım aldı.

Bu parayla, planlandığı gibi, bir yıl içinde eski borçları ödedik. Bütün alışverişimizi peşin ödeyerek yaptık ve bu sayede belediyemize saygınlık ve fiyatlarda büyük indirimler sağladık.

"Cari gider", belediyenin hiçbir yatırım yapmadan, sadece maaşlar, telefon, yakıt, elektrik, kırtasiye, temizlik malzemesi vb. gibi, varlığını sürdürebilmesi için harcamaya mecbur olduğu paradır. Bir belediyeyi, sadece cari giderlerini karşılayacak gelir düzeyinde tutmak, onu hiç iş yapamaz duruma mahkûm etmek demektir. Hükümetlerin yaptığı yardım, gerçi belediyemizi uzun bir süreden beri görmediği bir saygınlığa kavuşturmuş ve peşin ödeme yaptığımız için tasarruf sağlamamıza yol açmıştı ama, hem birikmiş borçlarımız vardı, hem de, sadece borcunu ödeyen, başka hiçbir şey yapamayan bir belediye, varlık nedenini savunamaz duruma düşerdi. Bizim, mutlaka yatırım yapacak parasal kaynaklara kavuşmamız gerekiyordu.

Bunun için de, Emlak İstimlak Müdürü'nün beni uyardığı, belediye taşınmazlarının kimlerin elinde olduğu ve ne kadar gelir getirdiği konusu büyük önem kazanıyordu. Bu konuda halk arasındaki yaygın inanç, belediye taşınmazlarının, ya partizanlık aracı olarak düşük bedellerle taraftarlara peşkeş çekil-

diği ya da güçlü ve saygın kişilerin tasallutu altında bulunduğu yolundaydı. Halkın, yılların birikimi sonucunda, bilincine varıp şikayetçi olduğu ve bizim, halkın bu bilincini temsil ederek değiştirmeyi vaat ettiğimiz bozuk düzenin İstanbul ayağı, Belediye ayağı, işte buydu.

Bazı siyasetçiler kendilerini tanımlarken, övünerek belediyede siyaset yapmadıklarını ileri sürerler. Bu bir bilinç noksanı değilse, düpedüz aldatmacadır. Belediye yönetiminde politika yapılır ve yapılmalıdır. Şehir ya da şehirleşme olgusu, çok büyük bir değer artışı sağlar, bir kaynak oluşturur. Bu kaynağın ne kadarının kimin elinde kalacağı, bir temel tartışma konusudur ve bu tartışma, politikanın ta kendisidir. Bu nedenle de, belediye mallarının kimlerin elinde kaldığına, belediye olanaklarından ya da yetkilerinden kimlerin yararlandığına, politikanın özü olarak bakılması gerekir. Ben hep öyle baktım.

YEDEK PARÇA

Göreve başladıktan sonra karşılaştığım ilk önemli ihale, bir yedek parça alımı ile ilgiliydi. İlkbaharda büyük bir asfalt dökme seferberliğine hazırlanıyorduk. Asfalt dökme hizmetleri ile ilgili bütün araçlarımızın onarılmasına, mevsim boyunca arıza yapmayacak şekilde elden geçirilip hazır hale getirilmesine özen gösteriyorduk. Gerekli tamir işleri belediyenin tamir atölyesinde yapılacaktı. Bunun için de, yedek parça almamız gerekiyordu.

Tamir atölyelerimizi biraz anlatmalıyım. Bu, çok büyük bir tamir atölyesiydi. Müdür Şâni Bey, askerden ayrılıp belediyede görev almış ve bu güç görevi severek yapan, atölyeleri iyi çalıştıran bir müdürdü. Belediyemizin elinde 2000'den çok motorlu araç vardı. Atölyelerin görevi bu araçları her zaman çalışır vaziyette tutmaktı. Atölyelerimiz bu görevi yapmak için gereken en modern tezgâhlara ve onları yetkinlikle kullanacak usta personele sahipti. Amerika, Almanya, İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya gibi pek çok ülkeden, her markadan ve üretimi Kore Savaşı dönemine kadar geri giden, kamyon, buldozer, greyder, itfaiye aracı, çöp kamyonu, binek otomo-

bili, elektrik jeneratörü ve cankurtarandan oluşan bu heybetli filonun gerektireceği yedek parçaları el altında bulundurup çabucak tamir edilmelerini sağlamak, atölyelerin inanılmaz derecede güç göreviydi.

Atölyelere özel ilgi gösterir, masa başı işlerden bunaldığım zamanlarda, bazen atölyelere kaçar, oradaki çalışmaları izlerken dinlenir, rahatlardım. Burada, ilgilendiğim bir de "HEK" ambarı vardı. Burada sağır ve dilsiz işçilerimiz çalışır, hurdaya çıkan motor ya da araçların üstünden işe yarayabilecek parçaları söküp temizler, tasnif eder, yeniden kullanışa hazırlarlardı. Bu faaliyet çok önemliydi, çünkü, kullanılamaz hale gelen herhangi bir şeyi, başkaları gibi hurdacıya rayiç fiyata satmak belediyemiz için yasaktı. Biz hurdalarımızı, kilosu 45 kuruştan Devlet Malzeme Ofisi'ne satmak mecburiyetindeydik.

Buna benim çok eski model Chevrolet marka makam arabam da dahildi. Mevzuata göre, "miadını doldurmuş" olan bu aracı ancak kilosu 45 kuruştan Devlet Malzeme Ofisi'ne satabilirdik. Biz ise, onu satmak yerine, atölyeler sayesinde sonuna kadar çalıştırdık.

Laf lafı açıyor. Yedek parça olayına dönmeden önce, benim bu makam arabam hakkında bir olay anlatayım. Göreve başlamamdan kısa bir süre sonra, İsmet Paşa'yı kaybettik. Ertesi gün Paşa'nın naaşının TBMM'de katafalka konulup saygı geçişine açılacağı açıklandı. Mutlaka gidip, İnönü'nün önünde saygı duruşunda bulunmak istiyordum. Bütün İstanbul aynı nedenle Ankara'ya taşınmak istediği için, uçakta da, trende de yer bulunamıyordu. Belediyenin bütün forsu, bana bir bilet bulmaya yetmiyordu. Otomobille gitmeye karar verdim ve arabayı atölyelere gönderip, Şâni Bey'den, aracı beni Ankara'ya götürüp getirecek hale getirmesini istedim. Araba bakımdan geldikten sonra Şâni Bey'i tekrar arayıp, durumunu sordum. Verdiği cevap kısa ve anlamlıydı: "Allah'ın izniyle, gider, gelir." Gerçekten de gittik ve ancak Allah'ın izniyle geldik. Döner dönmez araba yine tamire girdi.

Atölyelerde bir dökümhane ve işini seven ustalar vardı. Döküm işi ise, ender gerekiyordu. Yani bu dökümhane ve ustalar

boş kalıyorlardı. Bir kenarda da, dağlar gibi yığılmış, Devlet Malzeme Ofisi'ne kilosu 45 kuruştan satılmayı bekleyen hurda demirlerimiz duruyordu. Yol ve kanal ihalelerimizde yağmur suyu ızgarası ve kapakları için müteahhitlere dünya kadar para ödüyorduk. Dökümhaneyi biraz takviye ettik, hurdalarımızı eritip, yağmur suyu ızgarası ve kapağı dökmeye başladık. Bu tarihten sonra da, müteahhitlere bu malzeme için hiç para ödemedik. Dökümhane ustalarının yararlı olmaktan duydukları tatmin olma hissini izlemek, benim için de mutluluktu.

Atölyelere bir gidişimde Şâni Bey, döküm ustalarının bana bir sürpriz hazırladıklarını bildirdi. Dökümhaneye gittik ve sürprizi gördük. Bu, bir gün atölyede gördüğüm, sokakların havagazı ile aydınlatıldığı çocukluk zamanlarımın kırık bir sokak feneriydi; eski Osmanlı stilinde, çok zarif bir lambaydı. Bulunduğu hurdalıktan çıkarttırmış, sevdiğimi belli etmiş, kırık olduğundan yakınmıştım. Ustalar onu kalıp olarak kullanarak beş tane sokak lambası yapmış ve gelmemi beklemişler. Gerçekten çok sevindim. Daha sonra bu lambalar çok sayıda yapıldı ve Sultanahmet Meydanı ve başka birçok yerde kullanıldı.

Şimdi tekrar yedek parça konusuna dönelim. Önüme gelen liste, çok milyonluk, uzun ve hayli karışık bir listeydi ve onayımdan sonra ihaleye çıkacaktı. Yüzlerce karmaşık isimli yedek parça ve karşılarında muhammen (tahmin edilen) bedeller sıralanmıştı. Kardeşimden yardım istedim. Bildiği parçaların fiyatlarını çok yüksek buldu, ama her parçanın fiyatını bilemeyeceğini ve her markaya ait parçanın fiyatını o markanın Türkiye baş dağıtıcısından almamız gerekeceğini söyledi. Öyle yaptırdım ve toplam bedel, üçte bir kadar azaldı. İhale işlemleri yapıldı, ihale gününü beklemeye başladık.

Atölyelerin yedek parça sorumlusu bir hanım memurdu. Yeni alacağımız parçaları özenle yerleştireceğimiz rafları onunla birlikte konuşmuş, bazı ilave raflar yaptırmış, bu büyük yedek parça alımının heyecanını kendisiyle paylaşmıştık. Bir gün, Özel Kalem Müdürü Fikri Bey, bu hanım memurun beni görmek istediğini, moralinin çok bozuk gözüktüğünü, kendisini hemen görmemin iyi olacağını söyledi. Derhal

içeriye aldık. Oturdu ve çantasından bir mendil çıkartarak, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Söylediği şuydu:

> "Siz bu yedek parça işiyle şahsen meşgul oluyorsunuz, rafların, etiketlerin hazırlanmasıyla ilgilendiniz. İhaleden sonra mutlaka atölyelere gelecek, bu parçaları görmek isteyeceksiniz. Fakat, parçalar gelmeyecek. Çünkü, biz bu parçaları geçen yıllar zarfında zaten aldık ve kullandık. İhale, satıcı firmaya olan borcumuzu ödemek için yapıldı. Şimdiye kadar size itiraf edemedim. Şimdi çaresizim. Bana ne yapacaksanız yapın, durum budur."

Durum açıkça ortadaydı. Bizden önce, parasızlık ve hangi parçanın gerekeceğini önceden tahmin etmenin zorluğu ile, bu firmayla anlaşmışlar. Ne gerekiyorsa, o firma para almadan, fiyat bildirmeden bize teslim etmiş. Elimize para geçince, ki bu ben geldikten ve Maliye'yle anlaştıktan sonra olmuş, düzmece bir ihaleyle alacaklı firmayı kazandırmışlar. Tabii, fiyatlar bu hizmetin karşılığında kat kat artmış, satıcı firmanın insafına terk edilmiş. Biz bu firmaya tamamen teslim olmuşuz. İşin belki de daha ilginç yanı, bu firma, belediyemize ne gerekiyorsa, her şeyi satmış. Her marka ve her model motor aksamı, mıcır, hastanelere çarşaf için patiska, kaynak elektrodu, iş elbisesi, ne varsa o uysal firmadan, kaça olduğunu bilmeden almışız.

İlkin ne yapacağımı şaşırdım. Sonra karar verip kıza üzülmemesini, ama bir daha böyle işler yapmamaya söz vermesini tembihleyip gönderdim.

Mahmut Bey'le birlikte müteahhidi çağırdık. Onun büsbütün ödü kopmuştu. Bu olayda, mahvolabilirdi. Parçalar bizden önce alınmış ve kullanılmıştı. Biz bu yasadışı alışveriş yöntemini kabul etmeyip, ihale gereğince malların gerçekten teslim edilmesini isteyebilirdik. Teslim etmezse, teminatını tahsil edebilirdik. Böyle bir vicdansızlığı yapmayacağımızı bilmiyordu. Kendisine, maliyet fiyatına kadar indirim yaparsa malları almadan parayı ödeyeceğimizi, ikinci bir ihale açacağımızı, o ihalede çok düşük bir kârla yetinmesi karşılığında kurtulacağını bildirdik. Nasıl sevindiğini anlatamam.

Atölyelerdeki hanım memuru arayıp, anlaşmamızı anlattım ve hayalî parçaların tesellüm evrakını benim imzalayacağımı bildirdim.

Yine ağlamakla karışık bir ifade ile teşekkür etti ve benim bilgim olduktan sonra, evrakı kendisinin imzalamaktan çekinmeyeceğini söyledi. Bunda şaşılacak bir şey yoktu. Benzeri evrakı geçmişte kim bilir kaç kez imzalamıştı.

Bize her türlü malı para almadan satan, sonra da bedelini dilediği gibi ödeten ve bu yolla milyonlarca lira kazanan bu firmanın Aksaray'daki işyerini bana bir gün gösterdiler. Zemin katında dolap kadar bir dükkândı. İçeride sadece bir masa ve bir telefon vardı. Bu ihaleden sonra o müteahhitle hiç ilişki kurmadık, o da dükkânı kapatıp yok oldu.

Bu olay, aslında belediyemizin gerçeğini gösteren, benim için yeni ve şaşırtıcı bir fotoğraftı. Bu fotoğraf, belediyenin parasızlığının ve satın alma yetki sınırının anlamsız derecede daraltılmasının ne kadar pahalıya patladığını ve ilkesiz yönetimler tarafından "işbitirici" çözüm yolları bulma yönteminin nelere yol açtığını gösteriyordu. Bu fotoğraf aynı zamanda her türlü denetime rağmen, ihale yasası aracılığıyla kamunun nasıl aldatılabildiğinin ve her zaman, çıkarı için başından büyük riskler almaya hazır girişimcinin fotoğrafıydı.

TAŞINMAZLARIMIZ

Maliyeden aldığımız muntazam aylık yardımlarla bir yılın sonunda bütün borçlarımız ödenmiş, devletten başka hiç kimseye borcumuz kalmamıştı. Bu borçların yükü altında ezilmişlik hisseden ve bu konuda duyarlı olan belediyenin üst bürokratları ve benim için bu sonuç bir bayram sevinci gibiydi. Hesap İşleri Müdürü'nü çağırdım ve piyasada kimseye borcumuz kalmadığını bir kez daha doğrulattım ve kendisini tebrik ettim. O da beni tebrik etti.

Hesap İşleri, Emlak İstimlak ve Hukuk İşleri müdürlüklerinin müdür ve yardımcılarını ortak bir toplantıya çağırdım. Belediye taşınmazlarının açıklanmasında bir sakınca olup olmadığını, bir kere daha, hep birlikte tartıştık ve bütün borç-

larımızı ödediğimize göre, böyle bir sakınca kalmadığına karar verdik.

Artık seçildiğim ilk günlerde yapmak için gün saydığım duruma kavuşmuştuk. Her ilçe için, Emlak İstimlak, Hesap İşleri ve Harita Müdürlüğü görevlilerinden oluşan birer karma komisyon kurduk. Komisyonlar, her arsamızın önüne gidip, o günkü durumunu yerinde tespit etti ve fotoğrafını çekti. Bu taşınmazın çapı yoksa, çap çıkarttılar.

Harita Müdürlüğü'müze bağlı, çok iyi bir fotoğraf birimi vardı. Başka vesilelerle bu birimin yeteneklerini ve yararlılığını görmüş, bazı araç gereç eksikliklerini tamamlayarak takviye etmiştim. Ben onlardan memnundum, onların da benden memnun olduklarını biliyordum.

Kısa zamanda sonuçlar geldi. Her ilçemiz için ayrı bir cetvel düzenlendi ve bütün arsa ve binalarımız, gruplandırılarak, sayı toplamları, alan toplamları bu cetvellerde belirtildi ve önemli mülklerimizin fotoğrafları eklendi.

Sonuç, çok çarpıcıydı. Borçlarımızdan dolayı taşınmazlarımızın, belediye sırrı gibi gizli tutulması mecburiyetinin sürdüğü geçmiş uzun yıllar süresince, pek çok değerli arsamız, varlıklı, güçlü ve itibarlı kişiler tarafından zaptedilmişti. Kimisi, iki arsası arasında kalan yolu kapatıp kendi arsalarına katmış, üstüne fabrika yapmış, kimisi fabrikasını, bitişiğindeki bizim arsamıza açıkça tecavüz ederek inşa etmişti. Durum, fotoğraflarda çok etkileyici biçimde gözükmekteydi.

Bir basın toplantısı yapıp, belediyemizin elindeki arsa ve binaları, İstanbul halkına, tarihinde ilk kez, açıkladım. Bu toplantıya davet ettiğim müdürler ve bazı Belediye Meclisi üyeleri de, ben de, çok heyecanlıydık. Yıllarca gizli kalması gerekli görülen bu mal varlığını ilk kez o malın sahibine açıklayabiliyorduk ve bu noktaya gelişimiz, sorumluluk içinde izlediğimiz, halktan yana, tutarlı, dürüst ve ciddi politikanın sonucuydu.

Bu tecavüzlerin çarpıcı olanlarının fotoğraflarını büyüttürdüm ve bir "Belediye Mallarına Tecavüz" sergisi düzenledim. Sergi, Belediye Meclisi salonunun giriş kapısı önüne bir labi-

rent oluşturacak şekilde yerleştirildi. Öyle ki, toplantıya giren meclis üyeleri ancak bu sergiyi görerek içeri girebiliyordu. Fotoğrafların altında hiç yazı yoktu. Ama fabrikaların isimleri fotoğraflarda açıkça gözüküyordu.

Sergimiz, belediye mallarına tecavüzün sergisiydi ama, belediyenin parasız bırakılarak arsalarını gizleme durumunda kalmasının ve hakkını arayamayacak kadar güçsüz ve kimliksiz tutulmasının da sergisiydi aynı zamanda. Bu sergi ile, ulusça şikayetçi olduğumuz ve bizim parti olarak değiştirmeyi vaat ettiğimiz bozuk düzeni, bize tanınan yetkiler içinde işte böyle düzeltebildiğimizi de göstermiş oluyorduk. Belediye bu derece parasız bırakılmasaydı, bu kadar borçlanıp arsalarını gizlemek mecburiyetinde kalmazdı. Geçmişte bu kadar ağır vesayet altında tutulmasa ve gerçek politikanın yolları tıkanıp, ona sadece halk dalkavukluğu yapmak yolu bırakılmasaydı, belediyemiz kişiliğini, kimliğini geliştirip, hem halkın mal varlığına sahip çıkacak gücü kendisinde bulabilir, hem de kentleşmenin İstanbul'a getirdiği sorunları çözecek yetkinliğe kavuşabilirdi.

Belediyenin yıllardan beri, kendisine emanet edilmiş olan halkın mallarına sahip çıkamayacak kadar güçsüz olduğunun bilinci ve ezikliği içinde olan duyarlı belediye bürokratlarıyla aramızdaki ilişki, bu gelişmelerle bir görev ilişkisinden öteye, bir dayanışma ilişkisi mertebesine yükseliyordu. Emlak İstimlak Müdürü gibilerin, ilk karşılaşmamızda partimize ve bana karşı duydukları kuşku, yerini, politikamıza duymaya başladıkları güvene ve desteğe bırakıyordu.

Şimdi, açıklamalarımın bu aşamasında, belediyenin yetkisizliği konusunun önemini bir kez daha vurgulamalıyım. Belediyemizin yetkisizliğini ayrıntısıyla açıklayan önceki bölümü, bu noktaya gelebilmek için yazdım. Durum özetle şuydu: Belediye, yetkisizlik ve parasızlık yüzünden görevini yapamıyor, bunun sonucunda da, halkın hor gördüğü, saygınlığı olmayan bir devlet kuruluşu olarak algılanıyordu.

Saygınlığı olmayan bir kuruluşu da halk, elbette desteklemez, onun yetkisinin ve parasının az mı çok mu olduğuyla

fazla ilgilenmezdi. Halkın ilgilenmediği bir kuruma da devlet, yetki de para da vermezdi. Yani itibarsızlık ile yetkisizlik ve parasızlık arasındaki ilişki, yumurta ile tavuk ilişkisi gibiydi. Bu kısır döngüyü kırmak için, belediyenin saygınlığı üstüne düşürülmüş olan gölgeyi kaldırmamız gerekiyordu. Aldığı malın parasını yıllarca ödemeyen, ödediği zaman da onu milletin parasıyla, değerinin kat kat fazlasıyla ödeyen bir belediye, elbette saygın olamazdı. Bütün borçlarımızı ödeyerek, o konuda saygınlığımızı kazanmıştık ama, saygınlığımızı tam kazanmamız için yapmamız gereken daha çok iş vardı. Saygınlık, bir tek eylemle sağlanmaz, gelenek haline gelirse vardır.

Belediye taşınmazlarının karşılaştığı tecavüz olaylarını açıkladığım basın toplantısında, bu tecavüz olaylarını gösteren bir sergi düzenleyeceğimi de açıklamıştım. Sergi fotoğrafhanede hazırlanırken, bu hazırlığın haberi, bazı tecavüzcülere belediye içinden ulaştırılmış. O kesimden, bir Belediye Meclisi üyesi aracılığı ile, bir istek iletildi. Bana deniyordu ki:

> "Mallarını geri alsın, ne cezası varsa onu da ödeyelim, ama bizi teşhir etmesin."

Bu isteği kabul edemezdim. İsteği getiren meclis üyesi ile cevabımı gönderdim:

> "Belediye Başkanı, bu malların sahibi değildir; sadece sahibi olan İstanbul halkının vekilidir. Vekil, böyle bir gerçeği, asilden gizleyemez."

Sergi, benim için çok önemli bir olaydı; seçilirken vaat ettiğim farkımızı ortaya koyuyordu. Bu olay umduğum kadar olmasa da, ilgi gördü. Basında yazılar ve fotoğraflar çıktı. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk sergiyi gezdi ve etkilendiğini söyledi. Cumhurbaşkanı'yla birlikte sergiyi gezerken kendisine, "Sayın Cumhurbaşkanım, gördüğünüz gibi, belediyemizin mallarına vaki tecavüzlerin sınıfsal bir kökeni de var" dedim.

Bu sözüm üzerine Sayın Korutürk, yavere dönerek, "Arabayı hazırlasınlar, ayrılalım" dedi.

Ayrılışın, Sayın Cumhurbaşkanın bu sözlerimden rahatsız olması ile ilgili olup olmadığını bilmiyorum. Şayet ifade tarzım kendisini huzursuz ettiyse üzülürüm, çünkü gerçekten muhterem bir insandı ve moral olarak çok desteğini görmüştüm. Cumhurbaşkanı Korutürk, hemen her İstanbul'a gelişinde belediyeye gelir ve sorunlarımızla ilgilenirdi. Bu ilgi benim için önemli bir destekti. Korutürk'ün ziyaretlerinden birinin öyküsünü, Fenerbahçe Yarımadası'nın kulüpler tarafından işgali ile ilgili bölümde anlatacağım.

EFTELAPULOS

Başkanlık dönemimin en tanımlayıcı olaylarından birisi, kuşkusuz, Taksim'de Sıraselviler kavşağındaki bir kıraathane ile belediyemizin ilişkileri ile bağlantılıydı. İlişkinin başlangıcı, benden önceki döneme dayanıyordu.

Balıklı Rum Hastanesi Vakfı'na ait olan ve İstiklal Caddesi üstündeki bu kıraathanenin kiracısı, geçmiş dönemde binasına değer artırıcı tadilat yapmak için inşaat ruhsatı istemiş ve bu istek belediye tarafından yasaya aykırı bulunarak reddedilmiş. Bundan sonra kiracı, binayı ünlü gazinocu Fahrettin Aslan'a devren kiralamış ve o günün akşamı, binanın çatısı yanmış. İtfaiye yanan çatıyı değil, bitişik komşu binayı kurtarabilmiş! Gazinocu, yangın nedeniyle tamir ruhsatı istemiş, kendisine yangın hasarını gidermek üzere, verilmesi zorunlu olan tamir ruhsatı verilmiş. Ruhsatı alan gazinocu, binayı temeline kadar yıkarak, yeni ve eskisinden daha değerli bir bina haline getirmeye başlamış. Bu durumu raporla ve fotoğraflarla tespit eden Belediye Beyoğlu Şube Müdürü inşaatı mühürlemiş ve bina tamamen yıkılmış olduğu için artık tamir ruhsatının geçersiz hale geldiğini, bundan sonra çalışmalara ancak inşaat ruhsatı verilebildiği taktirde devam edilebileceğini Belediye Başkanlığı'na bildirmiş.

Belediye Başkanı, bu müdürü derhal başka bir göreve atamış ve mühürlü binanın inşaatı kaçak olarak devam etmiş. Ben seçildiğim zaman bina bitmiş, iskân ruhsatını bekler durumdaydı.

Bu arada Belediye Meclisi'ndeki CHP'li üyeler, Taksim'de Cumhuriyet Caddesi'nin hiç eskimemiş olan kaldırımlarının değiştirilerek daha güzellerinin döşenmekte olduğunu fark etmişler ve parasızlığını bildikleri belediyenin bu savurganlığa nereden kaynak bulduğunu araştırmışlar. Verilen soru önergesine Belediye Başkanı, "Ben o iş için bağış aldım" yanıtını vermiş. İkinci bir soru önergesi vermişler ve aldıkları yanıttan, bağışı yapan kişinin kaçak inşaatın sahibi ünlü gazinocu olduğunu öğrenmişler. Yani gazinocudan bağış alınarak bu kaçak inşaatın bitirilmesine göz yumulmuş. Ayrıca görevini yapmak isteyen Beyoğlu Şube Müdürü de, görevinden uzaklaştırılmış.

Ben bu olayın belediye çevrelerinde ve kamuoyunda hararetle tartışıldığı sırada belediye başkan adayı olmuş ve "Onurlu Belediye" sloganını kullanmıştım. Basın mensupları benden "Onurlu Belediye"nin ne anlama geldiğini soruyorlar, ben de her seferinde, "Onurlu Belediye, Eftelapulos'u yıkabilen belediyedir" diyordum.

Göreve başlamamdan kısa bir süre sonra gazinocu randevu alıp ziyaretime geldi ve uygun kutlama sözlerinden sonra, "Benim bina ne olacak?" diye sordu. "Sizin binanız yıkılacak" diye cevapladım.

"Ben Fahri Bey'e çok yardım yaptım, size de yaparım" dedi.

Anlaşılan bu konuda adaylık sırasında söylediklerimi ya hiç duymamış ya da duyduklarına inanmamıştı. Tırım tırım para peşinde koştuğum da, artık dillere destan olmuştu.

"Ben sizin yardımınızı kabul etmem. Belediye bir devlet birimidir. Devlet yardımla değil, vergiyle yaşar. Siz verginizi ödeyin, başka bir şey yapmanız gerekmez" dedim.

Arada yazmak istemediğim sözler de geçti. Sonunda zile bastım, odacı geldi, "Bey gidiyor, kapıyı aç" diyerek, bu ziyarete son verdim.

Bir ilginç ayrıntı: Makam odasının iki kapısı vardı. Sıradan ziyaretçiler, müdürler, Özel Kalem Müdürü'nün önündeki tek kanatlı bu kapıdan girip çıkarlardı. Bakanlar, elçiler, dinsel liderler gibi şeref konukları için, giriş holüne açılan iki kanatlı,

ikinci kapı kullanılırdı. Odacıya kapıyı açmasını söyleyince, adamcağız ne yapacağını şaşırıp, iki kanatlı kapıyı açmıştı. Böylece gazinocu, sıradan bir konuk gibi girmiş, bir şeref konuğu gibi uğurlanmıştı.

Gazinocudan sonra vakfın mütevelli heyeti geldi. Aralarında yüksek dereceli din adamları ve tanınmış, saygın iş adamları vardı. Kendilerini samimi bir saygı ile karşıladığımı belirtmeye çok uğraştım. Vakıflarının sadece hayır işleri yapan bir kuruluş olduğunu, bu kira gelirine çok ihtiyaçları olduğunu, kaç hastaya baktıklarını vs. anlattılar.

Söylediklerinin doğru olduğunu biliyordum. O kadar ki, büyükbabamın evindeki, kardeşime ve bana çok emeği geçmiş olan Zafira, gözlerini dünyaya Balıklı Rum Hastanesi'nde yummuştu. Orada ne kadar iyi bakıldığını biliyordum. Bu kaçak inşaat olayındaki kesin tutumumun vakıfları, dinleri ya da ırkları ile hiç ilgisi olmadığını, tepkimin, bağış yaparak belediye yetkisi satın alma yöntemine karşı olduğunu, konunun benim indimde son derece önemli olan, devlet ve meşruiyet anlayışı ile ilgili olduğunu anlatmaya çalıştım. İnşallah tutumumu anlatmayı başarmışımdır. Şoven duyguların esiri haline düşmüş bir kişi olarak algılanmam beni çok üzerdi.

Belediye ekipleri yıkıma gittikleri zaman, deneyimli bürokratların bana daha önce söylediği gibi, mahkemenin tedbir kararı ile karşılaştılar. Gazinocu yıkım kararımıza Danıştay'da itiraz ediyor, Danıştay kararı çıkıncaya kadar mahkeme yıkımı erteliyordu.

Avukatlarımız bu davayı takip etmek için onlarca defa Ankara'ya gidip geldiler. Gazinocu, mahkemeyi oyalamak, öylece kararı geciktirmek için bütün yasal yolları kullandı. Sonuç almamız iki yıldan fazla sürdü.

Burada, devlet bürokrasisinden biraz söz edeyim, daha doğrusu, yakınayım. Ankara'ya iş takibi için giden avukatımızı, ya da başka bir müdürü, yataklı trenle yollamamız yasaktı. Ancak birinci mevki trenle yollayabiliyorduk. Her seferinde benim özel "olur"umla, uçakla gidip gelmeleri ise sadece olağan dışı işler için mümkündü, ama bu yetkimi sık kullanmam doğru

olmazdı. Bana anlatılana göre, bu yetkimi sık kullanırsam, denetimde eleştiri konusu olurmuş. Böyle bir eleştiriyi hiç göze alamazdım, çünkü öyle bir eleştiri, belediyemize yardımı kesmek isteyenlerin elinde koz olabilirdi.

Ertesi sabah duruşmaya girecek olan avukatlarımız, ne yapar eder, trenden indiklerinde kendilerine ve yargıya yakışacak bir görünüm içinde, tıraş olmuş durumda çıkarlardı mahkeme huzuruna. Aynı akşam da döner, ertesi sabah da belediyede görev başında olurlardı.

Davayı kazandık. Ama iki buçuk yıl gecikerek! Artık yıkımı gerçekleştirebilirdik. 18 Ekim 1975 günü yıkıma giderek, binanın çatısında bir basın toplantısı düzenledim. Belki de toplantı yerinin ilginçliğindendir, katılım iyiydi. Olayın geçmişini özetledim ve şunları hem söyledim, hem de yazılı bir metni basın mensuplarına dağıttım:

"İstanbul'da bu kadar yıkılması gereken kaçak bina varken bu binanın yıkılmasına özel önem vererek katılmamın nedenlerini açıklamış bulunuyorum. Bugün burada yıkacağımız, sadece bir kaçak binadan ibaret değildir.

Bu bina ile birlikte para bağışlayarak Belediye yasaları karşısında dokunulmazlık kazanılabileceği şüphesini yıkıyoruz.

Bu bina ile birlikte, paranın belediyemizde her kapıyı açabileceği görüşünü yıkıyoruz.

Bu bina ile birlikte, belirli kimselerin belediye karşısında yasadan daha güçlü olabileceği düşüncesini yıkıyoruz.

Bu binayı yıkmakla halka gösteriyoruz ki, belediyede halktan yana bir yönetim var ve Ankara'da yargıçlar var."

Ertesi gün, birçok gazetede elimde yıkım kazması ile resmim çıktı.

Bu olayla ilgili olarak davranışlarımın yıkıcı olduğunu, benden beklenenin yapıcılık olduğunu dile getiren bazı arkadaşlarım, kısa zamanda etkisiz kaldılar ve sonunda çoğu, halkla birlikte yanımda tavır aldılar. Birkaç kez aramızda geçen tartışmalarda kendilerine, "Bu yaptığımız yıkıcılıksa, evet ben yıkıcıyım" demek mecburiyetinde kaldım.

BİR RÜŞVETÇİ YAKALADIK

Belediye Meclisi üyesi Yalçın Gürsel, yanında bir kişiyle ziyaretime geldi. Yalçın, İl yönetiminden beri birlikte çalıştığımız, son derecede güvenilir, arkadaşlarına bağlı, her bakımdan dürüst genç bir partilimizdi. Özveriyle çalışan bir arkadaşımdı ve kendisine güvenim tamdı. Beraberinde getirdiği kişi, 300 daireden oluşan büyük bir inşaat kooperatifinin yöneticisiymiş. Kooperatifin inşaatı bitmiş, iskân ruhsatı alma safhasına gelmişler. İskân ruhsatı için, elektrik şebekesini denetlemek üzere bizim Makine Müdürlüğümüzden bir mühendis gitmiş ve 70 bin lira (ortalama 15 aylık belediye mühendisi maaşı) rüşvet istemiş.

Yalçın, beni böyle bir olay karşısında ne mümkünse yapacağımdan emin olacak kadar iyi tanıdığı için, hiç danışmaya gerek görmeden adamı getirmiş. Yönetici ise, durumundan o kadar emin değildi. Rüşvetçi mühendisi yakalatacaktı ama, sonrasından korkuyordu. Acaba o müdürlük, kendisinden intikam almaya yönelir de, işlerini son anda bozacak bir bahane yaratırlar mıydı? Yalçın benim hakkımda teminat vermişti ama yönetici, bir de benim ağzımdan teminat istiyordu. Kendisine hiçbir zarara uğratılmasına imkân vermeyeceğim konusunda söz verdim. Paralar numaralandı, polis çağırıldı, rüşvet gerçekleşti ve mühendis suçüstü yakalanıp Bayrampaşa Cezaevi'ne kondu.

Şimdi benim hayat tecrübemi artıran ve ülkemizdeki bozuk düzenin içyüzünü ortaya çıkartarak ibret dersi verecek olan, öykünün kalan kısmına geldik... Mühendis cezaevinden, belediyedeki dairesine telefon etmiş ve bu 300 dairenin iç elektrik kablolarının, yürürlükteki fenni şartnameye göre, 1.5 mm. çapında olması gerektiği halde, 1.2 mm. çapında olduğunu bildirmiş (bu rakamları yanlış hatırlıyor olabilirim) ve "kim bu kooperatife ruhsat verirse, yakarım" demiş.

Gidildi bakıldı. Ama mühendisler gitmeden kabloların gerçekten 1.2 mm. çıkacak olduğunu biliyorlardı. Sebep, çok vahim. Meğer, piyasada satılan pek çok marka kablonun etiketinde 1.5 mm. yazdığı halde, içinden 1.2 mm. çıkarmış. Ve

bütün İstanbul, yani bütün Türkiye, 1.5 yerine hep 1.2 kullanırmış. Etiketine uygun bir Kavel marka varmış, tabii daha pahalıymış, onu da ancak bu işlerin içyüzünü bilenler, ya kendi inşaatları ya da çok lüks inşaatlar için alırlarmış. Şimdi şu hale bakın: Bütün elektrik teknisyenlerinin ve mühendislerinin ve açıkgöz inşaatçıların bildiği bu gerçeği Sanayi Bakanlığı bilmiyor! Öyle mi? Onların bu gerçekleri bilip bilmediğini açıklamak bana düşmez ama, rüşvetçi mühendislerin bunları çok iyi bildiklerini ve ondan çok becerikli bir biçimde yararlandıklarını söyleyebilirim.

Tabii iki ateş arasında kaldım. Bir yanda fenni şartname, öte yanda, kooperatif yöneticisine verdiğim, hiçbir zarara uğramayacağına dair söz. Böyle olaylar karşısında bilge olmuş halkımız, ne iyi biliyor kimseye güvenmemeyi. Kooperatif yöneticisi ne haklıymış ısrarla güvence üstüne güvence istemekte! Kooperatifçi rüşveti yakalatmakla 70 bin lira kazandı ama, 300 dairenin kablolarını değiştirtmekle acaba ne kadar kaybetti!

O günlerden beri şu soruları aklımdan geçiririm: Belediyenin yetkisi olsaydı da, bu olayı Belediye Meclisi'nde anlatıp, İstanbul belediye sınırları içinde satılan, etiketine uygun olmayan kablolara el koyma yetkisi isteseydim, Meclis bu yetkiyi verir miydi? Verirdi! Bu yetkiyi alıp, açıklasaydık ki, yetkimizi üç ay sonunda uygulayacağız. Üç ay içinde fabrikalar piyasadaki yanlış etiketli kablolarını geri alıp, doğru etiket koyarlar mıydı? Koyarlardı! Bu olay üstüne, bütün ülkede kablo alanlar, kablolarını, tercihan İstanbul'dan almaya yönelmezler miydi? Yönelirlerdi! Bunu gören, ülkedeki diğer bütün belediyeler, aynı kararı alıp, kendi esnaflarını korumak mecburiyetinde kalmazlar mıydı? Kalırlardı! Bunun sonunda hileli etiket kullanarak haksız kazanç sağlamak ortadan kalkar mıydı? Kalkardı! Rüşvetçi mühendisler için bir kapı kapanır mıydı? Kapanırdı!

O halde, yerel yönetimlere bu yetkiler neden verilmez?

Kendinizi benim yerime koyun; "Bu Düzeni Değiştireceğiz" diyerek, ülkedeki geleneksel oy dağılım modelini altüst etmiş bir partinin sorumluluğunu ve heyecanını taşıyan bir Belediye Baş-

kanı olarak, bu düzeni değiştirmenin başlangıç noktası olarak, o düzeni halka teşhir etmekten geri kalır mıydınız? Benim yapmaya çalıştığım da, işte bu teşhir göreviydi.

OTELLERE BAHÇE

Elmadağ'da, o yıllarda Sheraton, şimdilerde Ceylan Intercontinental olan otelin yanından bir yaya köprüsü ile yolun üstünden karşı tarafa, güzel bir parka geçilir. Bu parkta dolaşmayı, biraz hava almayı severdim. Bir gün orada dolaşırken, köprünün sol tarafında parmaklık ve dikenli tellerle çevrilmiş olan Divan Oteli, Ünver Oteli ve Kervansaray'ın bize komşu parselinde, belediyemizin işçilerinin çalışmakta olduğunu gördüm. Komşunun arazisinde bizim işçilerimizin ne yaptığını merak ettim ve o parkın içinde bulunan Bahçeler Müdürlüğü'müzün Mıntıka Mühendisliği binasına girip sordum. Müdür, sanki sorumu anlamamış gibi, yapılan işin gerekli olduğunu izah etmeye çalışıyordu.

Kısa bir anlaşmazlık konuşmasından sonra, asıl anlamayanın ben olduğum ortaya çıktı. Meğer orası bizimmiş ve bizim işçiler gerekli bakım işlerini yapıyorlarmış.

"Peki o zaman bu dikenli teller bu parmaklıklar ne?" diye sordum.

"O parmaklıklar hep oradadır. Ben on beş yıldır burasını böyle bilirim" cevabını aldım.

Şaşkınlığım büsbütün artmıştı. Adeta inanamıyordum ama gerçek ortadaydı. Bu ünlü, etkili, başarılı iş adamlarımız, halkın parkını parmaklık ve dikenli tellerle çevirip, halkın içeriye girmesini önleyerek kendilerine bahçe yapmışlardı. Ünver Oteli ayrıca halkın parkına bir kapı açmış, ağaçlarımıza ışıklandırmalar, seslendirme düzenleri, parkın içine sandalyeler, masalar yerleştirip bir de diskotek kurmuştu.

Belediyeye döndüm ve bir kiralama işlemi olmuş mu diye incelettim. Gerçi parklar "kamu malı"dır ve kamu malları hiçbir biçimde kiraya verilemez ama, belki bir yanlışlık olmuştur diye araştırdım. Hayır, yanlışlık filan yoktu. Buraları, yani İstanbul'un en güzide parkı, Türkiye'nin en büyük zen-

ginleri ve en etkili kişileri tarafından zaptedilmişti. Buna karşılık da belediyemiz, "anlayış" göstermişti ve bu "anlayış" on beş yıldır sürüyordu.

Önemli bir olayla karşılaşmıştım. Dört gün sonra o parkta bir basın toplantısı düzenledim. Basını, ticaret ve sanayi odalarını, baroyu, mühendis ve mimar odalarını, tabipler birliğini ve sendikaları, davetiye göndererek toplantıya çağırdım. Basın toplantısında gördükleri manzaranın önemini, belediyemizin geçmiş dönemlerde katlanmak mecburiyetinde bırakıldığı zavallılığı anlattım ve şöyle dedim:

"Şimdi farkımızı ortaya çıkartacak, 'bu düzeni değiştireceğiz' dememizin ne anlama geldiğini somutlaştıracak bir eylem yapacağız ve on beş yıldır burada duran bu parmaklıkları sizlerin tanıklığınız önünde sökeceğiz. Halkın parkını halka açacağız." Sözlerimin ardından hazır bulunan ekskavatörle parmaklıkları bir bir söktürdüm, parkın bütünlüğünü sağladım.

İzleyenler arasında çok etkilenenler, heyecandan ağlayıp boynuma sarılanlar oldu. Hava hayli soğuktu ve hepimizin üstünde palto vardı. Buna rağmen ısınmak için Bahçeler Müdürlüğümüzün Mıntıka Mühendisliği binasına sığınmıştık. Basın mensupları arada dışarı çıkıp, sürmekte olan söküm işini fotoğraflıyorlardı. Kalabalık arasında hayli şık ve paltosuz bir genç adam dikkatimi çekti. Bu adam yaklaştı ve bana hitaben:

"Efendim, bu işi siz yaptığınıza göre doğru olmalıdır. Bir itirazımız yok. Yalnız o sökülen borular bizimdir, müsaade ederseniz aldırtacağım" dedi.

Tanımadığım bu genç adama kim olduğunu sordum. Divan Oteli'nin müdürüymüş. Konuşmakta olan herkesi susturdum ve sesimi yükselttim:

"Bakın parmaklıkların sahibi geldi. Bu borular Divan Oteli'ninmiş. Boruları kendilerine iade ediyorum. Umarım on beş yıldır toprak üstünde açıkta duran bu paslı borulara zarar verdiğimiz için bize tazminat davası açmazlar" dedim.

Bu basın toplantısı, ertesi gün gazetelerde çok az yer aldı. Birkaç gazete, benim Elmadağ Parkı'nda düzenlemeler yaptığımı yazdı. Bir gazetede vincin ucunda sallanan bir parmaklık

yanında benim resmim çıktı. Alt yazısı yine, parkta yapılan düzenlemelerle ilgili birkaç sözcükten ibaretti.

Halbuki ne resimler çekmişlerdi. Otelin üst katlarına çıkmış, kuşbakışı kareler almışlardı. Belediye fotoğrafçıları da aynı şekilde resim çekmişti ve bu resimlerin parkın nasıl parsellenip otellere bahçe yapıldığını ne kadar açık biçimde gösterebildiklerini biliyordum. Anlaşılan gazetelerin yazı işleri müdürleri, olayı bu kadar anlatmakla yetinmenin kendileri için daha hayırlı olacağını düşünmüşlerdi.

Bu ve benzeri olayları sık sık yaşadık belediyede. Belediyenin eski tavrıyla bizim dönemimizin davranışı arasındaki farkı basın yoluyla halka anlatmaya çalıştıkça örgütümüz içinde fikir ayrılıkları belirmeye başladı. İlginçtir, bu politikayı frenlemek isteyenler, daha ziyade örgütün daha üst görev yerlerinde bulunanlar, yani günün birinde, örneğin milletvekili olmayı düşünebilenler; destekleyenler ise tabanda olanlar, politikadan hiçbir şahsi makam beklemeyenler, yani halktı. Tabii her iki grupta da önemli istisnalar yok değildi. Aylar geçtikçe, doğru olduğuna inandığım politikayı uygulamaya devam etmem, İstanbul örgütümüzün önde gelenlerinin desteğini kaybetmeme, buna karşılık tabanın desteğini kazanmama yol açtı.

Hangi örgüt toplantısına katılsam, benden bu olayları anlatmam isteniyor ve olayları anlattığım zaman da büyük destek görüyor, halkın bizi göreve getirirken vermiş olduğu kararda tutarlı ve ısrarcı olduğunu anlıyordum. Belediyedeki bürokratlar da çok ilginç geliyordu bana. Diyebilirim ki, kıdemli ve değerli bürokratlar, bu yeni politikayı parti örgütümüzden bile daha güçlü bir biçimde desteklemekteydiler. Çünkü yıllardan beri belediyenin sorumlu yöneticileri olarak, belediyeyle birlikte kendilerini de itilmiş kakılmış, hor görülmüş, görevini yapamayıp ezilmiş hissediyorlardı. Geçmiş yıllarda belediyenin çaresizlik içinde kıvranmasını, itibarsız duruma düşmesini, haklarının elinden alınmasını çaresizlik içinde seyretmek durumunda kalmaları, onları bizim uyguladığımız "kendine gelme", "onuruna kavuşma" denebilecek politikayı desteklemeye yöneltiyordu.

Nihayet bir gün, parti örgütündeki ayrılık su yüzüne çıktı. Belediye mallarını, gaspedenlerin elinden alışımızı açıklayacak olan yeni bir basın toplantısının hazırlığını yaparken, bürokrasiden gelmiş olan başkan yardımcılarının önünde, Belediye Meclisi üyesi ve benim tercihimle başkan yardımcısı olan Mahmut Erdem Bey, "Ben buna karşıyım. Yanlış bir görüntü veriyorsunuz. Yıkıcı gözüküyorsunuz, yapıcı olmanız gerekir" dedi.

Mahmut Bey, mali konularda büyük desteğini gördüğüm, yapı itibariyle son derece halktan, sohbeti zevkli bir arkadaşımdı. Birlikte çok çalışmış, birçok sorunu birlikte göğüslemiş ve çözmüştük. Kendisinden çok yararlanmıştım. Böyle bir ayrılığın ortaya çıkması üzücü, fakat görünüşe göre, kaçınılmazdı.

Tartıştığımız konu, Maçka'da Taşlık mevkiinde, şimdi Swissotel yapılan yerde, Boğaz'a nazır çok kıymetli bir arsamızı, halka açık bir gazino yapmak şartıyla almış olan kiracımızın, şartları hiçe sayması ve burada, halka kapalı ve yalnızca özel seçkinlerin üye olabildiği bir kulüp açmasıyla ilgiliydi. Basın toplantısını yaptım ve farkımızı göstermeye devam ettim. Mahmut Bey'le aramız iyice açılıyordu.

Başkan olmadan önceki zamanlardan beri birlikte omuz omuza çalıştığım CHP İstanbul il yönetimindeki yakın arkadaş grubumuzla belediyede politika uygulamasındaki görüş ayrılıklarımız, ilerki aylarda daha da büyüdü ve nihayet, Ankara'dan da bazı milletvekili arkadaşlarımızı çağırarak, Florya'da başkanlık konutunda bir tartışma, daha doğrusu kavgalı bir tartışma toplantısı yapmaya mecbur kaldık. Bunun öyküsünü ilerde anlatacağım.

PLANLAMA DESTEĞİ

Ecevit Hükümeti kurulduktan sonra, hükümetle ilişkilerimizin rahatlaması ve İstanbul için daha köklü çözümler üretmemiz olasılığı, doğal olarak artmıştı. Belediyenin en sıkı ilişki içinde olduğu iki bakanlığa, en yakın bulunduğum iki kişi gelmişti. Maliye'ye Deniz Baykal, İmar İskân'a Ali Topuz. Hükümetin kurulmakta olduğu günlerde Ankara'da bakan-

lıklarda iş takibi için bulunduğum bir sırada Genel Merkez'e uğramış, koridorda Ecevit'e rastlamıştım. Selamlaşmamızdan sonra bana:

> "Bakanlar kurulu açıklandığı zaman iki kişiye çok sevineceksin" demişti.

Gerçekten sevinmiştim. Bu iki bakan arkadaşım, umduğum yakın ilgiyi gösteren ve taşıdığım ağır yükü paylaşma sorumluluğunu yansıtan bir anlayış içindeydiler.

Belediyede yaptığımız birçok toplantıda, yapılacak işlerin öncelik sırasını belirlemeye çalışırken çok zorlanıp, hangi ihtiyacın karşılanmasını geriye atabileceğimiz konusunda çaresiz kalmış, para yokluğunun acısını belediye üst yönetimi ile defalarca paylaşmıştık. Her yatırımcı müdürlüğün elinde, yılların birikimi ile oluşmuş, muhtarların ve Belediye Meclisi üyelerinin ısrarla takipçisi oldukları pek çok hizmet liste liste sıra bekliyor, hangisinin öncelik hak ettiği, ölçüye sığmıyordu. Yapabileceklerimiz, yapmamız gerekenlerin onlarca kat altındaydı ve belediye üst yönetimi, bu çaresizliğin ezikliği içinde, yıllardır yaşadığı bu yokluğu kabullenmiş, bir ölçüde bu duruma şartlanıp kaderine küsmüştü.

Bu iki yakınımın bakan olması, bende büyük bir sevinç yaratmıştı. Kendilerini derhal kutlamaya gittim ve İstanbul'a ne yapacaklarını sordum. Onlar da bilmiyorlardı ama, İstanbul'a Hazinece bir biçimde yardım yapılmasının gerekli olduğu konusunda fikir birliği içerisindeydiler. Çeşitli formüller düşünüldü. Her iki bakanlığın üst kadroları ile istişareler yapıldı ve sonunda Devlet Planlama Müsteşarı'nın önerdiği yöntem benimsendi. Varılan karara göre, İstanbul Belediyesi derhal uygun bulduğu ihalelerin dosyalarını hazırlayacak, bu dosyalar ilkin Nâzım Plana uygunluk açısından İmar İskân Bakanlığı'nın, sonra da Beş Yıllık Plan'a uygunluk açısından Devlet Planlama Müsteşarlığı'nın onayından geçecek, sonra dosyalar Bakanlar Kurulu tarafından onaylanacak ve Maliye, parayı, İller Bankası aracılığıyla bize verecekti. Miktar konusunda Maliye istediğimiz kadar cömert davranacaktı. Her iki bakanlığın,

bakanlarla beraber değişmiş olan yeni üst kadroları, "İstanbul için ne yapılsa yerindedir" diyorlardı.

Eteklerim zil çalarak İstanbul'a döndüm ve sabah ilk iş başkan yardımcıları ile yatırımcı müdürleri toplantıya çağırdım. Vereceğim müjdenin onlar üstünde yaratacağı sevincin beklentisi içindeydim. Çarpıcı bir giriş yapıp, çarpıcı bir sürprizin etkisini göreceğimi umarak, "İstediğiniz kadar para buldum; listelerinizde ne varsa, bir yıl içinde gücünüz neyi yapmaya yeterse, hepsini yapacacaksınız" dedim.

Sonra da, bulunan formülü, projelerin İmar İskân'dan, DPT'den ve Bakanlar Kurulu'ndan geçeceğini anlattım. Müdürlerin yüzünde hiç sevinç belirtisi, hiçbir ışıltı yoktu. "Emredersiniz," "başüstüne" gibi beylik sözler söyleyerek, gereken hazırlıklara başlamak üzere ayrıldılar. Fena halde düş kırıklığına uğramıştım. Sanki parasızlıktan yakınan o müdürler gitmiş, yerlerine neye üzüleceğini, neye sevineceğini anlayamadığım yabancı birileri gelmişti.

Müdürler gitmiş, biz başkan yardımcılarıyla kalmıştık. Sezai Bey, karşılaştığım düş kırıklığını fark ederek bir konuşma yaptı:

> "Beyefendi, bizim teknik arkadaşlarımız, DPT'nin incelemeye alabileceği düzeyde bir dosya hazırlayamazlar. Böyle ihale dosyalarının "Kırmızı Hat" düzeyinde hazırlanması gerekir. Bizim müdür arkadaşlarımız, mezun oldukları yıllarda herhalde bunu yapabilirlerdi, ama yıllardır belediyede buna benzer çalışmalar yapmamış oldukları için ve arada geçen süre zarfında mevzuat defalarca değişmiş olduğu için, şimdi emrettiğiniz dosyaları hazırlayabilecek durumda değildirler. Size bunu söyleyemediler."

En azından neyle karşılaştığımı anladığım için, biraz rahatlamıştım. Bu konuya devam etmeden önce, başkan yardımcılığı görevine benim getirdiğim Sezai Bey'i anlatmalıyım.

Sezai Pekdinçer Bey, göreve başladığım zaman hukuk işleri müdürüydü. Kısa zamanda, Hukuk İşleri'nin başka hiçbir müdürlükle kıyaslanamayacak kadar mükemmel bir birim olduğunu fark etmiş, bunun sırrını öğrenmeye uğraşmıştım.

Belediyemiz, kazanmamız gereken bütün davaları kazanıyordu. Hukuk işlerinden bir görüş istediğim zaman, kısa süre içinde sağlıklı bilgi alıyordum. Belediyemizin taraf olduğu karmaşık konular hakkında bilgi istediğimde Sezai Bey, önce "hatırlayabildiğim kadar" diye söze başlıyor, sonra not aldığını bildirerek, kesin bilgiyi dosyaya baktıktan sonra "arz edeceğini" ifade ediyordu. Hiç unutmuyor, her seferinde kesin bilgiyi kısa zamanda sağlıklı olarak veriyordu. Bir kanun hakkında bilgi istediğimde de öyle oluyor, Sezai Bey önce geçici nitelikte bir bilgi veriyor, fakat bunun kesin olmadığı yolunda beni uyarıyor, en uzmanı olduğu konularda bile, kesin bilgiyi, kanunu bir kez daha inceledikten sora veriyordu. Sezai Bey'den yanlış bilgi çıkmıyordu.

Sıradan bir vatandaş olarak alışageldiğim saygı kuralları çerçevesinde, bu "arz etme" şeklindeki konuşma üslubunu yadırgıyordum ama, yalnız Sezai Bey'de değil, bütün üst kadro bürokratlarda, dört yıl süreyle bu üslup hiç değişmeden sürdü. Hatta, sıkıntısını hâlâ unutamadığım bir başka abartılı davranışı da, sabah toplantılarımızda yaşardım. Başkan yardımcılarıyla sık sık pazartesi sabahları toplanırdık. Genellikle hafta sonu eve götürdüğüm evrak, çantamda, koltuğumun arkasındaki rafın üstünde olurdu. Bir dosyayı almak için ayağa kalkıp çantama yönelsem, başkan yardımcıları da ayağa kalkarak beni mahcup ederler, ben "estağfurullah" der, çabucak yerime oturmaya çalışırdım. Bu davranış da hiç değişmedi ve devlet bürokrasimizdeki geleneklerin bu derece kökleşmiş olduğunu görmek beni hep etkiledi, ama mahcup olmamı da hiç azaltmadı.

Sezai Bey, savcılık yapmış, yıllar önce de belediyeye girmiş. Önceki başkanlar da Sezai Bey'in değerini anlamışlar ve Hukuk İşleri Müdürü yapmışlar. Sezai Bey, başkanları Hukuk İşleri kadrosuna karışmamaya ikna etmiş ve tertemiz bir kadro oluşturmuş. Kendisinden Başkan Yardımcısı olmasını rica ettiğim zaman, görevi kabul ederken beni de uyarmış, Hukuk İşleri kadrosuna müdahale etmeyeceğim konusunda teminat almıştı. Birlikte çalışmaya başlamamızdan birkaç ay sonra olsa,

böyle bir teminatı benden istemeye gerek duymayacağını tahmin ederim. Sezai Bey'in Hukuk İşleri'nde sağladığı huzurlu çalışma ortamı o kadar başarılı olmalı ki, ilerleyen aylarda Hukuk İşleri'nden başka şubelere müdür olmalarını teklif ettiğimiz çok kişiden olumsuz yanıt aldık. Hukuk İşleri'nden, terfi ederek bile olsa ayrılmak istemiyorlardı.

Sezai Bey gibi bir bürokratı yeni tanıyor, daha doğrusu, böyle bir bürokrat türünün mevcut olduğunu yeni öğreniyor, hem şaşıyor, hem de büyük saygı duyuyordum. Sezai Bey belediyeyi, yasasıyla, zayıf taraflarıyla ve geçmiş bütün uygulamalarıyla, avucunun içi gibi biliyordu. Bugün kalkıp belediyeden ayrılıp, yakındaki bir iş hanında bir avukatla ortaklaşa bir büro açıp, belediye aleyhine dava kabul etmeye razı olsa, belediyeden bir yılda aldığı kadar parayı bir ayda kazanabilirdi. Ama o, kamu hizmeti yapmanın onurunu, çok para kazanmaya tercih ediyor, hayatı böyle yorumluyordu. Sezai Bey aracılığı ile aynı türden başka kişilerle de tanıştım ve onlara bir hazine bulmuş gibi sarıldım. Sırası gelince onları da anlatacağım.

Şimdi, DPT'nin onayından geçecek olan yatırım dosyalarımız konusuna dönebiliriz. Tabii çok şaşırmıştım. Bunca işi ihale ile yapan belediyemizin, ihale dosyası hazırlayamadığını duyuyor, inanamıyordum, ama bilgiyi veren Sezai Bey'di. Yanılmazdı. Sonra öğrendim ki, belediyemiz, ihale edeceği işi, diyelim ki bir yol yapımını açıklar, sonra ihale dosyasıyla birlikte teklifleri alır, projeyi onaylar, ihaleyi verirmiş. Yani bizim mütahhitlerimiz, yapacakları işin şartnamesini de kendileri hazırlarmış.

Hükümetin bize sağladığı bu olağanüstü fırsattan yararlanabilmemiz için, belediyemizi daha üstün bir yetkinliğe kavuşturmamız, ihale dosyalarımızı DPT tarafından kabul edilebilecek düzeyde hazırlayabilecek yeni mühendisler almamız gerekiyordu. Başka vesilelerle anlattığım gibi, yeni kadrolar almamız, bütçe-kadro-Belediye Meclisi ve İçişleri Bakanlığı onayı yolundan geçerek en az bir buçuk yıl sürerdi. Ayrıca, Bakanlık onayı garanti değildi.

Çareyi "kanuna karşı hile" yapmakta bulduk, ama kendi-

mizi güvence altına alarak. Bakın nasıl! Belediyenin elinde bir Gecekondu Fonu vardı. Bu para gecekonduları ıslah için, münhasıran İmar İskân Bakanı'nın denetimi altında kullanılabilirdi. Bakana bu fon ile yapılacak bir iş önerdik, fakat o işi yapacak mühendisimiz olmadığı gerekçesiyle, işçi statüsünde mühendis alıp o işi yaptırmak için izin istedik. İzin geldi. Onun geleceğini deneyimli bürokratlar zaten biliyorlardı. Daha izin gelmeden, gerekli sayıda mühendisi işçi olarak alıp, mühendis olarak çalıştırdık; yatırım dosyalarımızı onlara hazırlattık.

Bakanın izni bizim için çok önemliydi, çünkü görevi kötüye kullandığım gerekçesiyle hakkımda tahkikat açılırsa -ki sonradan açıldı- bakanın Gecekondu Fonu için yapmaya izin verdiği bir şeyin aynısını belediye için yapmanın suç olamayacağını savunabilecektik. Suçlama da oldu, savunmayı da yaptık ve suçsuzluğumuz Danıştay kararıyla kesinleşti.

Dosyaların hazırlanması tabii aylar sürdü. Nihayet evdeki en büyük bavulu belediyeye getirip içine dosyaları doldurdum ve sevinç içinde Ankara'ya götürüp İmar İskân Bakanı Ali Topuz arkadaşıma verdim. Bir ay sonra dosyaların birincisinin onaylandığı, Bakanlar Kurulu kararının alındığı ve İller Bankası 1974 yılı programına girdiği müjdesi bize ulaştı. Diğer dosyalar arkadan gelecekti. Bu dosyalar çok büyük hizmetleri kapsıyordu. İstanbul'un yıllardır görmediği kadar büyük bir bayındırlık hareketini gerçekleştirecektik. Bütün dosyalar, belediyemizin, tüm teknik ve idari kadrosunu kullanarak bir yıl içinde ihale ve denetleme sorumluluğunun üstesinden geleceği şeklindeki iyimser varsayıma göre hazırlanmışlardı.

Biz umut içinde beklerken Ecevit hükümeti düştü, 1. Milliyetçi Cephe Hükümeti kuruldu. Bu hükümetin bizi nasıl parasız bıraktığının öyküleri başka bölümlerin konusu olacak.

İmar İskân Bakanlığı'ndan İstanbul Valiliği'ne, valilikten de bize, Bakanlığın bir yazısı geldi. 17 Mart 1975 tarih ve 2351 sayılı, İmar İskân Bakanlığı, Belediyeler Teknik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden gelen bu yazıda,

"İller Bankası'nın 1974 yılı programına Bakanlar Kurulu ka-

rarıyla eklenen 234 milyon Tl. bedelli İstanbul Belediyesi yol ve kanalizasyon işlerine ait projenin uygulanması, İller Bankası'nın 1975 yılı programının onaylanarak yayınlanmasından sonra İller Bankası'nca düzenlenecek 1975 finansman durumuna göre yürütülebilecektir. Bilgi alınmasını rica ederim. İmar ve İskân Bakanı adına, Alaeddin Akal" deniyordu.

Evet, böylelikle bilgiyi almış olduk. Bakanlar Kurulu kararıyla programa alınmış olan bizim yol ve kanalizasyon dosyalarımız, programdan çıkartılmıştı. Açıklamaya gerek bile yok, binbir umut ve üstün bir gayretle hazırladığımız bu dosyalar, Milliyetçi Cephe tarafından bir daha hiç gündeme bile gelmedi. Bu fasıl da böylece kapandı.

SHERATON

Taksim Otelcilik A.Ş.'nin müdürü İsmail İşçimen Bey geldi ve iki evrak verdi. Bunlardan birisi, Sheraton Oteli'nin (şimdi Ceylan Intercontinental) Başbakan Süleyman Demirel tarafından yapılacak açılış törenine davet, ötekisi ise, bu otele belediyemiz tarafından "geçici iskân müsaadesi" verilmesini ve buna bağlı olarak, mevcut şantiye elektriğinin normal kullanılma düzeyine yükseltilmesini isteyen bir dilekçe idi.

Davetiyeye bir şey söyleyecek değildim. Fakat "geçici iskân", birbirleriyle çelişen iki sözcüğü birlikte anarak bir mantıksızlık paketi oluşturuyordu. İskân müsaadesi, bir bina inşaatının bitmesinden sonra, İmar Yasası'na göre belediye tarafından denetlenip tasdik edilmiş olan projesine ve yürürlükte olan teknik şartnamelere göre kusursuz olduğunu belirten, kullanılmasını yasal kılan belgenin adıydı. Bir bina, ya bu şartları yerine getiriyor ve o zaman iskân ruhsatı alıyor ve kullanıma açılıyor ya da eksikleri ve yanlışları dolayısıyla bu belgeyi alamıyor, yani kullanıma açılamıyor, şantiye durumunda kalıyordu. Nasıl geçici pilotluk ya da geçici doktorluk ya da geçici mühendislik diploması olamazsa, geçici iskân ruhsatı da olamazdı. Bir kişi, ya ehil bir pilottur, o zaman uçak kullanmasına izin verilir; ya da değildir, o zaman da uçak kullanması yasak olur. Geçici pilotluk ruhsatı olur muydu? Bu bina da ya

tam bitmişti ve vatandaşın güvenliği bakımından sakıncası kalmamıştı, o zaman içeriye vatandaş alınabilir, bina kullanıma açılabilirdi; ya da bitmemişti, o zaman içeriye vatandaş alınamaz, kullanılamazdı.

Bunları müdüre anlattım ve geçici iskân ruhsatı diye bir şeyin olamayacağını, doğrudan iskân ruhsatı almasının gerekeceğini söyledim. Hayli şaşkın ve biraz da arkasındaki güce güvenerek, bunun çok vakit alacağını, halbuki davetiyelerin dağıtıldığını, Sayın Başbakan'ın açılışı yapacağını söyledi ve her ne anlama geliyorsa, "geçici iskân" ruhsatında ısrar etti. Sık sık öne sürdüğü gerekçe, otelin ne kadar mükemmel olduğu, ne kadar döviz kazandıracağı gibi, hiç itirazım olmayan konulardı. Bunları söyleyen müdür, araya sık sık "Sayın Başbakan" sözcüklerini karıştırmayı da ihmal etmiyordu.

Kendisine, bir kasap dükkânının açılması için kıyma makinesinin, bir berber dükkânın açılması için saç kurutma makinesinin kablolarının kesitine bakmaya mecbur olduğumuzu ve bu işlemlerin anlamsız, basit birer formalite değil, halk sağlığı açısından son derece gerekli olduğunu, dünyanın hiçbir yerinde bu denetimler yapılmadan bir inşaatın halkın hizmetine sunulamayacağını anlattım. Fakat müdür beni dinlemiyor, açılışı Başbakan'ın yapacağını anlamadığımı sanarak, tekrar tekrar "Başbakan" diyordu.

Nihayet kendisine çok kesin bir şekilde, belediyenin yetkili mühendisleri gerekli denetlemeleri yapıp onay vermeden, ne Başbakan'ın, ne de başka bir kimsenin bu oteli halkın hizmetine açamayacağını ifade ettim. Buna cevaben bana söylediği söz ilginçti: "Bizim projemizi yapan profesör, sizin bu denetimleri yapacak mühendislerinizin hocasıdır. Bizim projemizde bir noksan olamaz."

Tartışma çığrından çıkıyor, bu müdüre bir türlü meramımı anlatamıyordum. Son söylediği profesör sözü de beni çok kızdırmıştı. Kendisine şöyle dedim:

> "Sizin aklınızda, hukuk devletinin ne olduğu konusunda bir karışıklık var. Bugün göreve başlayan bir polis memuru yol

kavşağında elini kaldırırsa, İçişleri Bakanı'nın otomobili durur. Bu örnek, polis memurunun İçişleri Bakanı'ndan daha yetkili olduğunu değil, hukuk devletinin herkesten daha güçlü olduğunu gösterir. Sizin bu profesörünüz, şayet profesörlüğü gerçekten hak eden bir kişi ise, yetiştirdiği öğrencilerin kamu hizmetinde yetkili yerlere gelmesi ile iftihar eder ve binasını öğrencilerinin denetimine verirken gurur duyar."

Sonraki konuşmalarımızdan anlaşıldı ki, belediyeye ilk projelerini verdikten sonra bazı değişiklikler yapmışlar. Buna hakları vardı ama, değişiklik projelerini de hemen belediyeye verip onaylatmaları şartıyla. Taksim Otelcilik, bunu yapmamış. Yani, o dakikada biz denetim yapacak durumda bile değilmişiz, çünkü elimizde otelin güncel projesi bile yokmuş. Bu durum anlaşılınca, müdüre en kısa zamanda projelerini vermelerinin gerektiğini söyledim. O zaman, mimar profesörün yurtdışında olduğunu, o nedenle projelerini bir süre veremeyeceklerini ifade etti. Ben de kendisine kesin bir ifade ile profesörü yurtdışından getirmelerinin gerekeceğini anlattım.

Müdür, belediye denen güçsüz ve saygınlığı olmayan kuruluşun, Başbakanın ismini görünce bütün sorumluluklarını ve görevlerini unutup kendilerine yaranmaya çalışacağını beklemiş olacak ki, söylediklerimi bir türlü anlamıyor, bana inanamıyor, "Başbakan" diyor ve anlayışsızlık sandığı davranışıma sadece şaşıyordu. Hem bu konudaki kararlılığımı hem de iyi niyetimi göstermek için kendisine yardımcı olacak bir öneride bulundum. Açılış günü ve saatinde gerekli elektrik cereyanını yükselttirecektim. Tören yapılacak, Başbakan otelin yararlılığı ve mükemmeliyeti hakkında uygun bulduklarını söyleyecek ve inşaat denetimi ile ilgili bir formalite nedeniyle şimdilik müşteri alınamayacağını açıklayıp ayrılacak, biz de cereyanı şantiye düzeyine indirerek, denetim için gerekenleri yapmaya başlayacaktık.

Adalet Partisi İl Başkanı Numan Uzun Belediye Meclisi'mizin üyesiydi. Kendisini otel müdürünün yanından telefonla arayarak durumu anlattım ve genel başkanı olan Başbakan'a

durumu iletmesini rica ettim; anlayışla karşıladı. Bu konuşmadan sonra müdür gitti. Ben de, İETT Genel Müdürü'ne yazılı bir emir göndererek gün ve saat bildirip, davet sırasında elektrik cereyanının yükseltilip, davet bittikten sonra yine, şimdi olduğu gibi şantiye düzeyine indirilmesini bildirdim.

Davet bir pazar günüydü. O gün Adalar'da bir işim vardı, davete katılmadım, fakat aklım hep oradaydı. Törenin bitiş saatinden sonra telsizle cereyanın düşürülüp düşürülmediğini sordum. Düşürülmemişti! Gelebildiğim kadar çabuk eve geldim ve yaz kampında olan İETT Genel Müdürü'nü telefonla güç bela bulup, cereyanın niçin düşürülmediğini sordum. Aldığım cevap inanılmayacak kadar şaşırtıcıydı.

Vali Namık Kemal Şentürk, geçirdiği bir trafik kazası yüzünden istirahatteydi. Vali yardımcısı, Vali'ye vekâleten İETT Genel Müdürü'ne, benim emrime aykırı olarak, tören sonrasında cereyanın düşürülmemesini bildiren yazılı emir vermiş! Olacak şey değildi bu. Vali Vekili ya da Valinin kendisi, belediyenin emrinde olan İETT'ye hiçbir emir veremezdi. İETT Genel Müdürü'nün böyle bir geçersiz emri alınca, o emre uymaması ve beni haberdar etmesi gerekirdi. Duyduklarıma o kadar inanamıyordum ki, ertesi gün bu yasadışı emri getirttim. Gerçekten 30/7/1975 tarihli ve İstanbul Valiliği Yazı İşleri Bürosu 2590 No.'ya kayıtlı, Vali yerine vekaleten yazılan belge, Halit Tokullugil'in kendisi tarafından imzalanmıştı ve açıkça, iskân müsaadesi alınıncaya kadar, "cereyanın düşürülmemesini rica" ediyordu. Bu "rica" sözcüğüne aldanmayın, devlet bürokrasisinde emir böyle verilir.

Bu olay, mevcut ve yürürlükte olan bozuk düzeni açıkça ortaya koyuyordu. İstanbul halkının Belediye Başkanlığı seçimlerinde CHP'ye %64 oy vererek değiştirilmesini istediği bu bozuk düzene göre, halkın oyuyla seçilen belediye, yasa ne derse desin, tayinle gelen bürokrasinin emrinde olmalıydı. Yine bu düzene göre, belediye güçsüzler karşısında yasaları uygular, örneğin lokantanın mutfağındaki fayanslar tavandan bir sıra aşağıda bitiyorsa ya da berber dükkânındaki saç kurutucusunun kablosu standardın milimetrenin onda biri kadar altında

ise, o işyerini açmamaya gücü yeter, böyle işlerle oyalanırdı. Ama iş büyüklere, güçlülere gelince, belediye haddini bilmeliydi. Hele açılışı Başbakan yapıyorsa, belediye de kim oluyordu? Başbakanın kurdelesini kestiği bir otelin inşaatında eksiklikler hiç olur muydu?

Geçerli olan bu düzene göre, 27 kat, yüzlerce oda, 9 asansör, alçak ve yüksek gerilim elektrik cereyanı, basınçlı buhar kazanları bulunsa da, bu otelin Başbakan tarafından açılması, teknik denetim yerine de geçerdi... Gitsindi belediye, kendi çapına göre, tek odalı kasaplarla, bakkallarla uğraşsındı. Haddini bilmez bir belediye başkanı, belediyesini bir şey sanıp, Başbakan'ın açtığı otelin teknik denetimini yapmaya yeltenirse, bu isyankâr davranışı düzene uyduracak vali vekilleri ne güne duruyordu?

Otelcilik şirketi müdürünün Vilayet'e yazdığı dilekçe de, düzenimizin içyüzünü güzelce ortaya koyuyordu. Bu dilekçede müdür, Başbakan'ın açacağı bu otele belediyenin iskân ruhsatı vermesi için gerekli çalışmalara başlandığını ifade ettikten sonra, "ancak işin vüsati [büyüklüğü] sebebiyle otelin açılış tarihine kadar İskân Müsaadesi muamelesini bitiremeyeceğimiz bedihidir [apaçık, ayan beyandır]. Bu sebeple muamelenin intacına kadar [sonuçlanmasına kadar] yükseltilmiş olan cereyanın düşürülmemesine..." diyordu.

Yani otelcilik şirketinin müdürü vilayete demek istiyordu ki, belediyenin yapacağı lüzumsuz denetleme bir taraftan sürsün, belediye onunla oyalansın, ama biz işimize bakalım; oteli açalım. Bunun üzerine vali vekili, müdürü haklı bularak, belediyenin emrindeki İETT'ye "tören için yükselttiğiniz cereyanı, törenden sonra eski düzeyine indirmeyin" diye emir yazıyor. Böylelikle, Belediye Başkanının emrinde olan İETT Genel Müdürü'ne, bağlı olduğu Belediye Başkanı'nın değil, kendisinin emrine uymasını söylemiş oluyor. Ve bu emir, böylece uygulanıyor; cereyan düşürülmüyor. İşte bozuk düzenin utanılacak çirkin görüntüsü!

Tepem atmıştı. İETT Genel Müdürü'ne telefonda derhal cereyanı düşürmesi talimatını, bir de sözlü olarak yeniden ver-

dim. Akşam olmuştu. Telefon başında emrin yerine getirildiği haberini bekledim. Haber geldi ama ters yönde. Otelin Amerikalı müdürü, cereyanı kesecek olan görevlilerin, otel binası içinde bulunan İETT'ye ait trafo merkezine girmelerine izin vermiyor, belediye başkanından yazılı emir istiyormuş! Çaresizlik karşısında gece yarısı sekreteri evinden aldırarak, antetli kâğıda emri yazdırdım ve yolladım.

Bu yazıyla birlikte, bu müdüre, trafonun İETT'ye ait olduğunu, buraya her zaman istediğimiz gibi girip çıkacağımızı öğrendiğini, bundan sonra yasalarımıza saygılı olacağını, bir daha böyle müşküller çıkartmayacağını yazılı olarak bana en geç 7 Ağustos 1975 perşembe günü saat 11:00'e kadar bildirmesini istedim. Ayrıca yazıyı götürenler vasıtasıyla bu müdüre, istediğim yazıyı bana gününde getirmezse otelin suyunu da kestireceğimi sözlü olarak bildirmelerini tembihledim.

Ertesi sabah üç yıldırım telgraf çektim. İETT Genel Müdürü'ne, ona verdiğim yazılı emre aykırı olarak elektrik cereyanının düşürülmemesi sonucunda bu otele müşteri alınırsa doğabilecek can ve mal tehlikesinden kendisinin sorumlu olacağını ve cereyanın derhal kesilmesini beklediğimi bildirdim.

İkinci telgrafla, Otel Müdürlüğü'ne, iskân ruhsatı almadan otellerine müşteri alırlarsa, yasa karşısında sorumlu olacaklarını ve bu davranışlarının takipçisi olacağımı, otellerini mühürleyeceğimi hatırlattım.

Üçüncü telgrafla Vilayet'e, bu otelin Belediye tarafından denetlenmesi gereken asansörlerinin, yüksek gerilimli elektrik şebekesinin ve yüksek basınçlı buhar kazanlarının olduğunu, bunların denetimleri yapılıp iskân ruhsatı verilinceye kadar bu otele müşteri alınırsa kendilerinin sorumlu olacağını bildirdim.

Vilayete telgrafı çektikten birkaç saat sonra Vali Vekili'ni telefonla aradım ve şöyle konuştum:

> "Siz hangi yetki ile ve hangi personelinize güvenerek, bu otelin Belediye denetiminden geçmeden müşteri kabul etmesine izin veriyorsunuz? Siz, nasıl oluyor da, benim emrimde olan

bir genel müdüre, benim emrimi değiştiren bir emri verebiliyorsunuz? Sizin kadronuzda yüksek gerilimli elektrik şebekesini, asansör kuyusunu ya da yüksek basınçlı buhar kazanını denetleyecek mühendis var mı? Sizin kadronuzda, İmar Yasası'na göre denetleme yetkisi olan bir tek mühendis var mı?"

O kadar haklıydım ve ortalığı o derece ayağa kaldırmış, o derece kesin tavır sergilemiştim ki, Vali Vekili'nin bana verdiği yanıt aynen şu oldu:

"Bir daha yapmam."

Otelcilik İşletmesi, müdürün yurtdışında olduğunu ifade ettiği profesörü ya yurda getirtti ya da başka bir yolunu bulup, projelerini gecikmeli olarak bize verdi. Projeleri inceledik ve onayladık, denetime başladık. Bu işle çok sayıda mühendisi görevlendirerek işi mümkün olduğu kadar çabuklaştırdım. Birçok eksik bulundu, bunları tamamlattık. Eksiklikler arasında asansör kuyusu korkuluklarında hatalı bağlantı, soğuk hava odalarında tehlike ihbar düzeni eksikliği gibi can güvenliğini ilgilendiren çok önemli olanlar da vardı. Balo salonunda süs olarak kullanılan kristallerin montajı tehlike yaratacak şekildeydi. Bu eksiklikler düzelttirildi.

Bu arada, belediyeyi ilgilendiren yasalarımızın çağdışılığını gösteren tipik bir olayla karşılaştık. Otelde 10 atmosfer basınç altında çalışan büyük buhar kazanları vardı. O sıralarda da, Osmanlı döneminden kalma, Osmanlıca adı "Müvellidül Buhar Kazanları", Türkçe adı "Buhar Üreten Kazanlar" olan çağdışı bir yasa yürürlükteydi. Belki hâlâ yürürlüktedir. Bu yasaya göre, 4 atmosferden daha yüksek basınçla çalışan buhar kazanları için, insan yaşayan mekânın dışında ayrı bir pavyon yapılıp, kazan oraya konulmalıydı. Halbuki Sheraton'daki kazan ana binanın içindeydi. Ama biz de herkes gibi biliyorduk ki, bu yasa çok eskimiş, yıllar önce çağdışı olmuştu. Metalurjide, kaynak tekniğinde yıllar içinde gerçekleşen yeni buluşlar, artık 10 atmosfer basınçla çalışan kazanların güvenli olmasını sağlamıştı. Bütün dünya uygulamayı böyle

yapıyordu. Biz, bir ölçüde sorumluluk altına girerek, bu kazanın 4 atmosfer altında çalıştırılacağı yolunda tutanak tutup, şartların yerine getirildiğini kabul ettik.

Bu olay Temmuz 1975 sonunda başladı ve projelerin bize verilmesi ve denetlemelerin bitmesi bir ay sürdü. 30 Ağustos günü, denetimler ve eksikliklerin tamamlanması bitti. Otel işletmecilerine, kişisel bir karşıtlığım olmadığını göstermek amacıyla, kendim giderek ve basına haber vererek, iskân ruhsatlarını verdim.

O sırada İstanbul'da, Sheraton'dan başka çok katlı iki otel daha inşaat halindeydi. Taksim'de, o zamanki adıyla Intercontinental, şimdiki adıyla The Marmara ve Tepebaşı'nda da o zamanki adıyla Etap, şimdiki adıyla Mercure. Sheraton'un belediyeyi hiçe sayması sonucunda başına gelenleri gören bu oteller, kendiliklerinden belediyemize başvurarak, bir eksiklikleri olup olmadığını sordular. Varsa, eksikliklerini giderdiler.

Ve evet, Otelin Amerikalı işletme müdürü A.A. Abbatangelo, otelin ISH/AAA/0.205/638/0939 kayıt numaralı yazısıyla, kendisinden istediğim günden evvel, 6 Ağustos 1975 günü, belediyeye gelerek, bulundukları ülkenin yasalarına uymanın kendilerinin önem verdikleri bir prensip olduğunu bana bildirdi... Birlikte çay içtik, sohbet ettik. Benim davranışımın, önem verdiğim bir prensiple ilgili olduğunu anladığını, buna saygı duyduğunu söyledi, beni otelinde kalmaya davet etti.

Bu ve benzeri olaylar, belediye personeli üzerinde moral yükselten bir etki yapıyordu. Mensubu oldukları kurumun yıllardır itilip kakılmasına, en yapılamayacak işlerin ona yüklenmesine tanık olan ve bir yandan yetkisizlik, öte yandan parasızlık yüzünden itibarsız kalan belediye kadroları, böyle olaylarla hizmetlerinin ciddiye alındığını görüyor, gayretlerinin boşa gitmediğinden dolayı mutluluk duyuyordu.

Bu olaylar sırasında Ecevit İstanbul'a geldi. Her gelişinde olduğu gibi, bana da uğradı. Bazen Florya'da başkanlık konutunda gündüzün çalışır, onun çalışması için alt salonda bir yer hazırlar, üst kattaki telefonun kablolarını uzatarak alt kata onun hizmetine verirdik. Bu fırsatlardan yararlanarak Ece-

vit'i belediye konularıyla ilgilendirmeye çalışırdım. O gün de öyle olmuş, kendim belediyeye görevime gitmeden önce, Ecevit'e bu Sheraton olayını anlatmıştım. Umudum, yaptığım işin değerini görmesi, beni yüreklendirmesiydi. Olayı tam anlatabildiğimden de emin değilim ama, bana cevaben:

"Senin de Halk Partililiğin tutmuş" demişti.

Böyle bir tepkiyi hiç beklemiyordum. Acaba olayı iyi anlatamamış mıydım? Sonra düşündüm, "iskân ruhsatı"nın ne olduğunu anlatarak başlamalıydım belki de.

Aynı konu, Demirel'le de aramızda geçmiş, Demirel daha anlayışlı davranmıştı. Sheraton sorununun patlak verdiği günlerde Demirel Başbakandı. Başını tutucuların çektiği bir kısım basın, oteli Demirel açıyor diye benim mesele çıkarttığımı varsayan, anlayışsız bir tutum sergiliyor, bu önemli olayı CHP-AP çekişmesi olarak yorumlamayı tercih ediyordu. Böyle bir havayı körüklemenin reyting getirecek bir yanı olmalı ki, bir gün Demirel'i havaalanında İngiltere'ye gidişinde uğurlarken aramızda geçen üç-dört cümleyi ertesi gün kocaman puntolarla "Birbirlerine Girdiler" diye manşetten vermişti bir gazete.

Olayın aslı şuydu. Başbakan'ın yurtdışına çıkışlarında ve yurtdışından dönüşlerinde kendisini uğurlamayı ve karşılamayı, ölçü olarak kabul etmiştim. Yoksa, İstanbul'a her gidiş gelişinde havaalanına gitmeye başlasam, başka iş yapamazdım. Demirel, yanılmıyorsam İngiltere'ye gidecekti. Kendisini uğurlamaya havaalanına gittim.

Protokol sırasında elini sıkarken Demirel, beni elimden tutarak sıranın dışına çekti ve yalnız kalınca, "Nedir bu otel olayı?" diye sordu. Kendisine, "Sayın Başbakan, bu otelin bizde denetleme yapacağımız projesi bile yok. Önce projelerini verecekler, sonra denetleyeceğiz, uygunsa açılacak" dedim. "Canım koskoca otelin projesi olmaz olur mu?" dedi. "Elbette vardır, ama bize vermemişler. Mühendisleri yurtdışındaymış, hâlâ veremiyorlar. Elimizde denetleme yapacak proje yok" dedim.

Demirel'in cevabı şöyle oldu: "Yaa, öyle mi?!?" Demirel işin içyüzünü anlamış, sitemde dahi bulunmamıştı.

Bu kitabın birçok yerinde "tutucu basın" terimini kullanıyorum. Bununla ne kastettiğimi, Sheraton olayı nedeniyle karşılaştığım bir örnekle açıklamak fırsatı doğdu. O fırsattan yararlanalım. 5 Ağustos 1975 günü Bedii Faik'in *Dünya* gazetesinde "Sheraton ve İsvan!" başlığı altında bir yazısı yayınlandı. Bu yazının orta yerinden bir alıntı yapıyorum:

> "Efendim elektrik projesini tam olarak görememişlermiş de... Efendim İskân İzni verilememişmiş de...
>
> İstanbul'a bu hacimde ve bu ünde ve bu zarafette bir otel kazandırılırken, bir Belediye Başkanı'na düşen, körolası bürokrasi engebelerini çoğaltıp onların gerisinde sinsi sinsi pusu kurarak hasetten kıvranmak değil, o engebeleri yıkıp dümdüz edici bir yapıcılık hamlesine koyulmaktır. Ama Bay İsvan'la yapıcılığı bir araya getirmek, Ecevit'le müspeti, Turan Güneş'le ciddiyeti, Bozbeyli'yle idraki bir araya getirip tutmak zor hattâ imkânsızdır."

Yazı, İstanbul'da belediyenin önleyemediği gecekonduları, kaçak inşaatı, kaçak elektrik kullanımını, sokaklarda gezinen inekleri anlatarak devam ediyor ve şöyle bitiyor:

> "Hiçbir tarafı, ama mikroskop altına sokulacak kadar olsun, hiç bir yanı, doğru işlemeyen şehir hizmetlerinin bu perişan batağı ortasında, bugüne kadar tek müsbet iş yapamamış, hiç bir sözünü ve iddiasını gerçekleştirememiş bir Belediye Başkanının kurbağa gibi başını çıkartarak (YASA) diye vıraklaması var ya, gerçekten güç katlanılır bir talihsizliktir!
>
> Bunun tek faydası şu:
>
> C.H.P. nin ne olduğunu ve ne olmadığını, bu toprağa tohum mu atar yoksa yeşermiş ağacı mı baltalar olduğunu, görmek ve anlamak isteyenler: İsvan örneğine baksınlar yeter!.. İsvan'ın Sheraton'la karşılıklı durumları, C.H.P. nin yapıcılık gradosunun şaşmaz ölçüsüdür."

İşte tutucu basın budur. Bedii Faik istiyor ki yasalar, yönetmelikler, gerekli ve yararlı olsalar bile, Sheraton gibi, *hacimli, zarif, ünlü* kuruluşlar karşısında işletilmesin. Yasalar, yönet-

melikler Sheraton gibi kuruluşlar karşısında *bürokrasi engebesi* sayılırlar ve bir belediye başkanına düşen o engebeleri *yıkıp dümdüz etmektir*. Evet, Bedii Faik'in istediği böyle bir düzen ülkemizde, ne yazık ki pek çok alanda, yıllardan beri yürürlüktedir. Bedii Faik gibiler bu düzene tutundukları, ondan ayrılmak istemedikleri için onlara tutucu denir. Ben, halkımızın CHP'yi İstanbul Belediyesi'nde %64 oyla iktidara getirirken, bizden bu bozuk düzeni değiştirmemizi istediğini biliyordum. Ona göre davrandım, Bedii Faik'lere göre değil.

FENERBAHÇE

Kira gelirlerimizi artırma çalışmalarımız sırasında, batakçı kiracılarımızdan birisinin de Beden Terbiyesi olduğunu öğrendim. Kiraladıkları yer Fenerbahçe yarımadasındaydı. Birkaç kez, yıllardır biriken ve zaten çok cüzi olan borçlarını ödemeleri yolunda kendilerini yazıyla uyardık. Beden Terbiyesi Bölge Müdürü şahsen bana gelerek bu yeri, spora hizmet amacıyla, aynı bedelle spor kulüplerine kiraya verdiklerini, fakat kulüplerden para alamadıklarını anlatarak yakınmış, anlayış göstermemizi istemişti. Kendisine, bizim kimseye anlayış gösterecek durumda olmadığımızı ve en kısa zamanda borcunu kapatması gerektiği cevabını vermiştik.

Bir gün, müdür geldi, borçlarını ödediklerini ve kira mukavelesini feshettiklerini bildirdi. Yani, devren kiraya vermiş oldukları spor kulüplerini bizim başımıza bırakıyor, aradan çekiliyordu. Bizimle olan kira mukavelesi, arazimizin üstüne hiçbir inşaat yapılmamak, boş olarak teslim edilmek koşuluna bağlıydı. Halbuki orada Fenerbahçe, Galatasaray ve Yelken Kulüpleri'nin koca binaları kaçak inşaat olarak duruyor ve buralar tanınmış yerler olarak yıllardır işletiliyordu. Ayrıca, kaçak inşaatı önlemesi gereken de bizdik. Nasıl olmuş da, şehrin bu en gözde yerinde bu koca binaların yapılmasına göz yummuştuk?

İlgili müdürlerden bilgi istedim ve ülkemizdeki bozuk düzenin çok net bir fotoğrafıyla karşılaştım. Belediyemizin, devlet yetkisini halkın zararına ve güçlü kişi ve kuruluşların yara-

rına kullanmasının çarpıcı bir örneği önümdeydi ve işin içinden nasıl çıkabileceğimiz konusunda müdürler de bana yol gösteremiyorlardı.

Kadıköy'ün sahilinde, Marmara Denizi'ne bir el gibi uzanan, nefis sakız ağaçlarının gölgesinde, pırıl pırıl sahilleriyle bu yeryüzü cenneti yarımadanın nasıl olup da halka kapalı bu kulüplerin eline geçtiğinin öyküsünü, Faruk Ilgaz'ın ağzından öğrenelim. Aşağıdaki sözler, Fenerbahçe Genel Kurulu'nda, Faruk Ilgaz'ın kürsüden yaptığı ve *Milliyet*'in 20 Şubat 1974 günkü sayısında spor sayfasında yayımlanan konuşmasından aynen alınmıştır. Faruk Ilgaz o kongrede başkan adayıdır ve geçmiş başkanlığı döneminde yaptığı hizmetleri açıklayarak, yeniden seçilmek istemektedir. Olayları Faruk Ilgaz'ın ağzından öğrenelim:

"Fenerbahçe burnundaki Sosyal Tesislerimizin yapılmasına Galatasaraylı dostlarımız sebep olmuştur. Bunun da hikâyesi şöyle: Galatasaraylı yakın dostlarımdan, eski yelken şampiyonlarından Münir Atakan İstanbul Yelken Ajanı idi. Fenerbahçe burnunda yelken yarışmalarının idaresi için bir yelken odası istiyordu. Tahsisat yoktu. Eşten dosttan topladığı paralarla (ben de 5000 lira verdim) bir yelken ve hakem odası yaptı. Daha sonraları burası Galatasaraylı yelkencilerin lokali oldu ve Galatasaraylılar böylece Fenerbahçe burnuna yerleştiler. Ancak işin üzücü yanı bu tesisi gerçekleştirmiş olan Münir Atakan daha sonra çeşitli kulisler nedeniyle bu camiadan uzaklaştı. O zaman bizim sosyal lokalimiz Kurbağlıdere'de idi. Galatasaraylıların Fenerbahçe burnundaki lokallerine sarı-kırmızı bayraklar asmaları ve gece ışıklarla süslemeleri bizi çileden çıkarıyordu. Bazı üyeler İsmet Uluğ'a -o tarihte Belediye Meclisinde üye idi- Galatasaraylıları o lokalden çıkarması için baskıda bulunuyorlardı. Ben tamamen başka bir düşünce taşıyordum. Fenerbahçe bizimdi. Biz Galatasaraylılardan çok daha güzelini yapmak suretiyle onları gölgede bırakmalıydık.

'Burada Fenerbahçe Spor Kulübü sosyal lokali inşaatı yapılacaktır' levhasını yazdırdık. 4-5 arkadaş dikenli telleri bir arabaya koyarak Fenerbahçe'ye geldik ve o günün modasına

uyarak fiilî işgal yaptık. Bir Fenerbahçe bayrağı diktik. Ertesi günü buldozer getirerek hafriyatı yapıp, denizi doldurttuk. Ben o sırada Belediye Başkan Vekili bulunuyordum. İki gün sonra rahmetli Haşim İşcan beni çağırdı. 'Böyle şey olmaz. Kendi başınıza makineyi sokmuş oraları darma duman etmişsiniz. Ben işi durdurdum. Sen bunu yapıyorsun. Vatandaş da Karaköy Meydanı'na gecekondu yaparsa ne yaparız?' diyerek işe müdahale etti. Fenerbahçe sevgisi bize nizam ve kanunları unutturmuştu. Bunu bir plana uydurmamız gerekiyordu. Ancak Haşim İşcan buna yanaşmıyordu. Halbuki işgal ettiğim saha İstanbul'un nazım planında yelken sporu ile iştigal eden kulüplere tahsis edilmişti. 1936 yılında büyük önder Atatürk Fenerbahçe'de dolaşmış ve koya bakan kısımlar için 'Yelken sporu ile uğraşan kulüplere verin' demiş. Biz de arsaları ıslah etmekle, bir yerde büyük önder Atatürk'ün dediklerini yerine getirmiştik. O zaman ortalıkta 'sahiller yağma ediliyor' iddiası vardı ve rahmetli Haşim İşcan bundan çekiniyordu. Ben ise müsait bir zaman bekliyordum. O pozisyonu da şöyle yakaladım. Rahmetli İşcan şube müdürleri ve muavinler arasında değişiklik yapmak istiyordu. Devrin bakanı da Adalet Partili olduğundan tabii benim muvafakatım olmadan tasdik etmiyordu. Haşim İşcan beni çağırdı 'Tayinleri tasdik ettir, istediğin arsayı Fenerbahçe'ye vereyim' dedi. Bu suretle Belediye nazım planındaki bu arsayı Beden Terbiyesi'ne bırakmak şekli ile formalite yerine geldi. Böylece bizimle birlikte Galatasaray ve İstanbul Yelken Kulübü'nün de işgal ettikleri yerler artık kendi malları sayıldı."

Bu aydınlatıcı konuşma daha çok uzuyor. Belediyemizi ilgilendiren bölümünü, aradan hiç atlamadan kelimesi kelimesine verdim. Konuşmanın devam eden kısımlarında Faruk Ilgaz, rakibi Fahri Atabey'in Belediye Başkanı olduktan sonra Fenerbahçe'ye 60.000 lira borç yüzünden burayı tahliye etmesi için tebligat yolladığını anlatıyor ve maçlarla ilgili çok uzun bilgi veriyor.

Bu konuşma birçok bakımdan, içinde bocaladığımız bozuk düzenin içyüzünü açıkça ortaya çıkaran bir ibret belgesiydi.

Önce, halkın sahilini halka kapatan bu kişilerin başvurdukları mantık, Atatürk'e gerçekten saygı duyanların tahammül edemeyecekleri düzeysiz bir Atatürk sömürüsüydü. Atatürk, "Dileyen, yelken sporu yapacağını ileri sürerek buraları zaptetsin" mi demiş? Deseydi zaten Atatürk olmazdı. Belediye, spora da, sağlığa da, kültüre de, başka pek çok ihtiyaca da hizmet eder, ama bu hizmeti kendi karar verdiği yerde, kendi karar verdiği yöntemle yapar. Ve asıl önemlisi, belediyenin yaptığı hizmet ya da sağladığı olanak, herkese eşit koşullar altında ulaşmalıdır. Başka spor kulüplerinin burada niçin tesisi yok? Buralara niçin halk giremiyor da, yalnız derneğin yönetim kurullarınca üyeliğe kabul edilenler girebiliyor?

Konuşmada çok önemli başka bir gerçek, ne kadar açık biçimde ortaya çıkıyor. Haşim Bey, müdürler arasında nakiller yapmak istiyor, Bakan Adalet Partili olduğu için "tabii" Faruk Ilgaz'ın onayı olmadan nakilleri tasdik etmiyormuş. Faruk Ilgaz o sırada Adalet Partisi İstanbul İl Başkanı'dır. Yani ülkemizin en büyük ilinin siyasi başkanıdır ve bakanın bu İstanbul'u baltalayıcı tasdik etmeme eylemini tabii buluyor, onaylıyor, o yöntemden yararlandığını övünerek kürsüden anlatıyor. Hükümetin belediye üstündeki vesayet yetkisinin ne kadar yıkıcı olduğu bundan daha açık nasıl ortaya konulabilir? Ya nakilleri onaylatmak için Haşim Bey'in, uygun olmadığını bildiği halde arsayı verme cömertliğine ne demeli? Belediye Başkanı kimin malını kime veriyor? Haşim Bey CHP'liydi, ama bizim düzen değişikliği siyasetini benimsememizden önceki bir CHP'li.

Bu kuruluşlar aslında, spor kulüplerinin adını kullanan, birer seçkinler kulübü ve kumarhanesiydiler; sporla ciddi ilişkileri yoktu. Ama olsaydı da, halka açık olamayacakları için, belediye olanaklarının bunlara kullandırılması yanlıştı. Belediye böylesine önemli bir katkı yaptığı kulübün yönetimini denetleyebilmeli ve yapılan faaliyetin belediye amaçlarına yönelik olmasını temin etmeliydi. Bu kulüplerde bu şartların hiçbirisi yoktu. Ayrıca, buradaki temel faaliyet kumardı. 1976 kongresinde, Fenerbahçe Yönetim Kurulu, 962.993,50 TL oyun salonu gelirini bilançoda göstermemiş olduğu için eleştirilmiş,

37.282,80 liralık harcama ile Kızılay'dan 2367 deste iskambil kâğıdı aldığına dikkat çekilmişti (*Cumhuriyet*, 22 Şubat 1976).

Burada, Yelken Kulübü'nün zaptettiği yerlerde, belediyeye ait beton piknik masa ve sıraları vardı. Kulüp, bunları kırmış ve üzerlerine kotralar çekmişti. Bütün kulüpler çevrelerine taş duvarlar çevirmişlerdi. Belediyemiz bu kaçak inşaata yıllardır göz yumduğu gibi, yasaya aykırı olarak elektrik, su ve havagazı bağlamıştı. Dosyaları inceledikten ve müdürlerden bilgi aldıktan sonra buraya, yanımda müdürlerle gittim. Olayı dosyadan öğrendiğim halde gözle görmek çok etkileyiciydi. Yelken Kulübü'nün taş duvarının derhal yıkılmasını sağladım. Bu sırada, kulübün bir görevlisi, saldırmak amacıyla üzerime geldi. Zabıtalar engellediler.

Ertesi gün belediyeye döndüğüm zaman spor basını peşimdeydi. İlk arayan *Cumhuriyet* oldu. Onlara bu kulüplerin fuzulî şâgil (haksız işgalci) olduklarını, buraları terk edeceklerini ve bu sahillerin halka açılacağını söyledim. Aynı şekilde Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü aracılığıyla belediyemizden izin alarak, Elmadağ'da şimdiki Hyatt Otel'in olduğu yerde, yeşil saha üzerine kurulmuş olan Dağcılık Kulübü vardı. İstanbul'da, bu kulübün işgal ettiği arsadan daha değerli bir arsa düşünülemezdi. Ona da bu arsa, inşaat yapmamak şartıyla Beden Terbiyesi aracılığıyla verilmişti; ama kulüp, kapalı tenis kortu, kapalı yüzme havuzu ve büyük bir yemek salonu yapmış ve belediyemiz de buraya elektrik, su ve havagazı bağlamıştı.

Kulüplerin buraları terk edeceğini ve bu alanların halka açılacağını açıklamam üzerine kıyamet koptu. Spor basını ayağa kalktı. Bir gazetede bir fotoğraf yayımlandı. Dağcılık Kulübü'nün, yıllar önce gerçekleşmiş olan açılış törenini gösteren bu fotoğrafta, İstanbul'un en yüksek yöneticileri protokol sırasına göre dizilmişler, kulübü açıyorlardı. Zamanın Belediye Başkanı ortadaydı. Halkın yeşil sahasını, halkın giremeyeceği bir seçkinler ve güçlüler kulübüne, törenle teslim ediyorlardı. Fotoğrafın altında İstanbul'un ne yapıcı başkanlar görmüş olduğunu hatırlatan, böylece benim yıkıcılığıma gönderme yapan bir yazı vardı.

Belediye Meclisi de ayaktaydı. Meclis üyeleri ikişer üçer odama gelip, halkın arasına çıkamadıklarını, İstanbul'un yarısının Fenerbahçeli, yarısının Galatasaraylı olduğunu, benim ikisini de karşıma aldığımı söylüyor, partimizi çok berbat bir çıkmaza soktuğumu ifade ediyorlardı.

İlk Belediye Meclisi toplantısına Fenerbahçe yarımadasının haritası, Beden Terbiyesi ile yapılmış olan sözleşmeler, işgal bölgelerini, inşaat yapmama, boş teslim edilme ve kira bedellerinin sembolik oluşunu gösteren belgelerle girdim ve durumu ayrıntısıyla anlattım. Asıl önemli kozum, Faruk Ilgaz'ın yukarıda açıkladığım konuşmasıydı. Onu tane tane, sözcükleri vurgulayarak okudum ve gazeteyi gösterdim. Birkaç cümleden sonra, meclisin havası değişmeye başladı. Bitirdiğim zaman, yalnız CHP'liler değil, Adalet Partililerin bazıları bile alkışlıyordu.

Dağcılık Kulübü, kendisine verilen arsada birçok inşaat yapmaktan başka, kiralanan arazi dışında, bitişiğindeki halka açık parka da tecavüz etmiş, üç ayrı tenis kortu kurmuştu. Önemli bir ayrıntı: Bu derneğin kuruluş tüzüğüne göre, İstanbul Belediye Başkanı onur üyesi oluyor, kulübün imkânlarından para ödemeden yararlanıyordu. Bu kıyak acaba neden, valiye değil, başsavcıya değil, deftardara değil de, belediye başkanına yapılmıştı?

"Bu düzeni değiştireceğiz" derken, ben işte "bu" düzeni kastettiğimize inanıyordum. Yani, mitinglerde kürsülerden söylediklerimizi ciddiye alıyordum, kendimize ve bize inanarak bizi iktidara getiren halka saygı duyuyordum.

FAHRİ KORUTÜRK

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, belediyemize özel ilgi gösterir, hemen her İstanbul'a gelişinde belediyeyi ziyaret ederdi. Göreve başlamamdan sonra ilk ziyaretinde kendisine belediyemizin sorunları hakkında bir brifing vermiş, sanırım olumlu duygularla ayrılmasını sağlamıştım. İlerleyen aylar zarfında, eşim Reha ile danışmanım Turgut Cansever'in belediyenin Yıldız Parkı içinde bulunan ve eski Osmanlı mimarisinin ne-

fis bir örneği olan Pembe Köşk'ü belediyeden hiç para almadan restore etme projelerine özel ilgi göstermiş, şahsen bağışta bulunmuştu.

Korutürk'ün belediyemize yakınlık duyduğu bir başka konu, kaybolmuş olan, at üstündeki İnönü heykelinin bulunmasıyla ilgiliydi. Heykelin bulunmasına sevindiğini ifade eden cumhurkaşkanı, uygun bir yer bulunup onun dikilmesini de istiyordu. Kendisine ne kadar parasız olduğumuzu, üstelik maaş ödemek için hükümetten her ay yardım istediğimiz bir sırada kendi genel başkanımın heykeli için harcama yapmayı yanlış bulduğumu anlatmış, kendisinin, hükümetten bu heykel için özel bir destek sağlamayı uygun bulup bulmadığını sormuş, yanıt alamamıştım. Korutürk'ün bu konuda hükümetin ağzını aradığını ve olumsuz yanıt aldığı için konuyu benimle bir daha görüşmediğini tahmin ediyordum.

Korutürk'ün İstanbul'a her geliş gidişinde, Cumhurbaşkanlığı Protokol Müdürlüğü Belediye Özel Kalemi'ni telefonla arar, geliş ya da gidişin saat kaçta ve hangi havaalanında olacağını bildirirdi. Bu tabii, Belediye Başkanı'nın orada bulunmasını emretmek anlamını taşırdı. Kendisini uçağın kapısında Vali ve Komutanla birlikte karşılar, hoşgeldiniz der elini sıkar, arkasından yürüyerek tören kıtasını selamlamasını izler, arabasına bindirip uğurlardık.

Spor tesisleri olayının patlamasından sonra Sayın Korutürk İstanbul'a geldi ve kendisini her zamanki gibi uçağın kapısında karşıladık. Bu sefer bir farklılık vardı. Sayın Cumhurbaşkanı uçağın kapısında üçümüze, "Bu gelişimde, İstanbul Belediyesi ile Yelken Kulübü arasındaki anlaşmazlığı inceleyeceğim" dedi.

Sonra her zamanki usul uygulandı ve kendisini gideceği yere uğurladık. Bu havadis beni fena halde korkuttu. Yelken Kulübü'nün yöneticileri, emekli amirallerdi. Korutürk de emekli amiraldi. Belli ki beni şikayet etmişler, Cumhurbaşkanı'ndan yardım istemişlerdi. Şimdi Cumhurbaşkanı'nın bizi bir araya getirmesinden, el sıkıştırmasından, bu sorunu halletmemizi istemesinden ciddi olarak korkuyordum.

Birkaç gün sonra Cumhurbaşkanı'nın belediyeyi ziyaret edeceği bilgisi gelince korkum daha da arttı. Nihayet ziyaret günü geldi. Her zamanki gibi kendisini kapıda karşıladım. Yanında Fuat Bayramoğlu, Vali ve birkaç kişi daha vardı. Odama çıktık, kulüplerle ilgili dosyalarımı, Belediye Meclisi'nde yaptığım konuşmanın notlarını çıkartarak Cumhurbaşkanı'na olayı en iyi şekilde anlatmaya çalıştım. Hatırladığım kadar, hiç soru sormadı. Yanındakiler de soru sormadılar. Bir saat kadar süren bu ziyaret, her zaman olduğu gibi, kendisini kapıdan uğurlamamla bitti. Üç dört gün sonra Yelken Kulübü'nden bir davetiye geldi; yapılan bir yelken yarışını kazananlara Cumhurbaşkanı kupalarını verecekti, törene beni de çağırıyorlardı. Bu kulübün yöneticileri ile aramızda geçen olaylardan sonra, gitmemeye karar verdim. Ertesi gün, Cumhurbaşkanlığı Protokolü'nden Özel Kalem'i aramışlar ve "Sayın Cumhurbaşkanı'nın o törende Sayın Belediye Başkanı'nı görmek istediğini" bildirmişler.

İçimden "tamam, şimdi başına geleceklere hazır ol" dedim kendi kendime. Doğrusu ne yapacağımı bilmiyordum. Korutürk'e çok saygım vardı. Ama yaptığımın doğru olduğuna da kuvvetle inanıyordum. Sorumluluğum direnmemi gerektiriyordu. Onu kırmadan bunu nasıl yapabileceğimi aklımda evirdim çevirdim ve karışık duygularla Yelken Kulübü'ne gittim. İlkin ayakta kokteyl ikram ettiler, Cumhurbaşkanı kupaları verdi ve bizi sofraya davet ettiler.

Sofra, alelusul atnalı biçimindeydi ve konukların yerleri protokole göre belirlenmişti. Yerime doğru giderken, Cumhurbaşkanı, kolumdan tuttu ve "siz böyle buyurun" diyerek beni sol tarafına oturttu.

Sağında Vali Namık Kemal Şentürk vardı. Ben şaşkınlık içinde yeni yerime otururken, yöneticiler koşuşarak yer kartlarını değiştirdiler. Yemeği yedik, olağan sohbetleri yaptık ve evlerimize döndük. Bu olay da böyle kapandı diye seviniyordum. Birkaç gün sonra, Cumhurbaşkanlığı protokolünden arayıp, Cumhurbaşkanı'nın Ankara'ya döneceğini, mutad şekilde bildirdiler. Yine, her sefer olduğu gibi, önce tören kıtası-

nı selamladı, sonra Vali, komutan ve ben, uçağın kapısına gittik. Sayın Cumhurbaşkanı ellerimizi sıktı ve uçağa binmeden önce şu sözleri söyledi:

> "Bu gelişimde İstanbul Belediyesi ile Yelken Kulübü arasındaki anlaşmazlığı inceleyecektim. İncelemeyi yaptım ve belediyenin yerden göğe kadar haklı olduğunu gördüm. Huzur-ı kalp ile Ankara'ya dönüyorum."

Bu sözleri ve Cumhurbaşkanı'nın onları söylerkenki vurgulamasını, aradan geçen yirmi beş yıldır hiç unutmuyorum. Korutürk, gerçekten muhterem bir insandı. Kendisine Allah'tan rahmet diliyorum.

MİGROS TÜRK'ÜN ÖRTÜLÜ ÖDENEĞİ

Demokrat Parti üst yöneticileri, abartılı bir Migros hayranlığı içinde, her derde deva olarak gördükleri İsviçre'nin bu süpermarket firmasını ülkemize kazandırmanın çok hayırlı bir iş olacağına inanmışlardı. Bu yüzden devlet, "Migros Türk" adı altında İsviçreli ortakla bir şirket kurdurmuş ve bu şirkete, akla hayale gelmedik ayrıcalıklar tanımışlardı. 27 Mayıs'ı yönetenler de, Migros Türk'ten mucizeler bekleme konusunda Demokratlar'dan farklı değildi. Ancak askerler, şirketteki kamu hisseleri ile birkaç üst düzey yöneticinin ortaklıktaki paylarını Et ve Balık Kurumu, Toprak Mahsulleri Ofisi ve İstanbul Belediyesi'ne devretmişlerdi. Büyük ortak, yine İsviçreli Migros'tu.

O yıllarda kamuoyunda pahalılığın sebebi olarak "aracılar" görülür; aracı, yani her türlü komisyoncu, bir tür halk düşmanı sayılırdı. Migros Türk, işte bu zararlı aracıyı ortadan kaldıracak ve "üreticiden tüketiciye" satış yapacak, böylece ucuzluk olacaktı. Türkiye'de trafikte araçlara korna yasağı konmuştu. Migros Türk için bu yasak geçersizdi; onun melodili bir kornası vardı ve satış kamyonları o kornayı istedikleri gibi çalarlar, kimse karışamazdı. İthal ikamesinin uygulandığı o yıllarda, pek çok şeyin ithali kotalara ve izne bağlıydı. Çok güç bulunan, hatta karaborsaya düşmüş olan akümülatör it-

hal müsaadesi Migros Türk'e verilmiş, böylece, mesleği akü ithalatı olan firmaların hakkı yenmişti.

Migros Türk'e tanınan ayrıcalıkların en akla sığmaz olanı, ona tahsis edilen mekânla ilgiliydi. İstanbul Belediyesi, herhalde şehir plancılığı derslerinde öğrencilere yanlış planlama örneği olarak yıllarca okutulacak bir hatalı planlama yapmış ve yaş sebze ve meyve halini, şehir merkezinde, trafiğin en yoğun ve en problemli noktasında, Eminönü'nde, ana caddenin üstünde, Haliç sahilinde kurmuştu. Bu, akıl almaz bir hataydı, çünkü hal, trafiği en olumsuz yönde etkileyen, çevresine devamlı sorun yaratmasıyla bilinen bir kuruluştu. Haller, bütün dünyada şehir merkezine uzak, kendi çevresiyle bir düzenleme getiren kuruluşlar olarak planlanırlar.

O tarihte İstanbul'un merkez belediye sınırları içindeki nüfus 3 milyon, çevre belediyelerle birlikte 6 milyonun üstündeydi. Yasa gereği, bu 6 milyon kişinin tüketeceği bütün yaş meyve ve sebzenin bu halden geçerek satışa çıkması gerekirdi. Yapılan hal iki binadan oluşuyordu ve o kadar ufaktı ki, ihtiyacın yüzde birine bile yetmeyecekti. Buna rağmen, binaların birisi, yani hal kapasitesinin yarısı, Migros Türk'e verildi; üstelik, son derece düşük göstermelik bir kira karşılığında. Migros Türk'ün ihtiyaçları her şeyin önünde geliyordu.

Migros Türk için, yeşil sahalar içinde, belediye tarafından, yani devlet eliyle kaçak dükkânlar yapılmış ve bunlar da sembolik kiralar karşılığında Migros Türk'e tahsis edilmişti. Et ve Balık Kurumu, Migros Türk'e düşük fiyatlara et ve et mamulleri vererek; Toprak Mahsulleri Ofisi, devlet imkânlarıyla ithal ettiği pirinci düşük fiyatlara Migros Türk'e aktararak haksız rekabeti açık bir biçimde devlet politikası haline getirmişti.

Göreve başladığım zaman, Belediyemiz, çok küçük bir pay ile bu Migros Türk'ün en küçük ortağıydı. Bir gün, Migros Türk'ün Yönetim Kurulu Başkanı, beni görmeye geldi. Gelen kişi galiba Fethi Çelikbaş'ın kardeşiymiş. Soyadı Çelikbaş'tı. Bana şunları anlattı:

Migros Türk'ün İsviçreli müdürünün, nasıl bir iş ise, bir örtülü ödeneği varmış. Yönetim kurulu toplantısında, Türk tem-

silcilerden birisi, hatırımda yanlış kalmadıysa Toprak Mahsulleri Ofisi temsilcisi, bu örtülü ödeneğe itiraz etmiş.Yönetim kuruluna açıklanamayan böyle bir gideri kabul edemeyeceğini bildirmiş. Bunun üzerine kriz çıkmış, İsviçreliler darılmışlar, hisselerini satıp gitmeye karar vermişler. Çelikbaş, Başbakan'ın yakını olduğum için benden, Ecevit'in İsviçre Büyükelçisi'yle konuşup İsviçrelileri bu kararlarından vazgeçirmesini sağlamamı istemeye gelmiş.

Ona, İsviçreliler giderlerse ne kaybedeceğimizi sordum. Çelikbaş ciddi ciddi, İsviçreliler giderse, bizim bu işi yapamayacağımızı ifade etti. Bir defa, İsviçreliler, ülkelerine sık sık gidip geliyor ve gelirken, kamyonlar için ülkemizde bulunmayan yedek parçaları getiriyorlarmış. Onlar giderse, kamyonlar parçasızlıktan yatarlarmış. Ayrıca, İsviçreliler bu işin uzmanıymışlar, onlarsız olamazmışız. Nitekim, Aksaray civarında bir dükkân açmaya karar vermişler ve uygun bir yer aramaya başlamışlar. Bu uygun yer bulma görevini Çelikbaş kendisi üstüne almış ve gerekli çalışmaları yaparak bir yeri önermiş. Yönetim kurulu toplantısında, İsviçreli, önerilen yerin uygunsuzluğunu birçok gerekçeyle ortaya koymuş da, öyle kurtulmuşlar hata yapmaktan. Aman İsviçreliler gitmesinmiş! Bundan önce de, başka bir nedenle, yine gücenmiş ve gitmeye karar vermişler, o zaman da, hükümet nezdinde müdahaleler yapılmış, Başbakan şahsen ilgilenerek başımıza gelecek felaketi önlemiş.

Duyduklarım beni hem üzüyor hem de fena halde kızdırıyordu. Kırıcı bir ifade kullanmamaya gayret ettimse de, ağzımdan şu sözler çıktı:

"Siz, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın, İsviçrelilere, 'Biz on beş yıldır bakkallık yapmasını öğrenemedik, aman gitmeyin, yoksa batarız' demesini istiyorsunuz. Ben Başbakan'dan böyle bir istekte bulunulmasını kabul edemem. Giderlerse giderler; siz de bu işi yapmasını öğrenirsiniz. Ayrıca, şirket müdürünün örtülü ödeneğine nasıl razı olduğunuzu da anlayamıyorum. Keşke buna karşı çıkan kişi, belediyenin temsilcisi olsaydı" dedim.

Yönetim Kurulu Başkanı Çelikbaş, bana öyle bir bakış fırlattı ki, hiç unutamam; veda etmeden gitti.

Durumu Ticaret Bakanlığı'na bir yazı ile bildirdim ve bu işi bir daha takip etmedim. Kısa bir zaman sonra İsviçrelilerin hisselerini Koç Grubu'na sattıklarını öğrendim. Sonrasını hep beraber biliyoruz. "Migros Türk"ün ismi sadece "Migros" oldu. Koç Grubu, şirketteki hisselerimizi artırmamızı istedi. Belediyemizin böyle bir yatırıma ayıracak parası yoktu. Teklifi kabul edemedik. "Migros" ise, geçen yıllar içinde gelişerek, en başarılı süpermarketlerimizden biri olarak piyasada yerini aldı. "Kul sıkışmayınca Hızır yetişmezmiş" derler, değil mi? Eminim ki, bugünkü Migros yöneticileri, İsviçrelilere danışmanlık yapacak düzeydedirler.

AVRUPA KONSEYİ

Avrupa Konseyi bir "Yerel Yönetimler Parlamentosu"nun 1974 yılında oluşturulmasına ve bu parlamentonun 1976'da kutlanacak olan "Bizim Avrupa" (*Europa Nostra*) yılı için hazırlık yapmasına karar verdi. İçişleri Bakanlığı, delege olarak bu parlamentoya katılmamı kararlaştırmış; karar bana tebliğ edildi. Katıldığım bu toplantıda, 1976 yılında bir "Tarihî Şehirler Sempozyumu" düzenlenmesine ve benim de aralarında bulunduğum beş belediye başkanının bu sempozyumu hazırlamakla görevlendirilmesine karar verildi. 1976 Eylül'ünde yapılacak olan bu sempozyumu hazırlamak için, 18 Şubat'ta Strasbourg'a gidip, "İstanbul Belediye Başkanı ve T.C. Delegesi" sıfatlarımla, sempozyumu düzenleme görevine katıldım. Bu toplantının ürünü olarak, Avrupa'nın yüzlerce belediyesine, 30 Eylül'de yapılacak olan sempozyuma katılmaları için, davetin sahipleri olarak, isimlerimizi belirten davetiyeler çıkarttık. Bunları böyle enine boyuna anlatıyorum, çünkü sebebi var.

27 Eylül 1976 günü düzenleyicisi ve davet sahibi olduğum bu toplantıya katılmak üzere görevli olarak Strasbourg'a gitmek için, her zaman olduğu gibi, usulen İçişleri Bakanı'ndan izin istedim. Selamet Partili İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk, "Görevden ayrıldığım takdirde belediyenin işlerinin aksayaca-

ğını" ileri sürerek ve benden böyle bir aksamanın olmayacağı yolunda teminat istediğini basın yoluyla açıklayarak, gitmeme izin vermedi. Ayrıca, gidiş dönüş dahil dört gün sürecek olan bu görevi, basına on gün sürecek bir gezi olarak duyurdu. Bakanın bu açıklaması tam arife gününe rast geldiği için, Sayın Bakan'a herhangi bir yeni başvuruda bulunmanın ya da yaptığı yanlış bilgilendirmeleri düzeltmenin olanağı kalmamıştı.

Bunun üzerine, üç yıldır hiç tatil yapmamış bir belediye başkanı olarak, Belediye Meclisi'nden izin aldım ve turist gibi yurtdışına çıkıp, Strasbourg'da İstanbul Belediye Başkanı olarak görev yaptım. Seyahatime Bakan tarafından izin verilmediği için bu gidiş geliş, belediye açısından görevle ilgili sayılamıyordu. Bu yüzden seyahat masraflarını da kendim karşıladım.

Yurtdışına çıkarken, havaalanında kısa bir demeç verdim ve yazılı bir metin dağıttım. Olayın özeti budur. Şimdi bu olayın çok önemli ayrıntılarını anlatmam gerekiyor.

Önce, dağıttığım yazılı metinde de ortaya koyduğum gibi, Bakan'ın, ayrılmam halinde belediye işlerinin aksayacağı yolundaki ifadesi, aslında demokrasiye bir saldırı niteliği taşıyordu. Çünkü, belediye başkanı, demokratik yöntemlerle seçilirken, yine demokratik yöntemlerle, bir de Belediye Başkan Vekili seçilmişti. Başkanın yokluğunda vekil görev yapacaktı. Demokrasinin mantığına göre, seçilen başkanın belediye işlerini aksatıp aksatmayacağı nasıl Sayın Bakan tarafından tartışma konusu yapılamazsa, aynı şekilde, seçilmiş olan Başkan Vekili'nin işleri aksatıp aksatmayacağı da tartışılamazdı. Daha ileri gidelim, Belediye Başkanı, dört günlüğüne yurtdışına giderek değil de, ölerek görev başından ayrılsa, yeni başkan seçilinceye kadar, Başkan Vekili, birkaç gün değil, aylarca görev yapacak ve Sayın Bakan kimseden teminat isteyemeyecekti.

Asiltürk'ün beni Avrupa Konseyi'nde görev yapmaktan alıkoymaya çalışması, aslında ideolojikti. Asiltürk'ün partisi Avrupa Konseyi'ne de, Batı değerler sistemine de karşıydı. Bu görüşlerini savunmasına bir şey denemez, ama bir bakanın, yasalarımızın kendisine verdiği vesayet görevini, seçilmiş bir büyük kentin belediye başkanını emrindeki bir memur gibi

yönlendirebileceği şeklinde anlaması, merkezî yönetim anlayışının da çok ötesinde, demokrasiyi inkâr eden, totaliter bir yönetim uygulaması niteliğindeydi. Ne var ki, halkımız hangi hedeflere ulaşmak için olursa olsun, totaliter rejimleri aşmak kararında olduğunu, 1950'den beri çok açık biçimde ve defalarca göstermişti. Tek Parti döneminin bedelini ödemiş bir CHP'li olarak ben bunu çok iyi biliyordum. Anlaşılan, İçişleri Bakanı Asiltürk'ün bu gerçeği bundan sonra öğrenmesi gerekecekmiş...

Avrupa Konseyi'ndeki çalışmaları, danışmanım Turgut Cansever'le birlikte yürüttük. Avrupa yerel yönetim çevreleri, özellikle tarihî ve mimarî mirasın korunması konularında çok duyarlı ve bilinçliydiler. Bu çevrelerle, zaten bildikleri, İstanbul'un bu alandaki zenginliğini hatırlatarak ve o tarihî servetimize sahip çıkma irademizi öne çıkartarak, çok verimli bir diyalog kurduk.

Turgut Cansever ve eşim Reha'nın İstanbul'da yürüttükleri "Pembe Köşk'ü Kurtaralım" kampanyası, bize Strasbourg'da büyük saygınlık kazandırdı. O çalışma, Belediye'nin Yıldız Parkı içinde bulunan ve çürümekte olan çok zarif bir eski Osmanlı köşkünü, bütün nitelikleriyle eski durumuna getirmesi projesiydi. Belediye maaş bile ödeyemezken, böyle bir kültür işine kaynak aktaracak durumda değildi. Belediyeye hiç yük olmadan, tamamen topladıkları bağışlarla Pembe Köşk'ü mükemmel duruma getirdiler. İlginçtir, muhalefet basını eşim bu proje için para toplarken belediyenin prestijinden yararlandı diye eleştiri yöneltmişti. Halbuki, Reha da Turgut Cansever de, belediye ile özel ilişkisi olan hiç kimseden tek kuruş bağış almamayı ilke edinmişlerdi. Daha önce de söylediğim gibi,Cumhurbaşkanı Korutürk ve eşi yapım sırasında Pembe Köşk'ü görmüş ve şahsen bağışta bulunmuşlardı.

Amacımız İstanbul'un sahip olduğu bu dünya servetinin yok olmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu göstererek, özellikle hızla yanıp, yakılıp ziyan edilmekte olan İstanbul'daki Osmanlı mimarisinin son kalıntılarını, Avrupa ile birlikte koruma olanaklarını harekete geçirmekti. Örnek olarak da

Pembe Köşk'ün restorasyondan önceki ve sonraki fotoğraflarını gösterdik.

Strasbourg'daki temaslarımız sırasında gördük ki, dünya kaynaklarını harekete geçirerek bir mimari eserler zenginliğinin kurtarılmasıyla ilgili çok ünlü ve başarılı bir örnek vardı. Venedik şehrinin, sulara gömülerek yok olma tehlikesi karşısında bulunduğu anlaşılınca, Venedik Belediyesi'nin girişimleriyle, Avrupa Konseyi Venedik'in kurtarılmasının bütün insanlık için bir görev olduğu kararını almış, Venedik de bu kararın sağladığı prestij ve güce dayanarak, dünya çapında bir kampanya yürütmüş, o yolla çeşitli vakıf ve kuruluşlardan çok büyük malî destekler sağlamıştı. Venedik'i denizin dibine batmaktan yalnız Venedikliler ya da yalnız İtalyan Devleti değil, "Bizim Avrupamız" bilinci içinde, "Bütün Dünya" dayanışması kurtarmıştı.

İstanbul'un binlerce yıllık ve farklı uygarlıkların eşsiz eserleriyle dolu bir kültür hazinesi olarak, Venedik'ten geri kalan bir yanı yoktu. Bizim de aynı olanakları kullanarak aynı sonuçları almamız mümkün olmalıydı. Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Toplantısı'nda ve Tarihî Şehirler Sempozyumu'nda temas ettiğimiz çok sayıda aydın kişinin, bizi bu çabamızda kuvvetle ve heyecanla desteklediklerini sevinerek gördük. Bu kişilerle özel temaslar yaptık, davetlerine katıldık, onları davet ettik ve İstanbul için aynı şekilde bir karar alınması çabamıza katılmalarını sağladık. Bu meyanda, birer dünya vatandaşı olmanın bilinci içinde bize önemli katkılar sağlamış olan Lord Duncan-Sandys'i, Kont Sforza'yı, Victor Abens'i anmam gerekir.

Bu gayretlerin Türkiye tarafında Turgut Cansever ve benden başka, Dışişleri Bakanlığı Kültür Dairesi Başkanı Vahap Aşiroğlu, T.C. Strasbourg Türk Delegasyonu Başkanı Büyükelçi Semih Günver ve UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Başkanı Bedrettin Tuncel ile Avrupa Konseyi'nde görevli Sezen Germen vardı. Gerçekçi ve dürüst olmak için, bu çalışmaların partimin İstanbul üst kademelerinde bile çok ciddiye alınmadığını itiraf etmeliyim.

Nihayet, Yerel Yönetimler Komitesi üyesi Victor Abens, İstanbul'un tarihî mirasının kurtarılması konusunu inceleyerek Avrupa Konseyi'ne bir rapor hazırlamakla görevlendirilip İstanbul'a gönderildi. Kendisine hem güzel kentimizi gezdirdik, hem de belediyemizin içinde bulunduğu durumu açıkladık. Abens, gerçekten mükemmel bir rapor hazırladı ve Konsey'e sundu.

Biz, Abens'in raporunu desteklemek ve İstanbul'u Avrupa Konseyi üyelerine daha yakından tanıtıp ilgilerini çekmek amacıyla, Fransızca, renkli ve güzel baskılı bir İstanbul tanıtım dergisi bastırdık. Ayrıca, eylül ayında Strasbourg'da toplanacak olan "Tarihî Şehirler" sempozyomu sırasında gösterilmek üzere, İstanbul'u tanıtan bir fotoğraf sergisi hazırlayıp, Strasbourg'a götürmeye karar verdik.

Belediyenin bu iş için harcayacak hiç parası yoktu ve ayrıca, maaş ödemek için her ay hükümetten para isterken, az da olsa, polemik konusu yapılabilecek böyle zarurî olmayan bir harcama yapmayı da göze alamıyordum. Başbakan Süleyman Demirel'e başvurdum ve durumu özetleyerek, hazırlayacağımız serginin Strasbourg'da teslim alınıp yerine taşınması için yardım istedim. Başbakan beni başbakanlık konutunda, yanında bulunan İsmet Sezgin'le birlikte kabul etti ve isteğimi Dışişleri'ne bildireceğini söyledi. Dışişleri de bu katkıyı sağlayarak, sergimizin, düzenleneceği salona taşınması için Strasbourg'daki daimi temsilciliğimize talimat yazdı.

Sergi için gerekli fotoğrafları seçmek için Turgut Cansever'le birlikte fotoğraf sanatçısı Sami Güner'in stüdyosuna gittik. Burada gördüğüm mükemmeliyeti ve Sami Güner'in serginin düzenlenmesi için sunduğu özveriyi anlatmakta zorlanacağım. Kim bilir kaç bin fotoğraftan oluşan muazzam bir İstanbul arşivi önümüze açıldı. İstanbul semt semt arşivlenmişti. Biz bir semtte bir tarihî eserin ismini söylüyoruz, Sami Güner arşivden onun birbirinden güzel birçok fotoğrafını önümüze koyuyordu. Bazen Turgut Cansever, beni daha da şaşırtan ayrıntılı istekler belirtiyor, ama Sami Güner her isteği karşılayabiliyordu. Beni şaşırtan böyle titiz isteklerden hiç aklımdan çıkma-

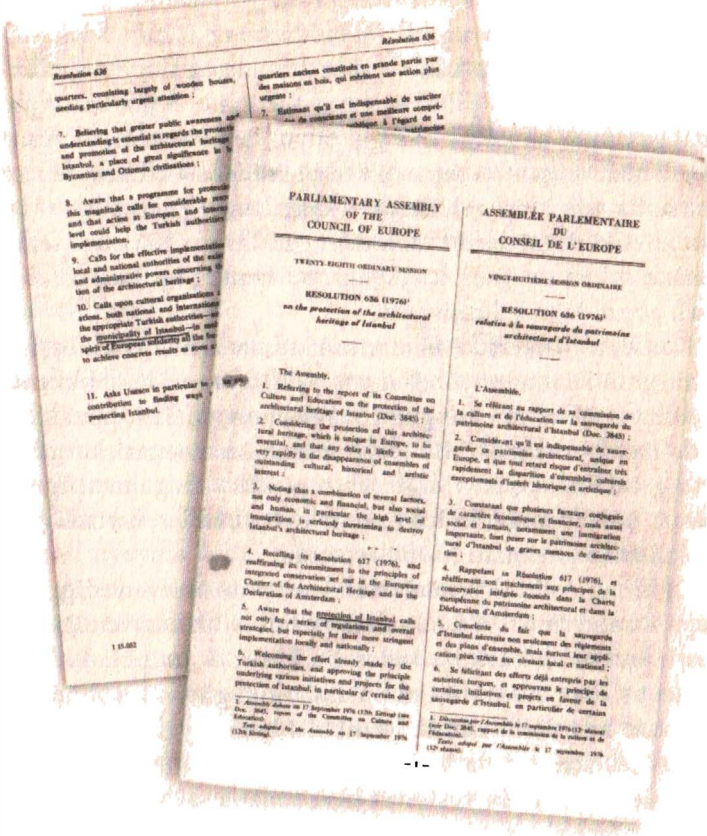
yan birisi, "Kanlıca'da güneş batışı" fotoğrafıydı ve Sami Güner şıp diye nefis bir fotoğraf çıkartıp bize vermişti.

Sergimizi istediğimizden de mükemmel duruma getirecek olan fotoğrafları bulmuştuk. Bir de bunların büyütülmeleri sorunu vardı. Sami Güner, fotoğrafların orijinallerini kimseye emanet edemediği gibi, o yıllarda yalnız Almanya'da yapılabilen renkli büyütme işi için ödeyecek paramız da yoktu. Sami Güner, resimleri bize hiç karşılıksız vermekle kalmadı, ilaveten onları Almanya'ya gönderip büyütme masrafını da kendisi karşıladı.

Şimdi, bu sergiyi İstanbul'da ilkin mükemmel şekilde düzenleyip, sonra söküp ambalajlayıp Strasbourg'a gönderme işini yapacak ve Strasbourg'a gidip orada yeniden monte edecek mimarı bulmak ve işin gerektireceği masrafları karşılamak sorunu kalıyordu. Bu sorunu da Mimarlık Fakültesi bir asistanı görevlendirerek ve İstanbul hayranlığıyla tanınan değerli sanat bilimcisi ve Turing Kulübü Başkanı Çelik Gülersoy da masrafları ödeyerek çözdüler. Sonuç olarak şunu söyleyebilirim: Bu övünç duyduğumuz sergi İstanbul'un güzelliğini, büyüsünü yüreğinde hisseden ve onun tarihî zenginliğinin dünyaya tanıtılmasından heyecan duyan, çok sayıda değerli sanatçının, bilim adamının el ve gönül birliğiyle yapılmıştı. 30 Eylül'de onu Avrupa Konseyi parlementerlerine iftiharla sunan bir konuşma yapacaktım.

Strasbourg'a ulaştığımda, bütün planlarımızın noktası noktasına uygulandığını gördüm. Sergimiz pırıl pırıl düzenlenmiş açılışı bekliyordu, çok sayıda ilan tahtalarında serginin yeri, saati ve benim açış konuşması yapacağım bildiriliyordu. Dergimiz milletvekillerine dağıtılmış, olumlu tepkiler gelmeye başlamıştı. Strasbourg daimi temsilcimiz Büyükelçi Semih Günver sergiyi açarken yanımda bulunmak nezaketini gösterdi. Açış konuşmamda İstanbul'un tarihinden, büyüklüğünden ve günümüzde karşılaştığı göç sorunundan söz ettim, belediyemizin karşılaştığı güçlükleri anlattım.

Bu sergi hazırlıkları sırasında Strasbourg'daki dostlarımız, İstanbul raporunun Konsey'e sunulmasıyla birlikte, Yunanlı

PARLIAMENTARY ASSEMBLY
OF THE
COUNCIL OF EUROPE

TWENTY-EIGHTH ORDINARY SESSION

RESOLUTION 636 (1976)[1]
on the protection of the architectural heritage of Istanbul

The Assembly,

1. Referring to the report of its Committee on Culture and Education on the protection of the architectural heritage of Istanbul (Doc. 3845) ;

2. Considering the protection of this architectural heritage, which is unique in Europe, to be essential, and that any delay is likely to result very rapidly in the disappearance of ensembles of outstanding cultural, historical and artistic interest ;

3. Noting that a combination of several factors, not only economic and financial, but also social and human, in particular the high level of immigration, is seriously threatening to destroy Istanbul's architectural heritage ;

4. Recalling its Resolution 627 (1976), and reaffirming its commitment to the principles of integrated conservation set out in the European Charter of the Architectural Heritage and in the Declaration of Amsterdam ;

5. Aware that the protection of Istanbul calls not only for a series of regulations and overall strategies, but especially for their more stringent implementation locally and nationally ;

6. Welcoming the effort already made by the Turkish authorities, and approving the principle underlying various initiatives and projects for the protection of Istanbul, in particular of certain old

ASSEMBLÉE PARLEMENTAIRE
DU
CONSEIL DE L'EUROPE

VINGT-HUITIÈME SESSION ORDINAIRE

RESOLUTION 636 (1976)[1]
relative à la sauvegarde du patrimoine architectural d'Istanbul

L'Assemblée,

1. Se référant au rapport de sa commission de la culture et de l'éducation sur la sauvegarde du patrimoine architectural d'Istanbul (Doc. 3845) ;

2. Considérant qu'il est indispensable de sauvegarder ce patrimoine architectural, unique en Europe, et que tout retard risque d'entraîner très rapidement la disparition d'ensembles culturels exceptionnels d'intérêt historique et artistique ;

3. Constatant que plusieurs facteurs conjugués de caractère économique et financier, mais aussi social et humain, notamment une immigration importante, font peser sur le patrimoine architectural d'Istanbul de graves menaces de destruction ;

4. Rappelant sa Résolution 627 (1976), et réaffirmant son attachement aux principes de la conservation intégrée énoncés dans la Charte européenne du patrimoine architectural et dans la Déclaration d'Amsterdam ;

5. Considérant du fait que la sauvegarde d'Istanbul nécessite non seulement des règlements et des plans d'ensemble, mais surtout leur application plus stricte aux niveaux local et national ;

6. Se félicitant des efforts déjà entrepris par les autorités turques, et approuvant le principe de certaines initiatives et projets en faveur de la sauvegarde d'Istanbul, en particulier de certains

Avrupa Konseyi Kararı.

milletvekillerinin, İstanbul'a karşı Atina'nın tarihî mirasının aynı şekilde kabul edilmesi için çalışmaya başladıklarını bildirdiler. Tartışmalar sırasında İstanbul'dan yana olan milletvekillerinin Yunanlılara "Ayıp ediyorsunuz. Sergiyi gezmediniz mi, bu dergiyi görmediniz mi?" diye bağırıp dergimizi gösterdiklerini öğrendik. Oylama sonunda İstanbul hakkında Abens'in raporu kabul edildi. Başarmıştık!

Avrupa Konseyi'nin Abens raporuna göre verdiği 636-1976 sayılı karara göre, Avrupa'da eşi bulunmayan İstanbul'daki mimari mirasın korunmasının yalnız yasaklar getirmekle mümkün olamayacağı ve yalnız o kent yönetimine değil, bütün insanlığa düşen bir görev olduğu, büyük bir bölümünün ahşap binalardan oluşan bu mirasın derhal müdahale edilmezse kısa zamanda yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu, İstanbul'daki doğal, tarihî ve mimarî güzellikleri yok olma tehlikesine sokan en önemli etkenin, bu kente yönelmekte olan hızlı göç olduğu belirtiliyordu.

Konsey'in kararında, mimari mirasımızı tehdit eden başlıca tehlikenin kentimize yönelen göç olduğunun ve bu tehlikenin yasaklarla önlenemeyeceğinin vurgulanmış olması, beni özellikle memnun etmişti. Bu tespit, mimari mirasımızı korumak için gecekondulaşmayı önlemenin gerekli olduğunu vurgulayarak, bulabileceğimiz kaynakları uydu kentler kurmak için de kullanabilmemizin önünü açıyordu.

Oğuzhan Asiltürk'ün önlemek isteyip de önleyemediği, Avrupa Konseyi'nin 1976 yılında İstanbul hakkında verdiği 636 sayılı kararın öyküsü bu kadar. Bu karar, önemli bir karardı. Bu karar, dünyadaki düşünce akımlarının gücünü, yönünü ve değerini bilenlerin elinde İstanbul'a hem saygınlık, hem de büyük olanaklar sağlayabilirdi. Ne yazık ki, büyük emeklerle, özverilerle ve büyük yurtsever heyecanlarla sağlanmış olan bu karar, sadece alınmakla kaldı.

Burada Strasbourg temasları sırasında karşılaştığım ve sadece İstanbul'u değil, bütün Türkiye'yi ilgilendiren ve beni çok mutlu eden başka bir olaydan kısaca söz etmek istiyorum.

Sergiyi açtıktan sonra, "Avrupa Tarihî Şehirler Sempozyumu"nu yaptık. Birkaç tartışmalı konferanstan sonra, mimari değerlerin nasıl korunduğunun örneklerini görmek üzere, otobüslerle çevredeki belediyelerde iki gün süren geziler yaptık. Yemek saatlerinde, bulunduğumuz belediye bizi yemeğe davet ediyor, yemekten sonra da birimiz kısa bir teşekkür konuşması yapıyorduk. Sıra bana geldi, bir sunucu beni tanıttı ve konuşmamı yaptım. Yerime yeni oturmuştum ki, üç dört

kişi koşarak yanıma geldi, sevgiyle, heyecanla elimi sıkıp:

"Biz İrlanda'nın Drogheda kenti Belediye Başkanı ve Meclis Üyeleri'yiz. Biz Türkler'i çok severiz. Bizim şehir amblemimizde ay yıldız vardır. Çünkü geçmişte on binlerce insanımızın açlıktan ölmesine ve göçe sebep olan büyük kıtlık sırasında, sizin Sultanınız bize gemilerle buğday göndermiş, pek çok hayat kurtarmıştı. O zamandan beri, kuşaktan kuşağa, biz size borçlu hissederiz kendimizi. Sen burada bir yere adaylığını koyacaksan, bize söyle, biz sana hem oy verir hem de başkalarına verdiririz" dediler.

Şaşırmış ve çok duygulanmıştım. Kendilerine, yürekten ve içten teşekkür ettim, hiçbir yere adaylığımın söz konusu olmadığını, memleketime döneceğimi ve kendilerini hep hatırlayıp yurttaşlarıma anlatacağımı söyledim. Ayrıldık... Ne güzel, yıllar önce dünyanın bir ucunda yapılan bir insanca davranışın, yıllar sonra önünüze çıkması, hatırlanması! Komşusu açken tok uyuyanı kabul etmeyen kültür, ne güçlü! İnsanların kardeşliğinin başarısını görmek ne güzel!

Dönünce araştırdım. İrlanda'nın ünlü kıtlık ve felaket yılı, 1845'miş. Demek ki, bizde Abdülmecit devri. Aradan üç kuşaktan fazla bir zaman geçtiği halde bu uluslararası insanlık örneği hâlâ etkisini sürdürüyordu! Hem de şehir armasında ay yıldızı 130 yıldan beri muhafaza ettirecek ve gördüğü her Türk'e, heyecanla yakınlık göstertecek kadar. Ne güzel...

HAZİNE YARDIMI

Başkanlığına seçilmemden sonra, Talu, Ecevit ve Irmak hükümetleri döneminde devlet, İstanbul Belediyesi'nin parasal destek ihtiyacı karşısında sorumlu davranmış, belediyemize, sınırlı da olsa, görev yapmamıza olanak sağlayacak kadar hazine yardımı sağlamışlardı. Çünkü İstanbul Belediyesi'ne böyle bir yardım yapılması, yıllardan beri bir zaruret haline gelmişti. Çağdışı kalmış Belediye Gelirleri Yasası, çok eski olmasının dışında, belediye gelirlerini oranlara değil, gerçek rakamlara bağlamaktaydı. Zamanla enflasyon para değerini aşındırdıkça, belediyenin gelirleri de anlamsız değerlere düşmüştü. Örne-

gin, işgâliyenin metrekaresi 25 kuruş, belediye cezası 15 lira idi. Ayrıca bu yasa, İstanbul gibi bir metropolün hayal bile edilmediği, kırsallardan kentlere göçün olmadığı bir zamanda hazırlanmış, çağdaş bir metropolün ihtiyaçları bilinmezken yapılmıştı.

Bu söylediklerimi gözler önüne seren bir örneği, Gürün, Katırcıoğlu, Diri ve Bahtiyar hanlarının yangınlarıyla yaşadı İstanbul. İş hanlarının kaloriferlerinin yakılmasını denetlemek görevi, belediyelere verilmiştir. 3-4 bin kiracısı olan bu çok büyük hanlar, kaloriferlerini yakmıyorlar, kiracılar da binlerce katalitik soba ve basit elekrikli ısıtıcılar kullanarak, bu hanları, patlamayı bekleyen bir bomba durumuna getiriyorlardı. Belediye olarak biz de, yetkimizde olan 15 lira para cezasını (30 simit parası) uyguluyorduk. Eminönü Şube Müdürü'ne talimat verdim, her gün işe giderken bu hanlara uğrayıp, bir 15 liralık ceza kesiyordu. Ayrıca hatırlatmalıyım ki, mahkemeler bir günde aynı suç için birden fazla ceza kabul etmiyorlardı.

Bir ay sonra, bu 30 adet ceza makbuzunu masanın üzerine örtü gibi serip, yetki sınırımızın bizi ne duruma düşürdüğünü anlatmak amacıyla bir basın toplantısı yapmıştım. O toplantıda da açıkladığım gibi, hanlardan birisinin yöneticisi Şube Müdürü'ne, "Sayın Müdür, her gün buraya kadar zahmet etme, o ceza makbuzlarını koçanıyla ver, sen de kurtul, ben de kurtulayım" demiş.

Bu basın toplantısından kısa bir süre sonra bu büyük yangınlar arka arkaya geldi. Binlerce yazıhane ve işyeri yandı, büyük milli servet yok oldu. Kamuoyu, yangın felaketinin etkisiyle bir sorumlu aramaya başladı. Bizde âdettir, düzenin bozukluğundan kaynaklanan olumsuzlukları bir kişiye bağlayıp rahatlamaya çalışırız. Bunun üzerine, bir mülkiye müfettişi, bu büyük yangınlara da benim ihmalimin sebep olduğu yolunda bir rapor verdi ve hakkımda tahkikat açıldı. Neyse ki, yangınları benim çıkartmadığım anlaşıldı da takipsizlik kararı verildi, kurtuldum.

Yılda 250.000 kişinin gelip yerleştiği, ülkenin en büyük sanayi, ticaret, sanat, üniversite ve basın merkezi olan İstanbul

şehrinin belediyesi, bütün ülkeye hizmet veren beş hastanesi, dubalar üstünde yüzen köprüleri, ülkeye değerli sanatçılar yetiştiren konservatuvarı ve tiyatrolarıyla, sanat galerileriyle ve her gün başka kentlerden iş takibi için gelen yüz binlerce ziyaretçisi, başka kentlerin nüfusuna kayıtlı olan ve bu yüzden İstanbul Belediyesi'nin devletten aldığı payı etkilemeyen yüz binlerce üniversite öğrencisi ile yalnız dört milyonluk hemşehrilerine değil, bütün Türkiye'ye hizmet vermekteydi. Gelir olarak aldığı ise, bütün belediyelere nüfus başına verilen oransal pay kadardı.

Bu konuda, sağlayacağı mali kaynak bakımından önemsiz, ancak devletimizin belediyelere ne gözle baktığını ortaya koyduğu için önemli olan, Tabela Resmi maddesi, ibret vericidir. Çağdışı olduğu artık herkes tarafından kabul edilen ilk Belediye Gelirleri Yasası'nda, belediyelerin gelirleri sayılırken, işyeri tabelalarından belediye rüsumu alınması öngörülmekteydi. Sonraki yıllarda, sözde geliştirilmek için, bu yasa parlamentoda bazı değişikliklere uğradı. Yenileme sırasında, tabela resminin yeni yasaya konulması unutulmuş. Bütün ilgililer, tabela resminin unutulmuş olduğunu defalarca açıkladılar. Bunun çaresi, çok basitti. Bir maddelik bir kanunla, tabela resmi konusunda eski yasa hükümlerinin geçerli olduğu, parlamentoda yarım saat içinde yasalaştırılabilirdi. Yıllarca bütün belediyeler, parlamentodan ve hükümetlerden, bu bir maddelik yasanın çıkartılmasını beklediler, ilk fırsatta bu işin yapılacağı yolunda vaatler aldılar, ama bir türlü bu bir maddelik yasa Meclis'e sevk edilemedi ve çıkartılamadı. Ankara'nın belediyelere ne kadar önem verdiğini bundan daha güzel ne açıklayabilir?

Bu nedenle, geçmiş yıllarda devlet İstanbul Belediyesi'ne, geri ödenemeyeceği açıkça bilinerek, borç adı altında para vermiş, sonra birkaç yıl biriken borçları bir maddelik kanunlarla affederek yardıma dönüştürmüştü. Benim açımdan bunun en anlamlı örneği, benden bir önceki dönemde bizzat Demirel başkanlığındaki Adalet Partisi iktidarı zamanında, kendi partilerinden olan Fahri Atabey'e yapılmıştı.

1971 yılında, benim seçilmemden önce, Adalet Partisi ve Demirel iktidarında, belediyemizin yıllık personel giderleri 342 milyon TL iken, belediyemize, 175 milyon TL hazine yardımı yapılmıştı. Ben seçildikten sonra, 1975 yılında personel giderlerimiz 944 milyon TL'ye çıktı. Yalnızca personel giderleri üstünden bir oran yapılacak olsa ve enflasyon da yoksayılsa, aynı etkinliği sağlamak için bizim 1975 yılında hazineden alacağımız yardımın 483 milyon TL olması gerekirdi. Sadece 94 milyon TL alabildik; o da, Irmak hükümeti zamanında.

Belediye personel giderlerindeki artışa bakarak, benim kadroları şişirmiş, çok sayıda personel alarak belediyenin giderlerini artırmış olabileceğim akla gelebilir. Nitekim tutucu basın, bütün başkanlık dönemim boyunca, hiçbir ciddiyeti olmayan bu gerçek dışı iddiayı yoğun bir kampanya halinde sürdürdü. Böyle bir sorumsuzluğu kesinlikle yapmadım. Her fırsatta, böyle iddiaları ileri sürenleri ispata çağırdım, her zaman denetlenmeye hazır olduğumu ifade ettim.

Göreve geldiğim 1973 yılı sonunda, belediyenin 17.583 olan toplam personel (işçi + memur) sayısı, 1975 yılı sonunda 17.507 kişiden ibaretti. Ücret giderlerindeki artış, tamamen belediyenin yetkisi dışında, parlamentonun ve hükümetlerin kararlarıyla memur maaşları göstergelerinin, yan ödemelerin ve yasa gereği yapılmış olan toplu sözleşmelerin getirdiği artışların sonucuydu. Ayrıca unutmamak gerekir ki, geçen iki yıl zarfında, belediyemizin hizmet götürmek mecburiyetinde olduğu hemşehri sayısı 500.000 kişi kadar arttığı halde, biz personel sayımızı artırmadık.

Sayın Başbakan'a, Devlet Bakanı'na ve Maliye Bakanı'na verdiğim İstanbul Belediyesi mali durumu dosyasından, görev dönemim içinde belediyemizin personel giderlerinin, parlamentonun ve hükümetin hangi kararlarıyla ne kadar artırıldığını açıklayan bölümünü, aşağıya çıkartıyorum. Bu dosyaları verirken sayın bakanlara, şayet verdiğim rakamlardan şüphe duydukları bir nokta olursa, açıklama yapmaya ve denetlemelerine hazır olduğumu da bildirmiştim.

MEMUR MAAŞLARI

Yılı	Artış Nedeni (Milyon TL)	Artış Miktarı	
1974	1. 31.5.1974 gün ve 12 sayılı kararnameyle derece ve kademe yükseltilmesi	8.6	
	2. Katsayının 7 den 8'e çıkartılması	20.0	28.6
1975	1. Katsayının 8 den 9'a çıkartılması	33.7	
	2. 1897 sayılı kanunla intibak düzenlenmesi	35.0	
	3. Yan Ödeme Kararnamesi	35.0	103.7
1976	1. 3.6.1976 gün ve 1070 sayılı yan ödeme kararnamesi	50.0	
	2. Fazla Mesailer	25.0	
	3. Müfettiş Yevmiyeleri	2.0	
	4. 4.6.1976 gün ve 15607 No.lu Resmi Gazete'de yayımlanan 2013 sayılı kanunla emekli ikramiyesinin 15 maaştan 30 maaşa çıkartılması	54.0	
	5. 9.5.1976 gün ve 15582 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 39 aylık maaş farkları	7.0	
	6. 1.3.1974'den itibaren emekli olanlar için Emekli Sandığı kesenekleri	24.0	162.0
	TOPLAM		**294.3**

İŞÇİ ÜCRETLERİ

1974	Toplu Sözleşme	172.9	
1975	Toplu Sözleşme	105.2	
1976	Toplu Sözleşme	265.0	543.1
	GENEL TOPLAM		**837.4**

Bu tablonun gösterdiği gerçek, açık ve çarpıcıydı. Parlamento ve hükümet kararlar veriyorlar, belediyemizin personel giderleri artıyor, fakat gelirimiz hiç artmıyordu. Belediyenin geliri yıllar önce yapılmış yasayla sınırlıydı. Gerekli olduğunu da kabul ettiğim bu maaş artışları sonucunda, biz belediye başkanları dışında hiçbir kamu görevlisi, hiçbir genel müdür, hiçbir bakan, hiçbir vali ya da kaymakam, ay sonunda maaş ödemek için para bulmak sorumluluğu altında değildi. Maaşlar arttıysa, Hazine o artmış maaşları tıkır tıkır ödüyordu. Ben ise, her ay bu artan giderlere kaynak bulmak zorundaydım. Belediyemizin karşılaştığı bu açık haksızlığa razı olmamız, bu haksızlığı devletimizin değiştirilemeyecek bir temeli olarak kabullenmemiz, seçmenlerimize ve demokrasiye yapılan bir saldırı olduğunu göz ardı etmemiz demekti. Bunu yapmaya hakkımız yoktu.

Var olan koşullar içerisinde, o koşullarla sınırlı olarak, belediye gelirlerini artırmak konusunda çok gayret gösterdik. Vergileri bir santim artırmamız mümkün değildi. Yapabileceğimiz tek şey, kaçakları önlemekti. Bunu da yaptık ve o sınırlar içinde iyi sonuçlar da aldık. Gelir artırıcı önlemlerin diğer bir alanı, kira ve ecrimisil miktarlarında ortaya çıkarttığımız vurgunları önlemek oldu. Bilinen kiracılarımızın ve bizim sonradan ortaya çıkarttığımız "gizli" kiracılarımızın ödedikleri kiraları makul rakamlara yükselttik. Bu çalışmalar sırasında da, çok çarpıcı kayırmaların olduğunu gördük. Rayiç bedelin 8-10 kat altında ödeyen kiracılarımızın durumunu düzelttik. Bu çalışmalarımız sonunda, kira gelirlerimiz 3,5 katına çıktı ama, bu artışın toplam gelirlerimize etkisi ancak yılda 118 milyon lira olabildi. 1973 yılı gelirlerimiz 722 milyon TL iken, 1974 yılında 840 milyon TL'ye çıkabildi.

Geçmişte aldığı yardımın bile yeterli olmayışı sonucunda borçlarını ödememesinin, belediyemizi piyasada ve kamuoyunda ne derece itibarsız hale soktuğunun ve sonuçta, her aldığımıza, değerinin kat kat üstünde ödemeler yapmak mecburiyetinde kaldığımızın örneklerini ilerki bölümlerde anlatacağım. Sonuç itibariyle belediyemiz yıllardır büyük mali çare-

sizlik içindeydi ve bu durumdan bizi ancak devlet yardımı kurtarabilirdi. Öyle de oldu; göreve başladığım 1973 sonundan, 12.04.1975 tarihinde Miliyetçi Cephe hükümeti kuruluncaya kadar Talu, Ecevit ve Irmak hükümetleri, 16 ay süreyle bize makul ölçüde bir yardım yaptılar.

Milliyetçi Cephe Hükümetleri

Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin tavrı başkaydı. Onlar, İstanbul halkını CHP'ye oy verdiği için cezalandırmak, güçlerini böyle göstermek istiyorlardı. MC kurulduktan sonra Demirel'le ilk karşılaşmamız, Hilton Oteli'nde, yanında Çağlayangil'in bulunduğu bir protokol daveti sırasında gerçekleşmişti. Ben para ya da görevle ilgili bir söz söylemediğim halde, Sayın Başbakan, elimi sıkarken, gevrek bir kahkaha atmış ve şakalı bir ifade ile "Sizi öldürmeyiz de, yaşatmayız da" demişti.

Bundan sonra, yardım yapmayacaklarını bildiren ve harcamalarımızı gelir kaynaklarımıza göre sınırlamamızı tavsiye eden, 28 Ağustos 1975 günlü, 4429 sayılı Maliye Bakanlığı yazısı geldi. Bu yazı, belediyemizin mali çaresizliğini bilmeyenlerin kaleme aldığı bir yazı değildi. Hükümet de, ilgili herkes de biliyordu ki, yıllardan beri İstanbul Belediyesi devletin yaptığı yardımla yaşamaktaydı ve bu yardım kalkarsa, İstanbul Belediyesi çökerdi. Nitekim, sonraki seçimde, sandalyesine urganlarla sımsıkı bağlanmış bir belediye başkanı resmini, gazetelere seçim ilanı olarak vermiş ve böylece iktidar partisine oy vermeyen şehirleri ne hale getireceklerini itiraf etmişlerdi.

Gerçi, belediyemizin mali dengesini düzeltmemiz için devletten parasal yardım almak dışında başka yöntemlerden de söz ediliyordu. Hatta kendi partimin içinden de, bazı farklı öneriler gelmiyor değildi. Bu önerilere göre, bir vakıf ya da dernek kurup, oralara bağış toplamak yöntemi çare olabilirdi. Tabii bu paralar, bağış adı altında, ama aslında zoraki olacaktı. Yani bağış sözcüğünü kullanırken, bilerek sahtekârlık yapacaktık. Bazı küçük belediyelerimiz bu yola girmiş, inşaat ruhsatı ya da iskân müsaadesi gibi vatandaşın parasız alma

hakkı bulunan belediye hizmetlerini, kurdukları bir derneğe bağış yapmak şartına bağlamışlardı. Bu yöntem onlara diledikleri gibi, ihalesiz, denetimsiz harcama yapmak olanağı sağlıyordu. Bazıları işi daha da ileri götürerek, belediye cezalarını affetmeyi bağış yapmak şartına bağlamış, yasadışı bir belediye "salma"sı bile toplamışlardı.

Benim açımdan böyle yöntemler, ilkesel olarak kabul edilemeyen, "Hukuk Devleti" anlayışı ile asla bağdaşamayan yöntemlerdi. Bir başkan düşünün: Emrindeki devlet görevlilerine, yasadışı paralar tahsil ederek, yani haraç alarak, bu paraları bir derneğe yatırmaları emrini verecek! Sonra bu paralar, sözde belediye için harcanacak. Bu paraların dürüstlük içinde toplanışını da, harcanışını da denetleyemezsiniz. Bu paralarla belediye adına maaş ödeyemezsiniz, ihale yapamazsınız. Araç ya da herhangi bir demirbaş satın alırsanız, bunları belediyenin kayıtlarına geçiremezsiniz. Ayrıca, personeliyle böyle yüzgöz olmuş bir başkanın, o personel üstünde ne derece denetim gücü kalır?

İlk bakışta daha az sakıncalı gibi gözüken, farklı bir yol olarak da, söz konusu zoraki bağışı belediye adına resmen alıp, karşılığında belediye makbuzu kesmek yöntemi önerilebiliyordu. Bu yol kullanılırsa, paralar belediyenin hesabına geçmiş olduğu için yasalara uygun şekilde harcama yapılabilirdi. Fakat bu sefer de, haklarının bilincinde olan vatandaşlar mahkemeye başvurur ve bu kanunsuz ödemeyi yargı kararıyla önlerdi. Ama zaten böyle yasadışı gelirlerle yaşamak belediyeye yakışmazdı.

Belediye bir devlet kurumuydu ve devletin harcamaları bağışla değil, vergiyle karşılanırdı. Belediyemizde eskiden uygulanmış olan bir bağış olayının, karşılaştığım ve çok önem verdiğim, eğitici, aydınlatıcı bir örneğini Eftalapulos skandalı vesilesiyle sonraki bölümde, ayrıntısıyla anlatacağım.

Hilton'daki karşılaşmamızdan ve Maliye Bakanı'nın bize yardım yapmayacaklarını bildiren meşhur 28 Ağustos 1975 4429 sayılı yazısından sonra Sayın Demirel'e aşağıdaki mektubu yazdım:

17.10.1975

Sayın Başbakan,

1973 yılı Aralık ayında başkanlığına seçildiğim İstanbul Belediyesi'nde işçi ve memur olarak toplam 17.582 kişi çalışmakta idi ve 1973 yılı ücret ve maaş giderleri 537 milyon lira tutmaktaydı. Bugün belediyemizde işçi ve memur sayısı 17.507 kişidir. Yani benim görev dönemimde belediyede çalışanlar sayısında bir artış değil, azalma bile vardır. Gerçi işçi sayısında bir yükselme olmuştur. Fakat bu yükseliş, yasa gereği, itfaiyeci, mezbaha kesicisi, şoför gibi hizmetlilerin zaten belediyemizde çalışmaktayken, memurluktan işçiliğe geçmesi sonucudur ve işçi sayısındaki yükselişin eşiti kadar, memur sayısında azalma vardır.

Görev dönemim içinde İstanbul Belediyesi'nde çalışanların sayısı artmadığı halde, göstergelerin yükselmesinden, yan ödemelerden, güçlük zamlarından, toplu sözleşmelerden gelen artışlar olmuş, 1973 yılında 537 milyon olan ücret ve maaş giderleri, 1974 yılında 738 milyon liraya, 1975 yılında ise 947 milyon liraya çıkmıştır. Takdir edersiniz ki bu artış belediye karar ve yetkisi dışında kalmaktadır.

İstanbul Belediyesi'nin gelirleri ise, 1973 yılında 722 milyon lira iken, görev dönemimde 118 milyon lira artarak, 1975 yılında 840 milyon liraya çıkartılabilmiştir. Takdir edeceğiniz gibi, yasalarla sınırlanmış olan ve büyük çoğunluğu yüzdelerle değil, gerçek sayılarla belirlenen belediye gelirlerini artırmak yolunda başkanların gösterebilecekleri gayret, geniş ölçüde, kaçakları azaltmakla sınırlı kalmaktadır.

Yukarıda yalnız ücret ve maaşlarla ilgili bölümünü özetlediğim İstanbul Belediyesi'nin mali durumunu ayrıntılı bir raporla hükümetin başkanı olarak size, Sayın Devlet Bakanı'na ve Sayın Maliye Bakanı'na sunmuştum. Maliye Bakanlığı ayrıca belediyemize bir müfettiş göndererek mali durumumuzu

inceletmiş ve bir rapor almıştı. Sonradan bu rapora göre müfettişin saptadığı İstanbul Belediyesi'nin aylık cârî gider açığının 60 milyon lira olduğunu öğrendim.

Göreve başladığım 1973 Aralık ayından itibaren Talu, Ecevit ve Irmak hükümetleri zamanında İstanbul Belediyesi'nin özel mali durumu gerekçe sayılarak her ay muntazam yardım yapılmaktayken, hükümetinizin kurulmasından sonra bu yardım kesilmiştir.

Belediyelerin borçlarını konsolide eden yasanın çıkması ile, İller Bankası'nda biriken ve konsolidasyondan önce borçlarımıza mahsup edildiği için alamadığımız belediye paylarımızı -ki bunlar ayda ortalama 13 milyon lira tutmaktadır- şimdi alabildiğimiz için, aylık cârî gider açığımız 60 milyondan 47 milyona düşmüştür. Geçen birkaç ayı konsolidasyondan dolayı İller Bankası'ndan aldığımız 72 milyon tutarındaki birikmiş paylarımızı harcayarak karşıladık. Ekim ayı maaşlarını güçlükle ödedikten sonra, İstanbul Belediyesi Kasım ayı maaşlarını ödeyemeyecek durumdadır.

Bu arada, Maliye Bakanlığı'ndan 28/8 gün ve 4429 sayı ile aldığımız yazıda, belediyemize yardım yapılmayacağı bildirilmekte ve karşılayamayacağımız giderleri önlememiz öğütlenmektedir. Halbuki İstanbul Belediyesi gelirleriyle yalnız maaş ve ücret bile ödeyebilecek durumda değildir. Ayrıca hiçbir hizmet yapmayan, yalnız maaş ve ücret ödeyen bir belediye, var oluş nedeniyle çelişeceği için, Belediyemiz yeterli gelir kaynaklarına kavuşturuluncaya kadar gerekli hizmetleri yapabilmek için Hazine yardımına muhtaç durumunu sürdürecektir. Hizmetleri ve giderleri artırması gereken belediyemizin, önlenebilecek bir gideri yoktur.

Hükümetin başı olarak size bildirmeyi görev sayıyorum ki, İstanbul Belediyesi yıllardan beri almakta olduğu ve hükümetiniz tarafından kesilen hazine yardımını alamazsa, maaş alamayan 18 bin devlet memur ve işçisiyle, görev yapamayan itfaiyesi, ilaçsız yemeksiz hastaneleri, çökmekte olan köprüleri, başlattığı halde yarım kalacak yol ve kanal inşaatları ve aksayan temizlik hizmetleri ile 4 milyondan fazla va-

tandaşa hizmet edemez duruma düşürülerek, devlet itibarı çiğnenecektir.

Böyle bir sonucu arzulamayacağınızı umuyor ve Başbakan olarak İstanbul Belediyesinin parasal durumuna çözüm getirecek kararları almanızı saygı ile diliyorum.

Ahmet İsvan
İstanbul Belediye Başkanı

ÇÖP MEYDAN MUHAREBESİ

MC Hükümetinin bizi parasız bırakarak görev yapmamızı engelleme kararında olduğu açıktı. Halktan aldığımız görevi sürdürmek için izleyebileceğimiz bir tek yol vardı: Hükümetle kamuoyu önünde tartışarak, karşılaştığımız haksızlığı halka anlatmak ve makul bir Belediye Gelirleri Yasası yürürlüğe girinceye kadar, kamuoyu baskısıyla, Hazine'den almakta olduğumuz yardımı sürdürmek. Evet, tek güvencemiz, bizi iktidara getiren muazzam gücü yeniden devreye sokmaktı. Bize haksızlık yapılıyordu, "Ortanın Solu"na haksızlık yapılıyordu, halkta yarattığımız son derece değerli umuda haksızlık yapılıyordu, kendisini halka dürüstçe hizmet etmeye adamış inançlı ve namuslu siyasi ve bürokrat kadrolara haksızlık yapılıyordu. Hiç kuşkum yoktu ki, bize uygulanan bu haksızlığı halka anlatabilirsek, halk, her şeyi düzeltirdi. O, bu gücünü ve kararlılığını bizi iktidara getirirken, açıkça ortaya koymuştu. Genel Merkezimizden, Genel Başkanımızdan, uğradığımız haksızlığı halka anlatmakta yardım bekledim. Ecevit'in halkı etkilemekteki olağanüstü gücünü bu noktada hizmete sokabilseydik, MC bize hiçbir zarar veremezdi. Ve biz, elimizdeki o gücün kıymetini bilip, onu zamanında ve yerinde kullanabilseydik, vaat ettiğimiz düzen değişikliğini, en azından İstanbul Belediyesi'nde başlatabilirdik. Belediyeler, ama en başta İstanbul Belediyesi o kadar önemliydi ki, düzen değiştirici kimliğimizi orada bir kez halka gösterebilseydik, halka, "Bakın işte farkımız budur" diyebilirdik. Ecevit'e bu politikayı önermek için çok uğraştım; ilgisini çekemedim ve genel başkanımızın so-

Abdülcanbaz.

TURHAN SELÇUK

rumluluk ve yöneticilik anlayışı hakkında büyük düş kırıklığına uğradım. Kendi çapımda yürüttüğüm bu politikayı oluşturan olayları, ilerki sayfalarda ayrıntısıyla anlatacağım.

Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin seçtiği yol belliydi. Belediyemizi hem hizmet yapamayacak, hem de çalışanlara haklarını ödeyemeyecek kadar parasız bırakarak işçileri greve sokacak, İstanbul'u perişan edecek, bizi halkın önünde böylece küçük düşürecek, halk bizi seçtiği için pişman olacaktı. Ben de tek kurtuluş yolumuz olan, durumu halka anlatmak çabasına, Genel Merkezimin ve Genel Başkanımın katkısı olmaksızın, çevremde oluşturabildiğim, bu politikayı anlayabilen partili kadroların ve dürüst bürokratların katkısıyla devam edecektim.

Bu mücadele çok çetin geçti ve uzun sürdü. Benim ilk hedefim, belediye içi kamuoyuydu. Onlara, onurlu bir kuruluşun mensupları oldukları bilincini vermeliydim. Bunun için aldığını makul fiyata alan ve bedelini derhal ödeyen, bütün hesapları açık, yetkilerini herkese karşı eşit biçimde kullanan, yapabildiğini doğru rakamlarla açıklayan, yapamadıklarını niçin yapamadığını dürüstçe itiraf eden bir kurum niteliğini en kısa süre içinde kazanmamız gerekiyordu.

MC'nin bizi sistemli bir biçimde parasız bırakacağı belliydi. Zaman zaman maaş ödeyemeyecektim. Tabii bu çok olumsuz etki yapardı. Tek kurtuluşum, durumu alacaklılarım olan belediye personeline açıkça ve önceden anlatmak yolundan geçiyordu. Şayet maaş ödeyemeyişimin gerçek nedeninin MC'nin kararı olduğunu, bu duruma benim yanlış yönetim kararlarımın sebep olmadığını belediye içi kamuoyuna anlatabilirsem, o zaman parasızlığımız, bizim aleyhimize değil, tam tersine MC'nin aleyhine işlerdi. Bu hedefe ulaşmada başarılı olursam, ikinci hedef olan İstanbul kamouyuna ulaşmak daha kolaylaşmış olurdu.

Yolumu şöyle çizdim: Belediye Meclis'ne zaten mali durumumuz hakkında hesap veriyordum. Bu teknik raporları sadece bir yasal gereğin yerine getirilmesi amacıyla sınırlı olarak değil, halk tarafından kolayca anlaşılabilecek şekilde hazırlayıp, duyurular ve genelgeler halinde sık sık belediye personeline de duyuracaktım.

Bu genelgelerde belediye personeline şöyle bir yaklaşımla ulaşmayı amaçladım: "Size iki kimliğinizle ve benim iki kimliğimle hesap veriyorum: Bir, çalıştığınız kurumdan size, hakkınız olan maaşlarınızı ödemeyen işveren kimliğimle, belediye çalışanları olarak; iki, belediye başkanı kimliğimle hemşehrilerim olarak." En güçlü silahımın gerçekleri bütün ayrıntılarıyla ve dürüstçe günü gününe halka ve belediye personeline anlatmak olduğunu en başından gördüm ve kabul ettim.

18 Ekim 1975 günü bir basın toplantısı yaparak yazılı bir metin dağıttım, mali durumumuzu İstanbul kamuoyuna bir kez daha özetledim ve Maliye'den gelen 28 Ağustos günlü yazıyı anlatarak, dedim ki:

"Hükümet bizi istediği düzeyde tutabilir. Uygun görürse, bizi sadece çalışanların maaşlarını ödeyen, ama bunun dışında hiçbir hizmet yapamayan bir kurum durumunda tutabilir. Uygun bulursa, bizi hem maaşları ödeyen, hem de hizmetleri yerine getiren bir belediye durumuna getirebilir. Ama hükümet isterse, bu 4429 sayılı yazıda belirtildiği gibi, bizi hem maaşları ödeyemez, hem de hiçbir hizmet yapamaz duruma sokabilir."

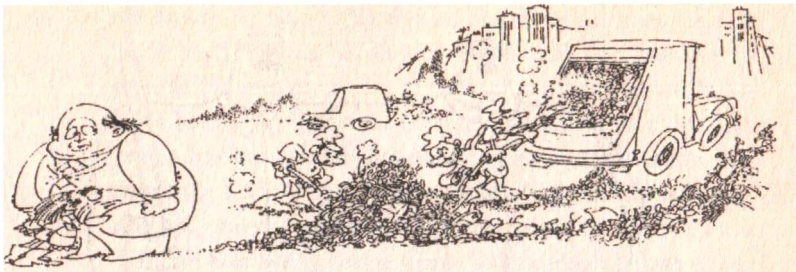
Bunun arkasından yine Ankara'ya gittim ve Sayın Maliye Bakanı'ndan kabul edilmem için davet bekledim. Sonuç alamayınca, İstanbul'a döndüm ve 5 Aralık 1975 günü yine bir basın toplantısı yaptım ve yazılı bir metin dağıttım. Bu metinde şunları açıkladım:

"Ankara'dan eli boş dönüyorum. Hem durdurulacak olan belediye hizmetlerinden dolayı İstanbul halkı için, hem de yaptıkları çalışmanın karşılığını alamayan belediye memur ve işçileri için üzüntüm büyüktür. Aylardan beri kamuoyunu ve bütün yetkilileri uyarmaya çalıştığım çaresizlik günü geldi. Hükümetten derhal yardım görmezsek, hiçbir belediye hizmetinin yapılamayacağı, kış ortasında ve bayram arifesinde belediyemizde çalışanların haklarının ödenemeyeceği noktaya geldik.

Hâlâ, bu durumda uzun süre kalmayacağımızı kuvvetle umuyorum. Çünkü, T.C. Devleti 4 milyon vatandaşını ve 18.000 işçi ve memurunu bu durumda bırakacak kadar güçsüz değildir ve çünkü, demokrasi düzeninde hükümetler halkın haklı tepkisi karşısında bu ölçüde ilgisiz kalamazlar. (...)

Sayın Başbakan'la kaç kez görüştümse, umut verici sözler dinledim ve sayın Maliye Bakanı ile görüşmem istendi. Geçen ay, bize, hiçbir belediye hizmeti yapmadan yalnız maaş ödemeye bile yetmeyen bir yardım yapıldı. Sonradan öğrendik ki, yardım aslında, İller Bankası'nda biriken paylarımızın gününden önce ödenmesinden ibaretmiş. Onun için bu ay İller Bankası payı alamıyoruz.

Üç gündür Ankara'daydım. Telefon başında sayın Maliye

- Hay allah, çöpler toplanıyor. İstanbul'a başka ne yapabiliriz?..

SEMİH BALCIOĞLU

Bakanı'ndan görüşmek için davet bekledim. Sayın Bakan, benimle görüşmek olanağını bulamadı. Yeniden davetlerini beklediğimi bildirerek Ankara'dan ayrıldım. Ne vakit isterlerse, görevimi yerine getireceğim ve yine gidip kendileri ile görüşeceğim. Bu görüşmelerin sonuçlarını kamuoyuna açıklayacağım. Alabileceğimiz yardım sürdürmekte olduğumuz hizmetlere yetmeyecek kadar olursa, ilk önce çalışanların haklarını ödedikten sonra, durdurulacak olan hizmetlerin neler olduğunu tercih sırasına göre açıklayacağım. Çünkü hem halka hesap vermeye mecburum, hem de tek güç kaynağımız halkın gerçekleri bilmesidir."

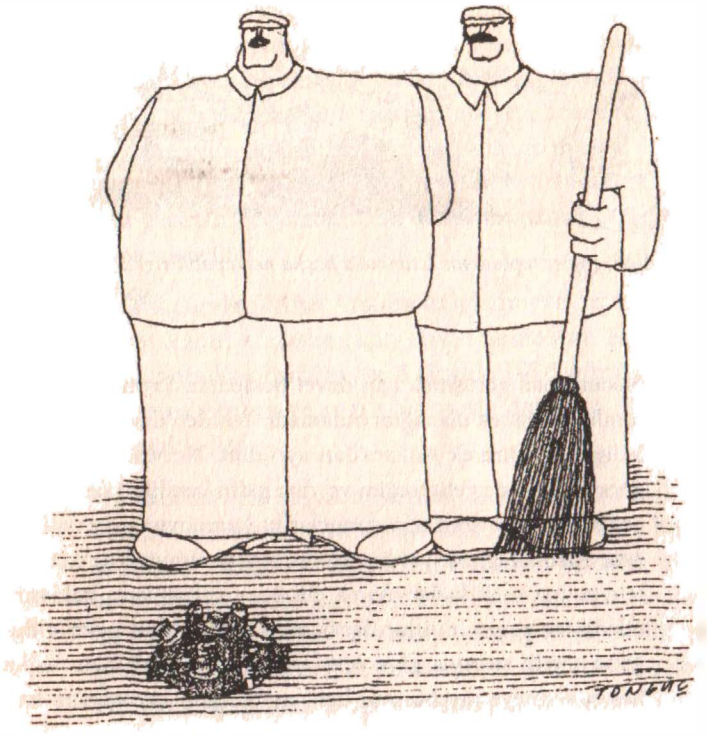
Bu açıklamalar ve Ankara'ya gidip gelmeler sonucunda beni susturacak kadar para yardımı yaptılar.

Maaş ödeyemez duruma, yeniden Ekim 1976'da geldik. 11 Ekim 1976 günü bir basın bildirisi yayımlayarak, durumu sayılarla açıkladım ve:

"Maaş alamamış bütün memur ve işçilerimize bu gecikmeden duyduğum büyük üzüntüyü ve devletimizin itibarını sarsan bu olayın sorumluluğunun kime ait olduğunu ortaya koyan gerçekleri açıklamayı görev sayıyorum" dedim.

1 Kasım günü Başbakan'a ve Maliye Bakanı'na sekiz ay önce bildirdiğim mali bunalım durumuna geldiğimizi bildirerek, gerekli yardım hakkında kendileriyle görüşmeye talip oldum.

22 Kasım 1976 günü, Maliye Bakanlığı'ndan 54120 sayılı

- Bunları da seçimde temizleriz!..

TONGUÇ

yazı ile yardım isteğimin karşılanamayacak olduğu bildirildi. Bu, bize yardım yapılmayacağının resmî yazıyla ikinci kez bildirilmesi oluyordu.

29 Kasım 1976 günü, belediye işçilerine aşağıdaki duyuruyu yayınladım, dağıtılmasını sağladım ve Ankara'ya gittim:

> "İstanbul Belediyesinin kendi gelirleriyle ücret ve maaşları ödemek olanağı yoktur. Bu durumumuz yıllardan beri hükümetin en yetkili üyelerine bildirilmiş ve Maliye Bakanlığı'nın uzmanlarınca 3 kez rapora bağlanmıştır. Buna rağmen günler-

dir Ankara'da bilinen bu durumumuzu sayın Başbakan'a ve Sayın Maliye Bakanı'na yeniden hatırlatmak için görüşme ricasında bulunuyorum. Bu sabah yeniden hem Sayın Başbakan'a hem Sayın Maliye Bakanı'na işçilerimizin yasal bir grev yapma hakkını kazanmakta olduklarını, yaptıkları basın toplantısında Köprü'yü açacaklarını bildirdiklerini özel kalemlerine not ettirerek, görüşme isteğimi yineledim.

Bütün belediye işçilerine içinde bulundukları haksız ve güç durumu takdir ettiğimi, haklarını almaları için her türlü çabayı harcamaya devam edeceğimi bildirmek isterim. Belediyemizi bu parasal bunalımdan bütün İstanbul halkının desteği ile kurtarmaktan başka çaremiz yoktur.

Hakların zorlamadan verileceği mutlu günlere kavuşmak umuduyla tüm işçilere sevgilerimi ve saygılarımı sunarım."

Bayram yaklaşıyor, biz yine maaş ödeyemiyorduk. Ertesi gün, yine Maliye Bakanı beni kabul etmedi. Başbakan Yardımcısı Sayın Erbakan'a durumumuzu anlattım ve yardımını istedim. Sayın Erbakan Maliye Bakanı ile konuşarak, 50 Milyon lira temin ettiğini Parti Genel Merkezimize bildirmiş. Onu öğrenerek İstanbul'a döndüm ve şu yazılı açıklamayı yaptım:

"Dün Sayın Erbakan'a başvurarak içinde bulunduğumuz zor durumu anlattım. Benim temas sağlayamadığım sayın Maliye Bakanı ile Sayın Erbakan temas sağlayarak ve biraz sonra beni arayarak 50.000.000.- TL'nın verileceğini bana bildirdiler.

Bu anlayıştan dolayı teşekkürlerimi açıklamakla beraber verilen elli milyon TL ile bizim yalnız bayramı geçirecek bir kaynağı kazanabildiğimizi ve Aralık ayının sonunda işçi direnişlerine yol açabilecek parasız durumda kalacağımızı şimdiden açıklamak isterim."

7 Ocak 1976 günü, *Milliyet*'te Başbakan'a bir açık mektup yazdım. Bu açık mektupta, içinde bulunduğumuz mali bunalımın sorumlusunun belediye olmadığını, adım adım bunalım noktasına nasıl getirildiğimizi, her bunalım döneminden önce kendilerini uyardığımı, şimdi de aynı uyarı görevini yaptığımı

ifade ettim ve İstanbul'un büyüklüğünü ve özel değerlerini dile getirdim.

8 Ocak 1976 günü belediye personeline bir duyuru daha yayınladım. 7 Ocak günü kasamızda 12 milyon lira olduğunu, içinde bocaladığımız mali çaresizliğin sorumlusu olmadığımı, gerçekleri bilmelerinin bize güç katacağını ifade ettim ve belediyemizin gelir-gider dengesini bir kez daha açıkladım.

Aynı gün, Başbakan'a aşağıdaki yıldırım telgrafı çektim:

"Sayın Başbakan 8.12.1976
Ankara

Kurban Bayramı öncesinde telgrafla bildirdiğim ve şahsen görüşerek açıklamaya talip olduğum belediyemizin parasal bunalımı arife günü verilen elli milyon lirayla bayram sonrasına ertelenmişti. İşçi ücreti ve gecikme zammı ve ücret farkı ve fazla mesai ve memur ikramiyesi ve kıdem tazminatı olarak çalışanlara toplam yüz elli milyon lira borçluyuz. Çözüm bulmak amacıyla görüşme isteğimin kabulünü rica eder saygılar sunarım."

Dört gün sonra, Sayın Başbakan'dan 10 Aralık 1976 tarihli, kendi imzasıyla, "konuyu Maliye Bakanı'na intikal ettirdiğini" bildiren bir yazı aldım.

15 Aralık günü işçiler direnişe başladılar. Durumu kamuoyuna aşağıdaki bildiri ile açıkladım:

"Bugün ayın 15'i olduğu halde ücretlerini alamamış bulunan belediyemiz işçileri direnişe geçtiler.

İşçilere ve memurlara hakları olan ödemeleri yapabilmemiz için 150 milyon lira gerekmektedir. Arife günü hükümetten aldığımız bir yardımla ancak bayramı geçirebildiğimizi ve ayın 10'undan sonrası için bir çözüm getirilmediği takdirde İstanbul'u yine direnişler ve olaylar beklediğinden korktuğumu açıklamıştım. Çünkü belediyede çalışan 18 bin kişinin haklarını almadan uzun süre çalışmalarını bekleyemeyiz. Bu direnişle İstanbul'da bütün belediye hizmetleri duracak, çöp-

- Yılbaşı hediyesi!..

FERRUH DOĞAN

ler birikecek ve günlük çöp toplama düzenine kavuşmamız, bundan önceki direnişte olduğu gibi, haftalarca sürecektir.

30 yaşındaki Belediye Gelirleri Yasası'yla birçok noktada dondurulmuş olan belediye gelirlerini büyük çabayla ve geçmiş yıllarda örneği görülmemiş ölçüde artırdık. Yılda 340 milyon liraya varan bu artışa rağmen, son üç yıldır artmış olan maaş ve ücretler yılda 838 milyonu bulmuştur. Belediyemizin bu artışları karşılama olanağı yoktur. Bu nedenle başından beri durumu açıklıyor, hükümetten yardım ve halktan destek istiyorum. Son olarak Sayın Başbakan'a çektiğim telgrafa 7 günden beri hâlâ cevap beklemekteyim.

İstanbul halkı bilmelidir ki hükümet istediği zaman İstanbul Belediyesi'ni bu duruma düşürebilir, istediği zaman geçmiş örneklerinden de hatırlanacağı gibi bu durumdan kurtarabilir.

Maliye Bakanlığı'nın kendi müfettişleri tarafından saptanmış olduğu için hükümetin zaten bildiği bu gerçeklerin, kamuoyunu oluşturan sorumlu ve yetkili kişilerce irdelenmesinin ve sonuçlarının halka duyurulmasının 4 milyonluk İstanbul kentini bu durumdan kurtarmak için en etkili araç olacağına inanıyorum.

Devlete güveniyor, Sayın Başbakan'la görüşmek ve halkımızın yüzde onunu oluşturan İstanbul'un bu önemli sorununa çözüm getirmek amacıyla, kendisine bugün yeniden başvurarak Ankara'ya gidiyorum."

Aynı gün, Başbakan'a aşağıdaki telgrafı çektim:

"Sayın Başbakan 15.12.1976
Ankara

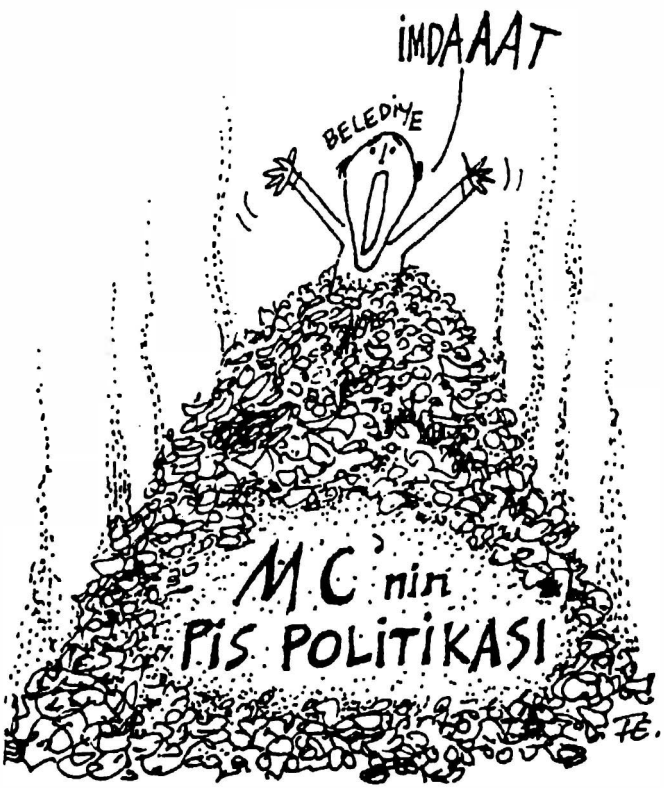
İstanbul Belediyesi işçileri bugün ücretlerini alamadıkları için direnişe geçtiler. Önce de arzettiğim gibi belediyemizin gelirleriyle yalnız maaş ve ücretler bile ödenemez. İstanbul'un bu önemli sorununa çözüm aramak amacıyla Ankara'ya geliyorum. 16 Aralık Perşembe günü ya da olmazsa 17 Aralık Cuma günü beni kabul etmenizi diler saygılar sunarım.

Ahmet Isvan
İstanbul Belediye Başkanı"

Bu görüşmeden de bir sonuç çıkmadı. Başbakan beni Maliye Bakanı'na gönderdi. Maliye Bakanı bütçede para olmadığını söyledi ve Başbakan'la görüşüp talimatını alacağını bildirdi.

20 Aralık 1976 günü bir basın toplantısı düzenledim, 6 gündür süren direnişin nedenlerini anlattım ve memurların aslında işçilerden daha mağdur durumda olduklarını, fakat onlar direniş yaparlarsa yasalarımız karşısında suçlu duruma düşeceklerini, İstanbul'un tarihte hiçbir zaman bu duruma düşmediğini, bu durumdan maaşlara zamları getiren, ama belediye gelirlerini artırmayan hükümetin ve parlamentonun sorumlu olduğunu, sağlıklı bir parasal düzene kavuşmamızın, halkın bu sorunlara sahip çıkması ile mümkün olacağını ifade ettim. Bu toplantının da yazılı metnini basına dağıttım.

MC bize para vermemekle grevin sürmesini sağlıyor, çöp yığınları yükseliyor, kokular yayılıyor, tepkiler yoğunlaşıyordu. Çare olarak, bazı partili arkadaşlarım, "zıtlaşma, iyi ilişkiler

- İstanbul'da politika başkadır!..

FERRUH DOĞAN

kur, sevimli ol, şunların suyuna git" gibi iyi niyetli, ama safça öğütler veriyorlar, tavizsiz uyguladığımız halktan yana ve hukuka dayalı politikadan zarar gören eski düzen medyasının etkisi altında panikliyorlardı. Tutucu basın, İstanbul'un hiç bu kadar çöpe boğulmadığını, hiçbir başkan döneminde bugünkü duruma düşmediğini yazıyor, hem beni hem Cumhuriyet Halk Partisi'ni yerden yere vuruyordu.

30 Aralık 1976 günü *Cumhuriyet*, "Çöp Yığınları ve Gerçek-

ler" başlığı altında bir yazımı yayımladı. Bu yazıda içinde bulunduğumuz parasızlık ortamının bizim kabahatimiz olmadığını, giderlerimizi parlamentonun artırdığını, gelirlerimizin yasalarla sabit tutulduğunu, eskiden hem bize hem bizden önceki İstanbul belediye yönetimlerine yardım yapıldığı halde, şimdi bize yardımın kesildiğini anlattım. Bu yazı aşağıdaki paragrafla son buluyordu:

> "Belediyemizi bu durumda tutmaktan partizanca bir yarar arayan hükümet, açıkladığımız gerçekleri halka anlatamayacağımıza güveniyor olmalı. Gerçekten çöp yığınlarının dehşetine kapılan halka, sokağının diz boyu çamurundan şikayet eden vatandaşa, bu şikayetlerin doğrudan sorumlusu gibi gözüken belediyesinin aslında hiç suçlu olmadığını, asıl suçlunun belediyesini o durumda tutan hükümet olduğunu anlatmanın güçlüğü tartışılamaz. Fakat halkımız yakın geçmişte bozuk düzenin çok daha karmaşık yanlarını gördüğünü nasıl belirttiyse, bu olayda da gerçeği görmekte ve politikalarını halkın aldatılabileceği varsayımına bağlayanları şaşırtmaktadır. Umarım hükümet silahının geri teptiğini çabuk görecek ve İstanbul Belediyesi o zaman kurtulacaktır."

Grev yirmi gün sürdü, 15 Ocak 1977'de sona erdi. Çöp yığınları yükselip kokular bütün şehri sardıkça, belediyenin feryatları karşısında, o güne kadar duyarsız kalan bazı aydınlar ve etkili çevreler, ilk defa "ne oluyor?" demeye ve söylediklerime daha bir ilgiyle kulak kabartmaya başladılar. Tutucu basında ise, bana hakaretler yoğunlaştı. Sonunda, MC pes etti ve hakkımız olan yardım geldi, grev kalktı. Başarı, halka dayanan, tutarlı, ciddi ve açık politikamızındı.

Bu son derece önemli olayın sonucunu biraz fazla kısaltarak özetlemiş oldum. Olayın önemi, o yoğun çalışmanın daha ayrıntıyla anlatılmasını gerektiriyor. Tutucu basın, sanki bana sövmek için çıkıyordu. İstanbul hiç bu kadar yeteneksiz bir başkan görmemişti. İçişleri Bakanı, beni görevden almalıydı. Ben belediyeye 4000'in üzerinde solcu militan (bazı gazetelere göre, anarşist) doldurmuştum, para onun için yetmiyordu. İs-

tanbul Belediyesi, ne yapıcı ve becerikli başkanlar görmüştü, ben yıkıcıydım. Halk çözüm istiyordu, mazeret değil. Başkanlığa aday olduğum zaman belediyenin parasızlığını bilmiyor muydum? Amacım, hükümeti töhmet altında bırakmaktı, para olduğu halde maaşları ben ödetmiyordum.

Bizim partili arkadaşlarımızın bazıları bu yaylım ateşinin karşısında etkileniyor, farklı birşeyler yapmak gerektiğini düşünüyorlardı ama, ciddi bir öneri ileri süren yoktu. Partimizin il gençlik kolu başkanı, beni suçlayan bir bildiri yayınladı. İl başkanımız ve aynı zamanda vekilim, sonradan da başkan adaylığında rakibim olan Aytekin Kotil, çöpleri Gençlik Kollarımızın gayretleriyle toplayacaklarını açıkladı. Belediyemizin çöp toplamaya güçlükle yetişebildiği sıkıştırmalı çöp kamyonu sayısı, günde 600'den aşağı düşmezdi. Temizlik işçilerimiz 4000'in üstündeydi. Adalet Partisi İl Başkanı, esnafın örgütlenip kendi paralarıyla tuttukları kamyonlarla çöp toplayacaklarını açıkladı ve basında bir ticari kamyonun etrafında kamyona çöp dolduran AP'lilerin fotoğrafı yayımlandı.

Belediye iç kamuoyuna ise ulaşabildiğim anlaşılıyordu. Onlar beni suçlamıyorlardı. Hatta, işçiler, grevden önceki son iş günlerinde, çöp kamyonlarının üzerine "Alacağımızı MC'den Istiyoruz" yazılı bez afişler asmış, şehri öyle dolaşmışlardı. Başbakan'a yazdığım mektupta da ifade ettiğim gibi, ben ücretlerini ödeyemediğim işçilere, bu borcu ne zaman ve nasıl ödeyebileceğime dair bir umut dahi veremiyordum.

Çöp yığınları hayli uyarıcı olmuştu. Belediye sorunlarını kendi ilgi alanlarının dışında görmeye alışmış bazı etkili çevreler, yazarlar ve düşünürler, belediye hizmetlerini, bir doğa nimeti gibi kabullenip, onun neler karşılığında, ne güçlükler içinde, nasıl elde edildiğini hiç düşünmemiş olanlar, çöp yığınları yükseldikçe olayın önemini kavramaya başladılar. Bu konuda beni destekleyen yazılar yazılmaya ve çok sayıda karikatür çıkmaya başladı. Hemen hemen bütün ciddi gazetelerde ardı ardına işin içyüzünü ortaya koyan karikatürler yayımlandı. Çok etkili olan bu karikatürlerden birkaç tanesini bu kitaba alıyorum.

Kamuoyu nihayet gereken ilgiyi duymuş, bize yapılan haksızlık çok kişi tarafından anlaşılır hale gelmişti. Gün geçtikçe daha az suçlanır olmuştum, suçlanan MC olmaya başlamıştı ve bu süreç gittikçe ivme kazanıyordu. Nihayet, İstanbul'dan bir Adalet Partili heyet Ankara'ya gitti ve partilerini uyardılar, çöp yığınlarının beni değil kendilerini yıprattığını partilerine anlattılar.

Hükümet kendisini, bize para vermemeye o kadar şartlandırmış, kesin ve resmî yazılarla defalarca para veremeyeceğini ifade edip öyle yasal gerekçeler ileri sürmüştü ki, kamuoyunun ilgiyle izlemeye başladığı bu konuda, kendisini geri adım atamaz duruma sokmuştu. Ama işin şakası yoktu. Grev uzarsa, daha çok yıpranacaklardı. Bizim için, İstanbul için, tünelin sonundaki ışık gözükmüştü.

Nihayet bir sabah Vali Namık Kemal Şentürk telefonla aradı. Genellikle iyi ilişkiler içinde olduğum, bürokrasideki deneyimsizliğimi fazla önemsemeden bana karşı olumlu davranmış, tecrübeli ve saygın bir bürokrattı. Sık kullandığı, bir ölçüde iltifat sayılabilecek bir üslubu vardı. O üslup içerisinde:

"Kardeş, defterdara sordum, elinde biraz para varmış. Vilayet İdare Kanunu'na göre benim o paraya el koyma yetkim var. Senin işini kaç para halleder? Bu işi artık bitirelim" dedi.

Evet sonuç almış, başarmıştık!.. Bürokrasideki bütün deneyimsizliğime rağmen, hiçbir İstanbul valisinin, hükümetle aramızda geçen bunca çekişme ve karşılıklı suçlamadan sonra, başbakanın emri olmadan, bana bu parayı veremeyeceğini ben bile bilirdim. Emir de, para da, başbakandan geliyordu.

Valiye, gösterdiği anlayış ve sorumluluk için teşekkür ettim, Hesap İşleri ile görüşüp, miktar konusunda kendisini arayacağımı bildirdim. Hesap İşleri Müdürü'nü arayıp bilgi verdiğim zaman, telefondaki sevincini unutamam. Sevinç kısa zamanda bütün belediyeye yayıldı. Odacılardan müdürlere kadar, herkes birbirini tebrik ediyor, ben "Allah Vali Bey'den razı olsun" diyordum.

Parayı aldık, ücretleri ödedik, grev kalktı. Ertesi gün, bazı

İki aydır ücretleri verilmiyordu

İşçiler, İstanbul köprülerini yarım saat kapattı

● ÜCRETLERİNİN VERİLMEMESİNİ PROTESTO ETMEK AMACI İLE GENEL-İŞ'E BAĞLI İŞYERİ TEMSİLCİLERİ BELEDİYENİN BAŞKANLIK BİNASINI İŞGAL EDEREK GİRİŞ VE ÇIKIŞI KAPATTILAR

● İSTANBUL BELEDİYE BAŞKANI AHMET İSVAN ÜCRETLERİNİ ALAMAYAN BELEDİYE İŞÇİLERİNE YAYINLADIĞI DUYURUDA PARASAL BUNALIMDAN KURTULMAK İÇİN İSTANBUL HALKININ DESTEĞİNİ İSTEDİ.

Politika, *30 Kasım 1976.*

partililer ve gençlik kolları üyeleri geldiler. Seviniyorlar ve bu sevinci İstanbul'a yaymak istiyorlardı. Bir önerileri vardı. Bütün örgütü ayağa kaldırıp, "Başkanımız parayı buldu" diyerek beni destekleyen bir propaganda kampanyası yapmayı uygun bulmuşlardı. Çok kuşkucu bir insan değilim ama, bu önerinin çok iyiniyetle yapıldığından şüphe ettim. Bu öneri, gerçeklere de, benim uyguladığım politikaya da, tam ters bir öneriydi. Kendilerine:

"Aman sakın, sakın ha, böyle bir şey yapmayın! Bugün bulunan paranın şerefi peşinde koşarsak, 'Daha evvel niye bulmadı da İstanbul'u bu duruma soktu?' denir. Parayı vali, vilayet yasasına göre buldu. Kendisine teşekkür borçluyuz. Her yerde böyle söyleyin" dedim.

Ertesi gün işçiler çalışmaya başladılar. Şurası çok önemli: Çalışmaya başlayan işçiler sevinç içindeydiler. Sendika ile anlaşma yaptık; birikmiş bütün çöpler kaldırılıncaya kadar, akşam saat 19'a kadar çalışacak, fazla mesai parası almayacaklardı. Çöp yığınları kısa zamanda yok edildi. Bu mesai çalışmaları sırasında, birçok yörede teftişe çıktım. İşçilerimiz canla başla çalışıyorlardı. Kazlıçeşme önünde çalışmakta olan bir çöp

kamyonumuz dikkatimi çekti. Kamyon çiçeklerle donatılmıştı. Vefakâr işçimiz, yeniden çalışma düzenine kavuşmaktan dolayı öyle mutlu olmuştu ki, cebinden para harcayarak o plastik çiçekleri almış, çöp kamyonunu süslemişti. Kamyonu durdurdum, arabadan indim. Onlar bana, ben onlara doğru hızla yürümeye başladık. Sarıldım, dördünü de öptüm.

Bu olay İstanbul'a çok pahalıya mal olmuştu ama, bu dersi aldıktan sonra MC hükümeti, bizi parasız bırakarak gözden düşüremeyeceğini iyice öğrenmiş oldu. Belediyemizin, uygar bir şehir yönetiminden haklı olarak beklenen işlerden yapamadığı pek çok şey vardı, ama bunun sorumlusunun bizim yönetimimiz olmadığı, halk tarafından artık kabul ediliyordu. MC'nin silahı geri tepmiş, kendisini yaralamıştı.

Biz, her şeyi saydam bir şekilde günü gününe halka anlatmakla doğru bir politika izlemiştik. Artık parasızlık konusunda önümüz açıktı. Görev dönemimin sonuna kadar MC bir daha bizi parasız bırakarak küçük düşürmek yöntemini denemedi. Bizi halk iktidara getirmişti, karşılaştığımız haksızlıktan da bizi halk ve halka güven esasına dayalı politika kurtardı.

GREV SONRASI

Grevden sonra İstanbul bir başka İstanbul'du. Belediyeye ilgi, farklı bir düzeye yükselmişti. Gerçi, beni yermeyi ve bana iftiralar atmayı, bir yayın politikası halinde sürdüren kimi gazeteler, faaliyetlerine daha da hız vermişlerdi ama olsun, kamuoyunu oluşturan önde gelen gazeteler, belediye sorunlarına grevden önceki yaklaşımlarından çok farklı, daha ilgili, daha araştırıcı bir bakış açısı geliştirmeye başlamışlardı.

Basınımızda belediye sorunlarına üstünkörü değinmek, belediyenin yalnız yapamadıklarını göstermek, onun zaten hiçbir şeyi doğru dürüst yapamayacağını varsaymak, bir gelenek halindeydi. Gerçi, Türkiye'de belediyeler, uygar bir ülkede kendilerinden beklenen hizmetleri, gerçekten yapamayacak bir idari ve mali yapıya sahipti. Yine de, kendilerini ideolojik olarak bize karşı olmak zorunda hisseden basın kesimi bir kenara bırakılsa bile, ciddi basın, az sayıdaki istisnaları dışında,

grevden önce belediye sorunları karşısında ilgisiz, hatta iftiracı bir yaklaşım sergiliyorlardı. Grevden sonra, işte bu tavırda belirgin bir değişiklik oldu.

Önce, tarif etmeye çalıştığım, basının bu haksız ya da geleneksel olumsuz tavrını, çarpıcı bir örnekle ortaya koyayım. Bir gün, *Günaydın*'ın baş sayfasında, büyük boy, fevkalade güzel, parlak renklerle, o günün en üstün teknojisi ile üretilmiş bir fotoğraf çıktı. Bir adam bir başkasını sırtında taşıyordu. Üstündeki manşet de, "İsvan'ın Tuzağı" idi. Havadisin devamından anlaşılan, belediyenin bir mahalle içinde derin bir çukur açtığı, bunu görmeyen vatandaşın çukura düşüp ayağını kırdığı ve bir arkadaşının onu omzuna alarak hastaneye götürmek durumunda kaldığı biçimindeydi.

Açtığımız çukurları hemen kapatamayıp böyle üzücü kazalara sebep olduğumuz bir gerçekti. Hemen harekete geçip bu kabahatimizi düzeltmeye, sorumsuz görevlimizi aramaya yöneldik. Gazete adres vermiyordu. Fotoğraftan da, bu suçumuzu nerede işlediğimiz anlaşılmıyordu. İlkin bu bilgileri gazeteden telefonla almaya çalıştık. Tatmin edici bir yanıt alamayınca, yol inşaatları ile ilgili müdür yardımcısını gazeteye yolladım. Bu yerin neresi olduğunu sordurdum. Fotoğrafı çeken muhabirin görevde olduğu, o yüzden, istediğimiz bilgiyi veremeyecekleri yanıtını aldık. Ertesi günler, bu bilgiye sahip olmak için kendi kayıtlarımızı taradık, ama sonuç alamadık.

Birkaç gün sonra, özel kalem müdürü Fikri Bey, iki randevu arasında, mutlaka görüşmem gereken bir heyet olduğunu bildirdi. Fikri Beye güvenilebilirdi. Yüzlerce görüşme isteklilerini değerlendirip idare etmesini bilecek ciddi bir özel kalem müdürüydü. Heyeti içeri aldılar.

Gelenler, CHP Mudanya İlçe Başkanı eczacı Hakan Aşlar ve arkadaşlarıydı. Konuklarımın birisi, sırtta taşınan, diğeri de taşıyan kişiydi. Anlattıklarına göre, bu partililerimiz, tedavi için Gureba Hastanesi'ne gitmişler. Kendilerinden tahlil için bir para istenmiş, ödemişler. Sonra gerekli tahlilin o hastanede yapılamayacağı anlaşılmış, bizimkiler yatırdıkları parayı geri istemişler, hastane personeli paranın bir kısmını iade etmemek

istemiş, kavga çıkmış, bizimkiler dövülmüş. Dayak yiyen arkadaş sırtta taşınanmış. Taşıyan da taşınan da önümde, olayı büyük şaşkınlıkla dinledim, kendilerine ve sergilediği yüksek sorumluluk duygusu nedeniyle, ilçe başkanımız Hakan Aşlar'a teşekkür ettim, gittiler.

Günaydın'ın sahibi Haldun Simavi'yi, diğer gazete sahiplerinden biraz daha yakından tanıyordum. Birkaç kez ziyaretine gitmiştim, o da bana gelmişti. Hatta bir seferinde beni öğle saatinde davet etmiş, ben de davetin öğle yemeği için olduğunu sanmış, aç kalmıştım. Meğer öğle yemeği yemezmiş. Kendisine telefon ettim, durumu anlattım. Tepkisi, olayın kendisinden de daha şaşırtıcıydı. "Telafi ederiz" demişti. Yani anlayabildiğim kadarı, bu acayip iftirayı telafi etmek için, yapmadığım bir hizmeti yapmış gösterecekti; mesela sokaklar pırıl pırıl, otobüsler vızır vızır, sular şakır şakır! Peki bu sahte havadis niye çıkmıştı? Bence tek sebebi vardı. Belediye nasıl olsa, hırpalanması olağan bir kurumdu. Resim de çok güzel çıkmıştı. Bu güzel renkleri, halkı memnun edecek bir pakette sunmak şık olurdu!

Bu konunun beni bu kadar ilgilendirmesinin nedeni, *Günaydın*'ın ciddi bir gazete olduğunu ve ideolojik bir karşıtlığı bulunmadığını bilmemdi. Yoksa çok daha ağır iftiralara hatta hakaretlere maruz kalmıştım. Ama onlar 1970'lerin kutuplaşmış, tırmandırılmış, gerdirilmiş politik ortamında, İstanbul'da büyük bir siyasi yenilginin acısı içinde ve kendi üsluplarına uygun biçimde siyaset yapıyorlardı. Asıl yadırgadığım, ciddi basının belediye sorunları karşısındaki umursamaz tavrıydı.

Çöp grevi öncesinde çok sayıda basın toplantısı yapmıştım. Her gazete bu toplantılara muhabir gönderir verdiğim basın özetini alır, ama her nasılsa -ki burada en çok kendimi suçluyorum- ertesi gün yaptığım açıklamanın çok üstünkörü, genellikle yazanın ne yazdığını tam anlamadan kaleme aldığı bir gazete haberi ile karşılaşırdım. Bu basın toplantılarına genellikle genç ve deneyimsiz ya da kıdemsiz muhabirler gönderilir, onlar da söylediklerime yoğunlaşacak yerde, bol bol fotoğraflarımı çekerlerdi. Masa başında bir metni okuyan ya da kısa

bir konuşma yapan bir belediye başkanının aynı toplantıda çekilmiş yüzlerce fotoğrafının ne işe yaradığını, hiç öğrenemedim. Fotoğraf filmi bu kadar ucuz mudur?

Grev sonrası işler belirgin biçimde değişti. Daha ciddi yazarlar, daha kapsamlı yazılar yazmaya ve belediyeye daha sorumlu bir gözle bakmaya başladılar. Ben de bu değişik ortamdan yararlanmak için yoğun bir çalışma dönemine girdim. İlkin, 28 Ocak 1976 günü, Ankara'da Genel Merkezimizde bir basın toplantısı yaptım. İlgi büyüktü, hem de gelenler gazetelerin Ankara temsilcileriydi, stajyer muhabirler değil. Hatta, köşe yazarı Prof. Mümtaz Soysal, basın toplantısına katılamamış, ama görüşme isteğini belirterek, kaldığım otele kadar gelmiş beni dinlemişti. Hemen bütün bu yazarlar ertesi günlerde İstanbul Belediyesi'ne karşı Milliyetçi Cephe hükümetinin uyguladığı baltalama politikasını açıklayan yazılar yazdılar. Ankara'da yaptığım bu basın toplantısının, yaptığım diğer basın toplantılarına kıyasla verimliliği hayli çarpıcıydı.

İstanbul'a döndüm ve İstanbul'da Belediye Şehir Tiyatrosu salonlarında, parti örgütü, halk ve özel olarak davet ettiğim yazarlar ve demokratik kuruluş temsilcileriyle geniş toplantılar yaptım. Baroyu, tabipler odasını, ticaret, sanayi, mühendis ve mimar odalarını, TÖB-DER, TUTED, TÜMOD, TÜMAS, İlerici Kadınlar, İlerici Gençler derneklerini, Halkevleri Koordinasyon Kurulu temsilcilerini sinemacılar, karikatürcüler, görsel sanatçılar derneklerini çağırdığım bu toplantıları Harbiye, Taksim ve Kadıköy tiyatroları salonlarında tekrarladım.

Basın toplantıları artık, stajyer muhabirlerin poz poz fotoğrafımı çekip, "İsvan Yine Parasızlıktan Yakındı" ifadeleriyle iki satırlık havadislerle geçiştirdikleri bir olay olmaktan çıkmış, işin özüne inen yazılar yazılmaya başlanmıştı. Tutucu basın ise, "İsvan İşi Tiyatroya Düşürdü", "Şovmen" gibi manşetlerle çıkıyordu.

Bu aşamada halkla iletişim kurmanın bir başka yönteminden de yararlandım. CHP, Türk Haberler Ajansı'na Ecevit'in konuşmalarını ve mitinglerini tanıtan bir dizi film yaptırıyor-

du. Yeni bir teknolojiyle, bu filmler bir kasete konuluyor, kolaylıkla taşınabilen özel ekranlarla küçük mekânlarda gösterilebiliyordu. Ajansın sahibi Kadri Kayabal, benim için de bir film yapabileceğini söyledi. Ben ilkin hem filmin hem ekranın çok pahalıya çıkacağını düşünerek reddettim. Sonra Reha'yla konuştuk ve onun teşvikiyle bu masrafa katlanabileceğimize karar verip filmi ısmarladık.

Tecrübesizliğim ve aile bütçemizin sınırlılığı düşünülürse, film fena olmadı. Belediye yasalarının yetkilerimizi nasıl sınırladığını, parasızlığımızın nereden kaynaklandığını, bizim dönemimizde eskiye oranla her alanda daha çok hizmet yapıldığını benim konuşmamla anlatan, altı dakikalık bu film, 16 mm. çekildi; bize iki kaset, bir ekran ve iki makara 16 mm. kopya verdiler. 16 mm. makaralar şehirdeki sinemalarda, programdaki filmlerden önce birkaç hafta süreyle gösterildi. Ekranlı kaset ise, partili gençler tarafından imkân buldukları toplantılarda gösterildi. O sıralarda, il başkanımız Aytekin Kotil, Belediye Başkan adaylığını açıklamıştı. Filmin ilçe merkezlerimizde gösterilmesi, "adaylar arasında eşitsizlik yaratacağı" gerekçesiyle İl Başkanlığı tarafından yasaklandı. Gerçi konuşan, anlatan bendim ama, savunduğum, partimizdi, bizim dönemimizdi.

FLORYA PLAJI VE BİR AVUKAT

Belediyemizin Florya'da, sahilde, "Turistik Tesisler" diye anılan çok değerli büyük bir arazisi vardı. Buradaki çeşitli ufak evler, moteller, çadır kurulacak alanlar, yazın kısa dönemlerle vatandaşa ve Belediye Meclisi üyelerine kiraya verilirdi. Burası İstanbul'un en temiz sahiliydi ve kirası, amaçlı olarak ucuz tutulmuştu. Bu yüzden yoğun talep karşısında bu yerlerin vatandaşa tahsisi, kuraya bağlanmıştı. İlk yıl, Florya'daki tahsis işinin ne derece önemli olduğunu bilmeden işin içine girmiş oldum. Meğer, çok çok önemli bazı kişiler, kura çekilmesine rağmen, bir yolunu bularak yıllar yılı her mevsim burada aynı binayı alır, hatta mevsim sonunda buzdolaplarını bile götürmeden, ertesi yıl abone gibi, aynı yerlere yerleştirilirlermiş. Üstelik, bu kura noter nezaretinde yapılırmış!...

O müzmin kiracılarımız, çevrenin düzenlenmesine, hatta kendi evlerinin onarılmasına katkılarda bulunurlar, böylece, sahipliklerine sözüm ona meşruiyet sağlarlarmış. Belediyemiz de, bu sayede yapması gereken masraftan tasarruf edermiş. Ben bu tür ölçü dışı, kural dışı ya da kişisel ilişkilere dayanan uygulamalara oldum olası karşıyımdır. Bu gayri resmî sürekli kiracılarımıza tanınan şüpheli önceliği kaldırdım, her aday kiracımızı dürüst bir kura ile tespit ettirdim. Öyle bir kıyamet koptu ki, gerçekten çok şaşırdım. Bir ölçüde tepki bekliyordum ama, bu kadarını hiç düşünememiştim. Meğer, İstanbul Belediyesi'nin en önemli işi, bu yazlıkların tahsisiymiş!..

Önce, noter denetiminde kura uygulamasını kaldırdım. Hem de yalnız bu olayla ilgili olarak değil, bütün belediye işlemlerinde. Şu ilkeyi açıkladım:

> "Biz, halkın güvenerek seçtiği belediyeyiz. Belediyemizin, herhangi bir noterden daha az dürüst olabileceğini varsayan hiçbir uygulamayı kabul edemem. Bu nedenle, yasal mecburiyet olmadıkça, belediyemiz, hiçbir işleminde, notere başvurmayacaktır. Biz birşey yaparsak zaten dürüst yaparız."

Bir torbaya kiracı adaylarımızın isimlerini, başka bir torbaya evlerin numarasını koydurdum ve Belediye Meclis salonunda, isteyenin izleyebileceği gibi kura çektirdim ve herkesin gözü önünde kayda geçirttim. Çok kişi bu kurayı izledi ve dürüstlük konusunda bir eleştiri olmadı. Bu önemli fırtına ilk görev yılımda beni ve belediye üst yönetimini çok üzmüştü ama ertesi yıllar uygulama hiç kavgaya neden olmadan, rahatça yapılabilen bir usul haline geldi.

Florya tesislerimizden söz etmişken, adalet sistemimizi ve belediyemizi ilgilendiren ibret verici bir davadan ve bir avukattan bahsetmek istiyorum. Florya'da belediyemizin nefis bir plajı vardı. Pırıl pırıl denizi ve gerçekten altın gibi ince kumlarıyla, bu plajın İstanbul'da bir benzeri yoktu.

Benim seçilmemden altı yıl önce, belediyemiz bu plajın işletme hakkını, halk sağlığını ve bir belediyeye yakışır şekilde sosyal amaçları öne çıkartan belirli koşullarla, ihale yasasına

göre kiraya vermiş. Koşullar arasında plajın açılma ve kapanma mevsimleri, devamlı doktor, hastabakıcı ve cankurtaran bulundurma, genel temizlik ve duş yerleriyle ile ilgili hükümler ile yüzme bilmeyenleri uyaracak levhalar koyma şartları varmış. İhaleyi kazanan kiracı, bir yıl sonra, şartları önemli ölçüde yok sayan; bir tür batakhaneye benzeyen, giriş biletlerinde dürüst davranılmayan, kısacası, belediyeye hiçbir şekilde yakışmayan bir işletme haline getirmiş. Belediye de, kira şartlarına uymayan Memiş Parlak adındaki bu kiracıyı çıkartmak için dava açmış.

Dava benim üçüncü görev yılımda, belediyenin kazanmasıyla sonuçlandı. Yani dokuz yıl sürdü. Dava süresi olarak geçen bu dokuz yıl içinde, davalı kiracımız, ne yazık ki, halkımızın iyi bildiği kararı geciktirme taktiklerinin hepsini büyük bir başarıyla uyguladı. Bu taktikleri bir bir yazıp okuyucuyu bunaltmak niyetinde değilim. Ama, usul yasalarımızın haksızı koruyan niteliklerini açıklamak amacıyla, belediyemize karşı uygulanmış olan ve bize dokuz yıl kaybettirmiş olan taktikleri, sadece sayarak hatırlatacağım. Belki bugünkü yöneticilerimizin işine yarar.

Belediye, sözleşmede belirtilen bir şart olduğu için, kirayı feshedip, yeni bir ihale açmaya yönelmiş. Kiracının uyguladığı ilk taktik, yeni ihalenin yapılmasına karşı, bir mahkemeden tedbir kararı getirmek olmuş. Böylece bu kiracımız, kira ödemeden plajımızı işletmeye devam etmiş. Kendisine yapılan tebligatı kabul etmemek, imzasını inkâr etmek, zor kullanarak plajı işletmeye devam etmek, başka bir mahkemede belediye aleyhine tazminat davası açmak, tam karar alınacakken avukat değiştirmek, hakimi reddetmek gibi taktiklerle, bu dava dokuz yıl sürmüş.

İlginç bir ayrıntıyı da eklemeliyim: Bu işbilir kiracımız, davanın sürdüğü 1966, 67, 68, 69 yıllarında zarar beyan ederek hiç vergi ödemediği halde, ihalelere girebiliyor, teminatlar yatırabiliyor, iş dünyasında bir varlık olarak bulunabiliyormuş.

Davayı kesin olarak kazandığımız zaman, Sezai Bey, müjdeyi verirken, bu davanın ibret alınması gereken geçmişini ve bele-

diyemizin bu yüzden neler kaybettiğini bana anlatmıştı. Anlatılanların hepsi çok ilginçti ama beni en çok, bu kiracımızın avukatlarımızı dövdürmesi, bunun sonucunda da Sezai Bey'in, bu davaya bir hanım avukatımızı, Haile Hanım'ı görevlendirmesi olmuştu. Sezai Bey'in taktiği başarı sağlamış ve mafya raconuna uymadığı için, hanım avukatımıza saldıramamışlardı.

Bunun yerine, son çare olarak kiracımız, avukatımızla özel anlaşma imkânlarını aramaya karar vermiş ve bir keşif sırasında Haile Hanım'a, muhteşem Mercedes arabasını göstererek, "Arabaya gelin de, şu işi orada görüşelim" demiş. Haile hanım, "Arabaya gitmeye gerek yok, ne söyleyecekseniz burada söyleyin" demiş.

Kiracı, bu konuda bir hayli ısrar ettikten sonra Haile Hanım'ın, umduğu gibi bir anlaşmaya yanaşacak biri olmadığını nihayet anlamış ve, "Anlaşıldı, sen 2.500 liralık avukatsın!.." demiş.

Bu sözü duyduğum zaman çok etkilendim. Kötü yetiştirilmiş bu zavallı kiracımız, hakaret olsun diye söylediği sözün, Haile Hanım'a ne büyük bir onur kazandırdığının elbette ayırdında olamazdı. Ve gerçekten, Haile Hanım'ın maaşı o kadardı. Hukuk İşleri Müdürlüğümüze, o müdürlüğü bu halde tutan Sezai Bey'e, onun arkasından müdür olan Cemal Dirikan Bey'e, Haile Hanım'a ve onun gibilere duyduğum saygı bir kez daha yenilendi.

Bir basın toplantısı yaptım ve davanın geçirmiş olduğu aşamaları, Sezai Bey'den istediğim notlara göre açıkladım, sonunda Haile Hanım'a yapılan teklifi ve onun reddetmesi üzerine aldığı cevabın önemini anlattım. Dedim ki:

> "Altını çize çize ve iftiharla açıklıyorum ki, İstanbul halkının haklarını, 100.000 liralık avukatlara ve mafya yöntemlerine karşı, biz, 2.500 liralık, inanmış, dürüst avukatlarımızla koruyoruz!.. Ve sonunda davaları biz kazanıyoruz!.. Onlara minnet borçluyuz!.."

İstanbul Belediye Başkanlığı çok güç ve yıpratıcı bir görevdi. Ne var ki, bu görev sayesinde Sezai Bey gibi, Haile Hanım

gibi, Cemal Bey ve onların benzerleri gibi kamu görevlilerini tanımanın verdiği sevinç ve kazandırdığı umut, çekilen sıkıntıları unutturuyordu.

PARTİ ÖRGÜTÜ

1965 yılından itibaren, Ali Sohtorik, Necdet Uğur ve Ali Topuz'un il başkanlıkları dönemlerinde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin İstanbul il yönetiminde görev yapmış, o örgütün örnek bir kurum haline gelişine tanık olmuştum. İstanbul, siyasal ve ekonomik çıkar çelişkilerinin çok yoğun yaşandığı büyük bir il olduğu için bu şehirdeki parti örgütümüz, sözü geçen dönemlerde çalışkan, dürüst ve sorumluluğunun bilincinde, başarılı bir örgüt olmuştur. Özellikle Necdet Uğur yönetiminden başlayarak oluşan bir arkadaşlar grubu, İstanbul örgütünü, benim görüşüme göre, mükemmele en yakın duruma getirmişti. Necdet Uğur, Tarhan Erdem, Ali Topuz, Neriman Başman, Ali Turgan, Yalçın Gürsel, Aytekin Kotil, Orhan Eyüboğlu, Mahmut Erdem, Metin Tüzün, Erol Ünal, Yunus Kara, Türkân Okan, Solmaz Belül, Sencer Karacalıoğlu, Enver Karabeyoğlu ve daha başkaları, aralarında benim de bulunduğum bu il yönetiminde zaman zaman görev almış, birbirlerini görevde olmadıkları zamanlarda da desteklemiş, özverili, dürüst ve bilinçli bir kadro oluşturmuşlardı.

Beni belediye başkanı yapan, Ecevit'in ısrarları ve bu kadro ile onun ilçelerdeki uzantılarıdır. Tabii, koca İstanbul örgütünde bu saydıklarımın dışında da etkili ve dürüst politikacılar vardı. Onlar, belki de bir ölçüde haklı olarak, bizleri içine kapalı bir hizip gibi görürlerdi ama, saydığım bu kadro hem iç dayanışma bakımından çevresindekilere göre daha güçlü, hem de ilkelerine sadık kalmak açısından daha disiplinliydi. Belki de bu kadroya "hizip" niteliğinin yakıştırılabilmesi, bu arkadaşlar grubunun, yalnız görevde değil, sosyal yaşamda da ailece bir beraberlik ve yakınlık kurmuş olmalarındandı. Milletvekilliği adaylığım sırasında geri düştüğüm anlaşıldığı zaman, Aytekin Kotil'in Cağaloğlu'ndaki avukatlık bürosunda,

sabah karanlığında masasının üstüne kapanarak, hırsından hüngür hüngür ağladığını hiç unutamam.

Bu kadronun desteğiyle ve "Ortanın Solu"nun yarattığı büyünün birleştirici gücüyle, bütün CHP İstanbul örgütü canla başla çalışarak beni seçtirmişlerdi. Başkan olduktan sonra, çevremdeki ilk halkayı oluşturan kadro ise, içinde yer aldığım bu il yönetimi kadrosuydu. Bu kadronun önde gelen kişileriyle, deyimin tam anlamıyla kardeş gibiydik. Aramızdan su sızmıyordu. O kadar ki, ilk günlerde Aytekin Kotil, rahatça başkanlık yetkilerini benim adıma kullanabiliyordu. İlk birkaç ay içinde Aytekin'in, örgütümüzün ilçe teşkilatlarına kontenjanlar vererek, 130 genci işçi olarak belediyede işe aldığını sonradan öğrendiğim zaman ciddi bir şok geçirdim.

Tabii kabahat tamamen benimdi. Başkanlık yetkisinin böyle ortaklaşa kullanılması aklın alacağı şey değildi ve buna olanak veren bendim. Bir yandan da şaşmaktan geri kalamıyordum. Kopardığımız bunca "dürüstlük, ciddiyet, çağdaş yönetim" gürültülerinden sonra, en yakın bir arkadaşım, nasıl olmuş da benim bu işe karşı çıkacağımı bilmemişti? Ama en çok kendime şaşıyordum. İnançlarıma bu kadar ters bir hataya nasıl olanak vermiştim!..

Suçun bende olduğu bilinci içinde, Aytekin'i de tayini yapan müdürü de, kırmamaya mümkün olduğu kadar gayret ederek, benim imzam olmayan kimsenin tayin işleminin yapılmamasını, kardeşçe bir ifadeyle, ama kesin olarak bildirdim. Tabii iş bu kadarla kalmamalıydı. Ortadaki hatanın mümkün olduğu kadar telafi edilmesi gerekiyordu. Bu hatamızı telafi görevini, partimizin tabanından gelmiş olan ve bizim, Kotil'le ve başka arkadaşlarımızla birlikte, son derece güvenerek birkaç hafta önce belediyeye kazandırdığımız Engin Öztan'a verdim. Kendisini çağırdım ve durumu anlatarak, bu 130 gencin boş belediye arsalarında otopark işletmek üzere çalıştırılmalarını ve belediyeye ilk ay maaşları kadar gelir sağlamalarını bildirdim. Engin'e verdiğim ikinci talimat ise, bu gençlerin mutlaka hergün muntazaman işe gelmelerinin temin edilmesi, gelmeyen olursa derhal işlerine son verilmesiydi. Engin, görevini umdu-

ğum kadar başarıyla tamamladı; ilk ay bu otopark gelirleri, gençlere ödenen maaşlardan fazla oldu. İşe gelmeyenlerin hepsinin kaydı silindi.

Engin o kadar başarılı olmuştu ki, kendisini "İşletmeler Müdürlüğü"ne müdür tayin ettik ve Aksaray Alt Geçidi'nin yönetimini ve denetimini verdik. Sezai Bey gibi titiz bir bürokrat bile bana, "Partinizde Engin Öztan Bey gibi böyle gençler varsa hiç durmayın işe alın, belediye kazançlı çıkar" demişti. Hem de birkaç kez. Talihim yüzüme güldü, bu hatamdan, basının ve muhalefetin haberi olmadı. Ne var ki, il başkanı ve örgütün başı olan Aytekin Kotil ile ilk görüş ayrılığımız ortaya çıkmış ve çok sevdiğim, yıllarca birlikte çalışıp, aynı olaylara sevinip, aynı olaylara birlikte üzüldüğüm Aytekin Kotil'i kırmak mecburiyetinde kalmıştım.

Örgütle çatışma durumuna geldiğim daha büyük çaplı bir olay, Beşiktaş ilçemizde yapılan aylık örgüt toplantısında ortaya çıktı. O yıllarda, Beşiktaş ilçe merkezimizde ayın ilk pazar günü, bütün İstanbul örgütünün katılımıyla toplantı yapılır ve bütün ilin ve tabii ülkenin, sorunları görüşülür, parti politikası tartışılırdı. Bu toplantıların İstanbul örgütüne, ülke ölçeğinde başarı sağlayan etkenlerden biri olduğunu düşünürüm. Seçilmemden birkaç ay sonra ilk kez bir Beşiktaş toplantısına katıldım. Bu toplantılarda her zaman belediye sorunları bir ölçüde tartışılırdı ama ben katılınca, doğal olarak tek konu belediye oldu.

Seçimden sonra geçen birkaç ay içinde, belediyeyle ilgili muazzam sevinç, yerini düş kırıklığına terk etmeye başlamıştı. Konuşan herkes, belediyenin çalışmadığını, halktan uzaklaştığımızı, hâlâ belediyede örgütümüzü tatmin edecek bir kadrolaşma yapamadığımı, eski bürokratların hâlâ yerlerinde durduğunu anlatıyor, biraz koruyarak da olsa, beni açık açık suçluyorlardı. Bütün konuşanlar beni adaylığım sırasında kuvvetle desteklemiş, seçilince de en içten, en coşkulu şekilde sevinmiş olan partililerimdi. Derken bir muhtar söz aldı. Bu muhtar da bütün partililer gibi beni desteklemiş, ama hepsinden farklı olarak, otomobilinin üzerine ışıklı bir pano inşa ettirmiş, bu

panoda "Isvan, analar doğurur mu böyle insan" benzeri bir yazı yazdırarak bütün kampanya süresince şehri böyle dolaşarak beni hayli mahcup etmişti.

Bu muhtar benim "sahte bir halkçı" çıktığımı, kendilerini büyük düş kırıklığına uğrattığımı dile getirip, beni ziyarete geldiğini, ama özel kalemi aşamadığını etraflıca anlatarak, "Ben belediye başkanına gittiğim zaman, kapıyı açıp doğruca içeriye girmeliyim. Yoksa biz işimizi nasıl gördüreceğiz? Eski başkanın yanına partilimiz olmadığı için giremiyorduk. Şimdi kendi adamımızı başkan yaptık, o da bizi kapı dışarı ettirirse ne yapacağız?" dedi ve büyük alkış aldı.

Bu konuşma hepsinin en ağırıydı ve konuşan kişi, beni en abartmalı biçimde destekleyen, muhtar seçildiğinden de belli, geniş tabanı olan bir partilimizdi. Böyle bir konuşma karşısında iki yoldan birisini tercih etmem gerekiyordu. Ya alttan alacak, "Özel kalem müdürü yanlış yapmış, seni tanıyamamış, ben ona sıkı tembih ederim" vs. gibi konuşmalar yaparak ortalığı yatıştırmaya çalışacak ya da bu konuşmaya cesaretle karşı çıkarak, hatta konuşanı bir ölçüde kırmayı göze alarak, işin doğrusunu söyleyecektim.

Söz istedim ve konuşmaya başlayana kadar, itiraf etmeliyim ki, iki yöntem arasında, hangisini uygulayacağım konusunda defalarca tereddüt geçirdim. Birinci yöntemi uygularsam, bu beladan kurtulabilirdim, ama yaralı olarak kurtulurdum ve üstelik önümüzdeki yıllar için kendimi bağlar, böyle popülist bir yöntemi sürdürmeye mecbur kalırdım. Doğrusu ikinci yöntemdi, ama yapılması kolay değildi. Örgütle aramı iyice açabilirdim. Örgütün desteği ise, en önemli dayanağımdı. Neyse, talihim varmış; doğru olanı yapmaya karar verdim. Bu konuşmayı yapan muhtarı kırmayı da göze alarak, dikine gittim. Şöyle konuştum:

> "Beni siz seçtirdiniz, doğrudur, hepinize minnet borcum var, doğrudur. Ama beni 4 milyonluk şehrin belediye başkanlığına, dilediğiniz zaman makam odasının kapısını açıp girebilmek için seçtirdiyseniz, yanılmışsınız! Ben o adam değilim! O za-

man yanlış adam seçtirmişsiniz! Kimse İstanbul belediye başkanlığı gibi bir makama, odanın kapısını açıp giremez. Hepinizin Belediye Başkanlığı makamı üstünde hakkınız vardır, ama bu hakkınızı, ancak o makama hakkını vererek kullanabilirsiniz. Örgütün önde gelen her kişisi, her muhtar, her ilçe başkanı, her belediye meclisi üyesi, görevle ilgili olarak beni her zaman görebilir, isteklerini bildirebilir, bana bilgi verebilir. Buna ayrıca minnettar da kalırım. Ama bu işi, ancak randevu alarak yapabilir. Bugüne kadar şu yukarda saydığım sıfatlara sahip olan hiçbir partilim, bütün yoğun çalışmalarıma rağmen, beni görmek için üç-dört günden fazla beklemedi. Konu çok acilse, konunun önemini özel kalem müdürüne anlatmaları şartıyla, pek çok kişiyle, yarım saat dahi bekletmeden görüştüm, yine de görüşürüm. Özel kalem müdürü bu görevi yapmak için vardır. Ondan yararlanmak mecburiyetindeyiz!"

Bu sözlerim bir şok etkisi yaptı. Çekingence de olsa alkışlayanlar bile vardı. Aynı konuda devam etmeye, durumumu daha açık şekilde anlatmaya karar verdim. O günkü Beşiktaş toplantısında, o hafta açıkladığımız dolmuş tarifeleri eleştirilmiş, bazı kısa hatlara yüksek, bazı uzun hatlara daha düşük tarife verdiğimiz ileri sürülmüştü. O konuyu hatırlattım ve dinleyenlere şu soruyu sordum:

"Şimdi size soruyorum, sizin aradığınız belediye başkanı, kapıyı açıp içeri giren muhtarlarla sohbet ederek mi, yoksa kapısını kapatıp, yetkili müdürleri çağırıp, dolmuş tarifelerindeki yanlışlıkları ortaya çıkartmak için çalışarak mı daha yararlı olur? Dört milyonluk bu şehrin 'halkçı' belediye başkanı, odasında yetkili müdürlerle dolmuş tarifeleri ile uğraşırken, kapı açılsa ve içeriye bir değerli muhtar girip çalışmayı kesse ve tarifeler yanlış çıksa, o başkanın halkçılığı kalır mı?"

Desteğim çoğalmış, alkışlar artmıştı. İzlediğim tartışma taktiğinin doğru olduğuna güvenim güç kazanmıştı. Muhtarın yaptığı eleştiri ise çok temel bir sahte "halk adamı olmak, halkçı olmak" kavramıyla ilgiliydi ve önemliydi. Bu konu çok istismar

edilebilir, bu yönde popülizm yapılarak ilerde yine hırpalanabilirdim. Konunun arkasını sürdürmeye karar verdim.

O sıralarda beni sevindiren bir olay yaşamıştım. Bir gün özel kalem müdürü, bir vatandaşın teşekkür etmek için ısrarla beklediğini söylemiş ve kabul etmemi önermişti. Gelen ziyaretçi on beş-yirmi gün önce de bana geldiğini, kendisine seçilmemden bir yıl kadar önce gecekondu programından bir arsa tahsis edildiğini, sonradan belediyemizin bu tahsisi iptal ettiğini, halbuki kendisinin haklı olduğunu, ama hakkını kimseye anlatamadığını, eski başkan zamanında onun "Halk Günü"nde iki defa gelip haklılığını anlatmaya çalıştığını, ama her iki seferinde de eski başkanın arkasında dizili oturan müdürlere dönerek "yapın beyin işini" deyip başından savdığını ve haklılığını bir türlü anlatamadığını, ben seçilince randevu alıp gününü beklediğini, benim ilkin kendisini dinleyip notlar aldığımı, sonra bir müdürle telefonla konuşup kendisini ona gönderdiğimi ve haklılığının anlaşıldığını, böylece hakkına kavuştuğunu anlatıp, bir daha randevu alıp teşekkür etmeye geldiğini söylemiş, beni mutlu etmişti.

Bu sözde "Halk Günü" kavramına, zaten kuvvetle karşıydım. Bu düpedüz bir göz boyama yöntemiydi ve müthiş bir insan değeri israfıydı. Başkan bir masaya oturur, arkasına en önemli müdürler dizilir, vatandaş kuyruğa girer ve herkesin içinde, ayakta, dili döndüğü kadar derdini anlatmaya çalışır, bu sırada yönetimin o konuyla hiç ilgisi olmayan müdürleri kendi ilgilenecekleri konu gelinceye kadar bomboş beklerlerdi. Üstelik, işi yapacak olan müdür, kendisi için gerekli bilgileri ayrıntılarıyla sorup öğrenme olanağına kavuşamadığı için, iş genellikle sonuçlanmazdı.

Beşiktaş örgüt toplantısında işte bu olayı etraflıca anlattım ve "Umarım beni bundan sonra sizleri randevusuz kabul etmediğim için suçlamazsınız. Umarım bana, beni seçtiğiniz görevi yapmam için fırsat verirsiniz. Umarım, bunları duyduktan sonra muhtar arkadaşım beni bağışlar" diyerek sözümü bitirdim ve gidip o muhtarın yanına oturdum, elimi uzattım. Alkışlar arasında el sıkıştık. O gün orada o olay ka-

panmıştı. Ama benim örgüte uzak durduğum, belediye başkanı olacak kişinin halka benim olabildiğimden daha yakın olması gerektiği çok tartışıldı. "Halka yakın olmak" kavramından ne anlaşıldığına bağlı olarak, belki bu eleştirilerde haklılık payı da vardı.

Burada, seçilerek bir görevin başına getirilmiş bir siyasi kişi ile, o kişiyi göreve seçmiş olan ama kendileri görevde bulunmayan siyasi kişiler arasında mevcut olan, doğal bir çelişkiyi açıklamak istiyorum. Örnek olarak da belediye başkanlığından yararlanacağım. Belediye Başkanı, bir siyasi kişidir ve başarısı, belediyenin başarısı ile mümkündür. O belediyenin, 117 belediye meclisi üyesi de siyasi kişilerdir, onların da siyasette başarısı o belediyenin başarısı ile kaimdir; ama onların her biri, belediyenin başarısından 117'de 1 oranında pay alırlar. Belediye Başkanı ise, belediye başarısının tümünden yararlanır. Bir Belediye Meclisi üyesi için, başarılı bir belediyenin meclis üyesi olmak elbette önemlidir ama, şayet o meclis üyesi, mahallesinde, çevresinde onu destekleyenlerden birisini belediyede işe aldırırsa, o başarının tümü kendisinin olur. Bir muhtarın, Belediye Sarayı'na girer girmez, hele yanında birkaç destekçisini de getirmişse, onların gözü önünde derhal içeri girebilmesi, o muhtar için başarılı bir belediyeyi destekleyen onlarca muhtardan biri olarak alacağı prestij payından daha büyüktür. İşte bu doğal çelişkinin örneklerini çok gördüm.

İlk örnek, hesap işlerinde çalışan bir hanım memurla ilgili. Beraberce seçilip, aynı seçim başarısı ile birlikte mutlu olduğumuz bir meclis üyesi, ilk kutlama günlerinde gelip, hesap işlerinde çalışan bir hanım memuru, boş olduğunu bildiği bir kadroya terfi ettirmemi istedi ve bu hanımın kendi mahallelisi olduğunu, anasını da babasını da çok iyi tanıdığını, bu hanıma her bakımdan kefil olduğunu anlattı. İlk yoğun kutlama günlerinde, ilkin vakit bulup bu terfi işiyle ilgilenememiştim. Arkadaş geldi ve sitem etti. Nihayet Hesap İşleri Müdürü'nü çağırıp, bu hanımı o göreve getirmeyi düşündüğümü bildirip, görüşünü sordum. Biraz tereddüt geçirdikten sonra müdür,

söz konusu terfi işini yaptırırsam, bu işlemi yetkimi son sınırına kadar kullanarak yaptırabileceğimi, bu hanımın birkaç yer değiştirdiğini, kimin yanına verildiyse âmirin bu hanımı başlarından almalarını istediğini söyledi ve "Emrederseniz derhal yaparız" dedi.

Müdüre işlemi yapmaktan vazgeçtiğimi söyleyip, Meclis üyesi arkadaşı çağırdım ve kendisine şöyle dedim:

> "Bak kardeşim, bu belediye camiası, kendi içinde bir değerlendirme yapmıştır. Burada hemen herkes kimin ne olduğunu, kimin terfi etmeyi hak ettiğini, kimin ise âmir olmayı hak etmediğini iyi bilir. Biz başarılı olmak için burasını doğru yönetmek mecburiyetindeyiz. Senin bu kız, işe yaramazmış, kimin yanına verildiyse, âmiri bu kızın kendisinden alınmasını istemiş. Biz bu camiaya yönetici olarak yeni geldik. Bizi tanımıyorlar ve nasıl bir parti, nasıl insanlar olduğumuzu merakla izliyorlar. Yetkimizi, kendi aralarında bilinen ve gerçek olan değerlere ters düşen bir terfi için kullanırsak, bizim hakkımızda kötü kararlara varırlar; dürüst memurlar nezdinde saygınlığımız sevilmemiz kalmaz. Yararsız bir memuru, yıllarca yararlı hizmetler gören memurlarımızı çiğneyerek ve yetkimizi limitine kadar kullanarak, onların üstüne getirirsek, çok kişiyi gücendirir, hakkımızda olumsuz kanaatler edinmelerine yol açar, huzur bozucu bir iş yapmış oluruz. Kusura bakma, ben bu terfi işini yapamayacağım."

Arkadaş bana o kadar gücendi ki, genellikle grup oylamalarında bizim yanımızda oy kullanan birisi olduğu halde, Sular İdaresi bütçesine olumsuz oy verdi, benimle konuşmaz oldu. Bu Sular İdaresi bütçesi konusuna da, bu bölümde, ilerde değineceğim.

Aradan aylar geçti, bir gün Adalet Partisi sözcüsü Sedat Börekoğlu (eskiden CHP'liydi, ortanın solu ayrımında, karşı tarafın en güçlü kişisi olarak Ali Topuz'a karşı il başkanlığına aday olmuş, kaybedince Adalet Partisi'ne geçmişti), mecliste olağandışı söz aldı ve Belediye Yasası'ndan belediye başkanının görevlerini sıralayan maddeden bir bölüm okudu. Bu bö-

lümde başkanın görevinin belediye personelini yönetmek olduğu ifade ediliyordu. Bundan sonra Börekoğlu, benim bu görevi yapamadığımı abartılı bir üslupla söyledi ve "Gidin belediyenin filan plaka sayılı otomobilinin çamurluğundaki taşın izine bakın" dedi.

Bu bilmece gibi konuşmanın ne anlama geldiğini ilkin anlamamıştık, ama plaka numarasını yazdık ve araştırdık. Bu, Hesap İşleri'nin, eğlence yerleri rüsumlarını gece kontrol eden ekibinin kullandığı araçtı. Biraz daha inceleyince anlaşıldı ki, meclis üyesi arkadaşımın benden terfi ettirilerek âmir yapılmasını istediği hanım memurumuz bu araç içinde gece zina yaparken halk tarafından görülmüş ve arabamız taşlanmış. Börekoğlu'nun sözünü ettiği "taş izi" oymuş.

Bu bilgiyi elde ettikten sonra o arkadaşı aradım ve "....cığım, bu memur senin tavsiye ettiğin ve benim, müdürün uyarısı üzerine terfi ettirmediğim, senin bana gücenmene sebep olan hanımmış, ne dersin?" dedim. Cevabı, "Aldanmışım Sayın Başkan" oldu. Dayanamadım ve "Peki, ben de aldansaydım, şimdi ne halde olurduk? 'CHP'nin Müdürü,' 'İsvan'ın Müdürü' diyerek bizi Belediye içi kamuoyunda ne hale getirirlerdi?" dedim.

Olay yine, siyasi kişinin konumundaki doğal çelişki esasına dayanıyordu. Bu meclis üyemiz, bu hanımı terfi ettirerek çevresinde itibar kazanmayı istemiş, belediyenin başarısını sorgulamaya önem vermemişti. Belediyenin itibarı konusu, onun öncelikli konusu değildi. O konu, başkanın öncelikli göreviydi.

Unutamadığım bir başka olayı anlatayım. Bir seferinde, başka bir meclis üyemiz, çok iyi niyetle, İstanbul Belediyesi hesap işleri müdürü yapmam için, üç-dört bakkalın hesaplarını tutan, tanıdığı bir muhasebeciyi önermişti. Bu muhasebeci, arkadaşımın anlattığı gibi dürüst, çalışkan bir kişiydi muhtemelen. Ama o kişiyi, beş yardımcısı olan, devlet memuriyetinde 1. derecede bulunan, sözgelimi, hükümete belediye gelirleri konusunda yasa önerisinde bulunabilecek, İller Bankası'ndaki hesaplarımızı denetleyecek bir kadroya getirirsek, belediyenin hesap işlerinin ne hale geleceği, o arkadaşımın esas konusu

değildi. Onun esas konusu, şayet bu tayin olursa, böyle önemli bir tayini yaptıran kişi olarak kendisinin kazanacağı itibardı. Gerçekten kötü bir niyeti yoktu. Sadece kendisini belediye başkanı yerine koyamıyordu.

Parti örgütü konusuna ışık tutacak bir olayı, yukarda sözünü ettiğim, Sular İdaresi bütçesiyle ilgili olarak da yaşadık. Çok özet olarak ifade edeyim: Yıllık bütçelerimizi yapmamız gerekiyordu ve Sular İdaresi hiç yatırım yapamayacak duruma düşmüştü. Birçok mahallemize su veremiyorduk. Oralara su verebilmek için ana hatlar döşememiz, yani yatırım yapmamız gerekiyordu. Yatırım yapabilecek duruma gelebilmek için de, su fiyatına zam yapmamız şarttı.

Su tarifesi için kullanılan birim, metreküptür; yani bir ton. Ben bu birimi, Mecliste anlatma kolaylığı olsun diye "teneke"ye çevirdim. Çünkü su şebekesi olmayan mahallelerde, gecekondularda, sakalar suyu tenekesi 125 kuruşa satıyorlardı. Biz ise, şehrin gelişmiş mahallelerinde suyu altıncı kata basmak şartıyla, tenekesi 3,5 (üç buçuk) kuruşa veriyorduk. Bu fiyatı 5 kuruşa çıkartmayı koyduk Sular İdaresi bütçesine. Bir ölçüde Ankara'dan gelen telkinlerle, bir ölçüde de zam yapmanın halka yük yüklemek anlamına geleceği yolundaki basmakalıp bilgilenmeler yüzünden, Meclis grubumuz Sular İdaresi bütçesini çoğunlukla reddetti.

Meclis çalışma yöntemlerini bilenlerden özür dileyerek burada bir açıklama yapmayı gerekli görüyorum. Bütçe gibi önemli sorunlar, önce parti grubunda, yani partili Belediye Meclisi üyeleri arasında tartışılır ve oylanır. Bu oylamanın sonucu, yapılacak resmî Belediye Meclisi toplantısında bütün partili meclis üyeleri için bağlayıcı olur, bütün üyelerimiz grup kararına uygun oy vermek mecburiyetinde olurlar. Biz Belediye Meclisi'nde büyük çoğunluğa sahiptik. Bu yüzden bizim belediye meclis grubumuzda verilen karar, uygulamada, resmî Belediye Meclisi kararı gücündeydi. Özetle, durum şuydu: Su tarifesine önerdiğim zam yüzünden Sular İdaresi bütçesi, Meclisimizden geçemiyordu.

Zam yapmak gibi ilk bakışta sevimsiz bir işi yapmamak, ar-

kadaşlarımızın çoğuna cazip gelmişti. "CHP iktidara geldi, zamlar başladı" dedirtmezlermiş! O arkadaşlarımıza göre, ucuzluk pahalılıktan daha iyiydi. İlerisini düşünmüyorlardı! Grup toplantısında Nişantaşı'ndaki apartmanın altıncı katına bir teneke suyu üç buçuk kuruşa verdiğimizi, gecekondu bölgelerinde ise halkın bir teneke suyu sakalardan 125 kuruşa aldığını anlatmak bile yeterince etkili olmadı. Bu çıkmaz gibi görünen durumdan, yine Beşiktaş örgüt toplantısından yararlanarak çıkmayı planladım ve çıktım. Bakın nasıl!

Hemen, ilk Beşiktaş örgüt toplantısına gittim. Tekrar edeyim, Beşiktaş örgüt toplantısına her ilçeden partililerimiz katılırdı ve katılanların çoğu, politikayla daha derinden ilgilenen, ilimizde politikayı oluşturan kişiler olurdu. Sular İdaresi bütçesi konusunu olabileceği kadar etraflı anlattım, rakamlar verdim, döşeyebileceğimiz yeni şebekeleri anlattım ve bazı Meclis üyelerimizin bu bütçeye oy vermediğini, bunun sonucu olarak da, yatırımlardan, yani yeni mahallelere su şebekesi döşemekten vazgeçmeye mecbur kalacağımızı anlattım.

"Şimdi sizlerden yardım istiyorum. İlçelerinizde bu konuyu tartışın, Belediye Meclisi üyelerinize yol gösterin. Bize yakışan, gecekondularda suyun tenekesi 125 kuruşa satılırken, gelişmiş bölgelere suyun tenekesini 3,5 kuruştan vermeye devam etmek midir, yoksa suyun tarifesini, tenekesi 5 kuruşa çıkartıp, suyu olmayan birçok mahallemizi suya kavuşturmak mı? Bana yardımcı olun, Meclis üyelerinize baskı yapın. Hangi Meclis üyesinin bu konuda nasıl oy kullandığını, ilerki toplantılarda size açıklayacağım" dedim.

Ertesi gün yapılan ikinci grup toplantısında, Beşiktaş'ta yaptığım konuşmayı bilmeyenler kaldıysa diye tekrarladım ve yapılacak oylamada kimin nasıl oy kullandığını Beşiktaş örgütünde açıklayacağımı söyledim. Oylama yapıldı ve bütçe büyük farkla kabul edildi!

Bu olay, parti örgütü içinde halka en yakın olan bir kesimin, kendisine ulaşılabildiği taktirde, en isabetli ve en halkçı kararları desteklemekte ne derece güvenilir bir güç olduğunu gösteren önemli bir ders niteliğindeydi. Karşılaştığım başka müş-

küller karşısında bu güçten geçmişte de yararlanmıştım, gelecekte de yararlanacaktım.

Örgütün başı olarak Aytekin Kotil ile karşı karşıya geldiğimiz bir başka konu, kaçak bir cami inşaatının yıkılmasıyla ilgiliydi. Bu cami, Bakırköy'ün orta yerinde, imarlı, düzenli şehir içinde, çarşının ortasında, imar planına göre "İlkeğitim Okulu" olması gereken, kamu malı bir arsa üzerinde kaçak olarak başlamıştı. Temel ve bodrum katı bitmiş, inşaat devam ediyordu. Şube müdürü, elindeki güçlerle bu kaçak insaatı yıkamamış, yıkıma giden ekipler, inşaatın üzerine hamile kadınların oturtulduğunu görmüş, bir sakatlık çıkabileceğinden korkup polis takviyesi için Vilayet'in yardımını istemek üzere başkanlığa başvurmuştu. Aytekin, beni şaşırtacak şekilde, halka karşı gelmemek, yıkımdan vazgeçmek taraflısı olduğunu ifade etti. Aramızda tartıştıkça görüş ayrılığımız daha açıklık kazanıyor, tartışmamızın dostluğumuzu etkileyecek noktaya yaklaşmakta oluşundan korkuyordum. Aklıma Genel Başkan'ın görüşünü almak geldi. Kotil teklifimi hevesle karşıladı. Artık tek korkum, Ecevit'i telefonda bulamamaktan ibaretti. Neyse, talihim yaver gitti, Ecevit'i hemen bağladılar. Soruyu, kendi görüşümü hiç belirtmeden sordum. Sonuç, beklediğim gibi, "Derhal yıkın!" oldu.

Burada, bu yıkım işinin, Belediye Başkanlığı'nın emirlerine ve takibine rağmen, Vilayetin yetecek kadar polis vermemesinden dolayı, birkaç teşebbüsten sonra uygulanamaz hale geldiğini itiraf etmek zorundayım. Çünkü, inşaatı birkaç ay içinde bitirdiler. Bana ifade edildiğine göre, kaymakamlık iki-üç polis gönderiyor, giden ekip önceden haberli oldukları anlaşılan 20-30 kadının inşaatın yıkılacak yerlerine oturup, yıkımı engellemesiyle karşılaşıyormuş. Bu arada bazı Meclis üyelerimizin şube müdürüne işi yavaştan alması yolunda telkinlerde bulundukları yolunda duyumlar da aldım ama kesin bilgim yok.

Divan Oteli bahçesi, Sheraton Oteli'nin iskân ruhsatı, Taşlık Gazinosu, spor kulüpleri ve daha başka olaylar, beni en yakın desteğim olan arkadaşlarımdan yavaş yavaş uzaklaştırmaktay-

dı. Başkan yardımcısı olduğu için her olaydan doğal olarak haberdar olan Mahmut Erdem Bey, bu konularda sık sık karşı görüşte olduğunu ifade eder, ama işi büyütmezdi. Nihayet böyle bir tartışmamız sırasında, Mahmut Bey, "Peki, arkadaşların karşı görüşte olursa ne yaparsın?" diye sordu.

Bu sözle, yalnız kendisinin değil, beni destekleyen büyük kadronun da uyguladığım politikadan şikayetçi olduğunu kastettiği aşikârdı. "Tartışırız. Onlar beni, ben onları ikna etmeye çalışırız anlaşamazsak, tabii benim dediğim olur" dedim.

Bu tartışma oldukça ciddi, hatta ağır geçmişti. Aytekin'in de benden şikâyetçi olduğunu anlıyordum. Büyük bir toplantı yapıp bu konuyu enine boyuna tartışmaya karar verdik. İş ciddiydi. Ankara'dan Ali Topuz'u, Tarhan Erdem'i de çağırdık. Kotil, Mahmut Bey, Yalçın Gürsel, Erol Ünal, belki birkaç başka arkadaşın da katılımıyla, Florya'daki başkanlık konutumda bu anlayış farkımızı tartıştık. Belki daha doğru deyim, "kavga ettik" olabilir. Konutun giriş katı, salon ve yemek odasıydı. Orada toplandık. Üst katta ailem vardı. Seslerimiz o kadar yüksek çıkmış ki, ertesi gün oğlum Orhan, "Baba, Erol Bey öyle bağıra bağıra seni mi azarlıyordu?" diye sormuştu. Erol arkadaşım, hırslanınca çok tiz bir sesle konuşur.

Benden şikayetleri, özetle, önemli kararları kendi başıma aldığım, örgütü yeterince el üstünde tutmadığım ve partimizi yıkıcı gösteren kararlar aldığım noktasında yoğunlaşıyordu. Bir de belediyedeki kadro meselesi vardı. Örgütten değişik kişiler, zaman zaman bir bürokrattan şikayet eder, o bürokratın hemen görevden atılmasını beklerdi. Bu isteklerin bir kısmı, bürokratın içinde bulunduğu koşulları doğru değerlendirememekten kaynaklanırdı; yani şikayet bazen haksız olurdu. Bir kısmında ise, benim elim kolum bağlı olurdu. Partili arkadaşım haklı da olsa, ben bir şey yapamaz durumda olurdum. Çünkü yasalar bana yetki vermezdi.

Görevde bulunduğum dört yıl boyunca, yasalarımızdaki bu haksız vesayet yetkisine karşı çıktım. Ama o dakikada yapılacak bir şey yoktu. Ben yıllarca değiştirmek istediğim müdürlerle, hem de onların bilgisi içinde, beraber çalışmak mecbu-

riyetinde kalmıştım. Örgütümüzdeki bazı arkadaşlarımızın yönetimden en sık istediği şey, kadro değişiklikleriydi. Tabii bir görevlinin yerini değiştirmenin ne kadar ciddi bir sorun olduğunu bilen partililerimiz bu konuda problem çıkartmazlardı ama, yine de, kadrolarda büyük değişiklikler yapmak, bir kısım arkadaşımıza iktidarda olmanın en zevkli göstergesi gibi gelirdi.

Yıkıcı gözüktüğüm yolundaki eleştirileri ise, kabul etmiyordum. Bugüne kadar uyguladığımız politikanın bizim için doğru olduğu inancındaydım. Divan Oteli'nin, Ünver Oteli'nin kapattıkları parkı halka açmak, 18 katlı Sheraton Oteli'nin belediye denetimi yapılmadan hizmete girmesini engellemek, Fenerbahçe, Galatasaray ve Yelken Kulüpleri'nin gaspettikleri sahilleri geri almak gibi olayları yıkıcılık olarak yorumlamak, kent rantı üstünde sürmekte olan bozuk düzeni sürdürmeye devam ettirmek demekti. Farklı değerlendirdiğimiz böyle konuları, önümüze çıkacak her olayda, kendileriyle yeniden tartışmaya razıydım. Kendileri, en yakın arkadaşlarım olarak beni güçlü bir şekilde etkileme olanaklarına sahiptiler. Ama, bütün tartışmalardan sonra, onların görüşlerine gelemezsem, inandığım politikayı uygulardım. Belediye başkanlığı, kolektif bir yetki kullanımı yöntemiyle yürütülemezdi.

Bu toplantıdan, nihayet, anlaşamayacağımız konusunda anlaşmış olarak ayrıldık. Artık parti içinde iki karşı taraf haline gelmiştik ve bunun örtbas edilecek tarafı kalmamıştı. Göreve başladığımız zaman beni kardeşçe destekleyen kendi kadromun bana verdiği bu destek, iktidar uygulamaları sürecinde azalmış, başlangıçta bana göreceli olarak mesafeli duran diğer kadronun desteği ise artmıştı. Bu farklılaşma, 1977 önseçimine kadar çoğalarak sürdü ve orada noktalandı.

EKMEK SAVAŞI

Günümüzde hâlâ yürürlükte olan 1930 tarihli Belediye Yasası, halkın temel besin kaynağı olan ekmeğin üretilmesinden satılmasına kadar geçen her evresinin denetlenmesi görevini belediyeye vermişti. Zaman içinde hükümet, İstanbul ve başka ba-

zı kentlere, piyasa fiyatının altında ucuz buğday verilmesini kararlaştırdı. Bundan sonra tahsisli buğdayın anlaşmalı değirmenlerde öğütülmesi, unun randımanı ve fırınlara kontenjanlarına göre dağıtılması ile ekmeğin kalitesi ve fiyatının denetlenmesi, daha da önemli bir belediye görevi haline gelmişti.

Görev böylece daha büyük önem kazanınca hükümet, Vilayet'i, ekmeği denetleme görevinde Belediye ile bir çeşit ortak durumuna sokan bir kararname yayınlamıştı. Çünkü, bizim geleneksel devlet yönetimi anlayışımıza göre, bir konu önem kazanırsa, o konu yerel yönetime bırakılamazdı. Bu karanameyle, bir "İl Koordinasyon Komisyonu" ihdas edilmiş, ekmek hakkındaki yetki bu komisyona verilmişti. Başkanlığı Vilayet'te olan bu komisyon, fırıncılar ve değirmencilerin temsilcileri ile belediyeden bir temsilciden oluşuyordu.

Ne var ki, yasa değiştirilmediğine göre, görev ve sorumluluk hâlâ belediyede duruyordu. Kararname ise, görevi komisyona vermişti. Halbuki yasaya aykırı kararname olamazdı. Üstelik, başkanı Vali olan bu komisyona, kamuya karşı hiçbir sorumluluğu bulunmayan, hatta bu süreçte çıkarları olan değirmenciler ve fırıncılar üye yapılmıştı. Ama yine de bu komisyonun en önemli sakıncası, yasaya aykırı bir "kararname" ile kurulmuş, böylece iki başlılık yaratmış olmasıydı.

Göreve başladığım zaman, durum buydu. Belediye, karşılaştığı ve maalesef alışık olduğu bu ağır aşağılanmayı kabullenmiş, ekmek kalite ve fiyatlarını bu koşullar altında bile denetlemeye çalışıyordu. "Çalışıyordu" diyorum, çünkü elinden fazla bir şey gelmiyordu. Hatta, bir olayda belediye, Koordinasyon Kurulu kararına göre eksik ağırlıklı ekmek satan bir fırına, Belediye Yasası'na göre ceza vermiş, fırın mahkemeye başvurarak vilayetçe alınmış olan kararın yetki dışı olduğu gerekçesiyle, cezayı yargı kararıyla iptal ettirmişti. Bunun üzerine belediye, bu küçük düşürülmüşlüğü sineye çekerek, Komisyon kararlarını bir kez de kendisi aynen Belediye Encümeni'nden geçirerek belediye kararı haline getiriyor, yani yasal duruma sokup denetleme yapabilir duruma gelmeye çalışıyordu. Yani düzen, belediyenin yasayla verilmiş görevini yapmasını engelliyor, be-

lediye, yetkisiz bir kurumun verdiği kararı sanki kendisi vermiş gibi yaparak, hizmeti sürdürebilmeye çalışıyordu.

İstanbul'da ekmek konusunda çok şaşırtıcı ve önemli olan bir başka gerçek geçerliydi: Belediye sınırları içinde sayıları dört yüzden çok olan fırın, aralarında anlaşarak şehrin mahallelerini parsellemiş, böylece piyasa ekonomisinin temeli olan rekabeti yok etmişlerdi. Aralarında öyle bir otorite kurmuşlardı ki, bir mahalle ya bir fırının ya da ötekinin malı gibiydi. Birbirlerinin alanlarına mal satamazlardı. Buğdayı devlet ucuza veriyor, yasaya göre sorumlu olan belediye bu ucuzluğun halka intikali için çalışıyor, ama Bakanlar Kurulu kararıyla ortaya çıkartılan "Komisyon", yetki karışıklığına sebep olduğu için ekmek etkili biçimde denetlenemiyordu.

Belediyenin ekmek kalite ve fiyatını denetlemesini önleyen yalnız yetki kargaşası ve belediye cezalarının gülünçlüğü değildi. Belediyenin ekmek numunesi alabilmesi için yönetmeliğe göre bir doktor görevlendirmesi ve ayrıca numunenin alınabilmesi için üretimden sonra altı saat geçmesi, yani iyice soğumasının beklenmesi gerekiyordu. Ama herkes bilirdi ki, fırınlarımızda ekmek bekletilmez, sıcağı sıcağına tüketilir. İşte bütün bu gerçekler belediyeyi, ekmek kalite ve fiyatını denetleyebilmek için ceza vermek yönteminden ziyade, sağlıklı ve ucuz ekmek üreterek denetimi rekabet yoluyla yapmaya yöneltmişti. Bu konuyu ilerki bölümde, "Halk Ekmek Fabrikası" başlığı altında ayrıntısıyla anlatacağım.

Fırıncılar, işçi sendikası ile 14 Haziran 1977 günü bir toplu sözleşme imzalayarak %100 ücret artışını kabul ettiklerini açıkladılar ve buna istinaden ekmeğe %34 zam isteğiyle belediyeye başvurdular. Bu toplu sözleşmede, alışılagelmiş ücret ve çalışma koşulları yanı sıra, hem alışılmamış hem de çok sakıncalı bir madde yer alıyordu. Bu maddeye göre fırıncılar işlenen her 28 çuval un için 18 işçi çalıştırmak şartını kabul ediyorlardı. Ekmek maliyetini yükselttiği iddia edilen asıl bu maddeydi. Bir de toplu sözleşmede, metne girmese de, yasa gereği olarak nasıl olsa uygulanacak olan hafta tatili maddesi yer alıyordu.

28 çuval una karşı 18 işçi maddesi gerçekteki uygulamalara uymadığı gibi, toplu sözleşmede böyle bir madde olmamalıydı. Çünkü bu madde, gelişmeyi engelleyici bir maddeydi. Bu madde, girişimcinin iş randımanını artırıcı uygulamalar yapmasını, örneğin otomatik taşıyıcılar kullanmasını, hatta işçilerle iyi ilişkiler kurarak daha verimli çalışmalarını sağlamasını bile engelleyici bir maddeydi. Bu maddeyi ekmek maliyetinin hesaplanmasında dikkate almamaya karar verdik.

Kısa bir süre sonra Toprak Mahsulleri Ofisi'nin yeni yılda uygulayacağı buğday fiyatı açıklanacak, ekmek fiyatları o yüzden zaten artacaktı. Şimdi, yeni buğday fiyatı açıklanmadan önce, böyle aldatıcı bir madde yüzünden %34 zammı kabul etmek, düpedüz fırıncıların ve onlarla işbirliği içinde olan sendikanın oyununa gelerek halkın çıkarına ters bir karara ortak olmak demekti. Bu sendika fırın işçilerinin değil, fırıncıların çıkarı için çalışıyordu; bir sarı sendikaydı. Fırıncılar ise, yukarıda da açıkladığım gibi, halka karşı örgütlenerek aralarında rekabeti yok etmişlerdi.

Bizim görevimiz ise, devletin verdiği buğdayın ucuzluğu oranında halka ucuz ekmek sağlamaktı. Fırıncılara maliyet unsurlarını yeniden hesap etmeye hazır olduğumuzu bildirdik. Belediye İktisat Müdürlüğü, ekmek maliyeti hesaplarını yapmanın uzmanıydı. %34 zammı reddederek, 28 çuvala karşı 18 işçi maddesi dışında yeni toplu sözleşmeyi ve yakıt fiyatlarındaki artışları hesaba katmayı kabul ettiğimizi açıkladık, fırıncıları müzakereye çağırdık.

Bir taraftan da çalıştırılan gerçek işçi sayısını tespit için, gizli tuttuğumuz ciddi bir baskın operasyonu hazırladık. 47 iktisat müfettişi ve 35 zabıta memuru ile 19 mobilize ekip oluşturduk. 1 Temmuz'da bu ekipler, önceden seçilmiş 108 fırını denetlediler. Fırınlar küçük, orta boy ve büyük olarak ve şehrin farklı yörelerinden İktisat Müdürlüğü tarafından planlanarak seçilmişti. Ekiplere görevleri, kapalı zarflar içinde, bir görev bitince ikincisi bildirilerek verilmişti.

Ekipler sıradan sağlık ve temizlik denetimleri yaptılar ama, onun yanında asıl, çalışmakta olan işçi sayısını tespit ettiler;

tutanaklarla bu sayıyı fırınların yetkililerine imzalattılar. Görevin asıl önemli kısmı gece yapıldı. Aynı 19 motorize ekip, gece saat 02'de göreve başlayarak sabaha kadar aynı 108 fırını bir daha denetledi. Yalnız, bu sefer ekipler, gündüz denetledikleri fırınlara değil farklı fırınlara gönderildi. Gece denetlemesine Başkan Yardımcısı Ayfer Atay, 14 şube müdürü ve ben de katıldım. Böylece, bu temsilî 108 fırının, aynı gün sabah ve gece vardiyaları denetlenerek, bir günde kaç işçi çalıştırdıkları tespit edilmiş oldu. Her fırının günde kaç çuval un işlediği bizim kayıtlarımızda zaten mevcut olduğu için, 28 çuval una, gerçekten kaç işçi çalıştırıldığı ortaya çıktı.

Tahmin ettiğimiz gibi, bu sayı fırından fırına 7 ile 20 arasında değişiyordu. Düşük randımanla çalışanlar kubbeli fırınlardı ve bunların zaman içinde kapatılmasına zaten karar verilmişti. Çoğunluk, 28 çuval için 14 işçi çalıştırıyordu. Hesaplarımızda bu sayıyı kullanmaya karar verdik ve açıkladık. Çalışmalarımız bu şekilde ilerlerken, fırıncılar sendikanın yardımıyla başka bir mücadele yöntemine başvurdular.

7 Temmuz 1977'de sendika, işçi haklarından, ücretli izin kavramından, uygar insanın dinlenme ihtiyacından söz ederek, hafta sonu tatil yapacaklarını, ekmek çıkartmayacaklarını açıkladılar. Çok açıkça belliydi ki, bu sarı sendika yapay bir ekmek kıtlığı yaratarak bize müzakerelerde ödün verdirtmeyi amaçlıyordu. Bizim yapacağımız ise bir yandan müzakereleri sürdürmek, öte yandan halka durumu anlatmaktı. Halk olayın ayrıntılarını ne kadar iyi bilirse bize o kadar destek olur, kendi yararını kendi elleriyle sağlardı.

Aynı gün, bir basın toplantısı yaparak olayı basına açıkladım ve desteklerini istedim. Konu ekmek olunca ilgi büyük oldu, demecim bütün gazetelerde çıktı. Fakat hafta sonu ekmek bulunamayacağı korkusu yüzünden, cuma günlerinden ekmek stoku yapma eğilimi kolay önlenemiyor, halk fırınların önünde uzun kuyruklar oluşturmaya mecbur bırakılıyordu.

"Yüzde 34 Ekmek Zammına Evet mi, Hayır mı?" başlığı altında bir yazı yazdım ve bu yazım 10 Temmuz günü *Milliyet*'te yayımlandı. Burada olayı içyüzüyle anlattım ve bütün fırın iş-

çilerinin aynı günde hafta sonu tatili yapmasının bir tertip olduğunu ifade ettim. Yazımın o bölümü şöyle:

"Tam fırıncılar tarafından bu inanılmaz %34'lük zam istenmişken, sendika pazar tatili ilan ederek fırınları çalıştırmadı ve İstanbul'u, pazar günü ekmeksiz bıraktı. Hafta tatili her işçinin hakkıdır. Ama bu tatilin birçok işkolunda olduğu gibi, ille de pazar günü yapılması gerekmez. Hafta içinde bir gün tatil yapılıp, pazar günü fırın çalıştırılmalıdır. Yoksa pazar tatili herkes için bir hak olsaydı, pazar tatili yapan fırın işçisi o gün binecek otobüs, tren, dolmuş, vapur, yemek yiyecek lokanta, evi yansa söndürecek itfaiye bulamazdı.(...)

Ekmek fiyatını saptamada belediyenin muhatabı fırıncılardır. Onların işçilerine ödedikleri gerçek ücreti ekmek maliyetinde aynen kabul etmek, ama ödenmediği halde istenen bir fark varsa onu reddetmek, belediyenin görevidir. Bu arada geçen pazar günü olduğu gibi yapay ekmek kıtlıkları, hatta onun daha ağırları çıkartılmak istenebilir. Bunlar karşısında nasıl davranacağımızı, nasıl bir halk olduğumuz belirler. İhtiyacımızdan fazlasını alarak ekmek yokluğundan yarar umanlara mı yardımcı olacağız, yoksa israftan ve istifçilikten sorumluca kaçınarak, hakça bir fiyatın saptanmasına katkıda mı bulunacağız?

İstanbul Belediyesi %34 ekmek zammını haksız bulmaktadır. Bu zammı, kanıtlanmış sayıları, ücretleri, fiyatları ve maliyetleri açıklayarak reddedeceğiz. Unutulmasın ki, belediyenin gücü halkın gücü ile sınırlıdır. Halkımıza sormak istiyorum:

Bu zammı kabul mü edelim, yoksa el birliği ile güç birliği ile ona karşı mı koyalım?"

Ertesi gün belediye basımevinde bu broşürlerden iki yüz bin adet bastırarak bunları ekmek kuyruğunda beklemekte olan vatandaşlara, bütün İstanbul ölçeğinde dağıttırdım. Bu broşürde de, yukarıda açıklanan gerçekler ifade ediliyor, bütün fırın işçilerinin aynı günde hafta sonu tatili yapmak istemesinin içyüzü anlatılıyor, halk belediyeyi desteklemeye davet ediliyordu.

Bu arada Toprak Mahsulleri Ofisi'nin buğday fiyatlarında

uygulayacağı artış belli oldu. Fırıncılar belediyeye istedikleri fiyatı kabul ettiremeyeceklerini ve hazırladıkları tertiplerin işe yaramayacağını anladılar; bizimle müzakere sürerken, vilayete başvurarak koordinasyon komitesinin toplanmasını, fiyatın orada tespit edilmesini istediler. Vilayet de buna razı oldu. Toplantıda belediye temsilcisinin karşı oyuna rağmen, 640 gramlık ekmeğin 400 kuruşa satılmasına karar verildi. Bu karar vilayet tarafından Tarım Bakanlığı'na gönderilerek onaylattırıldı ve onay gelince, belediyeye haber bile verilmeden, fırıncılara bildirildi. Fırıncılar da üretime ve yeni fiyattan satışa başladılar.

Biz, belediye olarak, 640 gramlık ekmeğe kesin olarak karşıydık. Çünkü ufak ekmek daha pişkin olurdu. 640 gramlık ekmeğin bayatlayıp israfa yol açması bir yana, 640 gramlık ekmekte 10, 20, 30 gramlık eksiklikler kolay anlaşılamazdı. Biz geçmişte de, ekmeğe zam yapılması gerekince genellikle ağırlığının azaltılması yolunu tercih etmiş ve bu yerinde isteğimizi her seferinde fırıncılara, biraz zor da olsa, kabul ettirmiştik.

Yasa, ekmek konusunda görevi ve yetkiyi belediyeye vermişti. Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuş olan Koordinasyon Kurulu, yasayı ortadan kaldıramazdı. Biz görevimizi yaptık ve 470 gramlık ekmeğin 300 kuruşa satılacağını açıkladık.

Böylece İstanbul'da, biri Belediye'nin, diğeri Vilayet'in olmak üzere, 300 ve 400 kuruşluk iki farklı ekmek fiyatı oluştu. Biz ilk gün bütün fırınlara yasal fiyatı tebliğ ettik ve o gün ceza vermeyeceğimizi, fakat ertesi gün 400 kuruşa ekmek satmaya kalkarlarsa fırınları kapatacağımızı bildirdik. Bazı fırınlar kararımıza karşı gelmeye devam ettiler ve Koordinasyon Kurulu'nun kararının Tarım Bakanlığı'nın onayından geçtiğini hatırlatarak, belediye kararının da bakanlık onayından geçmesi gerektiğini ileri sürdüler. Bu görüşün hiçbir hukuki dayanağı yoktu. Koordinasyon Kurulu kararının tekemmül etmesi için Tarım Bakanlığı'nın onayı gerekiyor, belediye kararının ise hiçbir yerden onayı gerekmiyordu.

Ertesi gün de kapatma yoluna gitmeyip, fırınları bir kez daha uyardık. Çünkü, fırıncıların da kafası karışmıştı. Bizimle ve

Vilayet'le temasları yapanlar, birkaç yöneticiydi. Tek tek fırınlar ayrıntıları bilmeyebilirlerdi; üstelik ellerinde koskoca Bakanlıkça onanmış Vilayet kararı vardı. Fakat nihayet 31 Ekim günü 112 fırını kapatmak mecburiyetinde kaldık. Ondan sonra da her gün ekmeği 400 kuruştan satan fırınları kapatmaya devam ettik. Bunun üzerine Vali telefonla beni aradı ve "Adamını gönder, yeni Koordinasyon kararı alalım" dedi.

Yeniden toplanan Koordinasyon Komitesi, belediyenin 470 gramlık ekmeğin 300 kuruşa satılması kararını benimsedi ve ekmek savaşı böylece, belediyenin zaferiyle sonuçlandı. Haziran başından kasım başına kadar beş ay süren bu savaş, belediyeye yasayla verilmiş görevin, yasaları çiğnemek pahasına belediyeden alınması yüzünden çıkmış, İstanbul'da günlerce ekmek fiyatı anarşisi yaşatılmıştı. Bütün bu olayın temelinde devletimize egemen olan aynı sakıncalı demokrasi anlayışı yatıyordu. Bu anlayışa göre, bir konu önem kazanırsa, o konu yerel yönetime bırakılmamalı, bir yolu bulunup o konu merkezî yönetimin denetimine alınmalıydı...

Bu arada, belediye yetkileri konusunda, inanılması güç ve gerçekten beklenmeyen bir olay yaşandı. 7 Temmuz 1977 günü Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin, Milliyetçi Hareket Partili ticaret bakanı Agâh Oktay Güner, bir genelge hazırlatarak valiliklere ve belediyelere tebliğ ettirdi. Bu hayret verici genelgeye göre, yenen içilen ve kullanılan ne varsa, akla alınan ve satılan ne gelirse, bunların maliyet ve satış fiyatları belediyeler tarafından tespit edilip denetlenecekti! Hangi belediye tarafından? Bu açıklanmıyordu. Demek ki, bu görev her belediye tarafından ayrı ayrı yapılacaktı. Yani İstanbul'dan örnek verirsek: Biz de yapacaktık, Güngören Belediyesi de, Kartal Belediyesi de yapacaktı; yeni kurulan ve 6 personeli olan Soğanlık Belediyesi de yapacaktı bu görevi. Ve tabii fiyatlar her belediyede farklı olacaktı.

Şimdi bu maliyet ve satış fiyatı tespitinin, belediyeler tarafından, hangi mallar için yapılacağını açıklayayım. Bu uzun ve etkileyici bir liste. Bunların hepsini üşenmeden yazıyorum. Lütfen siz de sabırla okuyup, ülkemizde nelerin olabileceği konusunda sağlam bilgi edininiz.

Zarurî İhtiyaç Maddeleri olarak listelenen bu maddeler şunlardır:

Un, ekmek, pide, simit, bisküvi, makarna, bulgur, irmik, pirinç, et ve sakatat, balık, yumurta, süt, yoğurt, peynir, tereyağı, sadeyağ, margarin, nebati likit yağlar, şeker, tahin, pekmez, zeytin, kahve, çay, tuz, bakliyat, yaş meyve ve sebzeler, memba suyu, maden suyu ve sodası, odun, çıra, mangal kömürü, maden linyit ve kok kömürü, sıvılaştırılmış petrol gazları, ispirto, fuel-oil, motorin, sabun, deterjan, çamaşır suyu, temizleme tozu, elbise, palto, pardösü, manto, gömlek, iç çamaşırı, patiska, kaput bezi, basma, pazen, divitin, ayakkabı, çizme, çubuk demir, çimento, her nevi yassı demir, sac ve bunların yarı mamul ve mamulleri, yer ve duvar karoları, lavabo ve küvet ve benzeri her nevi sactan, seramikten ve diğer maddelerden mamul malzeme, inşaatta kullanılan her nevi kereste ve kerestelik tomruk, her nevi doğrama ve doğramalık kereste, her nevi kapı ve pencere, kamyon, kamyonet, otobüs, minibüs, binek otomobili, traktör, motorlu taşıt aracı traktör ve römork lastikleri, her nevi mibzer, diskaro, pulluk ve benzeri malzeme, bilumum yedek parça, her nevi mobilya, her nevi sunta ve kontrplak.

Liste bu kadarcık. Bir de unutulmamalı ki, biz belediye olarak yasanın bize verdiği, ekmeğin fiyatını denetlemek konusunda, Vilayet ve Tarım Bakanlığı ile yetki tartışmasını sürdürürken, aynı hükümetin Ticaret Bakanı bize, Amerika'da, Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de vs. üretilen her model otomobil, kamyon ve otobüs dahil olmak üzere, akla gelen her şeyin fiyatını tespit etme görevini yüklüyordu. Bu genelgeyi hayretler içerisinde okuduk, okuduğumuza inanamadık.

İnanamayan yalnız biz değildik. Bu genelgeyi basına açıklayıp anlattığım ilk toplantının sonunda, bir gazete muhabiri:

"Sayın Başkan, kaç zamandır bir araba almak istiyor, alamıyorum, şu binek otomobillerinin fiyatlarını bir ucuzlat da, helâlinden bir Murat araba alayım!" diye, genelgeyle alay etti.

Karşılaştığımız ciddiyetsizliğin derecesi vahimdi. Mutlaka bir şeyler yapmalı bu inanılmaz sorumsuzluğa karşı bir tepki

göstermeliydik. Çevre belediye başkanlarıyla bizim belediyede toplandık, kısa bir görüşmeden sonra bu görevi yapmayacağımızı açıklamaktan başka çare olmadığına karar verdik. Basın açıklamasını ben yaptım. Bu genelgenin, belediyelerin büyük çoğunluğunun CHP'nin elinde olmasından yararlanılarak, hayat pahalılığını CHP'li belediyelerin yarattığını ileri sürmek için bize karşı hazırlanmış bir tuzak olduğunu açıkladım ve bu görevi yapmayacağımızı bildirdim.

Evet, bu davranışımız, biz istesek de istemesek de, geçmişte benzeri görülmemiş bir saygısızlık içeriyordu; hatta, bir isyan sayılabilirdi. Ne yazık ki, böyle bir tepkiyi göstermek mecburiyetinde bırakılmıştık.

Bu davranışımız sonunda hükümetten bir tepki beklemiyorduk. Gerçekten de hiçbir tepki gelmedi. Ticaret Bakanlığı da, bize bu genelgeyle ilgili hiçbir soru sormadı. Genelge, sadece yazılmış, tebliğ edilmiş, okunmuş ve reddedilmiş oldu. Anlaşılan bu acayip genelgeyi hükümetten de kimse ciddiye almamıştı.

HALKEKMEK FABRİKASININ ÖYKÜSÜ

Buğday sübvansiyonlu olduğu için, tahsisli ucuz buğdayın ekmek dışı üretim alanlarına kaçırılması oldukça büyük bir sorun yaratıyordu. Fakat en büyük sorun, sayıları 400'den fazla olmasına rağmen İstanbul'daki fırınların kendi aralarında etkili bir anlaşma yapmış olmalarından kaynaklanıyordu. Ticaret yasasına da, piyasa ekonomisi mantığına da aykırı olarak gerçekleştirilmiş bu örgütlenme sonucunda, fırınlar kenti parsellemişler ve birbirlerinin alanına ekmek satmamak yoluyla, aralarında olması beklenen rekabeti ortadan kaldırmışlardı. Yıllardan beri süregelen bu durum karşısında, belediye elindeki etkisiz ceza verme yöntemiyle yararlı olmaya çalışmış, fakat istenen sonucu alamamamıştı. Halk da belediyeyi bu başarısızlığından dolayı kınıyordu.

Burada bir kez daha vurgulamak gerekir ki, Türkiye'de belediyelerin kendilerine verilmiş olan görevleri yerine getirmek için yararlanabilecekleri yetkiler son derece sınırlıydı ve bu sı-

nırları genişletme yetkileri hiç yoktu. Otuz yıl evvel saptanmış yetkiler ve yöntemler büyük-küçük demeden bütün belediyeler için bütün ülkede aynen uygulanmaktaydı.

Ayrıca düzen, zaman içerisinde belediyenin etkili bir denetim yapmasını güçleştiren birçok sınırlayıcı koşul getirmişti. Örneğin, para cezaları çok düşük olduğu için etkisizdi. Bir yandan da belediye, değil ekmek numunesi almak için, ölüm raporlarını vermek için bile, doktor sıkıntısı çekmekteydi. Hastalarına bakmak için doktor yetiştiremeyen ülkemizde yasa, doktorları ekmek numunesi almakla görevlendirip, inanılmaz bir doktor israfına ve belediyenin elinin kolunun bağlanmasına yol açmaktaydı.

Belediye yetkililerinin ve kamuoyunun çok iyi bildiği bu durum karşısında İstanbul Belediyesi, bir ekmek fabrikası kurarak, ekmek kalitesini ceza ile değil, rekabet yaparak düzenlemeye karar vermişti. Göreve seçildiğim zaman bu kararın gereği olarak bir ekmek fabrikası satın alınmış, bedelinin büyük bir kısmı ödenip makineler getirtilmiş, fabrika binasının temel inşaatı yapılmış, ama müteahhitle çıkan anlaşmazlık sonucu inşaat durmuştu. İki yıldan beri Haydarpaşa gümrüğünde açıkta bekleyen makineler hem çürüyor hem de belediyemiz geçen süre için gümrüğe ardiye parası borçlanıyordu.

Belediye Meclisi'nin yıllardan beri büyük çoğunlukla desteklediği bu proje, benim için de ulaşılması gereken en önemli hedeflerden biriydi. Fakat belediyenin parasızlığı başta gelmek üzere birçok güçlükle karşı karşıyaydık. Satın alınmış olan fabrika, ülkemizde bilinmeyen yeni bir teknolojiyle çalışacaktı. Bu teknolojiye göre çiğ ekmek fabrikanın bir ucundan sürekli olarak beslenecek ve pişmiş ekmek diğer uçtan sürekli olarak çıkacaktı. Ülkemizde yaygın olan ekmek fabrikası teknolojisinde ise, bir parti çiğ ekmek fırın bölümüne alınır, o parti pişirilir, fırın boşaltılır, yeni parti doldurulurdu. Satın alınan fabrikanın kullanacağı teknolojiyi ülkemizde ve tabii belediyemizde bilen olmadığı gibi, bizden önceki belediye yönetimi tarafından satıcı firma ile montaj ve ilk üretime geçiş döneminde teknik yardım konusunda hiçbir anlaşma

yapılmamış, sadece parasının büyük bir bölümü ödenip makineler getirtilmişti. Onlar da, iki yıldır açıkta bekletilmiş, ciddi hasara uğramışlardı.

Bina inşaatı anlaşmazlık yüzünden durmuştu. Makineleri gümrükten çeksek koyacak yerimiz hazır değildi ve her gün ardiye parası borçlanıyorduk. İlk iş olarak gümrük ile bir "fiktif depo" anlaşması yaptık. Bu fiktif depo olanağı, benim bildiğim bir şey değildi; onu yardımcım Mahmut Erdem Bey'den öğrendim ve Gümrük Müdürlüğü ile anlaşmayı hemen yaptık. Bu anlaşmaya göre makineler bizim sağladığımız etrafı çevrilmiş bir alana taşındı ve biz sadece burada görev yapan gümrük memurlarının maaşlarını ödeyerek, ardiye masrafından kurtulduk. Makinelerin bir kısmı, iki yıldır karda güneşte kalarak o hale gelmişlerdi ki, bazı sandıkları vinçle kaldırırken sandıklar parçalandı, kereste ve marangoz göndererek gümrük alanında sandık imal etmeye mecbur kaldık.

Devlet Planlama Teşkilatı'na başvurarak ekmek fabrikamızı plana aldırdık ve Teşvik Listesi'ne sokturduk; böylece gümrük vergisinden muaf duruma getirdik. Tabii geçmiş dönemin ardiye borçlarını ödedik.

Sonra müteahhitle olan anlaşmazlığın temelinde belediyenin para ödememesinin yattığını tespit edip, "İlk Parasal Destek" bölümünde anlattığım gibi, bütün alacaklılarımızla yaptığımız anlaşma uyarınca bu müteahhitle de anlaşarak inşaatın yeniden başlamasını sağladık.

Fabrika Almanya'dan alınmıştı. Alman Başkonsolosu yakınlık gösteren bir adamdı. Kendisine durumu anlatarak, bu fabrikanın başarısız olması halinde, bu bilginin fırıncılık sektörüne yayılacağını ve fabrikanın kullandığı Alman teknolojisinin ve Almanya'nın bundan olumsuz şekilde etkileneceğini ifade ettim ve Almanya'daki fabrikanın montaj konusunda yapmasını isteyeceğim teknik destek talebime arka çıkmasını istedim. Konsolos umduğum desteği verdi, hatta konuyu Büyükelçi'ye intikal ettirdiğini, onun da desteğini sağladığını ifade etti. Bu gayretlerin sonunda Alman fabrika, sözleşmede olmamasına rağmen, Almanya'ya gönderdiğimiz altı elemana eğitim verme-

yi ve montaj sırasında dört teknisyen göndermeyi bizden hiçbir bedel talep etmeden yüklendi ve sözünü yerine getirdi.

Belki de en önemli engel, kaynaktı. Biz belediyenin yatırıma ayırdığı imkânların büyük bir kısmını ekmek fabrikası için kullanmaya razıydık ama, hükümetlerden gelecek yardımların sık sık aksayacağını, zaman zaman maaşları bile ödeyemeyecek durumlara düşeceğimizi biliyorduk. Ekmek fabrikasının bitirilip hizmete girmesi için ise, ödeme akımının aksamadan sürdürülmesi şarttı. Belediyemizin maaşları ödemede geleneksel hale getirmiş olduğu gecikmeler karşısında, toplu sözleşmeye, maaşların ayın altısına kadar ödenmemesi halinde işçilerin direnişe geçeceği maddesi (hukuki deyimiyle "Hak Direnişi" hakkı) konmuştu.

Sendika bu hak direnişi hakkını bütün işçilerle, bütün belediye hizmetlerini durdurarak kullanmak yerine, 20-30 işçiyle Hesap İşleri Müdürlüğü'nün önünü tıkayarak para çıkışını engellemek, öylece biriken gelirlerden alacağını almak yöntemini geliştirmişti. Hatta bu konuyla ilgili olarak kendileriyle bir anlaşma yapmıştım. İşçilerin direnme hakkı vardı, ancak memurların sendika hakkı olmadığı için, direniş yaparlarsa işten atılırlardı. Sendikacılara, direnmeleri sonucu bir ay ilk maaşları kendilerine, ertesi ay ilk maaşları memurlara ödeyeceğimi kabul ettirmiştim. Toplu sözleşme yapmak hakkı olan işçileri sendika hakları olmayan memurlarla böyle bir dayanışma içinde olmaya razı ettirdiğim için, ben de mutluydum.

Ekmek fabrikası ödemelerinin aksatılmadan yapılması konusunu görüşmek üzere sendika şube başkanlarını bir toplantıya çağırdım. Kendilerine şöyle söyledim:

> "Size hem alacaklarınızı sık sık geciktiren işvereniniz, hem de yaşadığınız kentin belediye başkanı olarak bir çağrı yapmak durumundayım. Ekmeğin geniş halk kesimlerinin beslenmesindeki önemini biliyorsunuz. Belediyemiz yıllardır halka sağlıklı ve ucuz ekmek yedirmek için elinden geleni denetimlerle, fazlasıyla yapmaya çalıştığı halde, yeteri kadar başarılı olamıyor. Bu nedenle büyük bir ekmek fabrikası yapıp, fiyat

ve kaliteyi rekabet yoluyla kontrol etmeyi ilke olarak benimsedik. Bu fabrikanın yapımı çeşitli nedenlerle durmuştu. Şimdi bütün pürüzleri ortadan kaldırdık, işleri yoluna koyduk. Planladığımız gibi giderse, bu fabrika Kasım ayında çalışmaya başlayacak. Sizi bu fabrikanın yapımına katkıda bulunmaya davet ediyorum. Bildiğiniz gibi, Hak Direnişi yapmanıza karşı olamam. Elbette emeğinizin karşılığını alacaksınız. Bu hakkınızı geciktirmekle kabahatli olan biziz. Ama belediyemizin bu gecikmeleri hangi koşullar altında yapmak durumuna sokulduğunu biliyorsunuz. Gecikmelerden dolayı şahsen beni suçlamadığınız için, gösterdiğiniz anlayıştan dolayı size minnettarım. Şimdi size bir çağrı yapıyorum: Yapacağınız Hak Direnişleri sırasında sadece ekmek fabrikası ile ilgili ödemeler için bir ayrıcalık tanıyın, bize müsaade edin, gerektiğinde bu ödemeleri sizin maaşlarınızdan önce yapabilelim. Ekmek fabrikasının yapımı aksamasın. Size söz veriyorum, istediğim bu yetkiyi kötüye kullanmayacağız; size borcumuzu ödemeden, ekmek fabrikası dışında hiçbir iş için ödeme yapmayacağız."

Şube başkanları, başlarında Cemil Altan, isteğimi makul bulduklarını, arkadaşları arasında önerimi destekleyeceklerini, fakat kendi seçecekleri daha genişletilmiş bir kadro önünde aynı konuşmayı yaparak onay istememi gerekli bulduklarını bildirdiler. Büyük toplantı Belediye Meclisi salonunda yapıldı. 150-200 işçi katıldı ve ben aynı sözleri bu genişletilmiş kadro önünde bir kez daha söyledim. Sonuç, umduğum gibi olumluydu. Sözlerimi "müsaade ediyor musunuz?" diye bitirdiğimde, bana alkışlarla yanıt verdiler.

Bu toplantıyı Necat Erder de takip ediyordu. Toplantı salonundan çıkarken yanıma yaklaştı ve "Sizinle iftihar ediyorum" dedi. Necat Erder'in bu sözleri, bugüne dek unutmadığım çok kıymetli bir ödüldü.

Şimdi Necat Erder'den bahsetmenin sırası geldi. Necat Erder, İsmet Paşa başkanlığında kurulan ilk koalisyon hükümeti döneminde bir ekonomist olarak Devlet Planlama Teşkilatı'nın kuruluşunda Sosyal Planlama Dairesi Başkanı olarak görev

yapmış, bu teşkilat etkisizleştirilince en önemli kurucu kadro ile birlikte ayrılıp Amerika'da Dünya Bankası'nda çalışmaya başlamış ve 1974 yılında Türkiye'ye dönmeye karar vermişti. Erder'in yurda dönme kararını Turgut Cansever'den öğrenince, kendisiyle temas ederek belediyede Başkan Danışmanı olarak görev yapmaya davet etmesini, Cansever'den rica etmiştim.

Necat Erder, birlikte çalışılması fevkalade kolay, bütün sorumluluk duygularına ve ciddiyetine ilaveten yüksek politik duyarlılığı olan bir iş arkadaşı olduğunu kısa sürede ortaya koydu. Ekmek fabrikasının belediyenin çeşitli müdürlükleriyle olan ilişkilerinde işlerin aksatılmadan yürütülmesi sorumluluğunu yüklendi ve bu görevi, benim bütün yetkilerimi fevkalade başarılı bir biçimde kullanarak sonuçlandırdı.

Başkanlık danışmanları, belediye bürokrasisi dışından getirilip o bürokrasinin bir anlamda üstünde bir konuma yerleştirilmiş değerli insanlardı. Bu nitelikleriyle kıskançlık yaratmaları ve bazı bürokratlar tarafından yadırganmaları, hatta bir dirençle karşılaşmaları çok olasıydı. Necat Erder bu duyarlılığı olağanüstü bir başarıyla ortadan kaldırdı ve kendisini en üst bürokratlara rahatça kabul ettirdi, işlerini büyük bir saygınlık ve kolaylık içinde sürdürdü. Bugün birçok kentimizde aynı ad altında benzerleri açılmış olan ve bir kategori anlamı kazanmış olan "Halkekmek" adını bulan, öneren, Makine Müdürü Nejat Özal ile birlikte Almanya'ya gidip imalatçı fabrikanın montaj sorumluluğunu yüklenmesi konuşmalarını yapan, Necat Erder'dir. Kendisinden, başka alanlarda da yararlanma fırsatlarını kullandım. İETT Genel Müdürlüğü için Gültekin Türkoğlu'na benim adıma teklif götüren ve bu tayini yapmamda tam yetkiyle girişimde bulunan da, o yetkiyi kullanan da, odur.

Ekmek fabrikasının çok zor şartlar altında yapılıp bitirilmesinde, sonradan fabrika müdürü olarak görev yüklenen Nusret Avcı'nın yapıcılığı ve engelleri aşmada gösterdiği üstün yetenek, çok önemli rol oynamıştır. Nusret Avcı, bilmediği bu teknolojiyi Almanya'ya giderek öğrenmiş, arızalı makineleri belediye atölyeleriyle işbirliği yaparak onarmış, Fen İşleri Müdürlüğü'müzle işbirliği yaparak binanın inşaatını denetlemiş,

montajı bitirip fabrikayı planlanan zamanda çalışır duruma getirmiş, ilk işçi ve memur kadrosunu oluşturmuş, fabrikanın başarısı için duyduğum heyecanı, sıradan bir görevliden beklenemeyecek ölçüde, benimle aynen paylaşmıştır.

Ekmek fabrikamız, 160 kişilik bir kadroyla üç vardiya halinde 24 saat kesintisiz çalışarak, günde 450 bin ekmek üretecekti. Fabrikanın sermayesinin %99'unu İstanbul Belediyesi koymuş, Kâğıthane, Bayrampaşa ve Küçükçekmece Belediyeleri ile Marmara Belediyeler Birliği ortak edilerek bir şirket kurulmuştu. Kesin kararımız ve en önemli şartımız, bu fabrikanın mümkün olan en yüksek randımanla çalışmasını sağlamaktı. Bunun için de yönetim kurulu, kayırmacılık yapmayacağına güvendiğim belediye müdürlerimizden oluşmuş, fabrika müdürü olarak Nusret Avcı görevlendirilmiş ve yönetim kurulu başkanlığını, Necat Erder'in de benim de, büyük saygı ve güven beslediğimiz, Devlet Planlama Teşkilatı kurucu müsteşarı Osman Nuri Torun üstlenmişti.

Torun'un görevi kabul etmesini sağlamak için kendisine böyle bir fabrikayı kurmaktaki amacımızı etraflıca açıklamış ve bu vatan hizmetini kabul etmesinin İstanbul için ne kadar önemli olduğunu anlatmıştık. O sırada Torun, İş Bankası'nın iştiraklerini yöneten baş danışmandı. Kendisini görevi kabule razı ettikten sonra, İş Bankası Genel Müdürü Kocaömer'den, yine amacımızı anlatarak, Torun'a izin vermesini rica ettik ve izni aldık. Fabrika yönetimi tamamdı!

Ekim 1977 sonunda deneme üretimine başlamak üzere un aldık ve makinelerin ayarlanmasına başladık. Fabrikanın bahçesinde bir tanıtım toplantısı yaptık. Toplantıya Belediye Meclisi üyelerini, muhtarları, İl Genel Meclisi üyelerini ve basını davet ettik. Büyücek bir ziyaretçi kalabalığının katılımıyla fabrikayı gezdik ve aynı zamanda atölyelerde imal ettiğimiz itfaiye araçlarını ve vidanjörleri de tanıttık. Ekmek fabrikasının tanıtımında şu açıklamaları yaptım:

> "Bu fabrika ile, halka gramajı tamam ve pişkin ekmek sunmayı amaçlıyoruz. Bu fabrikanın kullandığı teknoloji, günümüzün

en ileri teknolojisidir. Bu fabrika sayesinde, mevcut ekmek fabrikalarından daha ucuz imalat yapacağız ve ekmeği onlarla aynı fiyata satacağız. Böylece, onlardan daha fazla kâr etmiş olacağız. Ama amacımız, kesinlikle kâr etmek değildir. Fiyatları kırsak, o zaman kamu sermayesi ve kamu olanaklarını kullanarak, bizden daha mütevazı olanaklarla ekmek üreten dürüst girişimcileri zarara sokmuş oluruz. Buna hakkımız olmadığını bildiğimiz için daha çok kâr edeceğiz; kâr peşinde olduğumuz için değil. Rekabeti, halkımızın temel besin kaynağı olan ekmeğin gramajından, pişkinliğinden ve unun kalitesinden taviz veren, sayılarının az olmasını dilediğimiz fırınlarla yapacağız.

Bugün için ülkemizde ilk olan bu en yeni teknolojinin İstanbul'da ve yurdumuzda yaygınlaşmasını diliyoruz. Bu nedenle, bütün maliyet unsurlarımız ve hesaplarımız, onları incelemek isteyen herkese açık olacaktır. Hesaplarımız, Belediye Meclisimizin denetimine, yani halka, zaten açıktır.

Bu fabrikayla birlikte üzerine vinç monte edilmiş kamyonlar aldık ve kamyonla taşınabilecek ekmek satış büfeleri planladık. Büfeler, vinçli kamyonlarımız tarafından kaldırılıp, rekabet yapmamızın gerektiği yerlerde, kaldırımların üzerine geçici olarak konulup, orada satış yapacaklar. Ekmek rekabet noktaları, iktisat müdürlüğümüzün tespitlerine göre, gerektikçe değiştirilecek."

Ekmek fabrikası, göreve geldiğim günden beri en gözde projemizdi. Durmuş olan fabrika inşaatı işlerini yoluna sokma gayretleri karşısında, Belediye Meclisi içinde küçük ve etkisiz bir ekmek fabrikası karşıtları lobisi vardı. Bu lobi, bizim nasıl olsa bu fabrikayı yapıp işletmeye açamayacağımıza güvenerek, ilk yıllarda fazla ortaya çıkmadı. Fakat işler ilerledikçe ve bina dikkat çekici boyutlara ulaştıkça bu lobi, "Devlet ekmek yapamaz", "Bu işe bir girin de, ne zor iş olduğunu öğrenin", "Bir başlayacaksınız, sonra nasıl bırakıp kaçacağınızı göreceğiz" gibi, moral bozmaya yönelik sözler etmeye başladılar. Bu lobinin başında CHP'li Belediye Meclisi üyemiz, Fırıncılar Derneği Başkanı İsmail Hakkı Keçeli yer alıyordu.

Fabrika inşaatının ve montajının tam bittiği ve deneme ununun alınıp, ayarların yapılmaya başlandığı sırada bir gün, İ.H. Keçeli, benimle görüşmek için randevu aldı. Kendisini, doğal olarak, yalnız bekliyordum. Birden odamın hole açılan çift kanatlı kapıları açıldı ve başta Sayın Keçeli, en az on kadar kişi içeri girdiler. Kalabalığı görünce odacı bu geniş kapıları açmış. Gelenler fırıncılarmış. Keçeli başkanlığında bana ekmek fabrikamızı, kendileriyle ortaklaşa işletme teklifinde bulunmak için gelmişler. Fazla tartışmaya gerek kalmadı. Çünkü Sayın Keçeli'ye CHP'nin programında, herhalde unutmuş olduğu, "Karma ekonomiye evet, karma girişime hayır" dediğimizi hatırlattım. Bu kısa ifadeyle, devletin gerektiğinde ekonomi alanında girişimlerde bulunabileceğini, ama kişilerle ortaklık yapmasına karşı olduğumuzu anlatmaya çalışıyorduk. Sayın Keçeli'ye bunları anlattım. Birbirlerimize karşılıklı başarılar diledik, ayrıldılar.

Ekmek fabrikasının öyküsünün beni ilgilendiren kısmı bu kadar. Birkaç hafta sonra yapılan Belediye Başkanlığı önseçimini kaybettim, CHP adayı olarak Aytekin Kotil Belediye Başkanı oldu. Kotil, ekmek fabrikasının tanıtım toplantısına katılmamıştı. Başkan olduktan sonra da fabrikaya uzun süre gitmedi. Fabrika Müdürü Nusret Avcı, uzun bir süre bekledikten sonra dayanamadı, memurların amirlerinden izin almadan demeç veremeyecekleri kuralını bilerek çiğnedi ve "Fabrika hazır, düğmeye basmak için aylarca emir bekledim, emir gelmiyor" diye bir demeç vererek istifa etti. Sonra, bir ara fabrikanın sessiz sedasız çalışmaya başladığını öğrendim. Zaman içinde, Kartal'da, Ankara'da Halkekmek fabrikaları kuruldu, bizim fabrika büyütüldü. Bu fabrikanın kuruluşu sırasında önem verip açıkladığım ilkelere, sonraları sadık kalınıp kalınmadığını da bilmiyorum.

BÜYÜK İHALE

"Usulsüzlük" başlığı altında anlattığım olay, belediyenin elinin altında, olası arızalar karşısında kullanabileceği araç gereçlerden yoksun olmasının ne üzücü sonuçlar doğurabileceğinin bir örneğini ortaya koymuştu. Aslında belediyenin, arızalara

müdahaleler dışında da, ihale yapmadan, kendi işgücüyle hemen karar verip, hemen uygulamaya geçmesinde yarar olan yol ve kanal yapım işleri vardı. Bayındırlık işlerini ihale ile yapmak ise, uzun sürecek büyük işler için tercih edilebilirdi. Belediyenin ihale dışındaki bir yöntemle hiçbir iş yapamaz durumda olması birçok olumsuzluk getiriyor, elimizi kolumuzu bağlıyordu.

Belediyeyi, kendi işgücü ve kendi araçlarıyla iş yapabilir hale getirmek istiyorduk ama gerekli makineleri almak için paramız yoktu. Paramız yoktu ama borçlanma olanağımız vardı. İller Bankası'nın kuruluş yasasına göre, belediyelerin yatırım yapmaları için, borçlarına kefil olması gerekiyordu. Kefaletin miktarı, belediyenin İller Bankası'nda tahakkuk edecek gelir payının katlarıyla orantılı bir miktardı. Bu hesaba göre İstanbul Belediyesi'nin yüklüce bir miktar borçlanması olanağı doğuyordu. Tabii, borcun İller Bankası'na geri ödenmesini düşünmüyorduk. İleride insaflı bir hükümet nasıl olsa bu borcumuzu affederdi.

Bu olanaktan yararlanarak, uzun vadeli taksitlerle ödenmek ve finansmanı satıcı firmalar tarafından sağlanmak koşuluyla, uluslararası büyük bir ihale açıp belediyeyi kendi gücüyle önemli bayındırlık işleri yapabilir hale getirmeye karar verdik. Listenin başında çöp kamyonları geliyordu. 100 kadar sıkıştırmalı çöp kamyonu, itfaiye araçları, köpük makineleri, vinçli ve düz kamyonlar, buldozerler, greyderler, asfalt şantiyeleri, beton şantiyeleri, transmikserler gibi, belediyenin işgücünü kat kat artıracak olan bu araçların listesini, bunların yokluğunun acısını yıllardır çeken teknik müdürlerle birlikte ve sevinç içinde hazırladık. Kefalet konusunda İller Bankası ile ilkin benim başlattığım temasları sonra Mahmut Bey sürdürmüş, Ankara'ya gide gele listemizi bir hayli zenginleştirmemize olanak sağlamıştı.

Bu satınalma işine belki de en çok Temizlik İşleri Müdürü Bahtiyar Kuru ile Atölyeler Müdürü Şani Bey sevineceklerdi. Çünkü, Habipler'deki çöp imha alanında çöpleri yayma ve üstüne toprak örtme işini yapan çok büyük ve emektar bir bul-

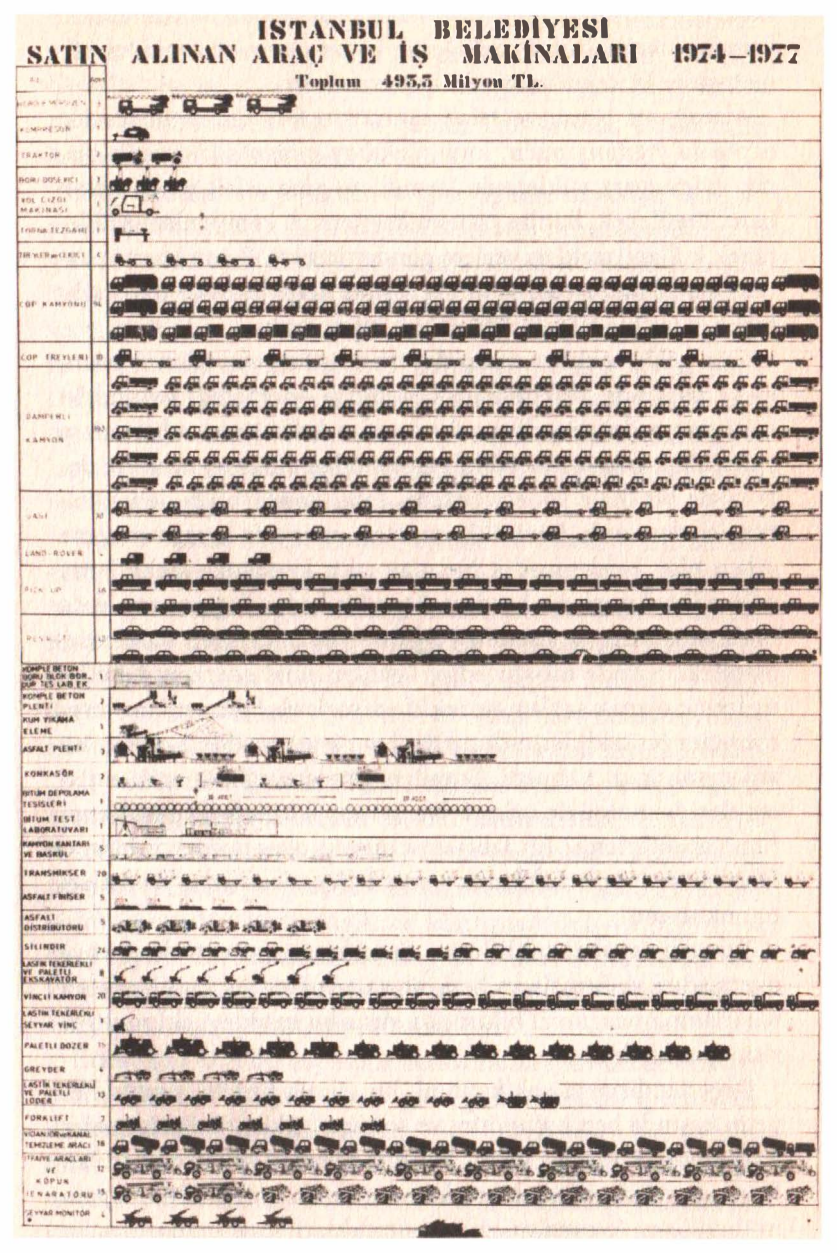
dozerimiz vardı; 44 yaşındaydı. Parçaları değişe değişe, markası tanınmaz hale gelmişti ama gençliğinde Caterpiller'miş. Bu buldozer, bir gün çalışırsa iki gün tamir edilirdi ve yedeği olmadığı için, tabii işler aksar, Temizlik İşleri, Atölyeleri sıkıştırırdı. Bu buldozerin atölyelerde özel bir tamir ekibi vardı. Takımlarını alır, karda kışta çöp imha alanına gider, işlerini orada yaparlardı. İddia ediyorum, bu buldozeri bizim atölyeler ekibi dışında kimse çalıştıramazdı. Yanlış anlaşılmasın, bu durumdan iftihar ediyor değilim. Doğru işletmecilik, bu durumdaki bir aracı çalıştırmayı değil çalıştırmamayı gerektirir. Biz onu üzülerek, yokluk yüzünden çalıştırmaya mecburduk.

Bu yurtdışı satınalmalar konusunda en heyecanlı olan, herhalde Mahmut Bey'le ikimizdik. Birlikte başımızdan geçen bir olay, hatırımdan çıkmıyordu. Bir gün Mahmut Bey'le birlikte, benim arabamla sabah Florya'dan belediyeye giderken, yolumuzu değiştirdik. Bir kanalizasyon işi için, yerinde dökülmek üzere beton harcının hazırlandığı şantiyeyi denetlemeye karar verdik. Bu iş, yolumuza yakın, Bakırköy'de boş bir arsamızda yapılmaktaydı ve gerçekten görülmeye değerdi. Arsa meyilliydi. Meyil, buldozerle düzeltilerek, kamyon yüksekliğinde bir rampa oluşturulmuştu. Beton, rampanın üst tarafında küreklerle karıştırılıyor, süzgeçli el kovasıyla ıslatılıyor, karıştırılan harç rampanın altında bekleyen kamyona kürekle atılıyordu. 8-10 kişi olan işçi ekibimiz kir içindeydi ve işçiler iç çamaşırlarıyla çalışıyorlardı. Bu ilkel manzarayı biraz seyrettikten sonra Mahmut Bey, "Herhalde Adem Baba da, betonu böyle dökerdi" demişti.

Bu söz hatırımızda kalmış. Olmayacak ilkellikte bir işle karşılaştığımızda, kullandığımız "Adem Baba" sözcüğü bir şifre işlemi görmeye başlamıştı. Şimdi bu ihale ile "Adem Baba"lıktan kurtulma yolundaydık. Heyecanlıydık ve umutluyduk. Belediyenin tarihinde görmediği kadar büyük bir satınalma işi yapacaktık. Ve inanıyorduk ki, bu işi en mükemmel şekilde sonuçlandıracaktık. Müdürler de heyecanlıydı. İhale ile birlikte değerlendirme cetvellerini de hazırladık. Bu cetveller çok önemliydi. Fiyat, erken teslim, motor gücü, firma saygınlığı,

İSTANBUL BELEDİYESİ
SATIN ALINAN ARAÇ VE İŞ MAKİNALARI 1974–1977

Toplam 493,5 Milyon TL.

kredi süresi, kredi oranı, her teklifte farklı olabilirdi. Teklifi verenler, bizim hangi özelliğe ne kadar önem verdiğimizi bilmeliydiler ki, tekliflerini ona göre versinler.

Alacağımız beton ve asfalt santralleri tam otomatik olacak, depolara yığılmış mıcır, kum, çakıl ve çimento otomatik olarak, bilgisayara yüklenmiş formüllere göre asfalt ya da beton harcı üretilecek, bunlar transmikserlere ve kamyonlara yüklenerek kullanılacakları yerlere gönderilecekti. Beton harcını karıştırma işlemini yolda giderken sürdürerek taşıyan transmikserler, o tarihte İstanbul'da çok az biliniyordu.

Gün geldi, teklifler açılıp değerlendirilme cetvellerine işlenmeye başlandı. Belediyenin borçlarını ödemediği yolundaki eski yaygın değerlendirmenin ortadan kalktığı ve itibarımızın yükseldiği, çok sayıda teklif gelmesinden anlaşılıyordu. İlk defa böyle bir ihale yönetiyordum. Tabii komisyonda deneyimli bürokratlar vardı. Beni ilkin şaşırtan, sonra da karar vermeme sebep olan beklenmedik bir olay çıktı karşımıza. Tekliflerde müteahhit firmaların bazıları, 5'ten 8'e kadar değişen sayılarda mühendisimizi, 5 günden 10 güne kadar değişen sürelerde, memleketlerinde misafir edip, ürünleri imal ederken denetlemelerine olanak sağlamayı teklif ediyorlardı. İlkin anlam veremediğim bu tekliflerin düpedüz bir rüşvet maddesi olduğunu anlamam uzun sürmedi. Buradan göndereceğimiz mühendisler, ileri teknolojiyle çalışan bir Avrupa fabrikasında, ne denetimi yapabilirlerdi? Bir fabrikaya misafir olan mühendislerin o fabrikanın ürünü hakkında tarafsız değerlendirme yapmaları mümkün mü?

Yurtdışı seyahat tekliflerini değerlendirme cetveline koydurtmadım ve firmaların hepsine yazı yollayarak bu olanaktan yararlanmayacağımızı bildirttim. Ama bu maddeyi aklımın gerisinde sakladım.

Değerlendirmeyi çok katılımlı bir teknik heyetle yaptık, heyetin başında ben bulundum ve sonucu açıkladık. Sözleşmeler hazırlandı ve imzaya geldi. Yurtdışı seyahati teklif etmiş olan firma temsilcilerini teker teker çağırarak, önerdikleri sayıda mühendisin Avrupa'ya gidip önerdikleri süre orada misafir

edilmelerinin ve geri gelmelerinin masraflarının bedelden düşülmesini istedim. Böyle bir isteğe hiç hazır değillerdi. Bazı temsilcilerle kısa, bazılarıyla uzun tartışmalardan sonra hepsine bu tenzilatı kabul ettirdim; yapılmamış seyahat masraflarını ödeyeceğimiz bedellerden düşürdük.

Değerlendirmeyi yaparken karşılaştığımız başka bir olay beni çok korkutmuştu. Japonya'nın Komatsu firması buldozer ve greyder teklif etmişti. Rakibi Caterpiller'di. Komatsu o tarihte Türkiye'ye yeni girmeye çalışan bir firmaydı ve öyle bir teklif vermişti ki, her konuda şaşılacak kadar daha avantajlıydı. Daha ucuz, daha büyük motorlu, daha uzun vadeli, daha çabuk teslim süresi olan ve daha düşük faizliydi. Onu kazandırmaya mecburduk. Ama korkuyordum; bu ucuzluk bir kalite düşüklüğü sonucu olabilir miydi? İlerde kalitesiz araçlar almış olmanın başarısızlığı ile karşılaşır mıydım?

Tam o sırada Dışişleri'nden, eşimle ve belediyeden bir heyetle, Bağdat belediye başkanının bir davetini kabul edip Irak'a gitmemin uygun olacağı, ısrarlı bir biçimde bildirildi. Bu ziyaret, ulusal dış politikanın bir gereğiymiş. Irak gezisi uzun hikâye, ama Komatsu ile ilgili kısmını anlatayım. Bağdat'ta belediye başkan yardımcısı devamlı mihmandarım oldu. Havaalanından itibaren, bütün yol boyunca çok sayıda Komatsu iş makineleri gördüm. Tam aradığım fırsat diye düşünerek, otomobilde yanımda oturan başkan yardımcısına, Komatsu'ları sordum. Memnun muydular? Arıza yapıyorlar mıydı? Yedek parçaları bulunuyor muydu? Başkan yardımcısı sorularıma anlamsız cevaplar verdi. İngilizce konuşuyorduk ve İngilizcesi epey zayıftı. Sorularımı anlamadığına kanaat getirdim; bir başka fırsatla soruları başka biçimde yine sordum. Sonuç aynıydı, sorularımı anlamamıştı diye düşündüm.

Ertesi gün, bizi bir çöp imha istasyonuna götürdüler. İstasyonun avlusunda da, çok sayıda gıcır gıcır Komatsu iş makinesi dizilmişti. Oranın müdürü İstanbul Üniversitesi'nden mezunmuş. Rahat Türkçe konuşuyordu. Soruyu soracak adamı bulduğum için sevindim ve bu soruları tekrar sordum. Aldığım cevap çok şaşırtıcıydı. Müdür bu araçları aldıklarını, fakat onları

kullandıracak personelleri olmadığı için âtıl durduklarını, dayanaklı mı, dayanıksız mı oldukları yolunda bilgileri olmadığını samimiyetle anlattı. Havaalanından itibaren hiç abartmasız yüz tane, pırıl pırıl, çeşitli Komatsu iş makinesi görmüştük, demek onlar kullanacak personel olmadığı için âtıl yatıyordu... Şimdi, başkan yardımcısının bana cevap vermeyişinin de izahı ortaya çıkıyordu. Adamcağız, sorumu anlamış, ama böyle bir yanıtı vermekten çekindiği için anlamazlıktan gelmişti.

Bu olay, geri kalmışlıkla fakirliğin, gelişmişlikle zenginliğin birbirlerinden ne kadar bağımsız olduğunu en çarpıcı şekilde ortaya koymaktaydı. Bağdat Belediyesi, hiçbir şey düşünmeden yüzlerce iş makinesi alabiliyor, düşünme sırası, araçlar geldikten sonra, sürücü bulmak gerektiğinde ortaya çıkıyordu. Bizde, çok şükür, durum bunun tersiydi. Biz, gerçi iş makinesini alacak parayı nereden bulacağımızı çok düşünür, ama onu bulduktan sonra, makineyi kullanacak adamı bulmakta hiç zorlanmazdık. Bizde yetişmiş işgücü sıkıntısı yoktu. Petrol zenginliğinin, gelişmişlik yerine geçmediğinin çarpıcı bir örneğiydi gördüklerim ve öğrendiklerim.

Bağdat belediye başkanının, tek başına satınalma yetki sınırının ne kadar olduğunu sordum, bana 10 milyon dolar olduğunu söylediler. Bu bilginin doğru olduğundan emin değilim. Başkanlarının ne kadar güçlü ve yetkili olduğunu belirtmek gayretiyle abartmış olabilirler. Ama o yıllarda benim yetkimin 250 lira (5 simit parası), Belediye Encümeninin de 1500 lira (30 simit parası) olduğunu yazmıştım.

Irak hikâyesine, Komatsu marka iş makineleri nedeniyle başlamıştım, bari onun sonucunu da anlatayım. Yurtdışına mühendis gönderme tekliflerini reddetmiş, asfalt ve beton şantiyelerinin yerinde değerlendirilmesinin gerekli olduğunu kabul edip, bir mühendisler heyetinin teklif veren ülkelere, misafir olarak değil, belediye olanaklarıyla görevli olarak gidip değerlendirme yapmalarına karar vermiştim. Bu mühendisler Avrupa'ya bizim Irak'a gittiğimiz günlerde gidiyorlardı. Kendilerine sıkı sıkı tembih ettim, nerede Komatsu görürlerse sahibinden bilgi alacaklardı.

Biz Irak'tan döndükten birkaç gün sonra mühendisler de yurda döndüler ve Komatsu'lardan kimsenin şikayetçi olmadığı bilgisini getirdiler. Sonra, Komatsu'ların, Japonların devlet eliyle uyguladıkları bir taktik olarak, ilk girdikleri memleketlerde, ilkin çok ucuz olduğunu, kendilerini tanıttıktan sonra normal fiyata yükseldiklerini öğrendik. Bütün araçları gönül rahatlığıyla aldık, sevinçle hizmete soktuk. Komatsu'ların ucuz olmaktan başka kabahatleri yoktu.

Bu araçların gelmesi, ekmek fabrikasının deneme üretimine başlamasıyla aynı zamanda olmuştu. Ekmek fabrikasının bahçesinde bu araçları fabrikayla birlikte, Belediye Meclisi üyelerine, muhtarlara, basına, başka kimi bulabildiysek herkese, bir bayram sevinci içinde ve iftiharla tanıttık.

USULSÜZLÜK

Nişantaşı'nda, Valikonağı Caddesi'nde bir tonoz patladı. Tonoz, eski teknolojiyle tuğlalardan örülerek inşa edilen, içinde insan yürüyecek kadar geniş çaplı bir tür kanalizasyon tünelidir. Artık bu çapta tüneller tuğladan değil, hazır beton künklerden yapılıyor. Bu patlayan tonoz, herhalde en az yüz yıl önceden kalmıştı ve biz ondan hâlâ yararlanmaya mecburduk. Tonoz yedi metre kadar derinden geçiyordu ve patlamasıyla birlikte civardaki apartmanların bodrumlarını, kömürlüklerini ve kapıcı dairelerini lağım suları basmıştı. İstanbul'un en güzide yerinde, valinin konağının çok yakınında ortaya çıkan bu talihsiz olay, belediyeyi yerden yere vurmak için fırsat kollayan basının elinde çok etkili bir malzeme olmuş, ortaya çıkan çirkinlik ve çağdaş bir kent için kabul edilemez olan durum, taşıdığı ciddiyetin de ötesinde, günlerce hız kesmeyen bir kampanya halinde, en acı manşetlerle verilmeye devam ediyordu. Fotoğraflar, sokak sakinleriyle yapılan röportajlar, ortaya çıkan sağlık sorunu, günlerdir tutucu basının çok önemli bir konusuydu.

Olay kuşkusuz çok ciddiydi ve basının hassasiyeti, biraz abartmalı da olsa yerindeydi. Mecralar Müdürlüğü soruna el koyup arızayı gidermek için harekete geçti, fakat belediyenin

elinde bu kadar derinde bu işi yapabilecek makine yoktu. Yapabileceğimiz çalışma elle ve kazma kürekle olacak, bu işin bitirilmesi haftalar alacaktı. Başkan Yardımcısı Enver Cinkılıç, çekinerek bir öneri getirdi. Fen İşleri Müdürlüğü, Gaziosmanpaşa ilçemizde bir yol inşaatı için bir müteahhit çalıştırıyordu. Bu müteahhitte Valikonağı Caddesi işini çabuk yapabilecek bir ekskavatör vardı. Kendisiyle anlaşılabilir, işi çok çabuklaştırılabilirdik, ama ödeme nasıl yapılacaktı?

Tamamen yasaya bağlı kalsak, şartname hazırlanacak, ihaleye çıkılacak, gazetelere ilan verilecek, aylarca beklenecek, ihale yapılacak, tesellüm heyeti oluşturulacak, iş ondan sonra ancak başlayacaktı. Ama bir yolunu bulup, müteahhide bu işin bedelini ayrıca ödeyebilirsek, sorun büyük ölçüde ortadan kalkabiliyordu. Cinkılıç, benim uygun bulunacak usulsüzlüğe razı olup olmayacağımı öğrenmek istiyordu. Çaresiz, usulsüzlüğe razı oldum.

Müteahhitle konuşuldu, fiyatta anlaşma sağlandı. Sonra, Mecralar Müdürlüğü, Fen İşleri Müdürlüğü, Hesap İşleri Müdürlüğü, Hukuk İşleri Müdürlüğü ve Teftiş Heyeti üst yöneticileri ve ana muhalefet partisi olarak Adalet Partisi temsilcisini bir toplantıya çağırdım. Hatırladığım kadar, AP temsilcisi toplantıya katılmadı. Toplantıda durumu özetledim. Mecralar Müdürlüğü'nden bir mühendis yapılacak işi, bayındırlık birimlerine göre bedelini açıkladı. Sonra ben söz aldım: "Hayırlısıyla bir usulsüzlük yapacağız. Hepinizin işin mahiyetini bilmesini ve yapılacak usulsüzlüğün, ileride kimseyi töhmet altında bırakmamasını sağlamak istiyorum. Bu müteahhide, bu iş için hak ettiği kadar para, Gaziosmanpaşa'daki işi için gösterilerek, fazladan ödenecektir. İleride dedikodusu yapılmasın, herkes bu usulsüzlüğün ne için ne kadar yapıldığını bilsin" dedim.

Ayrıntısını çok iyi hatırlamıyorum, ama, herkesin bilgi sahibi olduğu bir sahte istihkak düzenlenerek Gaziosmanpaşa'daki iş yapılırken, keşif sırasında beklenmeyen bir kaya mı, su mu ne, çıktığının kayda geçirildiğini, müteahhide, tabii Bayındırlık birimlerine uygun biçimde, sonradan zuhur etmiş gibi gösterilen bu fazla iş için, fazla ödeme yapıldığını biliyo-

rum. Evet Valikonağı tonoz patlaması böyle usulsüz bir şekilde tamir edildi.

Bu kısa öyküyü, bundan sonra ele alacak olduğum "Büyük İhale" konusunun başlangıcı olsun diye anlattım. Belediyenin araç gereç bakımından kendi işini yapamaz durumda oluşunun ne anlamsız ve büyük zorluklara yol açtığını, araç yokluğunun kamu yönetimini ne aciz durumlara düştüğünü, bu olay ortaya koyuyor. Bu öykünün, kitabın bu bölümünde yer alarak, belediyemizi kendi işgücüyle çalışabilir duruma getirmenin ne derece gerekli olduğunun anlaşılmasını sağlamak amacına da hizmet edeceğini umuyorum. Bu öykünün, "Büyük İhale" bölümünün başlangıcı olarak algılanması yerinde olur...

İMAR VE İSKÂN VESAYETİ

I.

Görev dönemim içinde en zararlı ve en tecavüzkâr vesayet uygulamasını İmar ve İskân Bakanlığı ya da o dönemin bakanı olarak Nurettin Ok yapmaya çalıştı. Sayın Bakan'la girişmek mecburiyetinde kaldığım büyük sürtüşme, belediyenin Planlama Dairesi'nde görev yapan 12 şehir plancısının görev yerlerini değiştirmemle başladı.

Önce, Planlama Müdürlüğü'nün görevini ve bu görevin önemini anlatmalıyım. Bu müdürlük, kısaca ifade etmek gerekirse, şehrin geleceğini planlar. Yolların genişliği, binaların yükseklikleri, genişlikleri, komşu mesafeleri, ön ve arka bahçe büyüklükleri, çatılarının özellikleri, o mahallede ne iş yapılacağı, yeşil alanlar, çocuk bahçeleri, binaların ön cephe görünümleri, dış boyaların özellikleri, bu müdürlük tarafından planlanır, Belediye Meclisi'nce seçilmiş olan İmar Komisyonu tarafından incelenip uygun bulunursa Belediye Meclisi'ne önerilir, Belediye Meclisi tarafından incelenir, tartışılır ve uygun bulunursa kabul edilir ve Bakanlığın onayına sunulur. Bakanlık bu planı uygun bulursa onaylar. Uygun bulmazsa ya bize iade eder ya da dilediği gibi değiştirir ve kendi değişikliğini onaylar. Plan bundan sonra askıya çıkar ve bir ay askıda kaldıktan yürürlüğe girer.

Görüldüğü gibi, bir mahalleye 3 yerine 4 kat ya da 5 metre komşu mesafesi yerine 4 metre vermek ya da belirli bir arsayı yeşil saha yapmak, arsa fiyatlarının çok yüksek olduğu İstanbul'da büyük çıkarların sağlanmasına ya da yok edilmesine yol açabilir. Planlama Müdürlüğü'nün çalışmaları, bir dünya metropolü olan İstanbul'un geleceğini belirler. İstanbul'da yaşadığımız sağlıksız kentleşme olayı, insanımızı bunaltan şehir kargaşası ve yoğunluk, otomobil park edecek yer bulunmayışı, ulaşımın yaşamımızı bunaltan sıkışıklığı, çocuk bahçelerinin ve parkların yokluğu, hep ya yanlış planlamadan ya da plansız yapılanmadan doğmuştur. Geçmişi geri getirmek, geçmiş ihmallerin ya da büyük hataların tamamen yok edilmesini sağlamak olanaksızdır ama, hiç olmazsa bundan sonra benzer hatalara olanak vermemek, İstanbul'u kimler yönetiyorsa onların boynunun namus borcudur.

Her mimar şehir plancısı değildir, şehir plancılığı bir uzmanlık dalıdır ve şehir planına sadık kalınması, şehir yönetiminin en güç görevlerinden birisidir. Çünkü, plandan yoğunluk artırıcı şaşmalar yapmanın sağlayacağı çıkarlar muazzamdır. Üzülerek açıklamamız gerekir ki, İstanbul geçmiş yıllardaki yanlış imar uygulamalarıyla, imardan sağlanacak bu tür haksız kişisel çıkarlara feda edilmiştir. İmar işlerinde toplum zararına sürdürülen bazı karanlık çıkar ilişkileri belediyeyi de içine almış, hatta bu olaylarda odak durumuna getirmiştir.

Sağlıksız şehirleşmede belediyenin sorumluluğu inkâr edilemez. Fakat, yukarıdaki açıklamadan da kolayca anlaşılacağı gibi, belediye plancıları, Bayındırlık (bazı yıllar İmar İskân) Bakanlığı'ndan suç ortakları bulmadan, yani bakanlık onayını almadan, yaptıkları hiçbir planı yürürlüğe koyamazlar. Onun için, açıkça ortadadır ki, toplum aleyhine ve kişisel çıkar için yapılan planların iki ayağı vardır: İstanbul Belediyesi ve Bayındırlık Bakanlığı. Bu çirkin ilişkiler ağının önemli bir özelliği ise, suçlunun daima yalnızca İstanbul Belediyesi olarak gösterilmesidir. Çünkü, planı yapmış gibi gözüken ve uygulayan odur; halkın önünde o vardır.

Göreve başladıktan sonra, Planlama Müdürlüğü'nde, şehir planını böyle çıkar ilişkileri içinde yapan bir şebekenin mevcut olduğunu, çok sağlam bilgilerle elde ettim. Bu şebekeyi çökertmek için 12 kişilik bu kadronun görev yerini değiştirdim. Üyelerini aynı binada aynı maaşı alarak, planlamada değil de uygulamada görev yapmalarını sağlayacak şekilde, başka görevlere tayin ettim. Belediyenin üstündeki vesayeti anlatırken açıklamıştım: Belediyede çalışan teknik personel, İmar ve Iskân (Bayındırlık) Bakanlığı'nın emrinde sayılır. Bakana böyle bir değişiklik yaptığımı bildirdim.

Sözü geçen 12 mimar, bakanın onayı olmadıkça tayinlerini geçersiz saydılar ve yeni görevlerine başlamadılar. Bakan ise, yetkinin kendisinde olduğunu ileri sürerek, tayinleri onaylamadığını bildiren ve beni azarlayan bir yazı gönderdi. Olayın boyutlarının iyice ortaya çıkması için bu yazıları aynen aşağıya çıkartıyorum.

İmar ve Iskân Bakanlığı — N-04-B/5113
Özlük İşleri Dairesi Başkanlığı — Ankara 23/5/1975

İSTANBUL VALİLİĞİNE
(Belediye Başkanlığı)

Tahsilleri itibarı ile 710 sayılı Kanuna ek 3. Madde gereğince hazırlanarak 13.4.1967 gün ve 12572 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan tüzüğün 1. Maddesi kapsamına giren personelin, tayin, terfi, nakil, işten ayrılma, yer değiştirme vb. gibi özlük işlemlerinin Bakanlığımızca yürütülmesinin aynı tüzüğün 3. Maddesi hükmü olduğu malumdur.

Bu nedenle ve Belediye görevlerinin düzenli yürümesini temin etmek amacı ile Belediye Müdürlüklerinde çalışan ve muameleleri Bakanlık onayı ile tekemmül eden teknik personelin huzursuz bir çalışma düzeni içine sokulmamaları, gerçekten haklı sebeplere dayanmaksızın görev yerlerinin değiştirilmesinin önlenmesini ve böyle tekliflerde bulunulmamasını, ancak çok haklı nedenlerle haklarında bu tip işlemler ya-

pılması düşünülen personel hakkındaki tekliflerin gerekçeleri ile birlikte yapılmasını ve Bakanlıkça onaylandıktan sonra geçerli sayılmasını önemle rica ederim.

İmar ve İskân Bakanı — İmza
Nurettin Ok

Görüldüğü gibi, İstanbul Belediyesi'nin halk tarafından seçilmiş olan başkanına İmar ve İskân Bakanı, "yaptığın nakil işlemleri çalışanları huzursuz bir çalışma düzeni içine sokmuştur" diyor ve işlemleri geçersiz sayıyor. Bir daha nakiller yapılmasını da, kendisine gerekçe gösterilerek izin alınması şartına bağlıyor. Ayrıca bu yazı, belediyeye doğrudan değil, belediyenin vasisi kabul edilen Vilayet'e gönderiliyor.

Belediyede çalışan personelin her türlü davranışından ve bu personelin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan trilyonlarca liralık ranttan 4 milyon nüfuslu İstanbul halkına karşı sorumlu olan Belediye Başkanı, bu personeli, aynı maaşla, aynı bina içinde, yine mesleklerine uygun başka bir göreve nakledemeyecek ve ederse bakandan azar işitecek. Dikkatlerden kaçmasın ki, bu yazıyı bakana imzalatan kadro, benim sakıncalı bulup görev yerlerini değiştirdiğim plancıların ürettikleri planların geçerli olması için onay vermesi şart olan Ankara kadrosudur.

Yazı belediyemize Valilik kanalıyla gelmişti. Vali'nin de görmesini istediğim için bakana cevabımı ben de Valilik kanalıyla gönderdim.

İmar ve İskân Bakanlığına — Ankara
Özlük İşleri Daire Bşk. — 9.6.1975

İLGİ: 23.5.1975 gün ve N-04-B/5113 sayılı yazınız.

İstanbul Belediyesi'nde çalışan mimar ve mühendis gibi teknik personelin özlük işlerinin Bakanlığınızca yürütüldüğü, ilgi yazınızda belirtildiği gibi yasa ve tüzük gereğidir. Bu ne-

denle de, belediyemiz içinde bu gibi personelin görev değişiklikleri yasa ve tüzüğe uygun biçimde Bakanlığınıza bildirilerek onayınız istenmektedir.

Belediye Başkanlığımız, teknik personel dahil, belediyede tüm çalışanların verdiği hizmetler nedeniyle halka karşı sorumluluk taşımaktadır. Bu sorumluluğun doğal gereği, Başkanlığımızca personelin özlük haklarına tecavüz edici bir istekte bulunulmadıkça, yaptığımız nakil isteklerinin Bakanlığınızca onaylanmasıdır.

Sayın Bakanlığınız son 12 nakil işleminde Sayın Bakan'ın da imzasını taşıyan ilgili yazıda olduğu gibi, Başkanlığımızın aynı bina içinde imar görevleri ile planlama görevleri arasında yapmaya karar verdiği nakilleri bile, "personelin huzursuz bir çalışma düzeni içine sokulması" diye niteler ve nakillerin kesinleşmesini önlerse, bu davranış, bizim, Sayın Bakanlığınızdan çok daha yakından tanıdığımız kişiler ve onların en verimli biçimde çalıştırılması görev, yetki ve sorumluluğumuzu, Sayın Bakanlığınızın üzerine alması anlamına gelir.

Belediyemizin var oluş nedeni olan bu sorumluluk, Sayın Bakanlığınıza devir edilemeyeceğine göre, Belediyemizin görevini yerine getirme olanaklarının yok edilmemesi, Başkanlığımızın Sayın Bakanlığınıza bağlı bir müdürlük gibi idare edilmek istenmemesi gerekir.

Yaptığımız nakiller, en sağlam gerekçe olan halka ulaşacak hizmetleri aksatmamak, en yararlı kişileri en etkili olacakları yerlerde görevlendirmek ve Belediyenin yanında Devlet itibarını zedeleyen kişileri, zarar verebilecekleri yerlerden uzaklaştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu karardaki isabetimiz, görev yeri değişen kimselerin, hiçbir hakları çiğnenmediği ve aynı bina içinde mesleklerine uygun başka görevlere nakledildikleri halde, açıklayamayacakları nedenlerle, Bakanlığınıza kadar gelerek, nakillere müdahalenizi sağlamış ve Belediyemize dönerek, müdahalenizden önce, böyle bir müdahalenin yapılacağını açıklamış olmalarıyla açıkça ortaya çıkmaktadır.

Yaptığımız nakillerin, Belediyemizin İmar; Planlama ve

Plan disiplinini sağlama görevlerini aksatmamak gerekçesiyle yapıldığını bilginize sunar, yenilediğim nakil işlemlerini onaylamanızı saygı ile rica ederim.

Ahmet İsvan	Namık Kemal Şentürk
İstanbul Belediye Başkanı	İstanbul Valisi

İmar ve İskân Bakanı'yla bu sürtüşmemiz sürerken, nakillerini yaptığım 12 kişi, verdiğim yeni görevlere üç ay süreyle gitmediler. Ben de eski görevlerine sokmadım, boş oturdukları halde maaş aldılar. Sonunda, bir aracı vasıtasıyla Bakan Nurettin Ok'a, şayet kararı imzalamazsa bir basın toplantısıyla durumu açıklayacağımı duyurdum. Onay üç ay sonra geldi, herkes yerinde göreve başladı.

Gördüğüm en çirkin ve haksız vesayet uygulaması böyle sonuçlandı.

Burada bir gerçeğin altını önemle çizmek gerekir. Belediyenin yaptığı imar planlarının, yasa gereği olarak Bakanlıkça onaylanması şartı, "Büyükşehir" kavramının benimsenmesi ile birlikte kaldırıldı. Şimdi bu onay, Büyükşehir tarafından veriliyor. Sadece bu değişikliğin gerekli olduğunun kabul edilmiş olması, benim gibi 1973'te göreve başlayan belediye başkanlarının o zaman yakınmakta ne kadar haklı olduğumuzu ve bu sakat vesayet anlayışı yüzünden Türkiye'de kentleşmenin elli yıldır nasıl sağlıksız bir biçimde gelişmesine hizmet edildiğini gösterir.

II.

Göreve geldiğim zaman yürürlükte olan, yani belediyede her kademeden geçtikten sonra bakanlıkça onanmış bulunan bir imar planına göre, Kadıköy'de Moda Burnu'nda, 56 metre genişliğinde, 30.5 metre yüksekliğinde, 14.450 metrekare inşaat alanı olan, turistik amaçlı bir bina öngörülmekteymiş. Bu bina o kadar aşikâr şekilde yanlış bir planlama örneğiymiş ki, Planlama Müdürlüğü, geçmişte nasıl yapıldığını incelemediğim bu planlama ayıbını ortadan kaldırmak için yeni bir plan yapmış, genişliği 32 metreye, yüksekliği 12.5 metre-

ye indirerek onay için İmar İskân Bakanlığı'na göndermiş. Tabii, bakanlığa onay için gitmeden önce, plan değişikliği yasaya uygun biçimde İmar Komisyonu'ndan ve Belediye Meclisi'nden geçmiş.

Bakanlık gönderdiğimiz planı reddederek, planın eski şekliyle geçerli olmasını sağlamış. Olay benim bilgime, bu aşamadan sonra geldi. Belediyenin planlama mimarları, benim, Belediye üstündeki vesayetin haksız biçimde uygulanması karşısında duyduğum tepkiyi öğrendikleri için, bu vesayet uygulamasını kendilerine destek vereceğim umuduyla bir nevi şikayet ederek getirdiler; olayı öyle öğrendim. Olay gerçekten inanılacak gibi değildi. Şehir planlamasından birazcık anlayan bir kişi, 56 metre genişliğinde, 30.5 metre yüksekliğindeki bu çirkin kitlenin, İstanbul'un bu müstesna güzellikteki Moda Burnu sahiline nasıl kıyılıp da oturtulduğunu anlayamaz, böyle bir vahşeti kabul edemezdi. Böyle bir planı yapan şehir mimarı kesin olarak sınıfta kalır, ikinci sınıfa bile geçemezdi.

Geçmişte kimin etkisiyle, nasıl olup da böyle bir planın kabul edildiğini hiç araştırmadım. Benim için sevindirici olan, benim dönemimde plancıların kendi girişimleriyle bu ayıbı ortadan kaldırmaya karar vermiş olmalarıydı. Bakanlığın bu haksız ve son derece zararlı vesayet uygulamasını, bütün gücümle kamuoyunun bilgisine sunmaya karar verdim. Görevim gereği belediyede işlenen hataların, hatta varsa ağır suçların yükünü çekmeye, o işlemlerden dolayı suçlanmaya razıydım. Ama, bir vurgun düzeninin paravanası haline getirilmiş olduğu için, hiç müstahak olmadığı halde belediyenin, bu derece suçlu gösterilmesine, razı olamazdım. Böyle haksız bir görüntüyü uysallıkla kabul etmenin demokrasiye de, halka da, partime de, belediyedeki dürüst teknokratlara da, bana da haksızlık olacağına inanıyor, bu konuda ortaya koyacağım tepkinin iyice duyulmasını sağlamanın görevim olduğuna inanıyordum.

İlkin, yanımda şehir plancılarıyla, olay yerine gittim ve işin ciddiyetini gözümle gördüm. Sonra, Moda Burnu'nun denizden bir fotoğrafını çektirdim ve 70 x 100 boyunda büyüttürdüm. Bu fotoğraflardan iki tane yaptırdım ve birinin üstüne,

Bakanlığın onayladığı boyda, önerilen bina gibi bir bina çizdirdim. İkinci fotoğraf olduğu gibi bırakıldı. Bu hazırlıklar bitince, 11 Haziran 1976 günü, Moda'ya gidip Kadıköylü Belediye Meclisi üyeleri ve çevre mahallelerin muhtarlarının da katılımıyla bir basın toplantısı yaptım ve Bakanlığı halka şikayet ettim. Hazırlattığım bir panoyu oraya yerleştirdim ve iki fotoğrafı yan yana koyarak, İstanbul'un güzelliğine böyle kıyılıyor, "Şayet buraya böyle bir bina yapılırsa, bu suçun suçlusu biz değiliz, bunu biliniz" dedim.

Bundan sonra, Kadıköy'ün Belediye Meclisi üyeleri ve muhtarları bir imza kampanyası başlattılar, binlerce imza toplayarak bakanlığa gönderdiler. Bu kampanyada partili muhtarlar ve Belediye Meclisi üyeleri ve mahalle halkı canla başla çalıştılar. Bu çalışmaların fazla ayrıntısını bilmiyorum, ama sonucunun başarılı olduğunu biliyorum. Bakanlık planı değiştirdi; o sakil bina oraya yapılmadı.

Bu protesto olayının temelinde, bakanlığın belediyemizi kişiliksiz bir alt emir kademesi gibi görme alışkanlığına karşı dikilişimiz ve demokrasiye sahip çıkışımız yatar. Bana göre, 1973 seçiminde bize %64 oy veren ve bizden bu düzeni değiştirmemizi bekleyen İstanbul halkının isteği de buydu!... Ben istiyordum ki, bu gibi olaylar partimizin üst yönetiminde de tartışılsın ve şayet uyguladığım politika partimizce benimseniyorsa hem bütün belediyelerimizde uygulama birliği sağlansın, hem de bu olayın, bizden beklenen "Düzen Değişikliği" ile uyumlu olduğu halka en güçlü biçimde anlatılsın. Genel Merkezimizden, bu davranışımı onaylayan ya da uygun bulmayan hiçbir tepki, hiçbir zaman gelmedi. Belediye sorunları, Genel Merkezimizin gündemine hiç giremedi. Parti Başkanlığımızın belediye ile ilişkisi, sadece belediye seçimleriyle sınırlıydı.

III.

Önce bir soru: Arsasının yanından geçen sokakla aynı seviyede başlaması, yani sıfır yüksekliğini bu sokaktan alması gereken bir inşaat, olması gerekenden 144 santim daha yüksek inşa edilmekte ise, sizce bu hata, bağışlanması gereken, önemi

olmayan, basit bir ölçüm hatası mıdır, yoksa yasaları hiçe sayarak, irtifa kazanmak için yapılmış bir zararlı girişim midir? Sizce, bir inşaat yüksek mühendisi, 12 metre yüksekliğinde bir binayı ölçerken, 144 santim hata yaparsa, bu hata bağışlanmalı mıdır?

Şimdi bir Osmanlıca terkibi açıklamamız gerekiyor: "Tecviz-i Hata". Bu Osmanlıca deyim, ölçüm ya da sayım yapılırken istenmeden meydana gelebilecek göz yumulabilir ölçüm ya da sayım hatalarına verilen teknik isimdir. Bu kavramın, inşaat işlerinde, nerede kullanıldığını bir örnekle açıklayayım. Farzediniz ki elinizde bir bina projesi var ve burada bir pencerenin genişliği 160 santim olarak gözüküyor. İnşaatı denetlemeye gidiyorsunuz, ölçüyorsunuz, genişlik 161 santim çıkıyor. Yani 1 santim hata var. Belediye olarak, bu inşaatı yıktırıp, pencereyi 1 santim daha ufalttıracak mısınız? Yoksa marangoz ya da duvarcı, 160 santim ölçerken 1 santim hata yapabilir deyip, hatayı bağışlayacak mısınız?

Bu, görmezlikten gelinmesi gereken hatalara "Tecviz-i Hata" deniyor ve İmar Yasası'na göre, ölçümlerde ne kadar hatanın görmezlikten gelineceğini kurallara bağlayan bir yönetmeliğin, İmar ve İskân Bakanlığı tarafından hazırlanması gerekiyor. Yasanın bu emri, yıllardan beri yerine getirilmemiş. Belediyelerin ve inşaatçıların elinde bir tecviz-i hata yönetmeliği yok. Bu yüzden, belediyeler ile inşaat sorumluları arasında sık sık anlaşmazlıklar doğuyor ve çaresizlikten, her anlaşmazlıkta, hakem olarak Bakanlığa başvuruluyor. Biz de böyle bir olay karşısında mecburen Bakanlığa başvuruyoruz.

Şimdi olayımıza gelelim:

> "Sarıyer, Büyükdere Mahallesi, Gülmez Hasan Büyükbayır ve Hançerli Çavuş sokaklarında 83 pafta, 576 afda, 8 parsel sayılı yerdeki inşaatın projeleri Gülmez Hasan Sokağı'nın 20.00 kotu 0.0 alınarak belediyemizce tastik olunmuştur. Ancak bina mahallinde 0.0 olması gereken su basman kotuna 144 santim tecavüzlü şekilde inşa olunmuştur.
>
> İlgilisi ekli dilekçesi ile 144 santim su basman tecavüzü-

nün ve onun neticesi olarak 270 santimlik kat yükseklikleri ile yapıya devam edilmesi halinde meydana gelen 144 santimlik tecavüzün tecvizini talep etmektedir.

...(Bu paragrafta yetkinin Bakanlıkta olduğu anlatılıyor)...

Halen mühürlü olan yapı hakkında yapılacak işleme esas olmak üzere konu hakkında görüşünüzün bildirilmesini saygı ile arz ederim."

15 Mayıs 1975 tarihli ve Ruhsat 75/115 sayılı bu yazı, İstanbul Belediye Reis Muavini Enver Cinkılıç ve üç belediye imar yetkilisi tarafından imzalı olarak, İmar ve İskân Bakanlığı'na gönderiliyor.

Aldığımız yanıt:

"T.C İmar ve İskân Bakanlığı — Ankara,
Dosya No: 6371 — 12 Haziran 1975

Sayı: I- 07-340191606
Konu: Sarıyer Büyükdere mah.

83 pafta, 576 ada, 8 parsel

Söz konusu yapının son katının H=2.50 metre olarak yapılması, çatı yapılmaması, korkulukların görüşü engellemeyecek şekilde demir parmaklıklı olarak yapılmasında Bakanlıkça bir sakınca görülmemiştir.

İmar ve İskân Bakanı.
Alaaddin Akal
Belediye Teknik Hizmetleri — İmza"

Görüldüğü gibi Bakanlık, yetkisini kullanarak belediyemize, "olur böyle işler, bazı inşaat yüksek mühendisleri inşaata başlarken sıfır yükseklik yerine, bazen 144 santim hata yapabilirler. Kaçak diye mühürlediğiniz binanın mührünü sökünüz, inşaata devam edilsin, yalnız son kat yüksekliği, 270 santim yerine 250 santim olsun, çatı yapılmasın ve korkuluklar demir parmaklıklı olsun" diyor.

Bu talimatta yer alan her madde ayrı bir İmar Yasası ihlali ve

adam kayırma örneği. Bina mühürlenmiş. Bakanlık inşaata devam edilmesini emrediyor. Projede kat yükseklikleri 270 santim, Bakanlık, mühürden önceki katlara zarar verilmesin diye, sadece son katın yüksekliğini 250 santime indiriyor; yapılmış katları yıktırmıyor. Bütün o mahalle, hatta bütün o yörede meyilli kiremit çatı şartı var. Bu bina için çatı şartı yok ediliyor.

Bu pervasız kayırma nasıl olabiliyor? Olabiliyor, çünkü ortaya çıkan ayıbın sahibi Bakanlık değil, Belediye gözükecek. O mahallede kimse, bu imar rezaletinin bakanlığın suçu ve adam kayırması olduğunu bilmeyecek. Sıra sıra muntazam yapılmış binaların arasında bu çatısız ve diğerlerinden yüksek binayı gören herkes belediyeyi lanetleyecek. Belediye zaten saygınlığı çok düşük olan bir kurum. Bakanlığın günahlarını onun sırtına yüklemek, devlet düzenimizde gelenek haline gelmiş. Hükümetlerle iyi geçinip birkaç kuruş yardım alma pahasına ağzını kapatmak, "uyum göstermek" diye yorumlanmış.

Şimdi benim, hükümet karşısındaki, bazılarına göre uyumsuz bazılarına göre hırçın tutumumun nereden kaynaklandığı, umarım en azından bazı kimseler tarafından anlaşılır. Demokratik yöntemin ve o yöntem içerisinde halkın umudu haline gelmiş olan bir siyasi hareketin, yerel yönetimleri anlayamayan, çağdışı bir geleneğin elinde şamar oğlanı durumuna düşürülmesine razı olamazdım ve olmadım.

Sonuç ne oldu derseniz, elbette yasanın dediği oldu; 144 santimlik hatanın önemli olmadığını öğrendik, bina bitirildi. Ama biz ayıbı teşhir ettik. Ayıbın ortağı olmadığımızı var gücümüzle haykırdık. Düzeni değiştirmek amacında samimi olduğumuzu ortaya koyduk. Sadece bu kadar yapabildik.

IV.

Belediyenin Planlama Müdürlüğü esas görevini yerine getirerek, Bakırköy'de mevzii imar planları yapmıştı.

Bu noktada, yapılan işin boyutlarını ve iş sırasını anlatmalıyım. Önce şehir plancısı mimarlar, harita üstünde bir çalışma yaparlar. Gerekli görürlerse, araziye çıkıp mıntıkayı yerinde görürler. Edindikleri bilgilere göre, uygun buldukları bir tas-

lak proje yaparlar. Bu proje, Belediye Meclisi içinden seçilmiş olan İmar Komisyonu'nun önüne gider ve plancılar projelerini komisyon üyelerinin önünde savunurlar. İmar Komisyonu, gerekli görürse -ki genellikle gerekli görür- yerine giderek, planı yerinde inceler. Benim bütün görev dönemim boyunca İmar Komisyonu Başkanı Cevdet Hacaloğlu idi. Kendisine büyük güvenimiz vardı.

İmar Komisyonu'nun onayından geçen plan Belediye Meclisi'ne gönderilir. Belediye Meclisi'nde plan yeniden tartışılır, kentin başka yörelerinde yapılmış olan planlarla uyum birliğinin mevcut olup olmadığı incelenir. Planın getireceği nüfus yoğunluğu, kişi başına düşecek yeşil alan değerlendirilir.

Bu işlemlerden geçip, Belediye Meclisi'nin reddettiği, gerekçe göstererek Planlama Müdürlüğü'ne hedef gösterdiği plan sayısı küçümsenmeyecek kadar çok olmuştur. Belediye Meclisi'nin onayından geçen plan, son olarak bir de İmar ve İskân Bakanlığı'na gider ve orada onaylanır ve askıya çıkar. Daha önce de yazdığım gibi, o zamanlar son söz Bakanlığındı.

Görev dönemim bu süreç içinde geçti. Bu sürecin toplum yararına ne kadar aykırı işlediğini, sorumluluk taşıdığım yıllar boyunca gördüm ve bu sürecin sakıncalarını halka açıklamanın görevim olduğunu kabul ettim. Bakanlığın değiştirerek onaylama yetkisinin var olduğu bir süreçte, şehri yönetir gibi gösterilen kurumların hazırladığı planlar ne önem taşır? Madem plan sonunda Bakanlık tarafından değiştirilerek onaylanacak, o halde İstanbul'da plan yapmak için katlanılan bunca zahmet niye? Yapacakları planların İstanbul'u, o mahalleyi, içinde bulunduğumuz şartları hiç bilmeyen Ankara'daki yetkililer tarafından değiştirileceğini bilen İstanbul'daki plancıların, mesleklerine saygısı ne hale gelir? Bu koşullar altında çalışan plancılardan yüksek meslek düzeyi beklemenin haklılığı var mıdır?

Şimdi olayımıza dönelim. Bakırköy, Sakızağacı Mahallesi, sahil yolu üstünde, 6 pafta 22 ada ile ilgili planımızı, yukarıda açıklanan işlemleri tamamlayarak Bakanlığa gönderdik. 22 ada üstünde 3 blok inşaat öngörüyorduk. Bu blokların etra-

finda, uygun bulduğumuz, yani o mahalle için kabul ettiğimiz norma uyacak kadar bahçe öngörmüştük. Bu 3 blokun toplam inşaat alanı 2.938 metrekare idi. Plan Bakanlık tasdikinden geldi. Planımızı değiştirmişler. İki blokun arasındaki, birinin arka diğerinin ön bahçelerini, inşaat alanına ilave etmişler, böylece, iki blok, 44 metre uzunluğunda bir tek büyük blok olmuş. Verdiğimiz yükseklikleri artırmışlar ve toplam inşaat alanını, 5.800 metrekareye getirmişler. Arsa sahibi böylece 2.862 metrekare inşaat hakkı, yani %100 değer artışı kazanmış. Çevresindeki binalara göre, herkesin dikkatini çekecek bir kayırma!

Plan geldi, askıya çıktı ve gerekli bir ay süre geçince yasalaştı. Plan Ankara'dan gelince Planlama Müdürlüğü'nde yoğun bir tepki oluşmuş, bu konudaki duyarlılığımı bilen uzmanlar konuyu bana intikal ettirdiler. Askı süresi geçer geçmez, parselin sahibi inşaat izni istedi. Mecburen kendisine tasdikli projeye uygun olarak, 5.850 metrekare inşaat ruhsatı verdik.

İnşaat hemen başladı. 21 Haziran 1975 günü bu inşaatın önünde bir basın toplantısı düzenledim. Basına dağıttığım yazılı bir metinle durumu açıkladım ve "Bu ayıbı biz yapmadık, bizi suçlamayınız" dedim. Hazırlattığım bir pano üstüne, belediyemizin teklifi ile Bakanlığın kesinleştirdiği planları, yoldan geçenlerin görebileceği şekilde büyüterek yerleştirdim. Panoyu o inşaatın önüne, sabitleştirdim. "Bu mahalle halkından ve bütün İstanbullulardan özür diliyor, bu olayı protesto ediyoruz" dedim. Ertesi gün bu eylemim basında "İstanbul'un planını İmar Bakanlığı Bozuyor", "İsvan: Bakanlık İmar Planlarını Değiştiriyor", "İsvan: İmar Bakanlığı Bazı Kişilere Haksız Kazanç Sağlıyor" gibi başlıklar altında yayımlandı.

Bu basın toplantısında, ayrıca, Bakanlığın geçmiş yıllardan beri Belediyenin hazırladığı İmar Planlarını değiştirerek, yoğunluğu artırma ve inşaat alanlarını genişletme yönünde müdahaleler yapma alışkanlığı içinde olduğunun örneklerini de verdim. Belediyemizin, bence zararlı ve ilkesiz bir uysallık ve edilgenlik anlayışı içinde, hiçbir tepki göstermeden, hiçbir

açıklama yapmadan uygulamaya koyduğu bu planlar arasında şu örnekler vardı:

Ulus Mahallesi planında belediyenin verdiği 14.160 metrekare inşaat alanının 18.152 metrekareye, İstanbul Üniversitesi Yapı Kooperatifi'nin (Profesörler Sitesi) belediye teklifi olan 29.265 metrekareden 31.032 metrekareye, Kadıköy Moda İmar Planı'nda belediyenin verdiği 3-4 katların 7 kata çıkartılması ve belediyenin verdiğine ilaveten inşaat alanının 104.806 metrekare artırılması.

Bu örneklerin ortaya çıkarttığı sakıncalı durumlar, yeşil alan eksikliği, yol ve su yetmezliği, park yeri yokluğu, hava kirliliği, ulaşım sıkıntısı şeklinde İstanbul halkının sırtına yükleniyor ve bütün bu olumsuzlukların tek sorumlusu olarak kamuoyunda İstanbul Belediyesi gözüküyordu. Demokrasiye yapılan haksızlık, bize yapılandan daha büyüktü. Çünkü, yaşam zorluğu çeken halk, bu zorluğu gidereceği umuduyla bir dahaki seçimde daha iyisini seçmek için kararlılık gösteriyor, ama seçtiği belediye bu haksız vesayet yüzünden beklediğini veremeyince, halk sistemden yani demokrasiden umudunu kesiyordu. Üstümüzdeki haksız vesayetin halka anlatılmasına bunun için bu kadar önem veriyordum.

OKUL BAĞIŞI

Bu soruya sakın hemen cevap vermeyin. Tecrübenin en iyi eğitici olduğu da, aşağıdaki hikâyeden anlaşılacak.

Bir gün bir genç geldi ve amcasının devlete bir ilkeğitim okulu bağışladığını, ailece beni çok sevdiklerini, okulu benim hizmete açmamı istediklerini söyledi. Kendisi de Şişli ilçe delegemizmiş.

Bir pazar sabahı için anlaştık. Genç delege Florya'ya, başkanlık konutuna kadar geldi, gösterdiği yere makam arabasıyla birlikte gittik. Sarıyer'in tepelerinde, etrafı boş bir arazide, yeni bittiği hemen anlaşılan hayli gözalıcı bir okula ulaştık. Çocuklar yeni giysileri içinde, kızların başında zarif kurdeleler, etrafta bayraklar, büyücek bir ikram masasında meyve suları, kuru pastalar, açılışı bekleyen 70-80 kişiden oluşan hanımlı beyli bir ana baba grubu ile karşılandım.

Giriş kapısında, açılışı bekleyen kurdele, güzel bir kız öğrencinin elinde tepsi içinde makas, kapıda okul müdürü ve bağışı yapan Amca ile karşılaştık, selamlaştık. Ayaküstü üç beş kelime bu hayırsever girişim hakkında konuştuk. Ana babalar da, bu hayırsever vatandaşımızı övdüler. Uygun birkaç söz söyleyerek, kurdeleyi kestim, içeri girdik. Okul beş derslikliydi. Sınıflarda sıralar, karatahta, yeni bitmişliğin tanığı olan yeni boya kokusu, müdür odası, öğretmen odası. Okul mükemmeldi. Takdir duygularımı ifade etmek için yarım saatlik bir söyleşiden sonra, ayrılmak için dışarı çıktım.

Arabama binecekken ana babalardan birkaçı geldi ve beş altı yüz metre mesafedeki ana yolu göstererek, okulun giriş yolu olmadığını, çocukların çamurda güçlük çekeceklerini anlattı, benden o kısa yolu yaptırmamı istedi. Böyle hayırlı bir bağış karşısında belediye bu kadarcık bir katkıda bulunurdu elbette. O sıralarda, böyle önüme çıkan acele ihtiyaçları sesli olarak not etmek için gömlek cebimde taşımaya başladığım ve çok yararını gördüğüm, ufak ses alma cihazına, talimatı söyledim. Her gün, danışmanım Tezer Hanım, bu ufak bantları deşifre eder, yazılı emir haline getirir ve bir sıra numarası vererek ilgili müdürlüğe yollardı. Sonra da bu emirler sıra numarasına göre takip edilir, aksayan olmuşsa bana bildirilirdi. Yol meselesi böylelikle hallolmuş sayılabilirdi.

Derken bir başka veli, okulun elektriğinin olmadığını, ana şebekenin çok yakından geçtiğini bildirerek, şuracığa bir trafo konulursa okulun daha ne kadar mükemmel duruma geleceğini anlattı ve elektrik istedi. Bu istek de çok yerindeydi. Onu da ses cihazına not ettim.

Bir başka veli, okula suyun tankerle getirildiğini, birkaç yüz metre mesafede Sular İdaresi'nin dağıtım şebekesinin bulunduğunu, ufak bir himmetle okulun suya kavuşturulabileceğini söyledi ve benim bu katkıyı esirgemeyeceğimden emin olduklarını ifade etti. Eh bu istek de çok yerindeydi. Vatandaş bu kadar cömert bir bağış yapmışken, belediye de ufak bir katkı yapmaktan kaçmamalıydı. Bu isteği de banda söyledim ve ayrıldım.

Tezer Hanım bu banda okunan talimatı hassas bir biçimde takip ederdi. Kısa zamanda her üç istek de yerine getirildi. Okul yola, suya ve elektriğe kavuştu.

Beş-altı ay sonra, bir tesadüf sonucunda ne kadar büyük bir oyuna getirildiğimi acı bir şekilde öğrendim. Meğer "Amca Bey", o yöredeki en güçlü arazi mafyasının başıymış. Çevredeki kamu arazisini parselleyip satan bu şebeke beni oyuna getirmiş; düşük değerdeki bu araziye yol, su ve elektrik getirterek, parsellerin değerini benim saflığım sayesinde kat kat artırmış. Okul gerçekten bağışlanmış ama, oltadaki yem görevini yapmak amacıyla!

Benim kabahatim, örgütün yol göstericiliğine başvurmadan iş yapmaktı. Güçlü bir siyasi partinin üyesi olarak kabahatim hiç küçümsenecek cinsten değildi. Belediye başkanlığı, bu olayın ortaya koyduğu gerçeklerden dolayı, ancak şehrin her yanına yayılmış bir örgütün desteği ile yapılabilecek bir görevdi. Benim her ilçede bu gibi konuları danışabileceğim güvenilir partililerim olmalıydı ve ben onlarla sürekli iletişim içinde olmalıydım. Çok pişman oldum ama, iş işten geçmişti.

Şimdi, başta sorduğum soruyu tekrar sorayım: Devlete millete bir okul bağışlamak iyi bir iş midir, yoksa kötü bir iş mi? Galiba doğru cevap şu: Eğer belediye başkanını aldatabiliyorsanız, okul bağışlamak kötü bir iştir, aldatamıyorsanız, iyi bir iş.

CUMHURBAŞKANLIĞI İNŞAATI

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, yaz mevsimi çalışmalarını Florya'daki Atatürk Deniz Köşkü'nde geçirir, maiyeti ile Muhafız Alayı ve koruma polisleri belediyemizin yazın kiraya verilen Florya'daki Dinlenme Evleri'nden yararlanırlardı.

24 Mart 1976 günü, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarafından görevlendirilmiş olan bir heyet belediyeye gelerek benimle görüştü ve yer sıkıntısı çektiklerini açıklayarak, Florya'daki belediye arazisi üstüne birkaç tane "prefabrike" kulübe yaparak, nöbet tutacak askerleri orada barındırmak istediklerini açıkladı. Ben de, isteklerine karşı çıkmamakla beraber, askerlerin yakın bir garnizonda barındırılarak, nöbet saatlerine

göre getirilip götürülmelerinin daha sağlıklı bir çözüm olabileceğini ifade etmiştim. O yaz, belediye arazisi üstüne 10 adet ahşap kulübe yapıp kullandılar.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinden 1 Nisan 1976 tarihli şaşırtıcı bir yazı aldım. Öneminden dolayı bu yazıyı aynen aktarıyorum:

Türkiye Cumhurbaşkanlığı — 1 Nisan 1976
Genel Sekreterliği Ankara

Sayı: 172
Konu: Florya'ya ilave edilecek prefabrike evlerin Yerleşme durumu Hk.

İstanbul Belediye Başkanlığına

Sayın Cumhurbaşkanı, yaz mevsiminde, Temmuz ve Ağustos aylarında; mesailerine bir gelenek halinde Florya'daki Deniz Köşkü'nde devam ettiklerinden; beraberlerinde Genel Sekreterliğin ilgili üniteleri, koruma personeli ve lüzumlu hizmetliler ile ihtiyacı karşılayacak sayıda araçlar da bölgeye intikal etmektedir.

Koruma personelinden polislerin, Florya Emniyet Komiserliği Polis Karakolunda çok sıkışık durumda; erlerin ise, tehlike arzetmeye başlayan, sıhhî şartları eksik olan garaj üzerinde; hizmetlilerin de, askerî birliklerden temin edilen, altyapı yönünden yoksun çadırlarda iskân edilmek zaruretinde kalınmış olduğu malûmlarıdır.

Bu şartları kaldırmak maksadıyla 1975 yılında yapılan ilk çalışmalar sonunda; Sayın İstanbul Belediye Başkanının da uygun görmüş oldukları mahalde, 10 adet prefabrike ev inşa edilmiş; fakat, evlerin altyapı ve iç sıhhî tesisatı ödenek yetersizliğinden tamamlanamamıştır.

Cumhurbaşkanlığı için sabit yerleşme proje çalışmaları ve yapım işleri önümüzdeki yıllarda da devam edeceğinden; personelin daha iyi imkânlarla hizmet vermelerini sağlamak gayesiyle; 1976 mali yılına konulan ödeneklerle Bayındırlık

ve İmar İskân Bakanlıklarının müşterek çalışmaları ile prefabrike evlerin inşasına devam edilecek ve altyapı işleri tamamlanacaktır.

Bu nedenle; yer tespiti ve yapım işlerinin hızlandırılması için görevlendirilen heyetin, Sayın İstanbul Belediye Başkanı ile 24 Mart 1976 günü yaptıkları görüşme sonunda; geçen sene inşa edilen prefabrike evlerin cıvarında yenilerinin yapılması öngörülmüş ve yerleşme planının yapımcılar tarafından hazırlanması mutabakatına varılmıştır.

İstanbul Tapu ve Kadastro Grup Müdürlüğünden temin edilen ve üzerine yerleştirilen prefabrike binaları gösterir 1/500 mikyaslı kroki ekte sunulmuştur.

Gereği hususuna müsaadelerini rica ederim.

Fuat Bayramoğlu
Genel Sekreter
Büyükelçi

Dağıtım
Bayındırlık Bakanlığına
İmar İskân Bakanlığına
İstanbul Belediye Başkanlığına
Bayındırlık Bakanlığı, 1inci Bölge
Müdürlüğü - İstanbul (iveditiğinden)

Bu yazı benim önüme 7 Nisan günü geldi. Yazı açıkça, Cumhurbaşkanlığının belediyemizin arazisi üstünde bazı inşaatlar yapmaya başlayacağını, bu karara benim iştirak ettiğimi, gereken belediye arazisini Cumhurbaşkanlığına tahsis edeceğimi ifade ediyordu. Benim böyle bir mutabakatım yoktu, çünkü olamazdı. Cumhurbaşkanlığı dahil, hiçbir kamu kuruluşu, başka bir kamu kuruluşunun arazisi üstüne yasal olarak inşaat yapamazdı. Ayrıca Belediye, imar planında olmayan hiçbir yapıya izin veremezdi. Yani girişimin her yanı yasalara aykırıydı ve bu yasaları yürütme sorumluluğu Belediyeye aitti.

14 Nisan günlü bir yazıyla, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne cevap yazdım. Öneminden dolayı, bu yazıyı da aynen veriyorum:

T.C. İstanbul Belediye Başkanlığı 14 Nisan 1976
5/35
Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği

İlgi: 1 Nisan 1976 gün ve 172 sayılı yazınız.

İlgi yazının 3. Maddesinde belirtilen 10 prefabrike evin 1975 yılında yapıldıkları Florya Tesisleri alanı içindeki belediye malı yer, Belediye Başkanı tarafından uygun görülmüş değil, Sayın Cumhurbaşkanı'nın gerekli olduğu bildirilen hizmetlerine engel olunmamak için yapılmaları önlenmemişti. Belediye Başkanının belediye malı arsalar üstünde keyfî bir tasarruf yetkisi olmadığı malumlarıdır.

İlgi yazının 4. Maddesinde belirtilen Genel Sekreterlikçe görevlendirilmiş heyetle Belediye Başkanı arasında yapılmış olan görüşmede, mevcut evlere iki yıl için birkaç tane yenisinin ilavesi söz konusu olmuş, Belediye Başkanı sayın heyet üyelerine hem Sayın Cumhurbaşkanı'nın herşeyin üstünde tutulması gereken prestiji açısından, hem de Belediye Başkanı'nın sorumluluğu açısından bu birkaç ev için bile, endişelerini bildirmiş, hatta nöbet tutacak askerlerin bir garnizonda barındırılmaları ve getirilip götürülmeleri yolunda bir öneride bulunmuştu.

İlgi yazıdan anlaşıldığına göre, öngörülen inşaat söz konusu edilen birkaç prefabrike evi çok aşmakta, 15 ev, toplam 900 m^2 iki baraka, boyutları belirtilmemiş toplam 180 kişilik üç yemekhane, bölük komutanlığını ihtiva etmekte ve çevresi yine boyutları belirtilmeyen bir sınırla çevrilmek istenmektedir. Ayrıca Belediye Başkanı'nın böyle bir arazi tahsisi tasarrufuna yetkisi varsayılmakta, buna rağmen ondan mutabakat da alınmaksızın işe başlanacağı bildirilmektedir.

Konunun önemi ve Belediye Başkanının yetki ve sorumlu-

lukları göz önüne alınarak, bu inşaatın İmar Planı Tadili, Kamulaştırma ve İmar Yasası uygulamalarıyla yürütülmesi gerekmektedir.

Gereği hususuna müsaadelerinizi arz ederim.

Ahmet İsvan
İstanbul Belediye Başkanı

Bu yazıyı gönderdikten bir hafta kadar sonra, Florya Tesisler Müdürü Nuri Behçet Bey, beni telefonla arayarak, kendi sorumluluk alanı içinde bulunan arazide, Bayındırlık Bakanlığı'ndan bir ekibin inşaat yapmak üzere temel atma çalışmaları başlattığını bildirdi. Kendisine derhal olaya müdahale etmesi, inşaatı benim adıma mühürlemesi talimatını verdim.

Burada birkaç satır Nuri Behçet Bey'den söz edeyim. Nuri Behçet Bey, tam anlamıyla bir Osmanlı Beyefendisiydi. İfade tarzı, her zaman jilet gibi ütülü siyah elbisesi, kolalı bembeyaz gömleği, dimdik yürüyüşü, otorite karşısında abartılı saygı ifadeleriyle geçmiş bir çağı anımsatırdı. İleri yaşına rağmen çalışma mecburiyetinde olması ve amirlerini her olayda tatmin etme isteğini açığa vurmasıyla dikkat çekerdi.

Aslında Nuri Behçet Bey'den istediğim görev, yapısına aykırıydı. Bir ölçüde benim verdiğim insafsız bir emirdi. O, içinde Cumhurbaşkanlığı, Bayındırlık Bakanlığı gibi sözcüklerin geçtiği bir belgeyi elinde tutan bir görevliye karşı gelecek yapıda değildi. Yarım saat sonra beni tekrar aradı ve çaresizliğini belli eden mazeretler ileri sürmeye başladı. Kendisine yaptığım haksızlığı anladım ve çok üzüldüm, hemen geleceğimi söyledim, görevi üstünden aldım.

Derhal Florya'ya gittim ve inşaatı yürütmekle görevli mühendisle kendim muhatap oldum. Bu çok genç bir mühendisti. Eline bir proje vermişler ve yollamışlar. Kendimi tanıttım ve "Bu inşaatı mühürlüyorum, mühüre rağmen inşaata devam ederseniz, cezası 6 aydan başlar" dedim.

Oldukça hırslanmıştım. Tavrımda kararlılık ve kesinlik ifadesi olduğunu tahmin ediyorum. Mühendis işi tatil etti ve gitti.

Bundan sonra Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nden 22 Nisan 1976 tarihli ikinci bir yazı geldi. Bu yazıda bir yenilik yoktu. Benim 14 Nisan tarihli yazıma cevaptı ama, eski yazılarının tekrarından ibaretti. Asıl karşılaşmamız, Cumhurbaşkanlığı Baş Hukuk Danışmanı Sayın Fahri Çoker'le oldu. Sayın Çoker telefonla randevu isteyerek 21 Mayıs 1976 günü görüşmeye geldi.

O, bu hizmet binalarının gerekliliğini, ben yasal durumu tekrar tekrar birbirimize anlattık. Ben bu hizmet binalarının gerekliliğini hiç tartışma konusu yapmadım. Yalnız, Cumhurbaşkanı'nın saygınlığının, ancak Cumhurbaşkanlığı'nın yasalara uygun davranması ile sağlanacağı görüşümü gerektiği kadar tekrarladım. Yasayı da şöyle özetledim:

1. Ülkede bütün inşaatlar İmar Yasası'na göre yapılır. İmar Yasası'na göre yapılmayan binalar kaçak inşaattır ve Belediye bunları yıkmakla yükümlüdür.

2. İmar Yasası'na göre, hiçbir kuruluş, kendi mülkiyetinde olmayan bir arsa üzerinde inşaat yapamaz. Söz konusu arsa, belediyemizin malıdır. Cumhurbaşkanlığı, belediye mülkü üstünde inşaat yapamaz, yalnız kendi mülkü üstünde yapabilir.

3. Cumhurbaşkanlığı'nın ya da Bayındırlık Bakanlığı'nın kamulaştırma yetkisi vardır. Belediyemizin bu arazisini yasaya uygun biçimde kamulaştırabilirler. Belediyemiz, kamulaştırmaya karşı itiraz hakkını kullanmayacak, kamulaştırma bedelini de 1 lira olarak kabul edecektir.

4. Arazi Cumhurbaşkanlığı'nın mülkiyetine geçtikten sonra, bu arazi için, ellerindeki projeye göre, mevzii imar planı yapılmalıdır. Belediyemiz, bu konuda anlayışla görev yapmaya hazırdır.

5. Bu koşullar yerine getirilmeden yapılacak inşaat, hangi isim altında olursa olsun kaçaktır ve belediyemiz, Cumhurbaşkanı'nın saygınlığına gölge düşürecek hiçbir yasadışı girişimin suç ortağı olmayacaktır.

Bu, birbirimize karşı saygı içinde geçen görüş tekrarlamalarımız, öğle saatinde son buldu. İkimiz de, Darülaceze'nin 80. kuruluş yıldönümü nedeniyle verilen öğle yemeğine da-

vetliydik. Sonradan farklı yerlere gideceğimiz için, ayrı arabalarla Darülaceze'ye gittik. Yemeğe eşim Reha da davetliydi ve Sayın Çoker Reha'yı tanımıyordu. O da ayrı bir vasıtayla gelmiş ve kapıda Sayın Çoker'le bir başka Cumhurbaşkanlığı görevlisinin aralarındaki konuşmaya, Reha, bilmeden kulak misafiri olmuş.

Diğer görevli Sayın Çoker'e sormuş: "Ne oldu?" Cevap çok kısaymış: "Hava aldık."

Sonradan öğrendim ki, bütün bu çalışmalar Sayın Fahri Korutürk'ün bilgisi dışında, bir hazırlık çalışması niteliğindeymiş. İşi kotardıktan sonra kendisine "arz edilecek"miş! Sayın Korutürk'e, Cumhurbaşkanlığı için İstanbul'da uygun bir bina arandığı sırada Sayın Vali ile birlikte refakat etmiştim. Ben belediyenin mülkiyetinde olan ve bizim parasızlık yüzünden içimiz sızlayarak harap olmaya terk etmek mecburiyetine kaldığımız Hidiv Köşkü'nü Cumhurbakanlığı ikametgâhı olarak teklif etmiştim. Böylelikle hem bu tarihî bina kurtulacak, hem de cumhurbaşkanının konut sorunu çözülecekti. Köşkün onarılması için harcanacak para konusunda Cumhurbaşkanı Korutürk'ün nasıl titiz davrandığının ve bu harcamayı fazla bularak, önerimi nasıl reddettiğinin tanığıydım. Florya'yı ilgilendiren bu yasadışı çözüm önerilerinin kendi bilgisi dışında yürütüldüğü bence zaten aşikârdı.

TOPLU SÖZLEŞME 1976

Toplu Sözleşmeyi Çalışma Müdürlüğünün Sabotajı

Milliyetçi Cephe hükümetlerinin İstanbul Belediyesini sabote ettiği bir başka alan da, Çalışma Yasasının uygulanmasıyla ilgiliydi. Göreve başladığım zaman belediyede yetkili sendika Genel-İş sendikasıydı.

Önce, bu " yetkili sendika" deyimini açıklamalıyım. İstanbul Belediyesi gibi bir kamu kuruluşu, yalnız çalışmakta olan işçilerin oy vererek belirledikleri sendikayla toplu sözleşme yapabilir. Hangi işyerinde hangi sendikanın çoğunluğa sahip olduğu, yasaya göre, Çalışma Müdürlüğü tarafından tespit edilip taraflara tebliğ edilir. Bu sendika "yetkili sendika"dır. İşçi

isterse hiçbir sendikaya üye olmayabilir isterse yetkili sendikadan ayrılıp onun rakibi olan başka bir sendikaya üye olabilir. Bu düzenlemenin sonucu olarak da, İstanbul Belediyesi gibi büyük işyerlerinde genellilkle, yetkili ve yetkisiz olmak üzere birden çok sendika bulunabilir.

İstanbul Belediyesi, çok büyük bir kuruluş olduğu için, yetkili Genel-İş sendikasının yanı sıra, yetkisiz başka sendikalar da vardı. Hatırlayabildiğim kadar, sendikasız işçi yoktu. Bir sendika için "yetkili" olmak çok önemlidir çünkü, işçi haklarını o işyerinde yalnız yetkili sendika, yasal yoldan kovuşturabilir. Çünkü, örneğin bir işçi fazla mesai yaptığı halde ücretini eksik almışsa ya da Çalışma Yasası şartlarına aykırı ağır koşullar altında çalışmaya zorlandıysa, işçinin bu hakları yönetim nezdinde ancak yetkili sendika tarafından aranabilir. Yetkili olmayan sendikaların başvuruları, şikayetleri, temenniden öteye gitmez.

1974 yılında, yetkili olan Genel-İş sedikasıyla iki yıl için toplu sözleşme yaptık. Sözleşmenin ücretlerle ilgili kısmı çok çekişmeli oldu. Pazarlıklar kesildi, arabulucuya gidildi, biz arabulucu teklifini reddettik, sendika grev kararı verdi, sonunda anlaştık. Aslında biz başından beri makul bir zammı kabul ediyorduk, ama sendika yöneticileri belediyede mevcut yetkisiz sendikalardan çekiniyorlardı. Onların sırtında yumurta küfesi yoktu. Yetkili sendika hangi ücret artışını kabul etse, onlar artışı az bulduklarını açılayacak, yetki kendilerinde olsayıı ne kadar daha fazlasını alacaklarını savunacak, işçiyi tahrik edeceklerdi. Zor da olsa anlaştık ve verimli bir iş yılına başladık.

Ben işçiye ve çalışma şartlarına saygılı davrandım, sendika yöneticileri de, ücret konusunda sert bir tartışma dönemi geçirdiğimiz halde (belgelerini "Savunma" bölümünde aynen verdim) sorumlu ve anlayışlı oldular. Ücretleri ödemede çok kez geciktiğimiz halde, toplu sözleşmedeki gecikme zamlarını talep etmediler. Ama asıl, iyi çalışmayan işçiyi hiç savunmadılar.

Sendika kongrelerinin doğal konuğu olurdum ve burada benim bir konuşma yapmam beklenirdi. Konuşmalarımda, asıl

işverenin İstanbul halkı olduğunu, benim o asıl işverenin vekili niteliğini taşıdığımı, dürüst bir vekil olarak işçinin bütün yasal haklarına saygı gösterdiğimi, bu nedenle, randımansız çalışılmasına göz yumamayacağımı ifade eder, işçi liderlerinden de aynı anlayışı beklediğimi söylerdim.

Bu kongrelerde; işçi temsilcileri, yaptıkları konuşmalarla, kendilerinin de iş randımanı konularında titiz olacaklarını, kaytaran işçileri savunmayacaklarını ifade ederlerdi. Sendikacılar, bu sözlerinde durdular; iş disiplini konularında hiç güçlük çıkartmadılar. Görev sürem içinde 14 işçinin işine resen son verdim. Sendikacılar, bu yerinde tasarruflarıma hiç karşı çıkmadılar. İşçiye sevimli gözükmek için başka bazı işçi temsilcilerinin başvurdukları aldatmacı yöntemlere itibar etmediler.

İşlerine resen son verdiğim işçilerden ikisini unutmadım. İkisi de Temizlik İşleri Müdürlüğü'nde çalışıyorlardı. Daha doğrusu çalışıyor gibi gözüküyorlarmış. Birisi, hangi ilçede olduğunu unuttum, bir mahallenin temizlik amiri kadrosundaydı ama bir dükkânı varmış ve ayakkabı tamirciliği yaparmış. İkincisinin, işe gitmediği raporlarla tespit edilmiş ve savunması istenmiş. Bu kaytarıcı işçimiz de, aklınca iyi bir savunma olur diye, Ecevit'i havaalanında karşılamaya gittiği için işten geri kaldığını savunmuş. Olayı ve savunma gerekçesini öğrenince, tam anlamıyla tepem atmıştı. O yıllarda Ecevit'in bizim kesimde nasıl ulaşılmaz bir saygınlığı olduğu düşünülürse, bu savunmanın hiç de ahlaki, hatta insancıl bir yanı olamadığını görüp çok rahatsız olmuştum. Partilileri kayırmak, taraftara iş bulmak suçlamalarının toplumda ne kadar ağır biçimde eleştirildiğini biliyordum. Bu savunmayı utanç verici buldum ve "Eğer Ecevit'i gerçekten sevseydi, işini yapar, karşılama görevini başkalarına bırakırdı" diye haber göndererek, adamın işine son verdim. Sendikadan hiç itiraz gelmedi.

Biz toplu sözleşmeyi imzaladıktan birkaç ay sonra Genel-İş, DİSK'e geçti. Bizim Genel-İş'le ilişkimiz eskisi gibi yolunda gitmeye devam etti ama, Milliyetçi Cephe hükümetinin hem

bize, hem de DİSK'e karşı yeni bir koz kullanmaya karar vermiş olduğunu, uzunca bir süre sonra anladık. Toplu sözleşmemiz, 1976 Mart'ında sona eriyordu. O tarihten önce yeni toplu sözleşme imzalamamız gerekiyordu. Aylar ilerliyor, sözleşmenin sona erme günü yaklaşıyor, Çalışma Müdürlüğü bir türlü İstanbul Belediyesi'nde hangi sendikanın çoğunlukta olduğunu, yani toplu sözleşme yapmak için yetkili olduğunu bildirmiyordu.

Belediyemizde hangi sendikanın çoğunlukta olduğunda en ufak bir şüphe yoktu ama, durumu belgeleme yetkisi yalnız Çalışma Müdürlüğü'ndeydi. O yetki belgesi olmadan biz pazarlık masasına oturamazdık. Genel-İş ve biz, ayrı ayrı Çalışma Müdürlüğü'ne defalarca başvurarak yetkili sendikanın bildirilmesini istedik. Bundan sonuç alamayınca, Çalışma Müdürlüğü'nü, Çalışma Bakanlığı'na şikayet ettik. Yine sonuç alamadık. Nihayet son gün de geldi ve geçti. Böylece, 1974 sözleşmesi, otomatik olarak aynen yenilenmiş oldu. Bu bizi büyük sıkıntıya sokuyordu, çünkü petrol kriziyle iyice hızlanmış olan enflasyona rağmen biz işçimize hak ettiği ücret artışını veremiyorduk.

Çevremizdeki bütün kamu kuruluşları, önemli zamlar veriyorlar, biz, bir formaliteye sığınarak zam vermekten kaçınıyor gibi gözüküyorduk. Üstelik, parasızlığımızın ve her ay hükümetin yardımına muhtaç oluşumuzun herkes tarafından bilinmesi, ücret zammını vermek istemeyen tarafın biz olduğumuz yolundaki kışkırtmalara güç katıyor, yetkisiz sendikalar, fırsat bu fırsattır diye Genel-İş'i suçluyor, işçi, zam alamadığının ezintisine kapılıyor, işyeri barışı ve iş disiplini altüst oluyordu. Yani, Milliyetçi Cephe hükümeti, yetkili sendikayı belirtmemekle, hem İstanbul Belediyesi'ni hem DİSK'e geçmiş olan Genel-İş sendikasını içinden çıkılmaz bir açmaza sokmayı başarmıştı. İstediğimiz kadar yazalım, çizelim, şikayet edelim, Çalışma Müdürlüğü yasa gereği olan görevini yapmamakta direniyor, sonuçta anarşi doğuyordu. Devlet, Hukuk Devleti olmayınca yapacak hiçbir şey kalmıyor, çaresizlik acı bir kader gibi önümüzü kapatıyordu.

Bu karanlık içinde, kimden geldiğini hatırlamıyorum ama, bir iş hukukçusu şu görüşü getirdi: Madem ki iki taraf da 1974 sözleşmesini feshetmemiş, o halde şu anda 1974 sözleşmesi yürürlüktedir. Taraflar yürürlükteki bir sözleşmeye her zaman ek protokoller yapabilir, yeni şartlar kabul edebilirler. O halde siz de Genel-İş'le anlaşarak 1974 sözleşmesine yapacağınız ek bir protokolle 1976'dan sonrası için ücret artışını kabul edebilirsiniz.

Bana ulaştırılan tek çözüm yolu buydu. Hukuken sağlam bir çözüm yolu olduğuna, danıştığım hukukçular da katıldılar. Bir de Yunus Kara'ya sorayım dedim. Yunus, İl Yönetim Kurulu'nda birlikte çalıştığımız bir sendikacıydı. Başkanlığım süresince bana hep sağlam bilgi ve tavsiyeler getirmiş, en sıkıntılı zamanlarımda moralimi yükseltmeyi başarmış bir arkadaşımdı. Unutamadığım bir anısı şöyledir: Yunus, bir gün ziyaretime gelmiş ve gerçekten yorgunluktan son noktaya geldiğimi fark etmiş, beni adeta zorla arabasına bindirerek Belgrad Ormanı'nda bir yerde öğle yemeğine götürmüştü. Arada sırada gelir, her geldiğinde, belediyeyle ilgili önemli ve sağlam bilgiler verir ve moralimi yükseltirdi. Bu sefer onu ben aradım ve durumu anlattım. Zaten durumu o da biliyordu. Onun da aklı yattı ve bana şunları söyledi:

"Sana bu tuzağı hazırlayanlar, çok önemli ve güçlü kişilerdir. Çok yukarlardan emir ve güvence almasa, Çalışma Müdürlüğü, bu kadar açıkça yasayı çiğneyemez, görevini bu kadar inatla savsaklayamaz. Kurulan tuzak, seni sıfırlamak açısından etkili bir tuzaktır. Getirilen öneri, seni bu tuzaktan kurtaracak. Yani tuzağı kuranlar, büyük bir bozguna uğrayacaklar. Düşünmen gereken en önemli şey, onların bu bozgunun intikamını almak isteyecekleridir" dedi.

Doğrusu, Yunus'un sözleri beni etkilemişti ama, o etki kısa zamanda azaldı ve yok oldu. O günlerde İstanbul'da en büyük kamu işvereni olan Tekel'in verdiği kadar bir ücret artışını getiren protokolü imzaladım. Ama bu imza öyle sıradan bir imza gibi olmadı. Toplu sözleşme imza töreni, geçen yıl, sendika temsilcisi sekiz on kişi ile benim odamda yapılmış, taraflar

karşılıklı, birbirlerine başarı dileyerek imza atmıştı. Bütün olay, on beş dakika kadar sürmüştü. Bu seferki öyle olmadı.

Yunus ne kadar haklıymış. Sendika beni imza törenine çağırdığı zaman, aşağıya toplantı salonuna büyük bir törene hazırlıklı olarak inmedim. Salonda bir de ne göreyim, yüzlerce tanımadığım kişi. Alkışlı, nutuklu, heyecanlı bir tören. Konuklar, DİSK'e bağlı sendikaların İstanbul'da bulunan başkanlarıymış. Hiçbirini tanımıyordum. Anlaşılan DİSK'liler, tuzaktan kurtuluşumuzu kutluyorlarmış. Onun için böyle büyük bir tören düzenlemişler. Yıllar sonra Davutpaşa askerî hapishanesinde DİSK'lilerle birlikte aynı koğuşlara kapatıldığım zaman, onlarla bu sefer gerçekten tanıştım ve kader birliğimiz 27 ay sürdü. Ücret artışı protokolüne, tanık olarak Yunus Kara da imza attı ve tören bitti.

Milliyetçi Cephe hükümetinin, yetkili sendika konusundaki tuzağının ve bizi baltalamak için devlete görevini yaptırmayarak, devlet içinde anarşi yaratma yönteminin öyküsü de bu kadar.

Bundan sonra size biraz Yunus Kara'yı tanıtmak istiyorum. Yunus Kara'yla, Necdet Uğur başkanlığında kurulmuş olan CHP geçici İstanbul İl Yönetim Kurulu'nda tanıştık. İkimiz de o kurulun üyeleriydik. İri yapılı, çok güler yüzlü, 35 yaşlarında, kendinden emin ve etkili kişiliği olan bir insandı. Bana çok sevecen bir üslup içinde sıkça takılır, varlığı çevresine huzur verirdi. Beni en etkileyen yanı, bir gün toplantıdan sonra bütün yönetim kurulu hep birlikte Yeşilköy'de gittiğimiz bir içkili lokantada ortaya çıkmıştı. Birer kadeh içip biraz gevşediğimiz bir sırada, Yunus kendinden hiç beklemediğim bir şekilde, ayağa kalktı ve bir konuşma yapacağını, susup kendisini dinlememizi istedi.

Yaptığı bu konuşmada Yunus, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Türkiye için, CHP için de İstanbul'un önemini, ayrıca CHP İstanbul tarihinde o günkü Necdet Uğur kurulunun yerini, o kurulda bulunan bizlerin ne kadar değerli kişiler olduğumuzu anlattı ve mealen şöyle dedi:

"Hepiniz özenle seçilmiş, son derece değerli insanlarsınız.

Hepinizin kapı gibi diplomalarınız var. Ben hayata, çocuk yaşımda, Adana'da, pamuk fabrikasında yere dökülen pamukları toplayarak başladım, elimin emeğiyle yaşadım. Benim hiç diplomam yok. Kendi kendimi eğittim. Ama sizin aranızda, sizden hiç de eksiğim olmadığını bilerek çalışıyorum. Bu kurula, sizler kadar katkıda bulunuyorum. Sizlerin yanınızda kendimi hiç küçük görmüyorum. Aranızda bulunmaktan, bu yüzden mutluyum ve gururluyum" dedi.

Yunus'un sözlerini, onun söylediği kadar etkileyici biçimde aktaramadığımdan eminim. Kendisine hep saygı duyardım ama, bu sözlerden sonra onu tanıdığım için dünyam daha zenginleşti. Başkanlığım döneminde, hep katkısını gördüm, hiç isteği olmadı. Her gelişinde, odama bir rahatlama getirdi. Yıllar geçti. Hasta olduğunu öğrenmiştim. Süleyman Çelebi, ortak dostumuzdu. Yunus'un durumunu sormak için Süleyman'a telefon ettim, kendisi yoktu, yardımcısı çıktı telefona. Süleyman'ı istediğimi söyledim.

"Süleyman ağabey cenazeye gitti, bir iki saat sonra döner" dedi. "Ne cenazesi?" diye sordum.

"Yunus Kara öldü, onun cenazesine gitti" cevabını aldım.

Hep, keşke daha erken haberim olsaydı diye düşünürüm, içim yanar.

1 MAYIS 1977 KATLİAMI

Dört yıllık görevim sırasında meydana gelen önemli olaylardan biri de, 36 vatandaşımızın öldüğü 1 Mayıs 1977 katliamıydı. Üstünden yıllar geçtikten ve Susurluk gibi karanlık olayların niteliği kaba hatlarıyla ortaya çıktıktan sonra, '77 yılının 1 Mayıs olayı da, ülkemizdeki ilk "Gladyo" uygulamalarından biri olarak algılanır duruma geldi.

Olay sırasında orada bulunduğum ve bazı belediye araçlarının 1 Mayıs törenlerinde kullanıldığı bahanesiyle, bir süre beni bu olaylarla ilişkilendirme gayretleri oldu. Bu gayret kısa sürdü; Danıştay kararıyla aklandım. Ama, bana bir suç arandığı ve uygun bir suç bulunamadığı 12 Eylül döneminde, 1977'nin 1 Mayıs'ı, başka suçlamalarla birlikte, karmaşık bir

paket halinde karşıma yeniden çıkartıldı. Bu karmaşık suç paketi bahanesiyle 27 ay hapiste tutuldum ve sonunda aklandım ve devlet bana tazminat ödedi.

12 Eylül döneminde yargılanmam olayına açıklık getirmek amacıyla, o mahkemeye sunduğum savunmayı, kitabın sonunda, aynen veriyorum. Bu savunmanın, bir 12 Eylül uygulaması olan, DİSK davası hakkında yeterince bilgi vereceğini düşünüyorum. 1977 1 Mayıs davası ise, yıllar süren bir yargılama sürecinden sonra, "fail-i aslisi"nin bulunamadığı kararıyla sonuçlandı ve dosya kapandı. 1 Mayıs 1977 hakkında aydınlatıcı kitaplar yazıldı (örneğin Nail Güreli'nin *İki 1 Mayıs* kitabı) ama, olayı ana hatlarıyla da olsa burada ele almayı gerekli görüyorum.

1 Mayıs 1977'den birkaç gün önce, Vilayetten belediyemize bir resmî yazı geldi. 1 Mayıs kutlamalarını yapmak üzere Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na göre DİSK'e yetki verildiği, olayların çıkma olasılığı bulunduğu, belediyenin hazırlıklı olması bildirildi.

Ben olaylar karşısında hazırlıklı olmak için, gerektiğinde Galata Köprüsü'nün açılması amacıyla Köprüler Müdürlüğü'nden bir ekibin nöbette tutulmasını ve hem telefon hem telsiz irtibatı içinde olmalarını, yeterli sayıda itfaiye aracının çevrede planlanan yol kavşaklarında nöbette bulunmasını ve telsiz irtibatı içinde olmalarını, yeterli sayıda cankurtaran aracının belirli yakın noktalarda nöbette olarak telsiz irtibatı içinde beklemelerini düzenledim, kendim de elimde el telsiziyle Taksim'e giderek, sabahtan akşama kadar orada bulundum ve yapılan hizmetleri ve telsiz irtibatlarını denetledim.

DİSK belediyeye başvurarak, yürüyüş kollarının meydana ulaşmasını zamanlamaya yardımcı olmak için telsizli araçlarımızdan yararlanmak istedi.

Belediye zabıtasına yazılı emir vererek, sekiz adet telsizli zabıta otomobilinin yanlarına DİSK görevlilerini alarak şehri dolaşmalarını ve onlara bu konuda yardımcı olmalarını bildirdim.

Belediyemizde yetkili bulunan Genel-İş Sendikası belediye-

mize başvurarak, yeni almış olduğumuz iki ekskavatörü, 1 Mayıs geçit töreninde, mesleklerini tanıtan araçlar olarak geçirmek istediklerini bildirdi. Belediye iş makinelerinin boş zamanlarda başkalarına hizmet etmeleri, yasayla tarifeye bağlanmıştır. Bu tarife üzerinden bedelini tahsil ederek iki lastik tekerlekli ekskavatörü Genel-İş Sendikası'na kiraya verdim.

Önceki yıl 1 Mayıs töreninde sendikaların mesleklerini belirtmek için çeşitli araçlardan yararlandıklarını görmüştüm. Örneğin, Oleyis, kaynayan bir kazan başında bir aşçıyla; Maden-İş, kıvılcımlar saçan bir tezgâhla; Tekstil sendikası, bir dokuma tezgâhı ile geçmişlerdi. Bu yıl, belediyede yetkili sendikanın, yeni almış olmaktan sevinç duyduğum pırıl pırıl ekskavatörleri törende geçirmesini, benim zaten amaçladığım tanıtma görevini de yapacağı için, özellikle uygun bulmuştum.

Sabah Taksim'e eşimle birlikte gittim ve şeref tribününde gösterilen yere oturdum, el telsiziyle çalışmaları takip etmeye başladım. Bir saat kadar geçmişti ki, olağandışı bir olay yaşandı. Yenicami önünde, DİSK'in planında bulunmayan bir kümeleşme oluyor ve büyüyordu. DİSK'liler telsizle birbirleriyle konuşup, bu kümeleşmenin, meydana zorla gireceklerini açıklamış olan bir sol fraksiyon ile ilgili olmasından söz ediyorlardı. Birkaç kez bizim telsizli araçlarımız, Eminönü Meydanı'na gidip bu kümeleşmeyi inceledikten sonra, bu bilinmedik kalabalık, fark edildiğinden kuşku duymuş olacak ki, eridi yok oldu. Fakat Aksaray'da Valide Camii'nin önünde yine kümeleşti. Bu sefer ellerinde pankartları vardı. Evet o, istenmeyen, korkulan eylemci fraksiyonun flamasıydı açılan.

El telsizinden bütün konuşmaları dinliyordum. DİSK, Uzel fabrikası işçilerini, bu fraksiyonun önünü kesmek amacıyla, Bozdoğan Kemeri'nin önüne yığdı, geçişi kapattı. Bu işçilerin elinde kalın sopalara geçirilmiş 1 Mayıs bayrakları vardı, ama sopalar etkili olmak için düşünülmüştü. İstenmeyen fraksiyon, Uzel grubunu yarıp geçemedi. Sola, Fatih yönüne döndü. Uzel işçileri Haliç boyunca bu grubun karşıya geçmesini, yollarının önünü keserek önledi. Bunlar da, Eyüp'ten Haliç'i dolaşarak Şişli üstünden Taksim'e geldiler.

Bu grubun yolculuğu uzun sürmüş, güneş batmaya başlamış, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler kapanış konuşmasını yapıyordu ki, bu grup, kendilerini engellemeye çalışan işçilerin üzerine ateş ederek, Abdülhak Hamit caddesinden Taksim Meydanı'na girdi. Onların meydana girmesiyle birlikte, Intercontinental Oteli (şimdiki The Marmara), Pamuk Eczanesi ve Sular İdaresi duvarı üstünden bir yaylım ateşi başladı. Mermiler, bize, şeref tribününe doğru geliyordu.

Bundan panik çıktı. Birkaç yüz bin kişi, paniğe kapıldı, kaçışmaya başladı. Bu sırada iki polis panzeri meydana, kaçışan insanların üstüne, korkunç gürültüler çıkararak saldırmaya, meydanın içinde tur atmaya, kaçan insanları kovalamaya başladı. (Biri hariç, bütün ölümlerin sıkışmadan kaynaklandığı, sonradan verilen otopsi raporlarından anlaşılmıştır.) Kaçış istikametlerinden birisi de, Pamuk Eczanesi'nin yanındaki Kazancı Yokuşu'ydu. Burada çok kişi sıkışıp ölmüştü. Belediyenin Genel-İş'e kiraladığı ekskavatörler, törenden sonra buraya park edildiğinden, yolun daralmasına, sıkışıklığın artmasına neden olmuşlardı. Bunu fırsat bilen sorumsuz çevreler ve beni devamlı suçlamaya hazır tutucu basın, bu katliamın benim tarafımdan düzenlendiğini, o araçları insanlar ölsün diye oraya yerleştirdiğimi yazacak kadar ileri gittiler.

Her zaman iyi ilişkiler içinde olduğum İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk, hakkımda tahkikat açılacağını açıkladı ve tahkikat açıldı. Danıştay, görevlendirdiğim araçların, "kamu düzenini korumak amacıyla" görevlendirilmiş olduğunu karara bağlayarak beni akladı.

CHP, Necdet Uğur, Uğur Alacakaptan ve Fikret Gündoğan'dan oluşan bir inceleme heyeti gönderdi. Ben bu heyete çalışma mekânı, sekreterya ve hizmetli verip, olayın içyüzünün ortaya çıkmasına çalıştım. Harita Müdürlüğü Taksim Alanı'nın büyük boy planını yaptı. Yüzlerce kişi tanıklık için geldi. Bu tanık adayları, harita üstünden bulundukları yerleri belirttiler. Bunlar sonra bütün alanı temsil edecek şekilde seçilerek tahkik heyetine ifade verdiler.

Ben basına demeç vererek, olayın baştan sona kadar tanığı

olduğumu, olayı tahkik edecek olan savcının benim tanıklığıma başvurması gerektiğini açıkladım. Savcı benim tanık ifademi aldı ve tahkikatın ortasında istifa ederek meslekten ayrıldı. Savcıya yukarda açıkladıklarımı anlattım, ama ifademin bence en önemli kısmı şuydu:

Yaylım ateş birkaç dakika sürmüştü; ama polis panzerinin dehşet saçması ise on beş, yirmi dakika. Ölüler yerlerdeydi. DİSK görevlileri kolkola girerek, oluşturdukları bir çemberle şeref tribününde bulunan bizleri, olduğumuz yerde güvence altına almışlardı. Kültür Sarayı'nın önünde iki sıra halinde Toplum Polisi dizili duruyordu. Başlarında sivil giyinmiş bir müdür vardı. Güneş tam Sular İdaresi duvarının üstünden batıyordu. O sırada duvarın üstünde, paçaları potinlerinin içine sokulmuş, ellerinde kısa namlulu silahlar bulunan beş altı kişinin silueti, batan güneşin önünde görüldü. Şeref tribünü etrafında bulunan hepimiz bunu gördük ve herkes birbirine bu manzarayı göstermeye başladı.

Elimde el telsizim olduğu halde, DİSK'lilerin oluşturdukları çemberi biraz ikna, biraz zor kullanarak yarmayı ve toplum polisinin başındaki müdüre ulaşmayı başardım. Kendimi tanıttım. Telsizin de tanınmama yardımcı olacağını varsaydım.

"Bize bu duvarın üstünden ateş edildi. Şimdi duvarın üstünde eli silahlı adamlar dolaşıyor. Bunlar görevli midir? Bunlar teröriste benziyor. Bunların kimliğini tespit etmeniz gerekli" dedim.

Ben bunları söylerken, sırada dizili duran toplum polislerinden bazılarının, "Ne arıyor bu herif burada?" diyerek, benden söz ettiklerini duydum. Müdür de aynı sözleri duymuş olacak ki, "Kusura bakmayın, arkadaşlar çok sinirli, bir arkadaşlarını kaybettiler de," deyip, beni kolumdan tutup ters istikamete, polislerin sözlerini duyamayacağım bir mesafeye yürütmeye başladı. Tam biz ters istikamete dönerken, sol omzuma bir copla vuruldu. Şeref tribününde bulunanlar bunu görüp, "İsvan'ı dövüyorlar!" diye bağırdılar.

Bu olay çok aydınlatıcı; o günlerin gerginliğini, kutuplaşmanın keskinliğini yansıtıyor. Toplum polisi, o yıllarda ülkücüle-

rin örgütlendiği bir odaktı ve devlet tarafından solun karşısında bir vurucu güç olarak görevlendirilmişti. Bu kamu görevlilerinin şartlanmışlık derecesine bakın ki, şehrin belediye başkanına "herif" diyor ve ona arkasını döndüğü bir sırada copla vurmaktan geri kalmıyorlar!

Sular İdaresi duvarının üstündeki silahlı kişilerin kimliği, davanın sonuna kadar hiç açıklanmadı. Toplum Polisi Müdürü'ne, Belediye Başkanı'nın gösterdiği silahlı kişileri niçin tahkik etmediği hiç sorulmadı.

Şimdi, güvenlik kuvvetlerinin bu olaydaki tutumunu ortaya koyalım. Vilayet, olaylar çıkabileceğini belediyeye yazdığına göre, hazırlıklı olmalıydı. Bir tabur jandarma bir gün önceden Taksim Meydanı'na gelmiş, İnönü Gezi'sinde çadır kurup yerleşmişti. Toplum polislerinin, diğer polislerin yüzlerce, binlercesi, orada görev başındaydı. Binlerce el silah atıldı. Bir tek kişiyi ateş ettiği için gözaltına alıp yargı önüne çıkarmadılar.

Polis panzeri, niçin kaçışmakta olan insanların üstüne üstüne gidip onları daha büyük bir paniğe soktu? Askerî kamyonun arkasını açıp, çoluk çocuk, kadın, el ele tutuşmuş kaçan insanlardan dört yüz kadarını doldurup, yirmi dört saat sorguladılar ve katliamla ilgisi olmadığı gerekçesiyle hepsi serbest bırakıldı.

Intercontinental Oteli'nin bütün ön odaları güvenlik kuvvetleri tarafından tutulmuştu. Buralardan bütün mitingin dakika dakika filmi çekildi. Mahkemeye bir tek film getirilmedi ve sonunda, başlangıçta söylediğim gibi, yıllar süren bir fuzuli yargılamadan sonra, mahkeme olayın faillerinin bulunamadığına karar verdi.

Tutucu basın bu felaketten benim sorumlu olduğumdan emin olarak yaylım ateşi gibi yayınlar yapmayı birkaç hafta sürdürdü, sonra o da bıkmış olacak ki, olay unutuldu. Neler yazılmadı ki... Ben Taksim Meydanı'na Sovyetler'in bayraklarını astırmıştım. Hem de 12 tane. DİSK'in kullandığı sopaları ben belediyenin atölyelerinde yaptırmıştım. Bu sopaları yaptırma suçu bana çok uygun bulunmuş olacak ki, ertesi yıl 1 Ma-

yıs'ında ben Belediye Başkanı değilim, DİSK yine sopalar kullanmış, bu sefer sopaları Yalova'da yaptırmışım.

Neyse bu sefer, DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün, Yalova'da kendi köyü olan Esadiye'de sopaları yaptırdığı marangozu buldum, noter huzurunda ifadesini alıp, bu haberi yayımlamış olan *Tercüman* gazetesine tekzip olarak gönderdim. Eksik olmasınlar, tekzibimi, mahkeme kararına gerek olmadan yayımladılar. İşte size sorumlu habercilik.

Burada bir acı cümle ilave etmeden bırakamayacağım. Hakkımdaki bu yersiz suçlamalar tutucu basında sürerken, partim içinde adaylık rekabeti de başlamıştı. Rakiplerim, bu uydurma suçlamaların en hevesli müşterileri arasında yer aldılar. Bu yalan havadisleri parti tabanında yaymaya çalıştılar.

ÖNSEÇİM 1977

Kitabın bu son bölümünü yazıp yazmamak konusunda çok tereddüt ettim; yazarken de çok zorlandım. Çünkü, bu bölümde, ortaya çıkması gereken gerçekler, zorunlu olarak bazı eski arkadaşlarımı suçlar nitelik taşıyor. Amacım, taraf olduğum ve umduğum sonucu alamadığım bir mücadeleyi, üstünden yirmi beş yıl geçtikten sonra yeniden tartışma konusu yaparak ilkel intikam duygularımı tatmin etmeye çalışmak değil. Okuyucuyu temin etmek isterim ki, bu bölümü ve içerdiği olumsuzlukları, demokrasi adına bizlere çok önemli ve güçlü bir mesaj verdiğine inandığım için, yazmaya kendimi mecbur hissediyorum. Bölümün sonunda, önemli olduğuna inandığım o mesajı açıklamaya çalışacağım. Şimdi, 1977 yılının İstanbul Belediye Başkanlığı önseçiminin CHP içinde nasıl bir ortamda ve hangi yöntemlerle yapıldığını anlatayım.

1977'de yapılan bu önseçim, yalnız İstanbul için ya da benim için taşıdığı önemin çok ötesinde, CHP için Türkiye çapında önem taşıyan bir politik olay durumuna geldi. Çünkü, 1973 seçimlerinden sonra CHP içindeki bazı gelişmeler, parti içindeki eski dengeleri hayli değiştirmişti.

CHP'yi ülkenin en büyük partisi ve bütün büyük kent belediyelerinde kesin iktidar sahibi durumuna getiren 1973 se-

çimleri, Ecevit'i, parti içinde tartışılmaz bir mutlak güç haline getirmişti. O kadar ki, parti içinde herkes, sadece Ecevit'ten alabildiği güç kadar güçlüydü. 1977'ye gelindiğinde Ecevit'in bu mutlak gücü göreceli olarak azalmış, Genel Merkez'de Ecevit dışında başka birkaç güç odağı oluşmuştu. Bunların en etkili olanı, Genel Sekreter Yardımcısı Ali Topuz ile Genel Sekreter Orhan Eyüboğlu'nun başını çektiği ekipti. 1973'te aralarında benim de bulunduğum bu grubun İstanbul ayağında, bütün ilçelerde örgütlü olan ve ortanın solu politikasına çok güçlü bir katkı vermiş olan yerel politikacılar vardı. Bunların çoğu milletvekili olmuşlardı, ama hâlâ ilçelerinde etkinliklerini sürdürmekteydiler.

Topuz-Eyüboğlu ekibi, gücünü en başta, örgüt ilişkilerinden sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Ali Topuz'dan ve özellikle Topuz'un parti tüzüğünü kullanmakta geliştirdiği beceriden alıyordu. Ali Topuz, hem üstün bir zekâya hem de sınırsız enerjiye sahipti. Bu önemli Genel Sekreter Yardımcılığı makamı Topuz'a ve yandaşlarına güç kazandırıyor, ama tüzük uygulamaları alanında geliştirdikleri yöntemler, tartışmaya açık bazı nahoş soru işaretleri de içeriyordu. Geçmiş birkaç yıl süresince Ecevit, Topuz'un ve bu ekibin tüzükten kaynaklanan gücünden yararlanmış, bu tüzük gücünün parti içinde en geçerli güç haline gelmesine katkılar yapmıştı. Ecevit'in Genel Sekreterliğe, oradan Genel Başkanlığa yükselişinde, kendisinin hiç inkâr edilemez olağanüstü hitabet gücünün yanı sıra, hiç ustası olmadığı bu tüzük gücünün Topuz yöntemleriyle uygulanmasının büyük katkısı olmuştu. Partimiz içinde tüzük gücünü uygulama ustası, Ali Topuz'du.

Ecevit'in Genel Başkanlığa yükselişinde Turan Güneş, Deniz Baykal, Besim Üstünel, Cahit Kayra, Haluk Ülman, Ahmet Yücekök, Orhan Birgit, İbrahim Öktem, Kâmil Kırıkoğlu ve daha niceleri ile, her ilde kendini bu amaca adamış çok sayıda partilinin katkısı oldu. Fakat, bunların hepsi, tüzük gücünün yanında önemsizdi. Bu güç, ustasının elinde, her ilde ve ilçede, nabız yoklamaları yapıp, kendi etkinliği ile rekabet edebilecek her gelişmeyi ona fırsat vermeden kontrol altına alıyor; söz

konusu il ya da ilçenin kurullarını istifa ettirerek, geçici yönetime alarak, o örgüte yığma yeni partililer kaydederek, örgütün başına tayinle kendine yakın bir kurul atayarak ya da muhalifleri tedbirli olarak disiplin kuruluna verip parti içinde faaliyet gösteremez duruma sokarak, amaçladığı sonucu elde ediyordu. Rahmetli Örsan Öymen'in "hokus pokus" diye isimlendirdiği yöntem, bu uygulamaların toplamıydı.

Ecevit'in Genel Merkez'deki mutlak otoritesini sorgulayan önemli bir başka oluşum da, Baykal grubuydu. Onlar, o dönemde tüzüğün başında olmadıkları için, bazen Turan Güneş'le, bazen onun uzağında, daha ziyade politika teorisine dayalı ve kişisel ilişkileri öne çıkartan bir grup olarak, arada bir Ecevit'e karşı güç gösterisinde bulunacak duruma gelmişlerdi. Bunların dışında bir de kendilerine "Sol Grup" diyenler vardı ki, bunlar partinin o sırada kullandığı sol söylemi yeterince açık bulmuyor, daha radikal bir sol çizgi izlememizi savunuyorlardı. Bu yüzden, onlar da, Ecevit'in her isteğine uymak eğiliminde değildiler.

İstanbul Belediye Başkanlığı, her üç grup için de, Ecevit için de, ama asıl Topuz-Eyüboğlu grubu için, çok önemliydi. Çünkü onların temel gücü, 90'ın üzerinde kurultay delegesi çıkartan, böylelikle kurultayda en belirleyici il olan İstanbul'du. Beni İstanbul'a Belediye Başkan adayı yapan, içinde bulunduğum Topuz-Eyüpoğlu grubu ve Ecevitlerin yoğun ısrarları olmuştu. Başkan seçildikten ve başkanlık yetkilerimin, içinde yer aldığım grubumuz tarafından ortaklaşa kullanılmasına razı olmayacağım anlaşıldıktan sonra, kendi grubumla nasıl ters düştüğümü, geride kalan bölümlerde yazmıştım. Bu yüzden, bana karşı Aytekin Kotil, o grubun belediye başkanlığı için uygun adaydı. Ecevit de, Baykal grubu da, solcular da, Topuz-Eyüboğlu grubunun fazla güçlenmesini istemedikleri için, benim doğal yandaşlarımdı.

Bu denklem içinde en garipsediğim, Ecevit'in tutumuydu. O, belki de İstanbul'daki rakiplerimin ortaya sürdüğü, partimizin sol görüşünün dışında olan eylemci sol kesimle yakınlık içinde olduğum biçimindeki propagandaya inanmış olabi-

lirdi. Belki de, tutucu basının başını çektiği ve önseçim yaklaştıkça Kotil grubunun da çokça yararlandığı, benim çok başarısız olduğum kampanyasına inanmıştı. Tam ne olduğunu hiç anlayamadım, ama sonuçta, onun da bana olumsuz baktığı kesindi.

Ekim 1977 başında Genel Sekreter Orhan Eyüboğlu telefonla arayarak, Genel Başkanın beni görmek istediğini, gün ve saat belirterek bildirdi. İstenilen saatte Genel Merkez'e gittiğimde, Sayın Genel Sekreter, Genel Başkanın Kotil'le Genel Merkez'de makamında görüştüğünü, beni ise evinde kabul edeceğini, benim için makam aracını gönderdiğini söyledi. Eyüboğlu'nun bu ayrıntıyı anlatmasının ne anlama geldiğini, anlayabilmiş değilim. Ama sanki bana özel bir statü verildiğini ima ediyor gibiydi. Acaba kendisinin de bilgi sahibi olduğu hazırlıktan duyduğu rahatsızlık nedeniyle, birşeyler söylemek ihtiyacı içinde olduğu için, sıkıntıyla mı bu gereksiz sözleri söyleyivermişti?

Genel Başkanın makam arabasıyla Oran'daki evine gittim. Birkaç cümle ahbaplık ettikten sonra, beni çalışma odasına aldı; Rahşan çay getirdi ve oturma odasıyla çalışma odasının arasında kapıyı açık bırakarak oturma odasına geçti. Bu davranışı yadırgadım. Ben mi fazla alıngandım? Ama değil, yıllarca karı koca birlikte senli benli görüştüğümüz, parti politikasına sonuna kadar karıştığını çok yakından bildiğim, beni belediye başkanlığına en az Bülent kadar zorlayan, adaylığı kabul ettiğim zaman beni "Türkiye'nin en fedakâr insanı" ilan eden Rahşan, şimdi parti işlerine karışmayan bir ev hanımı profili çizmeye çalışıyordu. Niye? Birşeylerin normal olmadığı belliydi.

Ecevit bana hem Aytekin'i hem beni kontenjandan milletvekili yapmak, böylece İstanbul'daki parti içi çekişmelere son vermek istediğini, Aytekin'in bu isteği benim kabul etmem şartıyla kabul ettiğini söyledi. Böyle bir teklifin geleceğini aklımdan geçirmiş, ama fazla ihtimal vermemiştim. Arkadaşımın, içinde bulunduğumuz aşamadan sonra, böyle bir teklifi kabul edemeyeceğimi takdir etmesini beklerdim. Ayrıca, Ko-

til'in bu teklifi kabul etmiş olabileceğine de doğrusu hiç inanamıyordum. Acaba, Kotil, benim nasıl olsa kabul etmeyeceğimi bildiği için, olur demiş olabilir miydi? Yoksa, Topuz-Eyüboğlu grubunun İstanbul Belediyesi olanaklarını gözden çıkartabileceklerini mantığa sığdırmak mümkün değildi.

Olayın benim için bir de ilkesel yanı vardı. Ben, geçmiş yıllar süresince, Genel Merkez'in kontenjanla milletvekili adayı yapma kontenjanına sahip olmasını savunmuş, bu yetkinin antidemokratik olduğunu söyleyenlere karşı çıkmış, böyle bir yetkinin tüzüğümüzde yer alması gerektiğini söylemiştim. Ne var ki bu yetki, kendisini örgüte tanıtma olanağı bulunmayan değerli kişiler için, örneğin, politika yapması yasaklı olan bazı değerli bürokratlar ya da bilim adamları için, istisnai durumlarda kullanılmalıydı. Benim gibi hem uzun yıllar parti içinde görevler yapmış, hele hele, İstanbul'a Belediye Başkanlığı gibi bir görevde bulunarak kendisini tanıtma olanağına kavuşmuş olan ve bu hizmetleri nedeniyle parti içinde tartışılan bir kişi için, asla kullanılmamalıydı.

Ecevit'e, "Önce şunu söyleyeyim," dedim. "Ben dört yıl, bu son derece güç görevi, büyük bir dürüstlük içinde yaptım."

Bülent hemen cevap verdi: "Elbette, bundan hiç şüphe etmedim."

Bu cevaptan, kendimi iyi ifade edemediğimden kuşku duydum ve korktum. Yoksa, benim görev sırasında kendime maddi çıkar sağlamadığımı söylediğimi mi anlamıştı? Amacım hiç bu değildi! Böyle bir söz söylemeye, hele, beni iyi tanıdığını düşündüğüm en yakın arkadaşıma hitaben söylemeye, hiç ihtiyacım olmamalıydı. Siyasi görüş konusundaki, demokratik yöntemler sonucunda bana emanet edilmiş olan "kamu" yetkisini kullanırken toplum çıkarını daima önde tutmak, vatandaşlar arasındaki, belediye çalışanları arasındaki görüş farklarının etkisi altında kalmamak, yetkilerimi kullanırken mutlaka objektif değerlendirme yapmak konusundaki dürüstlüğü kastetmiştim. Kamunun parasını harcarken, bütün yeteneğimle sorumlu, titiz ve dikkatli olmayı kastetmiştim. Bu kavramları ifade edecek birkaç cümle söyledim

ama, tam ne söyleyebildiğimden ve bu kavramları açıklamada başarılı olduğumdan emin değildim. Sonunda,

"Bak, beni çok önemli ve güç bir göreve, adeta zorla getirdin. Senin sözündür, bana, 'İstanbul Belediye Başkanlığı beş bakanlığa bedeldir' demiştin. Bu görevi yaparken karşılaştığım güçlükleri göğüslemede beni tamamen yalnız bıraktın. Görevin gerçekten son derece önemli olduğunu gördüm ve sana bir brifing vererek, hem güçlükleri ve içinde bulunduğumuz koşulları, hem de uyguladığım politikayı tanıtmak, savunmak ve onaylarsan, bir partili olarak bu konuda parti politikası önermek istedim. Bu brifingi önlediler" dedim.

"Evet önlediler" dedi.

"Peki sen nasıl Genel Başkansın?" dedim. "İstanbul Belediyesinin ve ülkedeki bütün büyük belediyelerin baş sorumlususun ve belediyeyi tanımıyorsun. Onu tanıma konusunda kendine, tanıtma konusunda da bana fırsat vermedin. Şimdi benden bu görevi bırakmamı istiyorsun. Sana borçluyum: Beni, bu göreve talip olacak duruma sen getirdin. Açıklama yap, 'Ahmet İsvan'ın aday olmasını ben istemiyorum,' de, adaylıktan çekilirim. Karşılığında da, milletvekilliğini kabul etmem. Senin için bir başka yol daha var. İstanbul Belediye Başkanlığını önseçimsiz yap, merkez yoklamasıyla kimi istiyorsan getir. Ama, 'Ben bu göreve talip değilim' sözü, benim ağzımdan çıkamaz" dedim.

"İşimi çok güçleştiriyorsun" dedi. Ben de "Evet, Genel Başkanlık güç bir iş, ama onu olduğundan daha güç yapan ben değilim. Ayrıca, belediyeyi ve İstanbul'daki durumu bilmediğin için, bu önseçimde neyin tartışıldığını da bilmiyorsun. Sanıyorsun ki, Kotil de ben de adaylıktan çekilirsek bu tartışma kesilecek, İstanbul süt liman olacak. Çok yanlış. Bu önseçimde tartışılan benim kimliğimi ya da başarılı veya başarısız oluşumu çok aşan bir konudur ve o konu, bizler aday olsak da olmasak da, tartışılmaya devam edilecektir. Bu önseçimin önemi de güzelliği de burada" dedim.

Bu konuşmalar sırasında bir ara bana, "Sana Ankara'da ihtiyacım var" bile dedi. Buna çok üzüldüm. Çünkü hiç samimi

olmadığını biliyordum. Bu sözler, sıradan bir milletvekili olmayacağımı ima ediyordu. Bana bir mavi boncuk öneriliyordu. Ne olacaktım? Grup başkanvekili, bakan, parti yönetiminde önemli bir isim? Hiç inandırıcılığı olmayan bu sözlere ihtiyacı olduğu için, kendisine hem acıdım hem de bana söylediği için kırıldım.

Doğrusu, bu konuşmayı, iki tarafıyla tam aktarabildiğimden emin değilim. Sanki yalnız ben konuşmuşum gibi bir durum çıktı ortaya. Gerçekten de, en çok ben konuşmuştum ama, elbette Ecevit de şimdi hatırlamadığım şeyler söylemiştir. Ecevit'in, unuttuğum önemli bir sözü olmuş olabileceğine fazlaca ihtimal vermiyorum. Ama kendi söylediklerimi aslına uygun biçimde aktardım. Bu konuşma sırasında, benim de, onun da, Kotil'le ilgili söylediklerimiz oldu. Onları bilerek yazmıyorum. Bilerek burada yazmadığım başka bir konuşma olmadı.

Milletvekilliğini kabul etmeyeceğim kesinlik kazandıktan sonra, İstanbul'daki önseçimin birbirimizi suçlayıcı bir üslup içinde olmaması, partiyi yıpratacak biçimde gelişmemesi temennileri vs. konuşuldu.

Şimdi, şu önlenen brifing konusuna aydınlık getirmek istiyorum. Görevle bir yıl kadar boğuştum ve anlayışıma göre görevin yerine getirilmesi için uygulanabilecek sosyal demokrat (yani ortanın solunda) çözümler ürettim. Uyguladığım bu çözümler yüzünden, beni başlangıçta desteklemiş olan grubumdan şikâyetler aldım. Bunun üzerine uygulamakta olduğum politikanın başka yetkili kişiler tarafından da gözden geçirilmesini istedim. Yetkili kişilerin başında Ecevit geliyordu. Kendisinden, bir tam gün ayırarak vereceğim brifinge katılmasını, istediği danışmanları getirebileceğini, brifingi, evimde yani başkanlık konutunda vereceğimi, kravatını gevşetip rahat bir koltuğa oturacağını, bir süre benim, bir süre de bazı bürokratların ve teknokratların sunuşlar yapacağını, bazı grafikler ve haritalar göstereceğimi ve günün sonunda kendisini kısa bir geziye çıkartarak brifingi bitireceğimi anlatmıştım.

Ecevit'i götürmeyi planladığım yer, Metris'te bir tepeydi. Buradan İstanbul'a bakıldığında, o zaman büyük bir boşluk ve o

boşluğun içinde, arada ufak birer nokta gibi, birkaç binadan oluşan gruplar gözüküyordu. O manzarayı iyice gösterdikten sonra, nokta gibi gözüken o grupların yanına gidecek, büyük milli servetler yatırılarak meydana getirilmiş olan o grupları görecektik. Bunlar, altı yedi katlı, kalitesi şüpheli kocaman binalardı. Binaların zemin katları, inşaat malzemesi, beyaz eşya satan dükkânlar, lokantalar, fırınlar, imalat atölyeleriydi. İkinci katlar, düğün salonları, müzikli gazinolar, avukat ve emlak komisyoncusu yazıhaneleri, doktor ve diş hekimi muayenehaneleri idi. Üst katlar ise, konuttu. Yollar kaldırımsız ve iki aracın yan yana ancak geçebileceği genişlikteydi; komşu mesafesi çok azdı; binaların dış sıvası yapılmamış, çatıları bitmemişti. Ama her birine büyük servetler yatırılmıştı. Daracık sokaklarda onlarca çocuk koşuşturup top oynuyor olacaktı. Bu dar sokaklarda biraz dolaştıktan sonra, Ecevit'e,

"Bak burası yarının İstanbul'u, yarının Türkiye'si! Bu yapılaşma, bu yaşam kalitesi, bu muazzam yatırım, bu yeşilsiz, altyapısız, güzellikten yoksun mahalleler, yüzyıllar boyunca ayakta kalmak üzere, demin üstünde bulunduğumuz tepeye doğru, bir çığ gibi yuvarlanarak ve büyüyerek, üstümüze geliyor. Bunları kontrol edemiyor, yönlendiremiyoruz. Bu şehre karşı tarihî görevimizi yapabilmemiz için, çok daha güçlü bir İstanbul Belediyesi'ne ihtiyaç var. Milliyetçi Cephe Hükümeti mevcut yasaların belediyemize verdiği gücü bile kullanmamızı engellemeye çalıştı. Ben onlara karşı tek başıma mücadele ederek, kamuoyunu bir noktaya getirdim. Örgütümle aram açıldı. Bak, çöp grevinde, kamuoyu beni suçlamaktan vazgeçti, MC'yi suçluyor. Ben, partimiz adına doğru bir politika izlediğime inanıyorum. Yaptığımı doğru buluyorsan, gücüme güç kat. Bu politikanın yalnız benim değil, CHP'nin politikası olduğunu açıkla. Yerel yönetime hakkını vererek, partimiz kimlik kazansın, aldığımız oyları helal ettirelim" diyecektim. Belediye Başkanlığı seçiminde, bana verilen ve aslında hepsi kendisine ait olan oyların %64 olduğunu, sorumluluğumuzun büyük olduğunu hatırlatacak, brifingi böylece bitirecektim.

Neyse, şimdi Ecevit'ten bir bütün gün için, yıllar önce bri-

fing istediğim noktaya geri dönelim. İsteğimi duyunca, ilkin şaşırmış bir ifadeyle, "Bir bütün gün mü?" diye tekrarlamıştı.

"Evet bir bütün gün! İstanbul Belediyesi'nin beş bakanlığa bedel olduğunu bana sen söylemiştin. Bir yıldır bu görevi yapıyorum, sen de genel başkanımsın. Bir Başbakan düşünebiliyor musun ki, bir yıl içinde Ticaret Bakanı'yla, Maliye Bakanı'yla, Ulaştırma Bakanı'yla, Enerji Bakanı'yla, Dışişleri Bakanı'yla (o an aklıma gelen beş bakanlık ismi saydım) bir yıl zarfında hiç görüşmemiş olsun" dedim.

Alışık olduğum içtenlikli tarzıyla güldü ve isteğimi kabul etti. Ben de güvendiğim çalışma arkadaşlarımla, dört başı mamur bir brifing hazırlamaya başladım. Projenin başında Necat Erder görev aldı. Konuları ve uyguladığım politikayı tanıtacak kişileri seçtik, konuşma özetlerini hazırladık. Ülke yönetiminde belediyenin hak ettiğinden ne kadar daha az bir payı olduğunun örneklerini, mali durumumuzu, Milliyetçi Cephe'nin bize karşı uyguladığı yıpratıcı politikayı, rakamlarla açıklayan grafikler çizdirdik. Yetkisizliğimizin demokrasiye zarar verecek boyutta olduğunun çarpıcı örneklerini hazırladık; çizimlerin, grafiklerin yapılması için mühendisleri, haritacıları seferber ettik. Göç ve nüfus artışı projeksiyonlarına göre, on yıl, yirmi yıl sonrasının İstanbul'unu tanımladık, haritalar üstünde yerleşim bölgelerinin genişlemesini gösterdik ve bana göre, doğru çözüm önerilerimizi açıklayan sunuşumuzu hazırladık. Tabii ki, bu çözüm önerileri benim görüşümü yansıtıyor, izlediğim politikayı açıklıyordu. İzlediğim politikayı yanlış bulan, beni yıkıcılıkla suçlayan, parti örgütünü önemsemediğim yolundaki eleştirilere, aşırı sayılan sol ile aynı paralelde olduğum suçlamalarına cevap veren bir sunuş olacaktı. Kararı, beraberinde getireceği danışmanlarının yardımıyla Genel Başkan verecekti. Hazırlıklar büyük bir gayret ve çok sayıda değerli kişinin katkısıyla bitti. 1977 yılına gelmiştik.

Bir gün Genel Sekreter Orhan Eyüboğlu telefon etti, "Yarın Genel Başkan sabah sekiz uçağıyla İstanbul'a geliyor. Kendisini doğru belediyeye götürürsünüz. Orada çevre belediye başkanlarıyla bir toplantı yapacak. Sonra siz brifing mi ne yapa-

cakmışsınız, onu yaparsınız. Sonra İl Başkanlığına gidecek, orada örgütle temaslar yapacak, sonra Abdi İpekçi'yle röportajı var, akşam sekiz uçağı ile Ankara'ya gönderirsiniz" dedi.

Bu, benim brifingin sabote edilmesinin programıydı. Yine de Ecevit'i aradım ve Genel Sekreterin önerdiği programda, brifing süresinin çok kısaltıldığını, kendisinin bana vaadinin bir bütün gün olduğunu hatırlattım. Sözünü hatırladığını bildirdi ve Genel Sekreteri arayıp, hatayı düzelteceğini söyledi. Bir saat sonra, Genel Sekreter beni tekrar aradı, çok iyi hatırlamıyorum, ya il ziyaretinden ya da çevre belediye başkanları toplantısından vazgeçildiğini bildirdi.

Böylece brifing birkaç saate iniyor ve benim başkanlık konutumda değil, belediyede yapılmak zorunluluğu doğuyordu. Brifing hazırlanmış, konuşmalar zamanlanmış, haritalar, grafikler çizilmiş, Florya'da konutta bekliyordu. Önerilen şartlar altında, umduğum ilgiyi uyandıramayacağımı ve gerekli olan etkiyi sağlayamayacağımı anladım ve Ecevit'i tekrar arayarak, bu şartlar altında brifingi yapamayacağımı, bu işi, vaktinin daha müsait olduğu bir zamana ertelemek mecburiyetinde kaldığımı bildirdim. Aldığım cevapta, hiç üzülmüşlük ifadesi yoktu. Hatta bir yükten kurtulmuş, rahatlamış bir şekilde, hemen önerimi yerinde bulduğunu söyledi.

Genel Başkanımın, Türkiye'nin onda birinin yaşadığı ve kendi sorumluluğu altında olan İstanbul Belediyesinin sorunlarını öğrenmeye ve bu işin başına ısrarla getirdiği ve parti içinde tartışılmakta olan arkadaşının önerilerini dinlemeye, sonradan da, hiç vakti olmadı. Ecevit'in Oran'da evinde kendisine "Önlediler" deyişim bu yüzdendi. O da, "Evet önlediler" derken bunu kastediyordu.

Önseçim yaklaşıyor, parti içinde kutuplaşma artıyordu. O yıllarda önseçimi, baştan sona, İl ve ilçe yönetimlerimiz yapardı (şimdi, yargıç denetiminde yapılıyor). Delege listelerinin hazırlanması, askıya çıkması, itirazların incelenip karara bağlanması, sandık başında oy kullanacak olan delegelerin kimliklerinin denetlenmesi, sandık güvenliği, oyların sayılması, birleştirme tutanağının hazırlanıp, sonucun açıklanma-

sı, il ve ilçe örgütlerimizin sorumluluğu altındaydı.

İstanbul İl Gençlik kolu başkanı, beni istifaya davet eden, hayli saygısız bir üslup içerisinde hazırlanmış bir bildiri yayınladı. Önseçmen listelerinin hazırlanmasından kısa bir süre önce Beşiktaş, Beyoğlu, Zeytinburnu, Fatih Gençlik Kolları ile Gaziosmanpaşa, Kadıköy Kadın Kolları ve Fatih İlçe Yönetim Kurulları, istifalar sağlanarak düşürüldü; Sarıyer İlçe Yönetim Kurulu, İl Yönetimi tarafından görevden alındı ve yerlerine yeni kurullar atandı.

Bu yapılanların hepsi tüzüğe uygundu. Bir yönetim kurulunun çoğunluğu istifa ederse, o kurul düşerdi. Düşen kurulun yerine, üst kurul atamayla yeni kurul kurardı. İstifa eden kurulların yerine atama yapılırken, beni destekleyen partililer dışarda bırakılarak bana karşı olanlar atamayla yeniden göreve getirildi. Bu da tüzüğe tamamen uygundu. Yönetim kurulları, tüzüğümüze göre, önseçim delegesiydiler. Oy kullanacak olan önseçmenler listesine, atamayla gelen bu kurulların üyeleri de dahil edildi. Böylece istifa yoluyla ve görevden almak suretiyle el çektirilen sekiz kurul, bana yakın olan üyelerinden arındırılarak, geçici yönetim kurulları oluşturulmuş ve bunlar askıya çıkan önseçmen listelerinde yer almış oldu. Bunda da, tüzüğümüze aykırı bir yön yoktu.

Önseçim hazırlığı olarak, on beş ilçe başkanımız, benim aday olmamamı temenni eden bir bildiri kaleme aldı ve bu bildiriyi iki milletvekilimiz basına dağıttı. Bu bildiride, İstanbul Belediye sınırları dışında kalan ve benim kayıtlı olduğum Yalova'nın İlçe Başkanı Nusret Sungur'un da imzası vardı. Bu ayrıntıyı, karşı örgütlenmenin ne derece kararlı olduğunu belirtmek için yazıyorum.

Benim adaylığımı destekleyen partili arkadaşlarla defalarca toplantılar yaptık. Her ilçeden parti tabanında çalışmakta olan bu arkadaşlar, listeler üstünde isim isim çalışıp, oylama ve sayımın dürüstçe yapılması halinde, benim kazanacağımın kesin olduğunu güvenle ifade ediyorlardı. Bu manzara karşısında, bana, seçimin bundan sonraki aşamalarında dürüst davranılmasını sağlamaya çalışmak düşüyordu.

Genel Merkeze bir dilekçe gönderdim. Önseçimin il ve ilçe örgütleri tarafından yapılacağını, il başkanının bana rakip aday olduğunu ve on beş ilçe başkanının beni aday yapmak istemediklerini açıklayan bildiri yayınladıklarını hatırlatarak, bu koşullar altında önseçimin sağlıklı yapılabilmesi amacıyla, tüzüğümüzde mevcut olanlara ilaveten bazı ek güvenceler ve denetim olanakları gerektiğini bildirdim ve Genel Merkezin İstanbul önseçimini izleyecek tarafsız gözlemciler görevlendirmesini istedim.

Ecevit bunun üzerine beni telefonla arayarak, isteğimi yerinde bulduklarını ve il ve ilçe yöneticilerinin aday olduğu önseçimlerde başkan adaylarına ek güvenceler verilmesini düzenleyen bir genelge yayınladıklarını bildirdi. Bu işle İsmail Hakkı Birler'in görevli olduğunu söyleyip, telefonu Birler'e verdi. Birler, genelgeyi ertesi gün illere yollayacağını, İstanbul İl Başkanlığından genelgeyi alabileceğimi bildirip telefonu kapattı. Ertesi gün, daha ertesi günler, İstanbul İl Başkanlığı bana bu genelgeyi vermedi. Sonunda, bir arkadaşım, Ankara'ya giden bir THY pilotu vasıtasıyla, genelgeyi Genel Merkezden getirtti. Genelgede işe yarar hiçbir şey yoktu. Sadece, benim sandık başlarında "gözlemci" bulundurabileceğim ifade ediliyor, bu gözlemcinin yetkilerinin ne olduğundan hiç söz edilmiyordu.

Arkadaşlarla toplandık ve her ilçede sandık başında görevlendireceğimiz gözlemcileri saptadık. Her yaptığını, her söylediğini düşünerek ve sorumluluk duygusu içinde yaptığını bildiğim Genel Sekreter Yardımcısı Tarhan Erdem'e telefon ettim ve saptadığım gözlemcilerime nasıl kimlik vermemin uygun olacağını sordum. "Her birine imzalı dört kimlik hazırla. Bunları İl'e gönder ve onaylat. Gözlemciler, bu kimliklerin birisini İl Başkanlığına, birisini Sandık Kurulu Başkanlığına, birisini İlçe Başkanlığına versinler, birisini de üstlerinde bulundursunlar" dedi.

Tarhan Erdem'in dediğini yaptım ve bir seri kimliği İl Başkanlığına gönderdim. İl Başkanlığı Sekreter üyesi Erol Ünal arkadaşımdan telefonla cevap geldi. Gözlemcilerimden dördünü

kabul etmiyorlardı. Bunlar gözlemcilik yaparlarsa, sandık başında olay çıkartırlarmış. Bizim bu gözlemcilerden beklediğimiz hizmet, sandık başında yapılabilecek olan en yaygın hileyi önlemeleriydi. Bu hile, oylamaya katılmayan delegeler yerine, güvendikleri kişilere, sahte kimliklerle istedikleri biçimde oy kullandırılmasıydı.ve çok bilinen, maalesef sık uygulanan bir hile yoluydu. Bizim saptadığımız gözlemciler de, öyle kişilerdi ki, oy vermek için sandık başına gelen partiliyi, yandan, önden, arkadan, elli metre mesafeden tanıyan, yılların partilileriydi. Bunların denetimi altında, kimse başkasının yerine oy kullanamazdı. Bunların dördüne itiraz ediyordu İl Başkanlığı.

Yayınlanan genelgeye göre, böyle bir değerlendirme yapma yetkileri yoktu. Tekrar Ecevit'i arayıp, İl'in, gözlemcilerimin kimliklerine itiraz hakkı olmadığı halde böyle yaparak yetkisini aştığını, niyetlerinin iyi olmadığını söylemeyi düşündüm. Ama günler geçiyor, önseçim günü yaklaşıyordu. Ben Ecevit'i arayacağım, ya bulacağım ya bulamayacağım, bulursam o, görevi İsmail Hakkı Birler'e havale edecek, Birler Erol Ünal'ı arayacak, iş uzayacak. Birlikte hareket ettiğimiz arkadaşlar, "Bizde gözlemci çok, hemen yenilerini görevlendirelim" dediler ve hiç mecbur olmadığımız halde, dört gözlemcimizi değiştirdik. Bu sefer de İl Başkanlığı, tüm kimlikleri kendilerinin dağıtacağını ileri sürerek, kimlikleri bana vermek istemedi. Neyse, bir süre tartıştıktan sonra, o şarttan vazgeçtiler, kimlikleri gözlemcilerime kendim dağıttım.

Tastikli kimlikler İl'den geldi. Benim verdiğim kimliklerin altına, İl Başkanlığı tarafından İl Yönetim Kurulu Sekreter Üyesi Erol Ünal imzasıyla, şu ifadeler eklenmişti:

- Gözlemci, sandık kurulu başkanlığınca gösterilen bir yerde bulunacaktır.
- Seçmenlerin bağımsız oy kullanmasına engel olmayacak ve hiçbir seçmenle sandık başında ilişki kurmayacaktır.
- Sandıkbaşı işlemlerde yetkili, sandık kuruludur. Bu nedenle, bu kurul çalışmalarına müdahale etmeyecektir.
- Gözlemcinin sandık sandıkbaşı işlemlerine karışması olanaksızdır.

Ancak müşahedelerini tespit eder ve temsil ettiği kişiye durumu intikal ettirir.

- İstanbul Belediye Başkan adayları gözlemcileri için bu belge geçerlidir. Bu belgenin dışında başka yerden ya da aday adayından verilen her türlü belge geçersizdir.
- Gözlemcinin sandık kurulu çalışmalarına engel durumlar yaratması veya sandık başında propaganda yapması halinde sandık kurulu başkanlığı gerekli tedbirleri almakta yetkilidir.
- Bu belge belirtilen seçim çevresi dışında geçersizdir.

Önseçim 6 Kasım 1977 pazar günü yapıldı. Fazla ayrıntıya girmeden ifade edeyim ki, akla gelen her türlü baskı ve bilinen hile yöntemi uygulandı ve sonuç açıklandı. 4.465 seçmenden 3.887'si oy kullanmış (%87 iştirak), Kotil 2.123 oy (%54.6) aldı, bense 1.764 (%45.4); seçimi 359 (%9.2) oyla kaybettim.

Bu sonuç, Ecevit'in ve Genel Merkezin, önseçim yapılmadan önce beklediği bir sonuçtu. Her şey tüzüğe uygundu. Sonucu, yetkili kurul açıklamıştı. Genel Merkezden istediğim tarafsız gözlemcilere ihtiyaç duyulmamış, önseçim, rakibim olan İl başkanının ve beni istemediklerini açıklamış olan ilçe başkanlarının eline bırakılmıştı. Yapabileceğim tek şey, sonucu kabullenmekti. Öyle yaptım.

Önseçimin hangi koşullar altında yapıldığının iki örneğini vereyim: Kadıköy'deki gözlemcim bir hanım arkadaşımızdı. Sandık kurulu kendisine bir masa tahsis etmiş ve üstüne "Ahmet Isvan'ın Gözlemcisi" kartını koymuş, gözlemcimi hep orada oturtmuş. Seçimden sonra o masanın sandıktan 14 metre uzaklıkta olduğunu, ölçerek yerinde tespit ettik. Yapılan açıklamaya göre, Kadıköy'den ben 266 oy, Kotil 250 oy almışız.

Basında bu önseçimle ilgili birçok dedikodulu haber çıktı. Bir tanesini hatırlıyorum. Şişli ilçemizde genç bir hanım seçmen, oy verme hücresinden dışarı fırlamış ve oylamayı izlemekte olan basın mensuplarına kendisiyle birlikte hücreye girmek isteyen iri yarı militanı göstererek, "Ben Isvan'a oy ve-

receğim, bu izbandut bana baskı yapmaya uğraşıyor" diye ağlayarak feryat etmiş. Şişli'den ben 138, Kotil 251 oy almışız.

Bu uzun önseçim öyküsünü, şu sonucu çıkartmak amacıyla anlattım: Yukarda açıkladığım olaylardan açıkça anlaşılıyor ki, önseçim dürüstçe yapılsaydı sonuç tersine olacaktı. Yani yönetim kurulları, önseçimi etkilemek amacıyla değiştirilmeseydi, seçmen listeleri dürüstçe hazırlansaydı, her seçmen sadece kendi adına ve baskılarla karşılaşmadan oy verseydi ve oylar dürüstçe sayılıp tutanaklara doğru geçirilseydi. Ama böyle olmasına izin verilmedi.

Varılan bu sonucun demokratik rejim ve halkımız adına son derece önemli olduğuna inanıyorum. Zaten, bu bölümün başında açıkladığım gibi, bu önseçim bölümünü, ortaya çıkarttığı bu önemli gerçeği okurlarla paylaşmak için yazdım. Bu önseçimde CHP'nin İstanbul tabanı, alttan alta dört yıl süren ve sonunda iyice açığa çıkan iki zıt belediye yönetimi, yani siyasi iktidarın kullanılma yöntemi görüşüyle karşılaştı.

Bu kadar gürültüye sebep neydi? İstanbul parti tabanı %87 katılımla, heyecanla oy vermişti. Ankara ayağa kaldırılmıştı. İstanbul milletvekilleri Ankara'dan özel olarak getirilip önseçim kulislerinde faaliyet yaptırılmıştı. İlçe başkanlarına bildiri yayınlattırılmıştı. İlçe yönetim kurulları görevden alınıp yerlerine başka kurullar getirilmişti. Bütün bunlara sebep olan neydi? Sadece benim ya da Kotil'in başkan olması mıydı bunca ateşli tartışmaya sebep? Hiç değil! Bu önseçim çok önemliydi, çünkü parti bu seçimde neyin tartışıldığını biliyordu.

Her seçim böyle olmazdı. Birçok seçimde, partili önseçmen, fazla kuvvetli olmayan bir iradeyle oy kullanırdı. Çünkü, ya tartışma sadece kişiler arasında bir tercih yapmayı gerektirirdi ya da tartışılan bir ilke ise, bu ilke bütün açıklığıyla ve gereken ayrıntısıyla seçmenin bilgisine sunulamamış olurdu. Seçmen genel eğilimlerine göre oy verirdi. Bu sefer öyle olmamıştı; tartışılan konu, yeterince ayrıntısına kadar parti tabanının bilgisine sunulabilmişti. O halde neydi tartışılan?

Tartışılan, siyasi iktidarın kullanılma yöntemiydi. İki birbirine zıt yöntem oylanacaktı. Bir yöntem, siyasi iktidarın kulla-

nılmasında egemen olan başlıca gücün, iktidarda bulunan sınırlı bir grubun kararlarına göre oluşmasını öngörüyordu ve süregelen yöntemdi. Belediye Başkanı, bu grubun sadece sözcüsü, temsilcisiydi. Bu yöntemin uygulanması sonucunda, adına "örgüt" denen, ama aslında parti içindeki iktidar grubu çevresinde oluşan, sınırlı bir örgüt kesiminin egemenliğine dayanan bir iktidar anlayışıydı. Bu grup, en başta tayin ve terfiler olmak üzere, verilecek her türlü karar üstünde öncelikli bir etkinliğe sahip olmak iddiasındaydı. Önemli görevlere getirilecek bürokratlar için, partimize yakın gözükmek, başta gelen tercih nedeni oluyor, CHP'li olmak, yetenekli, çalışkan ve verimli olmakla eşdeğer sayılıyordu. Bu grup için kadrolaşma temel görev alanıydı.

İkinci yöntem, siyasi iktidarın, bütün örgüte ait olduğu ve bürokratlar konusunda yapılacak tercihlerin, parti genel politikasına uygun bir çerçeve içinde, çok hakkaniyetli bir irdeleme sonucu yapılabileceği ve bu irdelemenin, örgütün temel ilgi alanı dışında kalması gerektiği esasına bağlıydı. Örgüt, bürokratlar hakkında görüş belirtecek ama kendisini kadro oluşturmanın baş sorumlusu saymayacaktı. Örgüt, belediyenin elde ettiği sonuçları irdeler, bu sonuçlardan dolayı bürokratları değil, Başkanı muhatap alırdı. Başkan, parti içinde bir grubun sözcüsü değil, politikanın tüm örgütle birlikte oluşturulmasından ve tüm uygulamalardan, örgüte karşı sorumlu kişiydi.

Önseçimde ben her iki çevrenin de önüne, dört yıllık uygulamalarımla çıktım. Bu süre içinde, bir tek partilime yapılmış bir tek iltimas, verilmiş bir tek büfe, korunmuş bir tek kaçak inşaat, affedilmiş bir tek belediye cezası, Planlama ve İmar Müdürlüklerine iletilmiş bir tek kişisel isteğim, bildiğim halde üstüne gitmediğim, bir tek yolsuzluk olayı, objektif ölçülere uymadığı halde, üstümde hatırı olan kişilerin istekleri sonucu yapılmış bir tek belediye hizmeti olmamıştı.

Bu sonuca bakarak, benim göreve devam etmem halinde, beni destekleyen önseçmenlerin hiçbiri, benden hiçbir konuda özel ilgi ya da çıkar beklemiş olamaz. Dört yıl süresince, ben bu uygulamalarım ve bu tutumum dolayısıyla eleştirildim. Ba-

zı çevrelerden, "Bugüne kadar partilimiz ezildi, sorunlarına ilgi gösterilmedi, bundan sonra bizim iktidarımızda partilimizin sorunlarıyla ilgileneceğiz" türü, umut verici, popülist sözler söylendi. Benden yana olanların kaybedeceği, bana karşı olanların kazanacağı havası basıldı.

Sonuç: Parti tabanının çoğunluğu kendi kişisel çıkarını değil, toplum çıkarını tercih etti ve ben daha çok oy aldım. Oyları, yukarda açıkladığım yöntemlerle yok sayarak sonucu değiştirdiler. Bu sonucu, bu gerçeği, son derece önemli görüyorum. Çünkü bu gerçek, demokrasinin ne derece sağlam bir temel üstüne oturduğunu gösteriyor.

Bir kere daha tekrar etmekte yarar var. Demokrasi çok sağlam bir rejim. Fakat demokratik yöntemle böyle sağlıklı bir sonuç almanın önemli bir koşulu var. O koşul da şu: Tartışılan konunun, oy verecek taban tarafından iyice anlaşılması gerekiyor. Bu şart her zaman yerine getirilemiyor. Yarım bilgilerle, duygusal söylemlerle yürütülen kampanyalar sonunda böyle sağlıklı sonuçlar çıkmayabiliyor. Öyle sağlıksız sonuçlar alınırsa, suçlanması gereken demokrasi değil, seçmen ise hiç değil, oylamanın yapılma koşulları olmalı. Bizim olayımızda taban, yani önseçmen, neyin tartışıldığının bilincindeydi ve kendi kişisel çıkarı yönünde değil, toplum yararı yönünde oy kullandı. Bu gerçeğin, bu kitabın okuruna sunulmasının gerekli olduğuna inanıyorum.

Sonuçta görevi Aytekin Kotil'e ufak bir törenle devrettim. Birkaç gün sonra ilk görev günlerimizde, Kotil'le birlikte karar vererek belediyeye kazandırmış olduğumuz iki partili müdürün işine son verildiğini ve bu işlem nedeniyle belediyeye ihbar tazminatı ödetildiğini öğrendim. Bunlar, İşletmeler Müdürü Engin Öztan ile Temizlik İşleri Müdürü Bahtiyar Kuru idi. Engin Öztan'ı kitabın önceki bölümlerinde anlatmıştım. Kotil'in, benim bilgim dışında işe aldığı partili gençleri, otoparklarda çalıştırarak, bu ayıbımızı bir ölçüde telafi eden ve en ciddi bürokratlardan övgü alan bir partilimizdi.

Bahtiyar Kuru, Temizlik İşleri Müdürlüğüne getirdiğimiz günden beri yüzümüzün akı olmuş, bu müdürlüğün çalışma-

sını, bulduğu yetenekli elemanlarla bilinçli bir planlamaya bağlamış, iş yapmadan maaş alan işçileri bulup işlerine son vermiş, her kamyonun yapacağı işi zamanlayarak denetleme yöntemini geliştirmiş ve özellikle belediyemiz telsizlere kavuştuktan sonra, bu müdürlüğün randımanını büyük ölçüde artırmıştı.

Bu iki müdürün görevden atılmasının tek nedeni, önseçimde beni desteklemiş ve bunu gizlememiş olmalarıydı. Danışmanım Necat Erder, benim ayrılmamla birlikte istifa etti. Halkekmek fabrikası müdürü Nusret Avcı, ben ayrıldıktan sonra, her şeyi hazır olan, deneme unu bile alınmış olan fabrikayı çalıştırmak için emir bekledi ve bu emir aylarca gelmediği için, basına açıklama yaparak istifa etti. İşte kişisel duyguların, kamu yönetiminde kötüye kullanılmasının örnekleri. Çünkü kimse bu üç partili müdürümüzün belediyeye yararlı olmadığını savunamaz.

DİSK DAVASI

DİSK davasının ne olduğu konusunda sık sık sorularla karşılaşırım. Yalnız ben değil, bu gibi davalarda sanık olan çok kişi başlarından geçenin ne olduğunu günümüzde anlatmakta zorlanır. Çünkü bu sanıkların neyle suçlandıkları, niçin mahkûm oldukları ya da nasıl beraat ettikleri kolay anlatılamaz. Kolay anlatılamaz çünkü, DİSK davası bir yargılama değil, bir 12 Eylül uygulamasıdır. Öyleyse 12 Eylül nedir? Evet 12 Eylül bir karşı devrimdir. Türk halkının yıllardan beri elde ettiği hukuksal, siyasal, sosyal, laik, toplumsal kazanımlar 12 Eylül 1980 darbesi ile büyük ölçüde geri alınmış ve toplumumuz, günümüzde hâlâ yürürlükte olan 1983 Anayasası ile çağdaş, özgürlükçü, katılımcı demokrasiler arasında en alt sıralara indirilmiştir.

DİSK davası 12 Eylül'ün, yargı erkini kullanarak toplum düzenimizin geriye götürülmesi amacıyla yararlandığı tek olay da değildir. 12 Eylül, hukuki temeli olmayan başka birçok dava açmıştır. Bunlardan biri olan meşhur Barış Derneği davasında eşim Reha İsvan da yargılandığı için, biz ailecek 12 Ey-

lül'den nasibini almakta belki biraz fazla pay sahibi olmuşuzdur, o kadar. Ama işkencelerde yaşamını yitirenler, sakat kalanlar, ruh sağlığı bozulanlar, işkence altında yalan ifade verip arkadaşlarının mahkûmiyetine sebep oldukları için hayatı kendilerine zehir edenler yanında, biz çok talihliyiz.

DİSK, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu adı altında kurulmuş bir işçi sendikaları konfederasyonuydu. DİSK, kurulduğu tarihe kadar yürütülmekte olan "ücret sendikacılığı" anlayışına karşı çıkarak, işçinin yalnız ücretler için değil, aynı zamanda ekonominin temel yapısı konusunda da etkinliği olması gerektiğini savunuyordu. Yoksa, büyük zamlar alan işçiler, zamlardan daha yüksek enflasyonlarla fakirleştirilebiliyor, devletin izlediği varlıklıdan yana politikalar sonucu gelir dağılımı zengin yararına daha da bozulabiliyordu.

DİSK işçi sınıfının ekonomik ve sosyal bilgilerle donatılması için üyelerine eğitimler veriyor, yurtdışındaki sendika hareketlerine katılıyor, iş hayatında ağırlığını artırıyordu. 12 Eylül, demokrasinin özüne, yani halkın devlet yönetiminde ağırlık taşımasına karşıydı. Bunu en tartışılmaz biçimde parlamentoyu kapatıp parti başkanlarını hapsetmekle, ama asıl, belediye başkanlarını ve muhtarları görevden atmakla göstermişti. Özellikle "muhtarlık" kurumu, ülkemizde çok partili hayata geçmemizden önce yerleşip kökleşmiş, gerçek bir demokratik kurumdu. 12 Eylül'ün rejime müdahale gerekçesi olarak, parlamentonun ve hükümetlerin ülkeyi iyi yönetmediği, kardeş kanı dökülmesine sebep oldukları gösterilmişti. Kardeş kanı dökülmesinin nedenlerini tartışmaya burada yer yok. Ama kardeş kanı dökülmesini önlemek, belediyelerin ya da muhtarların görevi miydi ki, onlar görevden uzaklaştırılıp yerlerine asker kişiler getirildi? Elbette değil. 12 Eylül, halkın etkinliğini kırmak için yapılmıştı ve o görevi yerine getirdi. O nedenle parti başkanlarından başlanarak, özgür düşünceli bilim adamları, hukukun temel ilkelerine sadık hukukçular, halkın güven duyduğu belediye başkanları, çevrelerinde etkin olabilecek sendikacılar ve muhtarlara varana kadar, halk içinde etkili olabilecek herkes, 12 Eylül için tehlikeydi. Bunların

hepsi görevden atıldı, okul yardımlaşma dernekleri dahil, bütün dernekler (pul koleksiyon dernekleri dahil) kapatıldı. DİSK'liler yargılanmak üzere tutuklandı, aralarına zorlamayla ben de katıldım.

12 Eylül'ün arkasından DİSK'e bağlı sendikaların bütün yöneticilerini, "Güvence" altına almak için sıkıyönetim makamlarına teslim olmaya çağırdılar. Bu kararı verenler kaç kişiyi çağırdıklarını bilmiyorlardı. Yüzlerce sendikacı ellerinde bavulları sıkıyönetime teslim olmaya gitti. Böyle bir başvuruya hazırlığı olmayan askerî makamlar bu sendikacılara "Bugün git yarın gel" demek mecburiyetinde kaldı. Her gün alabilecekleri kadarını alıyor, diğerlerini akşama kadar beklettikten sonra evlerine gönderiyorlardı. Bu kargaşa haftalarca devam etti.

Beni günlerce uygarlık dışı koşullar altında tuttuktan ve sözde sorguladıktan sonra DİSK'lilerin koğuşlarına kapattılar. Devlet radyo ve televizyonu, devleti yıkmaya ve yerine işçi sınıfı diktatoryası kurmaya çalışmaktan suçlanarak gözaltına alındığım haberini üç gün süreyle tam on iki kere yayınladı. Her seferinde, sıkıyönetim bildirisine uyarak kendi ayaklarıyla gelen ve defalarca geri gönderilmiş olan sendikacıların isimleri "yakalandı" diye bildiriliyor, o bahaneden yararlanılarak aralarında benim de bulunduğum hatırlatılıyordu. Maksat benim adım etrafında terör estirmek, halka gözdağı vermekti. DİSK davasında yargılanan tek kamu görevlisi bendim.

Mahkeme hiçbir kurala uymuyordu. DİSK'liler ve ben, ayrıntılarını bu kitaptaki "Savunma" bölümünde bulabileceğiniz şekilde işkenceden geçirildik, hiç savcı yüzü görmeden tutuklandık. Savcı soruşturması, tutuklanma işleminden sonra yapıldı. Halbuki, tutuklanma, savcının istemiyle yargıç tarafından yapılan bir işlemdir. Ben savcı önüne çıkartılmadığım halde kimin istemiyle tutuklanmıştım? Cevap açık ve acı: 12 Eylül'ün istemiyle! Kendilerine çok şey borçlu olduğum iki saygın avukat tarafından savunuluyordum: Turgut Kazan ve Uğur Alacakaptan. Şayet hukuk geçerli olsaydı, bir gün bile hapiste kalmazdım. Hele Turgut Kazan'ın avukatlıktan öte, arkadaşlığının sıcaklığını hep hatırlayacağım.

Mahkeme sorgulaması başladı. Yargıç felaket bir adamdı. Hukuk fakültesinden nasıl mezun olduğuna şaşılacak bir vak'aydı. Sanıkları devamlı azarlıyor, aşağılıyordu. Hiç unutmuyorum, Erzurumlu bir işçi temsilcisi, yaptıkları bir "Faşizme karşı iş birliği" toplantısından söz ederken, "Siz kim oluyorsunuz, devlet var!" diye, bağıra bağıra sanığı azarlamıştı. Bu yargıç "işçi sınıfı" sözcüklerini suç sanır, ona göre suçlayıcı sorular sorar ve genel olarak sanıkları hep azarlardı. Çok sayıda DİSK'liyi sorguladı. Hepsi, işçi sınıfı terimini anlattılar ve suç olmadığını takır takır söylediler. Duruşmaların sonlarına doğru bu yargıç "işçi sınıfı" ifadesinin suç olmadığını artık öğrenmiş ve "Biliyoruz, toplum sınıflardan oluşur, çağdaş toplumlar sınıflı toplumlardır" demeye başlamıştı. Dava birkaç yıl sürdükten sonra bu yargıcı bizim davadan aldılar, Ankara'da bir göreve tayin ettiler. Bu arada DİSK'liler yavaş yavaş tahliye olmaya başlamıştı. Evleri Ankara'da olanlar, bu yargıcın sokakta gördüğü DİSK'lileri çevirip öptüğünü anlatırlardı. Herhalde vicdan azabından olmalı.

DİSK davası, yargılama usullerinin pervasızca çiğnendiği, iktidarı ellerinde tutan beş generalin yargıçları utanılacak kadar ve açıkça etki altına aldıkları olaylarla geçti. Bu hukuku hiçe sayma olaylarının hepsini saymak gerçekten de güç ve gereksiz. Belleğimde kalanlardan bazılarını anlatarak bu bahsi kapatmak istiyorum. Gerçi savunmamda var ama, doğrusu hukuka azıcık saygısı olan herkesin sanırım "Bu kadarı da olmaz" diyeceği olay, işkence dilekçelerimizle ilgilidir.

DİSK'liler ağır işkenceden geçirilmişler, ben de bunlara açıkça tanık olmuştum. Tutuklama sorgulamasında, yani bizlerin tutuklanıp tutuklanmayacağımızın saptanacağı hukuki evrede, sayımız iki yüz ellinin üstüne çıkmıştı. Bu işle beş yargıç görevlendirilmişti. Yargıçlar bizleri aralarında ellişer kişi olmak üzere bölüşmüşlerdi. Çok kişi hapishanede bulabildiği kâğıtlara başından geçen işkenceleri yazdı ve yargıca verdi.

Yanlış söyledim veremedi! Çünkü, yagıçların dördü, bu dilekçeleri almadı! Yalnız bir yargıç aldı, mahkeme zabıtlarına geçirerek dosyalara koydu. Bu yargıç kara kuvvetleri komuta-

nı tarafından bir toplantıda, herkesin içinde ağır biçimde azarlandı ve bizim davadan alınarak, görevi, izinden geç dönen erleri yargılamaktan ibaret olan kıta yargıçlığına gönderildi. Aylar sonra mahkeme "delillerin incelenmesi" safhasına geldi. Her sanığın bir dosyası vardı, bu dosyalar mahkemede yargıç tarafından sanığın önünde okunuyor, sanık ne söyleyecekse söylüyordu.

İnceleme sırası işkence dilekçelerini almış olan yargıcın baktığı dosyalara gelince, tutuklama yargıcının hazırladığı ve dosyada bulunan zabıtta "El yazısıyla ...sayfadan ibaret işkence iddiası dilekçesi alınıp dosyasına konulmuştur" ifadesi okunuyor, fakat dilekçeler dosyadan çıkmıyordu. Yani askerî savcılığın emanetinde olan ve idam istemiyle yargılanan sanıkların işkence dilekçeleri dosyalardan çalınmıştı! Hiçbir dosyadan hiçbir işkence dilekçesi çıkmadı. Dahası, durumun böyle olduğu, dilekçelerin dosyalardan çıkartılmış olduğu, davanın o safhasında yargıç tarafından mahkemenin zaptına geçti. Bugün aranıp bulunsa, mahkeme tutanaklarında bu kayıtlar vardır. Peki bu fevkalade önemli olaydan sonra ne oldu? Hiçbir şey! 12 Eylül'ün egemeni Kenan Evren belki yüz defa, işkencenin yasalarımıza göre suç olduğunu, işkence yapıldığı konusunda bilgileri olursa mutlaka soruşturup sorumlusunu cezalandıracaklarını söylemiştir. İşte size bir 12 Eylül devlet başkanı!

Sanırım bu bağlamda kayda geçirilmesi gereken ifadelerden biri, Kara Kuvvetleri Komutanı'nın (12 Eylül rejimini yöneten beş generalden biri) devlet radyo ve televizyonunda defalarca yayınlanmış olan bir sözüdür. Bu orgeneral askerî savcı ve yargıçların mezuniyet törenine gitti ve "Önce asker, sonra yargıç olduğunuzu unutmayın" dedi. Sonra bu veciz öğütleri bir de mezun olacak doktorlara tekrarladı. "Önce asker, sonra doktor olduğunuzu unutmayın." Devlet radyo ve televizyonları da, bu gibi yararlı öğütlerden yararlanmayan vatandaş kalmasın diye, bu haberleri defalarca yayınladılar.

Kaldığımız hapishaneyle ilgili bir anımı nakledeyim. Hapishane yönetiminin bizlere karşı tavrının bir ölçüsü yoktu. İnsanca davranan subaylar da vardı, bize ne kadar eziyet edi-

lirse memlekete o kadar iyilik edilmiş olacağına inanlar da. DİSK sanıkları ve ben, bir ara sayıca iki yüz elli kadar olmuştuk. Bir koridora açılan beş koğuş işgal ediyorduk. Her koğuşun kapısının yanında bir çöp bidonu vardı. Akşamları koğuş nöbetçileri, dolu çöp bidonlarını koridorun çıkış kapısına bırakır, boş bidonları alırlardı. Dolu çöp bidonları askerler tarafından alınıp, kışla dışında bizim bilmediğimiz bir yere taşınırdı.

DİSK'liler genel başkanları Abdullah Baştürk ile bana koğuş nöbeti tutturmazlardı. Bir gün bu konularda etkisi ve yetkisi olan bir subay, "Ben komünistlerin çöpünü Mehmetçiğe taşıtmam" demiş ve çöp bidonlarının kışla dışındaki büyük çöplüğe taşınması DİSK'lilere bırakılmış. Öte yandan biz, öyle tehlikeli vatan hainleri sayılırdık ki, kışla dışına çıkarsak devletin başına kim bilir ne felaketler gelir diye, dışarıya kelepçe takılmadan zinhar çıkarılmazdık. Neyse, DİSK'liler karar verdiler: Bu komünist çöpleri dışarıya taşımak işini Abdullah Baştürk'le ben yapacaktık. Biz seve seve bu görevi yaptık ama bir kaç gün sonra emir değişti. Yine askerler taşımaya başladılar.

Bana sorarlar, sen neyle suçlandın diye. İnanın çok zorlanarak anlatmaya çalışacağım. Sekiz yüz sayfalık DİSK iddianamesinde deniyor ki, DİSK on beş yıl önce devleti yıkmak amacıyla kurulmuş ve on beş yıldır bu melun amaca hizmet ediyormuş. Bu yıkıcılık amacı, DİSK'in kuruluş bildirisinden bile anlaşılıyormuş. Kuruluştan sonra geçen süre içindeki bütün faaliyet hep devleti yıkmaya yönelikmiş. Yapılan eğitimler, toplu sözleşmeler, grevler, yurtdışındaki sendikalarla ilişkiler, hep devleti yıkmak, Türk ekonomisini çökertmek amacına yönelikmiş. DİSK, devleti yıktıktan sonra da, aynen yazıyorum, "Prolöterya diktatörlüğü" kuracakmış. Üstelik DİSK bu amacına zor kullanarak ulaşmayı planlıyormuş. Hemen hatırlatayım, rejimi zor kullanarak yıkmanın cezası idam. Zor kullanmadan yıkarlarsa, yasa maddesi değişiyor. Onun için idam kararı aldırmak, zor kullanma suçlamasını gerektiriyor. Yani iddianame diyordu ki, DİSK, Türk ordu-

suyla savaşıp, onu yenerek istediği rejimi getirmeyi planlıyordu. İddianame bu iddiasını kanıtlıyor da... "1 Mayıs kutlamaları, devleti zor kullanarak yıkma provalarıdır!" Bundan daha sağlam delil olur mu?

Bu kadar kuvvetli ispat karşısında hepimizin durumu vahimdi. Benim suçum biraz daha hafif. Ben DİSK'e yardımcı olacakmışım. Yani asıl suçlu onlar, ben fer'i failmişim. DİSK iddianamesinde benden hiç söz edilmiyor. Esas iddianame, bütün hainlikleri DİSK'in, benim yardımım olmaksızın yapabileceği sanılarak yazılmış. Benim için, on yedi ay hapiste tutulduktan sonra nihayet hazırlanabilen ek iddianame ise, durumu değiştiriyor. Savcılar bu devlet yıkıcılığı işini DİSK'in, benim yardımım olmadan gerçekleştiremeyeceğini artık anlamış olacaklar ki, hakkımda hazırlanan ek iddianame "bazı kişilerin" DİSK'e yardımcı olmak istediklerini ifade diyor. Ek iddianameye göre o kişilerden biri benim. Ek iddianame, "yardımcı olan kişiler" diyor ama, benden başka kimse suçlanmıyor. Onları af mı ettiler ne oldu bilemiyorum.

DİSK'le birlikte yargılanan tek kamu görevlisi bendim. Halbuki, iddianameye göre, DİSK'in devleti yıkmak amacı, kuruluş bildirisinden anlaşılıyormuş. O bildiriyi alıp, o melun amacı gizleyen İstanbul valisi nerede? Hele o bildiriyi alıp, devlet yıkıcılığı amacını gizleyen Çalışma Bakanlığı yetkilileri niye benim yanımda yargılanmadı? Ya da, on beş yıldan beri DİSK'in kongrelerini denetleyen, devlet gücüyle o kongreleri koruyan güvenlik güçleri, her seferinde kongrenin yasaya uygun şekilde yapıldığını raporlarıyla belirten hain hükümet komiserleri suçlanmaktan nasıl kurtuldular?

İşin ciddi yanına dönersek, dava sonuna kadar dünya sendikaları ayağa kalktılar. Avrupa'daki sendikaların faşizm karşısında deneyimleri vardı. Bütün duruşmalara temsilci gönderip, DİSK'e destek gösterdiler. Maaşsız kalan DİSK yöneticilerine dayanışma maaşı bağladılar. Bir memleketin en büyük şehrinin seçilmiş belediye başkanının devleti zor kullanarak yıkmaya çalıştığını duymak, bütün dünya için ilginçti. Durumu incelediler, davayı takip ettiler, insan hakları kuruluşları

raporlar yazdılar, hükümete sorular sordular ve yazık ki, bunların sonunda Türkiye hakkında yargılara vardılar.

Yirmi yedi ay hapis yattıktan sonra savcılık beraatımı istedi, beraat ettim ve özgürlüğüme kavuştum, devletten tazminat aldım. Hapisten çıktığım zaman uzak ve yakın çevrem beni görülmemiş bir biçimde bağrına bastı. Reha da aynı zamanlarda çıkmıştı. İkimiz de toplumun az çok bildiği insanlardık. Hayatımızın hiçbir döneminde, hapisten çıktıktan sonra gördüğümüz sevgi ve sahiplenilmeyi görmemiştik. Hiç unutmuyorum, bir gün Tarabya sahilinde Reha'yla el ele Boğaz'ın uzun zamandır uzak kaldığımız ihtişamını duyumsayarak yürüyorduk. Bir minibüs durdu, içinden çok sayıda yolcu çıktı, bize sarıldılar ve ille de içecek birşeyler ikram ettiler. Bu anlattıklarım o dönemde yaşadıklarımızın çok azıdır.

Süleymaniye Kütüphanesi sorumlusuyla özel bir işle ilgili bir seferlik bir temasım olmuştu. Bu kişi bir gün beni çarşıda alışveriş yaparken tanıdı ve "Biz sizin için çok dua ettik" dedi. Tahliye olmuş ama henüz beraat etmemiştim. Sosyal Demokrat Halkçı Parti kurulmuştu. Davadan dolayı partiye bir zarar gelmesinden çekindiğim için partiden uzak duruyordum. İstanbul İl Başkanı Korel Göymen ısrarla partiye kaydımı yaptı, beraat ettikten sonra da Parti Meclisi'ne aday oldum. Kurultay bana en yüksek oyu verdi. Başımdan bu dava geçmiş olmasaydı, ben o oyların yarısını bile alamazdım.

Bu dava nedeniyle hayatımın en değerli eğitiminden geçtim; sıradan vatandaşın devlet karşısındaki konumunu bire bir yaşadım. Hapishane koşulları içinde yüce ruhlu mütevazı sıradan insanlar, cüce ruhlu ünlüler tanıdım. Korkakla yiğidin ne kadar başka dünyaların insanları olduğunu öğrendim. Ülkemizdeki düzenin içyüzünü daha iyi anladım. Bir şeyden çok eminim: Bana eziyet ederek çevreye gözdağı vermeyi amaçlayan 12 Eylül, aradığının tam tersini elde etmiş oldu.

ek

SAVUNMA

2 No. lu Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanlığına
İstanbul
Dosya No. : 981/689 27 Mayıs 1986

Sayın Yargıçlar,
Bu davanın temelinde hukuk değil, yakın geçmişte yaşadığımız acı toplumsal olayların sakat bir yorumu yatmaktadır. Bugün ülkemizi yönetme gücünü elinde tutanlara göre, ülkemizi 1980 öncesi terör ve kan ortamına getiren, çağdaş, katılımcı, özgürlükçü demokrasi ve onun ayrılmaz parçası olan çağdaş insan hakları anlayışıdır. Bu yanlış yorum sonunda demokrasi ve insan hakları, yargılamaya lüzum görülmeden ve onlara inananlara savunma fırsatı verilmeden mahkum edilmiş ve o mahkumiyetin infazı niteliğinde de, parlamento ve siyasi partiler kapatılmış, siyasi davalar açılmış, yeni anayasa ve yasalar hazırlanmış ve geçmişin sivil politikacılarıyla özgür düşünceli aydın kişilerini sistemli bir biçimde aşağılama yöntemi benimsenmiştir. DİSK davası gibi hukukun temel ilkelerine ve devletin devamlılığı prensibi ile açık şekilde çelişen davaların açılması da, benim bu davaya dahil edilmem de, bu yüzdendir. Yoksa, hukuk ve mantık ne kadar zorlanırsa zorlansın, bu dava da açılamazdı, ben de bu davaya katılamazdım.

Sayın Yargıçlar,
Çok özet olarak dava şu zavallı mantığa dayanıyor: DİSK devleti yıkmak için kurulmuş ve 14 yıldır bu yıkıcı faaliyetini sürdürüyormuş. Bu yıkıcılık amacı, DİSK'in kuruluş bildirisinden bile anlaşılıyormuş. Devletimiz için hayati önemdeki bu gerçek, 12 Eylül 1980 öncesinde, 14 yıldır anlaşılamamış. Bu 14 yıl içinde DİSK'in sürdürdüğü tüm faaliyet, yani yayınlar, eğitim, mitingler ve grevler, devleti yıkmaya yönelikmiş ama, görevliler bunu o zaman anlayamadıkları için, bütün bu yıkıcı eylemler devletin gözü önünde, izin alınarak, görevliler tarafından denetlenerek ve korunarak yapılabilmiş ve DİSK her türlü devlet sorumlusu tarafından yasal kabul edilmiş, saygı görmüş. Demek ki, 14 yıldır görev yapan ve aralarında devletin yıkılmasını amaçladığı belli olduğu iddia edilen DİSK'in kuruluş bildirisini kabul eden validen başlayarak, DİSK tüzüğünü onaylayan Çalışma Bakanlığı'na, İçişleri Bakanlığı'na, mitingleri, grevleri, eğitim çalışmalarını, yayınları denetleyen, kongrelerde görev yapıp, olumlu rapor veren, valilere, bakanlara, sıkıyönetim komutanlarına, hükümet komiserlerine ve savcılara kadar yüzlerce, belki binlerce devlet görevlisi, 14 yıldır DİSK'in gerçek amacını anlayamamışlar. Yoksa anlamış olsalardı, ya bu devlet yıkıcı faaliyete engel olurlar, ya da benim gibi fer'i fail olmakla suçlanırlardı.

Demek ki iddiaya göre, ulusun güvenliğini ve devletimizin varlığını teslim ettiğimiz tüm kamu görevlileri, DİSK'in devlet yıkıcılığını anlamak konusunda hayret edilecek, hatta dehşet verecek ölçüde yeteneksizmişler. Valisi, bakanı, müsteşarı, polisi, komutanı, savcısı kim varsa, hatta bu arada sıkıyönetim savcılığı yapmış olan ve hakkımdaki iddianameyi hazırlamış olan, Süleyman Takkeci, DİSK'in devleti yıkma amacını, bu faaliyetin sürdüğü 14 yıl içinde anlayamamışlar. Anlasalardı, ya bu devlet yıkıcı faaliyete engel olurlar, ya da şimdi benim gibi, suça iştirakten yargılanıyor olurlardı.

Yine iddianameye göre, kamu görevlilerinin bu feci yetersizliklerine karşın, işçi kesiminde şaşırtıcı bir anlayış gücü olmalı ki, onlar DİSK'in gerçek amacını ilk gününden anlamışlar. Yoksa anlamış olmasalardı, onlar da, DİSK'in gerçek amacını anlamadıkları için suçlanamayan kamu görevlileri gibi, bu davada sanık olmazlardı. Yani, tezgâhı başında çalışan ve sadece okuryazar olan işçi temsilcisi DİSK'in yıkıcılık amacını anlamış da, yüksek eğitimli hukukçular, görevli savcılar, emirlerinde haberalma örgütleri bulunan başbakanlar, bakanlar, valiler ve sıkıyönetim komutanları bu amacı anlayamamışlar.

Bir de ben varım. Bu binlerce görevli kamu yöneticisi içinde, bir tek ben, bu konuda görevsiz bir kamu yöneticisi olarak DİSK'in gerçek amacını anlamış ve o suça bilerek iştirak etmişim. Hem de ben bu 14 yıl içinde yalnız 4 yıl belediye başkanlığı yapmışım ve tabii biliniyor ki, belediyenin sendika, grev, devlet güvenliği ve yıkıcı faaliyetler konusunda görev sorumluluğu, istihbaratı ve yetkisi yok. DİSK'in devlet yıkıcılığı amacını herkesten önce anlayan ve bu yüzden fer'i fail sanığı olan tek kamu görevlisi ben olduğuma göre, bu iddianameyi hazırlayanlara, bana atfettikleri üstün zekâ ve anlayış gücü için teşekkür mü etmeliyim, yoksa beni haksız yere 27 ay hapiste tuttukları için şikayette mi bulunmalıyım? Bana atfedilen üstün yetenekler, öyla hafife alınacak türden değil. Devletin bütün kurum, örgüt birim ve istihbaratıyla, ancak 1980'den sonra anlayabildiği DİSK'in yıkıcı amaçlarını ben, emrimde hiçbir haberalma birimi de olmadığı halde, hakkımdaki iddianameyi yazanlardan üç yıl önce anlamışım.

İşte bu dava bu mantıksızlık esas alınarak açıldı ve ben işte böyle bir mantıkla bu davada sanık oldum. Devlet Başkanı, hem de askerî rejimin Devlet Başkanı, devlet televizyonundan bu davanın sanıklarını en ağır biçimde suçladı. O sırada bizler tutukluyduk. Tutukluluk durumumuz yargıçlar tarafından incelenmekteydi. Devlet başkanının bu suçlamalarının, tutuklanmam, tutukluluğumun sürmesi ve yargılanmam üzerinde etkin olmadığına nasıl güvenilebilir?

Sayın Yargıçlar,

Hukuk devletini korumak için, yargıçların başının üzerine "Adalet Mülkün Temelidir" diye yazmak yetmiyor. Her şart altında, ama özellikle iktidar sahiplerinin taraf olduğu bu dava gibi davalarda, hukuk kurallarını titizlikle işletmek gerekiyor. Halbuki bu davada, devletimizi devlet yapan en temel hukuk kuralları açıkça çiğnendi. İşte bir örnek: 67 DİSK yöneticisiyle birlikte ben, Askeri Savcılığa hiç uğramadan, ama o savcılığın isteği üzerine tutuklandım. Hakkımdaki tek savcılık soruşturması tutuklanmamdan iki ay sonra yapıldı. Yani, tutuklanmamı istediği ve bu amacına ulaştığı 27 Aralık 1980 gününde, Sıkıyönetim Askerî Savcılığı'ndan hiçbir görevli, 44 gündür hapiste o savcılığın emri altında bulundurulmakta olduğum halde, bana bir tek soru sormuş, hatta yüzümü görmüş bile değildi. Askerî Savcılık makamının önüne, usul yerine gelmiş gibi görünsün diye, göstermelik olarak, istimin arkadan gelmesi gibi, 20 Şubat 1981 günü, yani tutuklandıktan 55, gözetim altına alınmamdan ise, 99 gün sonra çıkartıldım. Bu demektir ki, beni tutuklayan yargıcın önüne, tutuklanmamı gerekli gösterecek bir belge sunulmuş olamaz. Tutuklandığıma ve 27 ay hapis yattığıma göre, beni tutuklayan yargıcın önüne savcılık soruşturması yerine ne sürülmüş olabilir? Bu önemli noktanın üzerinde ısrarla duruşumun bir başka önemli nedeni de, mahkemenizde delillerin incelenmesi sırasında, dosyam okunurken, duruşma yargıcının, önce savcılık soruşturmasını, sonra tutuklama yargıcının tutanağını okumuş olmasıdır. Böylece, mahkemenizin tutanaklarına, olay, olduğu sırayla değil, olması gereken sırayla geçti. Dilerim, bu önemli gerçeğin taşıdığı anlam gözünüzden kaçmaz.

Beni tutuklayan yargıcın önünde, olması gereken savcılık soruşturması yoktu ama, olmaması gereken en az bir evrak vardı. Gözlerim bağlı olarak alınmış olduğu için yasalarımıza göre geçerliği olmayan, kimler tarafından alındığı gizli tutulan ve mahkemenizde reddettiğim "sözde Polis İfadesi" yargıcın önündeydi. Bu ifadenin alınış biçiminin bilinmesinin, bu davayı değerlendirmede en gerekli bir bilgi olduğuna inandığım için, nasıl bir sorgulamadan geçtiğimi anlatmayı, savunmamın önemli bir bölümü olarak sunmayı görev sayıyorum.

13 Kasım 1980 gecesi evden alınarak Merkez Komutanlığı'na götürüldüm. Orada umduğum gibi uygarca karşılandım. Bir binbaşı orada misafir edileceğimi, asıl gitmem gereken yere komutanın emri üzerine gönderilmeyeceğimi, kendi yatağını bana verdiğini, çarşafların yeni değiştirilmiş olduğunu, kapıdaki askerin emrimde olduğunu bildirdi. Sonradan asıl gönderilmem gereken yerin Gayrettepe'deki Emniyet'in hücreleri olduğunu, o hücrelere gönderilmemi önleyen komutanın Sıkıyönetim Komutanı olduğunu öğrendiğim gibi, tuvalete gittiğimde, emrimde olduğu ifade edilmiş olan askerin tüfeği ve süngüsüyle tuvaletin kapısına

kadar beni takip ettiğini görerek, kimin kimin emrinde olduğunu da anlamış oldum.

Ertesi gün, bodrumda bir koğuştaki askerlerin ranzalarını koridora çıkartarak, beni yalnız başıma o koğuşa kapattılar. Bir Albay, evimden isteyeceklerimi getirtebileceğimi, saygıyla andığım ve hakkım olduğuna inandığım bir nezaketle bildirdi. İhtiyacım olan herşey, hatta eşimin gönderdiği çiçekler bana verildi. Nerede olduğum aileme bildirilmiyordu ama, ordunun güvencesi altında olduğum ailem tarafından biliniyor, kısa notlarla haberleşmemize izin verilerek ihtiyaçlarım karşılanıyordu.

Bir hafta orada kaldıktan sonra, bir öğleden sonra sorguya gideceğimi söyleyerek tüm eşyalarımla beni bir polis minibüsüne bindirdiler ve minibüs daha hareket ederken, polislerden biri "kusura bakmayın beyefendi" dedi ve birden gözlerimi bağladı. Sözde nereye götürüldüğümü anlamayacaktım. Ama Gayrettepe polis merkezine götürdüklerini biliyorum. Orada kollarıma girerek, yön anlayışımı yitirmem için, değişik yönlere, basamaklardan yukarı aşağı, asansörle yukarı aşağı bir zaman dolaştırdıktan sonra, büyücek bir odaya aldılar, bir koltuğa oturttular. Nefes seslerinden anlayabildiğim kadar, arkamda 5-6, belki daha çok kişi oturuyordu. Uzun bir süre sessiz ve hareketsiz bekletildikten sonra, sakin ve yumuşak bir ses "Hoşgeldin Sayın Başkan" dedi. Hoş karşılanılabilecek koşullarda olmadığımı yanıtladım. Aynı ses bana şunları söyledi:

> "12 Eylül'de bir ihtilal yapıldı. Ülkede herşey değişti. Şimdi artık herşey bizim elimizde. Biz ne dersek o olacak. Eski bildiklerin, eski güç sahipleri tamamen yok oldu. Bundan önce de bir ihtilal olmuştu. O zaman Türk milleti adına imza atmış olan üç adam ipe çekilmişti. Sen onların yanında hiç kalırsın. Eşim dostum itibarım var diye güvenme, tamamen elimizdesin. Başını çok sert bir taşa vurdun İsvan. Bugüne kadar iyi bir hayat yaşadın, yurt içinde, yurt dışında gezdin, örgütlere emirler verdin, emirlerin yerine getirildi, ama şimdi herşey bitti."

Sözün burasında ben tepki gösterdim. "Hangi örgüt? Hangi emir? Beni hangi örgütle ilişkilendirmeye çalışıyorsunuz?" dedim. Aynı ses, "Burada soruları biz sorarız. Belediye Zabıtası örgüt değil mi? Ona emirler vermedin mi?" diye yanıtladı. "Herhalde belediye başkanlığı yapmış olan bir kişiyi, zabıtaya emir verip vermediğini öğrenmek için buraya getirip gözlerini bağlamadınız. Kastınız elbette terör örgütleriydi." dedim.

Konuşmayı yapan kişi "bir dakika" deyip odadan çıktı. Çok uzun bir süre, belki bir buçuk saat, belki daha fazla, koltukta sesiz ve hareketsiz oturdum. Tepkimi ölçmek, söylenenlerin bilincime iyice işlemesini ve moral çöküntüye girmemi görmek istediklerini sanıyorum. Tek ses, arkamda

oturanların nefeslerinden geliyordu. Ben kendimden, bana hiçbir suçun bağlanamayacağından o kadar emindim ki, güvenle bekledim. Bu uzun sürenin sonunda çok haşin ve çok yüksek bir ses "kalk beyefendi!" diye bağırdı. Ses o kadar yüksek, o kadar hırslıydı ki, konuşmayı yapan yumuşak sesli kişiye mi, yoksa başkasına mı ait olduğunu anlayamadım. Burada, hakkımda uygulanacak yöntemin değiştiğini, Gayrettepe'deki işkence hücrelerine gönderilmemin, sağduyu sahibi kimseler tarafından, yine önlendiğini sanıyorum.

Beni tekrar Merkez Komutanlığı'na götürdüler. O akşam Sıkıyönetim Komutanı'na bir dilekçe yazarak, çok ağır suçlar işlediğim konusunda önyargılı kimseler tarafından, yasalarımıza aykırı bir biçimde ve dehşet verici koşullar altında sorguya çekildiğimi, güvendiği bir hukukçuya durumumu inceletmesini diledim.

Ertesi gün Merkez Komutanı beni odasına davet ederek, öğleden sonra sorgulanmak üzere Davutpaşa'ya gönderileceğini ve DİSK davası ile ilgili olarak gözetim altında bulunduğumu bildirdi. Yine polis minibüsüyle, yine gözlerim bağlı olarak Davutpaşa'ya götürüldüm. Yolda Gayrettepe'ye uğrayarak, sonradan Ali Yaşar olduğunu öğrendiğim ve o zamana kadar tanımadığım bir avukatı da aldık. Onun da gözleri bağlıydı.

Davutpaşa'da hapishaneye değil, sonradan adının Otağ-ı Hümayun olduğunu öğrendiğim, kışlanın çok yakınında cami tarzında inşa edilmiş bir binaya götürüldük. Seslerden anlayabildiğim kadar, burada 30-40 kişiydik ve hepimizin gözü bağlıydı. Bu bağdan söz ederken bildirmek istiyorum ki, benim gözümdeki bağ, bu yakınlarda iddia edildiği gibi, maskeli balolarda takılan zarif bir aksesuvar değil yağlıboya fırçalarını temizlemek için kullanılmış, renk renk boyalara ve nefte bulaşmış bir paçavraydı. Neft ve boyanın temasıyla göz kapaklarım yanıyordu. Hümayun'da beni kollarımdan tutup sinema salonu gibi dizilmiş demir sandalyelerden birine oturttular. Dehşetli soğuk vardı ve ben ev içi kıyafetimleydim. Sessizlik içinde ilkin önümde ve arkada iki kızın için için ağlamakta olduğunu farkettim. Derken kızlardan biri, askere, tuvalete gitmek istediğini söyledi. Asker kızı tuvalete götürdü. Kız dönünce çantasından selpak istediğini söyledi. Asker kıza çatasından selpak verdi. Birden sessizlik bir genç adamın yürekler parçalayan feryadı ile yırtıldı. Ben bir insanın böyle, kolu bacağı kopartılıyor inbaını veren bir şekilde bağırdığını, bir insandan böyle ses çıktığını o güne kadar duymamıştım. Canhıraş feryat sürüyor, insanın kanını adeta donduruyordu. Arkasından daha farklı ve azalmaya yüz tutan çığlıklar ve inlemeler geldi, arkasından yine sessizlik, sonra yine feryatlar.

Herkesin gözü bağlı olduğu için askerler arada dolaşıp isim sorarak aradıklarını buluyorlar ve götürüyorlardı. Birkaç kez bana da gelip başkasını sordular. Ben yalnız aradıkları kişi olmadığımı değil, kim olduğu-

mu da, yüksek sesle tekrarlıyor, buradan çıkan birisi olursa, benim nerede olduğumu belki duyurur diye umuyordum. Nitekim o akşam, Hümayun'da bulunan herkesi değişik hapishanelerdeki koğuşlarına götürdüler. Gidenler birbirlerine ve ziyaretçilerine benden söz etmişler. Böylece benim DİSK'liler arasında bulunduğum ve onlar gibi işkenceden geçirildiğim haberi bütün kente, daha sonra da yurt dışına yayılmış.

Birden, çok yüksek bir sesle, belki megafonla, önce "dikkat!" dendi. Ben dikkat komutuyla ayağa kalkmaya alışık değilim. Ayrıca, komutun, benim gibi gözü bağlı olanlara mı, yoksa orada görev yapan askerlere mi verildiğini de, ilkin anlayabilmiş değildim. İskemle seslerinden herkesin kalktığını duyarak ben de kalktım. Aynı kaba ve yüksek ses, "İstiklal Marşı söylenecek!" diye bağırdı. Biz, gözü bağlı 30-40 kişi, müzik ve işaret de olmadığı halde, İstiklal Marşımız'ı, bir gürültü ve uğultu biçimine dönüştürerek söyledik. Sesler birbirine öyle karışıyor, binanın kubbesinden öyle yankılanıyordu ki, ortaya çıkan gürültü, bizim İstiklal Marşımız değil, o onurlu marşa hakaret ölçüsüne varan bir saygısızlık örneğiydi. İşkence çığlığı, sonra İstiklal Marşı, sonra yine çığlık ve feryat!.. İşte bunlar bir geri zekâlının, vatan hainlerini yurtsever yapma yöntemi olarak, günde üç dört kez uygulandı. Bütün ömrümce İstiklal Marşımız'ı bağımsızlığın onuru ve ulusun yüceliğinin simgesi olarak saygıyla, heyecanla dinlemiş ve söylemiş bir kişi olarak, o yüce marşın işkence evinde bir ceza gibi uygulanmasını hiç affetmeyeceğim.

Akşam oldu ve Ali Yaşar ve benden başka herkes birbirinin omzuna tutundurularak, katar halinde götürüldü. Demir sandalye üstünde soğuktan titriyordum. Gayrettepe'de konuşan ve bana ellerinde olduğumu söyleyen ses, "Üşüyor musun Sayın Başkan?" dedi. Bir yanda içinde bulunduğum koşullar, öte yanda "Sayın" hitabı!.. Ses bana battaniye getirtti ve yok oldu. Geceyi ve sonraki günleri ve geceleri, hep gözlerim bağlı, hep demir sandalye üzerinde, battaniyeye sarılı olarak, yanımdan alınıp götürülenlerin işkence çığlıkları, feryatları arasında geçirdim. Yemek yemek için bir pencere kenarına götürülüyor, orada gözümdeki bağ çözülüyor, geriye bakmamam tenbih ediliyor, yemeği yedikten sonra gözlerim tekrar bağlanıyor, yerime götürülüyordum. Tuvalete de gözüm bağlı götürülüyor, bağ içerde çözülüyor, yine bağlandıktan sonra yerime getiriliyordum. İlk gece, kapuskain üstünü kaplayan kaskatı yağını delerek ve kendimi zorlayarak yediğini hiç unutamayacağım.

Bir süre sonra, Otağ-ı Hümayun'da ısıtılmış sorgulama odasına götürüldüm. Bana hiçbir şey sorulmuyor, tanıdığım ses, DİSK'in memlekete ne kadar zararlı olduğunu, en aliz küfürlerle dile getiriyordu. Beş altı saat buz gibi salonda gözü bağlı demir sandalyede oturmak, arkasından on dakika sıcak odada, sorgulama adı altında, DİSK'e küfürler dinlemek biçiminde, sayısını hatırlayamayacağım kez götürülüp getirildim. Bir kez,

Anayasa'daki haklardan (tabii 1961 Anayasası) söz etmeye başladım ki, ses, Anayasa'ya da, en galiz küfürlerle saldırdı.

DİSK'liler gündüzün değişik askerî hapishanelerden getiriliyor, gözleri bağlı olarak demir sandalyelere oturtuluyor, sorgulamaya ve işkenceye götürülüp getiriliyor, sonra akşamüstü birbirlerinin omzunu tutarak katar halinde götürülüyor, Ali Yaşar ve ben, sonradan bir süre aramıza katılan gazeteci Erol Özkök, geceleri de aynı sandalyeler üzerinde geçiriyorduk. Bir akşam subayın biri, yanındakine bizleri göstererek, "Bunlara dikkat et bunlar vatan haini" diyerek nöbet teslimi yaptı.

Sonunda ses, yani sorgulamacı, benden isteneni şöyle açıkladı: "Sen tanınmamış bir kişiydin. Partin seni İstanbul'a Belediye Başkanı yaparak, önemli kişi durumuna getirdi, üne kavuşturdu. Bu yüzden sen partine medyundun. DİSK, CHP'yi destekleme kararı aldı. Onun için, partin de DİSK'e karşı medyun durumdaydı. Bu nedenle partin sana DİSK'in talimatından çıkmama talimatı verdi. Sen yapacağın belediye hizmetleri için zaten DİSK'e muhtaçtın. Böylece partin ile DİSK arasında çaresiz kaldın. Aslında sen tertemizsin, pırlanta gibisin. Biz seni biliyoruz. Bu ifadeyi ver, şimdi evine git. Araba kapıda. Beni avukatın olarak kabul et. Seni yalnız ben kurtarabilirim."

Ben bunların tamamen yanlış olduğunu söyledikçe, şöyle cevaplar geliyordu: "Biz bu işin uygar koşullar altında sonuçlanmasını istiyoruz. Sen bizim işimizi zorlaştırıyorsun. Böyle giderse, biz yengeyi de buraya getirmeye mecbur kalabiliriz... Herşey senin elinde."

Bu konuşmadan sonra her zamanki gibi yerime götürüldüm. Dehşet içindeydim. Ülkemin ne duruma geldiğini ve kimlerin elinde olduğunu yeni yeni anlıyordum. O zaman ne Erbil Tuşalp'ın kitabı çıkmıştı, ne de Talat Turan'ın başından geçenleri biliyordum. Geceleri sessizlik içinde, daktilo sesleriyle karışık şöyle ifadeler duymuştum: "Bana isnad edilen suçların hepsini kabul ediyorum ve Türk Milleti'nin büyüklüğüne sığınıyorum. Bundan sonra milliyetçilik yolundan sapmayacağıma yemin ederim." Sonra "şurayı imzala, burayı imzala" sözleri ve daktilo sesleri.

Durum açıktı. Yanımdan alınıp götürülenlere işkenceyle suç itiraf ettiriliyor ve imza alınıyordu. Ellerinde bulunduğunu kimseler, belli ki, işlerinin erbabıydılar. Ayrıca biliyordum ki, her insanın işkence altında bir kırılma noktası vardır. Acaba ben ne kadar dayanabilirdim? Sıra bana ne zaman gelecekti? Hayalimde büyük bir mahkeme salonu canlanıyordu: Yüzlerce sanığın ve dinleyicilerin doldurduğu, belki televizyonda da gösterilen bir mahkeme. Dinleyiciler arasında eşim, kardeşim, çocuklarım da var. Beni seven sayan, tanıyan kim varsa orada. Ben istenen yalan ifadeyi vermişim. Belki işkencede öldürülmüşüm. Aklıma Bursa Emniyeti'nin malum penceresinden atlayanların sayısı geliyor. Ölmek gerçekten birşey değil. Ya verdiğimi düşündüğüm ifade? İfadem okunuyor ve herkes beni

lanetliyor. Yüzlerce insan benim ifadem yüzünden hüküm giyiyor, CHP; tabii DİSK, kapatılıyor, suçsuz insanlar benim ifadem yüzünden asılıyor. Ülkeye kapkaranlık bir rejim gelmiş ve hepsinin sorumlusuyum ben. Öldürülmesem bile evlatlarımın ve en yakınlarımın sadece acıdıkları için iyi davrandıkları, hiç saygı duymadıkları, benim kendimden utandığım bir hayatı yaşamak, ölmekten daha beter değil mi? Evet benim için tek onurlu kurtuluş, o lanet olası yalan ifadeyi vermeden intihar etmek olabilirdi. İşkenceye ne zaman başlayacaklardı? Acaba o itiraflarının daktiloyla yazılmasını duyduğum zavallı insanlar durumuna ne kadar zamanda gelirdim? Beni orada tutanlar, bana birşey sormuyorlar, gerçeği aramıyorlar, sadece gerçek dışı o korkunç senaryoyu imzalatmak için ismimi istiyorlardı. Yoksa bu insanlık dışı tabloyu bana niye göstersinler?

Gözlerimi örten paçavranın altında gözlerimle burnum arasında iki ufak ışık noktası vardı. Başımı tamamen arkaya yatırırsam, belli belirsiz birşeyler görme olanağı doğuyor, bu bilindiği için de, bu pozisyona gelenlere "kafayı kaldırma" diye bağırıyorlardı. Birkaç kez çevreye öyle bakabilmiş, nöbetçinin bazen tüfeğini duvara dayayıp uzaklaştığını görmüştüm. Acaba koşsam, silahı kapsam, asker yetişinceye kadar intihar edebilir miydim? Çok şüpheli, çünkü askerlik yaptığım zamandan beri tüfekler o kadar değişmiş ki, değil asker yetişinceye kadar emniyetini bulup açmak ve ateşlemek, ben o tüfeği en rahat koşullar altında bile, kim bilir kaç dakikada kullanacak duruma getirebilirdim!..

Bu, ölümden de beter düşünce ve korkular içersinde daha birkaç kez sorgulama odasına götürülüp getirildim. Hep aynı sözler tekrarlandı, bana birşey sorulmadı, ifadem yazılmadı. Beşinci akşam ses yanıma geldi ve bana yatak hazırlattığını, yatabileceğimi söyledi. Odada bulunan Ali Yaşar ve Erol Özkök otururlarken ben yattım. Bir iki saat sonra ses yine geldi, bu sefer yanında başkaları da vardı. Beni hapishaneye göndereceğini söyledi. O akşam, birkaç yüz metre mesafede bulunan Davutpaşa kışlasının hapishane bölümüne götürüldüm, gözlerim açıldı ve beni revir olarak kullanılan odaya tek başıma kapattılar. Hapishane müdürü olan binbaşı, yanımdan evime telefon ederek, orada olduğumu aileme bildirdi. Bu, altı gündür ailemin benden aldığı ilk haberdi.

Hapishanenin revirinde tek başıma ayrıca sekiz gün kaldım. Bu süre içinde iki ya da üç kez, akşamüstü gözlerim bağlanarak Otağ-ı Hümayun'a götürülüp sabahlara kadar sorgum yapıldı. Artık söylediklerim yazılıyordu ve korkunç senaryodan söz edilmiyordu. Birden niçin değişiklik yapıldığını bilmiyorum ama, bir emir değişikliği olduğu kesindi. Söylediklerim, benim ifademle değil, mutlaka değiştirilerek, sorgulamayı yapan kişinin ifadesiyle tutanağa geçiriliyordu. Dörtbeş sayfada bir, ses, odadan çıkıyor, gözlerim açılıyor ve sayfalar bana daktilocu er tarafından imzalatılıyordu. Dosyamda bulunan ve ifadeyi alan kişinin

kimliği gizli tutularak, "Tim A" diye imzalanmış olan ve benim red ettiğim ifade budur.

Revirde tek başıma tutulduğum sekizinci gün, hapishane müdürü binbaşı, takipsizlik kararı verileceğini söyleyerek, beni Ali Yaşar'la birlikte Selimiye'ye gönderdi. Selimiye avlusunda demir hapishane kamyonu içersinde altı saat bekletildik. Hiçbir makam önüne çıkartılmadık, takipsizlik kararı da verilmedi. Selimiye'nin bodrumunda kalorifer kazanlarının bulunduğu koridora açılan koğuşlardan birisine konulduk. Koğuşun boyuna bakılmaksızın sürekli yeni insan getiriliyordu. Koğuşta yere dizilmiş 16 döşek vardı. Gün oldu, burada 61 kişi yattık. Bir kişiye omuz genişliği kadar yer düşmüyor, sırayla ve ancak yan yatarak uyuyabiliyorduk. Adam başına bir tahta kaşık da düşmüyordu. Kaşıkları yıkayacak su ve sabun ve kap da yoktu. Karavanayı çoğu kez iki vardiyada ve kaşıkları gazeteyle silerek ikinci vardiyada kullanarak yedik. Aynı boy olan bitişiğimizdeki koğuşta "Babalar" diye bilinen kaçakçılık sanıkları vardı. Onlar 12 kişiydiler, televizyonları vardı ve onlara dışarıdan yemek geliyordu. Zaten benim tutuklandığım gün onlar serbest bırakıldılar. Buradan da belli ki, 1980 rejimini yönetenlerin gözünde ben ve benim gibiler, esrar ve silah kaçakçılarından daha tehlikeli görülüyorduk.

Bir hafta Selimiye'de bu koşullar altında tutulduktan sonra, tekrar Davutpaşa'ya, ama bu sefer tek başıma değil, DİSK'lilerin koğuşuna götürüldüm. Kapıdan girerken DİSK'lilere şöyle hitap ettim: "Aranızdan kim benim aleyhime ve nasıl ifade vermiş olursa olsun, hakkımı helal ediyorum. Ne tür işkencelerden geçtiğinizi biliyorum. Bir kısmı benim yanımda yapıldı. Kimseye en ufak bir sitemde dahi bulunmayacağım." Partimin milletvekili ve belediyede yetkili sendikanın başkanı olduğu için tanıdığım Abdullah Baştürk'ten başka aralarında önceden tanıdığım kimse bulunmayan DİSK yöneticileriyle müşterek hapisliğimiz ve kader birliğimiz böyle başladı.

Sayın Yargıçlar,

Bu davaya hazırlık sırasında bana şahsen uygulanan yöntem, can yakıcı teknikleri içermediği halde, tam anlamıyla işkencedir. Ayrıca, DİSK'lilere fiziki işkence yapıldığının da tanığıyım. Huzurunuzda bunu ifade etmiş bulunuyorum. Gerçi bana uygulanan işkence, benim en temel haklarıma tecavüz etmeyi de içermiştir ama, asıl hedef sizdiniz, Türk Adaleti'ydi. Bana işkence yapanların asıl amacı, sizi aldatmak, istedikleri yasaya ve gerçeklere aykırı kararları size verdirtmekti. Bu davanın işkenceli ilk soruşturmasını yürütenler için gerçeğin ve hukukun hiç önemi yoktu. Onlar gerçeği ortaya çıkartmaya çalışan Hukuk Devleti görevlileri değil, hukuku ve insan haklarını ayaklar altına almak pahasına, şartlandırıldıkları ifadeyi elde etmekten başka birşey düşünmeyen, bu uğurda devlet gü-

cünü ve yetkisini kötüye kullanmaktan çekinmeyen, demokrasiyi ve insan haklarını, Türk insanı için fazla gören bir inancın sahipleriydiler. Önünüzdeki iddianameyi böyle kişiler, böyle yöntemlerle ve böyle inançlarla hazırladılar.

Davutpaşa'da bir süre DİSK'lilerle kaldıktan sonra onlarla birlikte tutuklandım. Beni tutuklayan yargıcın önünde işkenceyle alınmış, geçerliği olmayan ifadeden başka soruşturma evrakı yoktu. O ifadede benim hiçbir suçla ilişkimi kuracak tek cümle yoktur. İfadeyi, gözlerim bağlı ve işkence altında alındığı için reddettim. Yargıca, ifadenin hangi insanlık dışı koşullar altında alındığını, şimdi size anlattığım gibi, anlattım. Yargıcın bana inandığına da kanaat getirdim. Ama yine de tutuklandım.

DİSK'lileri ve beni tutuklayan yargıçlar beş kişiydiler; bizi aralarında bölüşmüşlerdi. Bu beş yargıçtan biri, ki o yargıç sonradan sıkyönetimdeki görevinden uzaklaştırıldı, DİSK'lilerden işkence gördüklerine dair el yazısı dilekçeleri kabul etti ve tutanaklara geçirdi. Diğer dört yargıç, böyle dilekçeleri kabul etmedi. Mahkemenizde, delillerin değerlendirilmesi sırasında, bu işkence dilekçelerinin dosyalarından alınmış ve yok edilmiş olduğu görüldü ve bu husus, bu mahkemenin tutanaklarına geçti.

En üst yöneticilerimizin, işkenceden haberleri olursa, derhal tahkikat açtıracaklarını defalarca bütün dünyaya ilan ve iddia etmekte olmalarına rağmen, bu davanın sorgulaması sırasında işkence yapıldığı yolundaki çok sayıdaki ifademiz, tahkik edilmedi, işkenceyle ilgili dilekçelerimizin dosyalardan yok edildiği, mahkeme tutanaklarına bile geçtiği halde birşey yapılmadı, işkence altında alınmış olan ve kimin tarafından alındığı gizli tutularak, Tim A, Tim B gibi rumuzlarla işaretlenmiş olan ve en az bu yüzden yasalarımıza göre geçersiz olması gereken, bu, sözde polis ifadeleri, dosyalarımızda bugün bile duruyor. Bu durumun, Hukuk Devleti'ne ne ağır bir darbe olduğunu, huzurunuzda haykırmak istiyorum: Sayın Yargıçlar, idam istemiyle yargılanan sanıkların mahkeme dosyalarından, sanıkların lehine olan evrak, yok edildi!... Böyle bir gerçeğin karşısında yer yerinden oynaması gerekirken, hiçbir şey yapılmıyor.

Tutuklanışımın TRT haber bülteninde yayınlanış şekli de, bu davaya ve geçmişin politikacısına nasıl bakıldığını açıklayıcı biçimde oldu. Büyük bir kentin Belediye Başkanı'nın devleti yıkmak için çalıştığı suçlamasıyla tutuklanması, dünyanın her yerinde haberdir ve ajanslar bu haberi elbette verir. Fakat bizim TRT haberi vermekle kalmadı. Benim Marksist-Leninist bir diktatorya kurmaya çalıştığım suçlamasıyla tutuklandığımı, bir haber kampanyasına dönüştürerek, dört gün süreyle, yeni DİSK'lilerin tutuklandıklarını bildirme bahanesiyle, aralarında benim de bulunduğumu, tam on iki kez, yurda ve dünyaya, adeta müjdeledi. Yönetimin sadık hizmetkârı TRT'nin bu çirkin davranışındaki amaç, elbette haberciliğin çok ötesinde bir politikanın sonucuydu. Parlamentoyu, siyasi partileri kapatan,

liderleri sürgüne gönderen, sendikalara, meslek odalarına, bilim adamlarına siyaseti yasaklayan, hiçbir sınır getirilmemiş olmasına rağmen, yürürlükteki yasalara uygun olarak kurulan siyasi partilerin sayısını, keyfine göre, çok bularak, "yasa yoksa yasa yapmak işten değil, istersek yirmi dakikada yasa yaparız" diyen zihniyet, eski politikacıyı mümkün olduğu kadar aşağılıyor, benim adım etrafında, bir dehşet havası estiriyordu.

Bu yöntem neyi amaçlıyordu? Devlete, onu yüce bilerek, hizmet etmiş dürüst insanlar, böyle tertiplerle sindirilerek, saf dışı edilerek nereye varılacak, halka hizmet edecek namuslu politikacılar ilerde nereden çıkacak, demokrasi yeniden nasıl kurulacaktı?

Otağ-ı Hümayun'da benim karşılaştığım muamele kulaktan kulağa yayıldı, yurt dışına ulaştı. İşkence ve insan hakları konularında duyarlı çevrelerden tepkiler yoğunlaşmaya başladı. Bunun üzerine beni, 20 Şubat 1981 günü, Selimiye'de Başsavcı Süleyman Takkeci'nin odasına götürdüler. Çok sayıda gazeteci ve TRT televizyon ekibi oradaydı. Onların önünde Başsavcı, bana işkence yapıldığı yolunda yurt içinde ve yurt dışında yayılan söylentileri, Sıkıyönetim Komutanı'nın emri üzerine tahkik etmekle görevlendirildiğini bildirdi. Bu noktaya kadar odada bulunan gazeteciler, dışarıya çıkartıldılar, televizyon kamerası içerde kaldı. Yalnız bu ayrıntı bile, hukuk adına hüzün vericidir. Gazeteciler çıkartıldılar, çünkü, ilk tahkikat gizlidir. İnsanın ailesi bile nerede olduğunu bilemez, avukatı, neyle suçlandığını öğrenemez. Peki öyleyse, televizyon kamerasının ilk tahkikatta işi neydi?

Kamera önünde ben Başsavcıya nasıl işkence yapıldığını anlattım. Başsavcı benimle tartıştı ve aynen, "Efendim siz yüksek tahsil yapmış bir kimsesiniz, ne soruyorsam yalnız ona cevap verin. Size zarp, darp, falaka, elektrik tatbik edildi mi?" diye, vereceğim cevapları sınırladı. Bana nelerin yapılmadığını, ne kadar da iyi biliyordu Başsavcı!.. Söyleyeceklerimin makaslanarak sahte bir program yapılacağı aşikârdı. Sözlerimin makaslanmasını önlemek gayretiyle, kelimeleri mümkün olduğu kadar birbirine birleştirerek, Başsavcı kaç kere sorduysa, o kadar kez, "Şahsen bana fiziki işkence yapılmadı, ama yanımdakilere yapıldı, onların feryatları bana dinlettirildi" dedim. Ayrıca, "Beş gün beş gece demir sandalye üstünde, soğukta, gözleri bağlı oturtulmak işkencedir, bunlar bana uygulandı" dedim. Başsavcı benimle yine tartıştı ve aynen, "Gözlerim bağlıydı diyorsunuz, o halde yanınızdakilere işkence yapıldığını nasıl anlayabilirsiniz?" dedi. Kendisine aynen "Şimdi bu odada beş kişiyiz, gözlerimiz bağlı olsa ve birimize işkence yapılsa, hepimiz anlamaz mıyız? İşte öyle anladım" dedim.

Bu tartışmalı soru cevaptan sonra basın yeniden içeri alındı ve hazırlanmış olan bir paravananın arkasında ben doktor muayenesinden geçirildim. Fiziki işkence gördüğüme dair bir iddiam olmadığını, üstelik sor-

gulanmamdan sonra 87 gün geçtiğine göre, işkence izi olsaydı bile, bugüne kadar kalmayacağını, doktor muayenesi talep etmediğimi söyledim. Bu sözlerime ilkin doktor cevap verdi. "Bu yaşlarda doktor muayenesi her zaman iyidir" dedi. Doktor albay, sağlığımla bu kadar yakından ilgilenen kişilerin elinde olduğumu vurguluyor olacaktı herhalde. Bu cevabın gülünçlüğü Başsavcıyı bile rahatsız etmiş olacak ki, o da, "Biz resen muayene istiyoruz" dedi. Doktor beni orada paravananın arkasında, basının tanıklığı önünde muayene edip, sağlam olduğumu, hiçbir yerimde işkence izi bulunmadığını, tıbbi ifadelerle açıkladı.

Ne güzel değil mi açık rejim? Doktor muayenesi bile basının önünde yapılıyor. İçimden, Selimiye'de aynı koğuşta kaldığım ve bacanağının adresini bilmediği için ayağının üstüne basamayacak duruma gelinceye kadar dövülmüş olan ve her akşam sıhhiye askerinin koridora çıkartarak ayağına merhem sürdüğü ve yarası kapanana kadar mahkemeye çıkartılmayacağı herkesçe bilinen ufak tefek, sessiz sedasız vatandaşı geçirdim. Bu doktor, onu da böyle basının önünde muayene etseydi ya.

Böylece yasalarımıza göre gizli olması gereken ilk tahkikat, benim işkencem konusunda, basın ve televizyon önünde başladı, asıl sorgulama yalnız televizyon önünde yapıldı ve kapanış bölümü basın ve televizyon önünde yapılarak son buldu. Basının, arada dışarı çıkartılışı yayın sırasında gösterilmediği için, bütün sorgulama sanki basının önünde yapılmış gibi yayına sokuldu. "Bana işkence yapıldı" deyişim, beş gün beş gece gözlerim bağlı demir sandalyede oturtulup işkence çığlıkları dinletildiğimi anlatışım, Başsavcı'nın benimle tartışması, doktor muayenesinin mantıksızlığı konusunda söylediklerim, bunların hiçbiri gösterilmedi, yalnız bana şahsen fiziki işkence yapılmadığını söyleyişim ekrana verildi. Buradan da anlaşılıyor ki, Başsavcı işkenceyi gerçekten tahkik etmiyormuş, işkencecilerin suçlarını örtbas etmeye çalışıyormuş. Yalnız Başsavcı mı? TRT'nin, haberi tersyüz edecek biçimde tahrif etmesi, işkenceye cevaz vermek ve işkenceciyi korumak politikasının nerelere kadar tırmandığın göstermez de, neyi gösterir?

Tahliye edildikten sonra öğrendim ki, bu sahte program televizyonda yayınlanırken, İstanbul televizyonundan olduklarını söyleyen kişiler eve, eşime, telefon etmişler ve programa inanmamasını, Başsavcı'nın bizzat stüdyoya gelerek yapılan makaslamaya nezaret ettiğini, hatta çekimin bir yerinde doktorun benden "Sayın İsvan" diye söz ettiğini, Başsavcı'nın "Sayın" sözcüğünün çıkartılması için kendilerini çok uğraştırdığını, fakat teknik nedenlerle bu sözcüğün çıkartılamadığını kendisine anlatmışlar.

Programı akşam hapishanede DİSK'lilerle birlikte izledik. Pek çoğunun gözünde, onların çektikleri işkenceyi bildiğim halde söylemekten korkan bir alçak durumuna düştüm. Gerçeği kendilerine önceden anlatmış olmama rağmen, beni bağışlayanların sayısı çok değildi. Bu yüzden suçlayan,

küçük gören ifadelerle karşılaşmamak için kimsenin yüzüne bakamaz, hatta koridora bile çıkamaz oldum. İki üç gün sonra bir akşam, beş altı DİSK'li koşarak yatağıma geldi. Kaçak bir kısa dalga radyoları varmış. BBC benim Başsavcı'ya işkence konusunda söylediklerimi aynen yayınlamış. Kimi yanağımı öptü, kimi elimi ve bana inanmadıkları için özür dilediler. Ondan sonra eski saygın durumuma yeniden kavuştum. Radyoyu bana verdiler ve o günden sonra, DİSK koğuşlarının BBC dinleyicisi ve haber merkezi ben oldum. BBC'nin doğru haberciliği benim onurumu kurtarmış, bana başından beri sevgiyle, saygıyla sahip çıkmış olan DİSK'liler arasında acı bir yalnızlığa gömülmemi önlemişti. Bu yüzden, BBC'ye, dürüst haberciliğe ve demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan basın özgürlüğüne minnet hislerimi huzurunuzda ifade ediyorum. Keşke kendi TRT'miz için aynı sözleri söyleyebilseydim.

Sayın Yargıçlar,

Bu davanın ilk sorgulama aşamasında karşılaştığım işkenceyi ve işkence yoluyla uydurma ifade alma gayretlerini ayrıntıyla anlatmamdaki amaç, önyargıların ve ne olursa olsun suçlama kararlılığının bu davanın temellerini oluşturduğunu gözlerinizin önüne sermektir. Biliyorum ki, yetkililer ülkemizde sistemli işkence yapılmadığını savunmayı görev sayıyorlar. Ben ise, bana uygulanan ve tanık olduğum işkenceye, Gayrettepe Emniyet Merkezi'nin, 66. Tümende Otağ-ı Hümayun'un, Davutpaşa Askerî Hapishanesi'nin ilk yönetimlerinin, fiilen katıldığını ve Selimiye Hapishane yönetiminin bu olaylardan en az haberdar olduğunu, Başsavcı Süleyman Takkeci ve İstanbul TRT görevlilerinin benden duydukları işkence olaylarını gizlemeye çalışarak, ifademi tahrif sonucu verecek biçimde değiştirdiklerini, çok sayıda DİSK'linin kendilerine işkence yapıldığına dair dilekçelerinin dosyalarından alınarak yok edildiğinin, mahkemenizin tutanaklarına bile geçmiş olduğunu, huzurunuzda ifade etmiş oluyorum. İşkence yaygın mıdır, sistemli midir, değil midir? Dileyen dilediği yorumu yapsın. Zaten yapıyorlar.

Yine biliyorum ki, önemli görevlerde bulunan bazı kişiler, içinde bulunduğum koşullara göre, özellikle bugünkü iddia makamı aklanmamı istedikten sonra ve bana yapılan işkence, başkalarının çektiklerinin yanında abartılacak birşey değilken, benim işkence konularını huzurunuza getirmemin, en azından yakışık almayacağını, diğer bazı kişiler ise, bu konudaki uluslararası duyarlılık karşısında, yaptığımın yurtseverlikle bağdaşmayacağını düşüneceklerdir. Çünkü, onların devamlı yaptıkları telkinlere göre, ülkemizde yaygın işkence yapıldığını söyleyenler, dış düşmanlarımızın iç uzantılarıdırlar, güvenlik kuvvetlerimizi etkisizleştirerek devletimizi zayıflatmak, hatta bölmek isteyenlerdir, bizi Avrupa'dan koparmak isteyenlerdir.

Ben ne bir düşmanla işbirliği içindeyim, ne devletin zayıflamasını isterim, ne de Avrupa'dan kopmamızı. Tam tersine devletin güçlü olmasını isterim ve bilirim ki, yargı ne kadar bağımsız ve hukuka bağlı olursa devlet o kadar güçlü olur. Bilirim ki, ülkemin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması, en başta Avrupa İnsan Hakları bildirgesindeki koşullara uyulması ile mümkündür. Benim isteklerim gerçekleşir de, ülkemizde işkenceli sorgulamaların kökü kazınırsa, Avrupa'dan uzaklaşmayız, ona yaklaşırız. Çünkü bugün Batı ile aramızı açan, yok olan işkencenin var gibi gösterilmesi değil, var olan işkencenin yokmuş gibi gösterilmeye çalışılmasıdır.

Bu konuyu huzurunuza ısrarla getirişimin tek nedeni kendimi kurtarmak çabası değildir. Bu dönemde onbinlerce insanımız işkenceden geçti. Binlerce kişi işkence altında gerçeğe aykırı ifade verdi. Bu ifadeler mahkemelere götürüldü ve mahkemeler bunlara göre hüküm verdi. Bu acıyı yaşayan ve paylaşanların sayısı yüzbinlerdir. Ama onların çoğu, ne kadar feryat etseler, sesleri yine de güç duyuluyor. Ben ise, sesimi duyurabileceğimi umacak bir konumdayım. Biliyorum ki, söylediklerime inanılacaktır. Başımdan geçenleri yaşayıp, gördüklerimi görüp, bildiklerimi bildikten sonra, huzurunuzda bunları anlatmasaydım, ahlaksızlık yapmış, ülkeme ve insanlarımıza karşı görevimi yerine getirmemiş, işkence çekmiş çok sayıda insanımıza yapılmış olan haksızlığa katılmış olurdum.

Yurtseverlik adına bu konuların örtbas edilmesinin yararlı olduğunu savunanlar, ya kendi suçlarının ortaya çıkmasından korkanlar, ya da, Dünyayı tanıyamadıkları için büyük bir yanılgı içinde olanlardır. Çünkü, bütün Dünyada uygarlığın ölçüsü olarak kabul edilen bağımsız yargı ve işkence konularında, insanlık dışı uygulamalarla karşılaşan bir toplumun, bu durumu sessizlikle kabullenmesi, o toplumun çağdaş uygarlık düzeyinde olmadığının ve o toplumda yüksek insanlık vasıflarından eksiklikler bulunduğunun delili olarak kabul edilir. Böyle bir kabulün, Türk halkına haksızlık olacağını biliyor, bu nedenle de, işkence, kötü muamele, yargılananları aşağılama ve yargı organlarını etki altında bırakma uygulamalarının görmezlikten gelinmesinin, gizlenmesinin değil, açıklanmasının ve bunlara tepki gösterilmesinin yurtseverliğin gereği olduğuna inanıyorum.

Sayın Yargıçlar,

817 sayfalık DİSK iddianamesinde adım hiç geçmiyor. Yani DİSK iddianamesinde hiç suçlanmıyorum. Esas hakkındaki mütalaada aklanmam isteniyor. Bu davaya dahil edilişim ikibuçuk sayfalık bir ek iddianame ile oldu. Bu ikibuçuk sayfalık iddianamenin hazırlanması için, hapiste tam onyedi ay bekledim. Yani askerî savcılık, beni önce tutuklattı, sonra devletin bütün gücünü ve sivil ve sıkıyönetimin bütün yetkilerini kullanarak onyedi ay süreyle bana uygun bir suç bulmaya uğraştı. Hiçbir şey bulamadılar.

Onyedi ay değil, onyedi yıl uğraşsalardı, hiçbir yasadışı davranışımı bulamazlardı, çünkü yoktur. İddianamenin mahkemenize verilmesinden sonra da on ay daha hapiste yattım, toplam yirmiyedi ay oldu. Mahkum olsam da bu kadar yatardım.

İkibuçuk sayfalık iddianamenin yarım sayfası, mümkün olduğu kadar uzun tutularak, benim kimliğime ayrılmıştır. Yarım sayfası da, yine mümkün olduğu kadar uzatılarak, istenen cezaların açıklanmasıdır. İşlediğim ileri sürülen suçların açıklanması birbuçuk sayfaya sığmaktadır. Bu birbuçuk sayfanın başında ben, aynen "prolöterya diktatörlüğünün özlemi içinde bulunan Ahmet İsvan" olarak tanıtılıyorum. Bu yargıya nasıl varıldığını açıklayan tek söz yok. Halbuki ben, görüşlerimi kamuoyu önünde açıklama fırsatı bulmuş, eylemleri açıkça bilinen ve tartışılan, her türlü diktatörlüğün karşısında olduğu bilinen CHP içinde en alttan başlayarak en yüksek karar organında görev yapmış bir kişiyim. Şayet iddia makamı benim bütün bu geçmişimle çelişen gizli özlemler taşıdığım sonucuna vardıysa, bu sonuca nasıl vardığını açıklamak sorumluluğunu da duymalıydı. İddianameyi yazanlar, böyle hiçbir sorumlulukları yokmuş gibi, adımı söyler, nüfus kaydımı söyler gibi, benim proleterya diktatörlüğü özlemi içinde olduğumu, iddianamenin başlangıcı yapmaktan çekinmiyorlar. Böyle bir davranışın saygıdeğer savcılık mesleğine ne derece uygun düştüğünü takdirlerinize sunuyorum.

Hiçbir özlemin suç olamayacağını bilmeme rağmen, bu derece büyük bir yanlışın düzeltilmeden bırakılmasına razı değilim. Bu nedenle, hiçbir sınıfın diktatoryasının özlemi içinde olmadığımı, özlemlerimin neler olduğunu açıklayarak ortaya koyacağım. Ben işçi sınıfı diktatoryasının değil, tüm emeğiyle geçinenlerin, sermayesi ile geçinenler karşısında ülke yönetimini ilgilendiren tüm kararlar üstünde eşit ölçüde etkili olmasının özlemi içindeyim. Böyle bir eşitliği sağlamak için her kesimden tüm insanlarımızın diledikleri gibi örgütlenerek, ülke yönetimi ile ilgili her alanda, yalnız seçim gününde değil, her zaman, ağırlıklarını koyarak etkinliğe kavuşmaları gerektiğine inanırım. İşçinin özgürce toplu pazarlık ve grev yapabildiği, tüm vatandaşların, gençlerin, işçilerin, memurların, sanatçıların, bilim adamlarının sendikalarda, derneklerde, meslek odalarında örgütlenip politika yapabildikleri, diledikleri konuda sempozyumlar, mitingler düzenleyerek, görüşlerine taraftar toplamaya rahatça çalışabilecekleri, politika yapmanın zararlı değil, yararlı sayıldığı bir düzenin özlemi içindeyim. Her düşünce sahibinin düşüncesini özgürce açıklayabildiği, bilim ve sanatın, güç sahiplerinin buyruk inanç ve eğilimlerine bakılmaksızın, korkusuzca yapılabildiği, ulusal birliğin ezberletilmiş tek görüşün baskısında değil, tartışılan değişik görüşlerin canlılığında arandığı, toplumsal huzurun, yıldırılarak susturulmuş insanların sessizliğinde değil, her öğretiyi akılcı bir arayış ve kuşkuyla karşılayan çok seslilikte bulan bir

düzenin özlemi içindeyim. Ben ülkemde herşeyi bilen, her konuda son sözü söyleyen, yanılmaz bir yetkilinin baskısı altında tek tip düşünceyle beyni yıkanmış bir toplumun değil, "Fikri hür, vicdanı hür" bir toplumun özlemi içindeyim.

Dünyada mevcut tüm çağdaş düşünce akımlarının uygarca tartışılabildiği, kaba kuvvete başvurulmadıkça, devletin her fikrin yazılması, yayılması ve savunulması özgürlüklerine bekçilik ettiği, fakat, tartışma zor kullanmaya dönüşürse, devletin sarsılmaz gücüyle ve bütün heybetiyle zorbalığı ortadan kaldırdığı bir hukuk devletinin özlemi içindeyim.

Yazılı hukuk kurallarına aykırı davranmadıkça, hiçbir vatandaşın devletten korkmasına gerek olmayan, yargının tamamen ve gerçekten bağımsız olduğu, hukukun üstünlüğüne bağlı, güçlü bir hukuk devletinden yanayım. Gerçek olsa da olmasa da, güzel ve anlamlı tarihî bir olay anlatılır: Hani kralın yaptığı zorbalıktan zarar gören Alman köylüsüne, "Sen krala karşı ne yapabilirsin ki, onun savcısı var, polisi var, ordusu var" demişler de, köylü, "Ama Berlin'de de hakimler var" demiş. Ben de, "Ama Türkiye'de de hakimler var" denmesinin özlemi içindeyim. Evet, devlet gücünün her düzeyde uygulanışının bağımsız yargı denetimi altında olmasının özlemi içindeyim. Hukuk kurallarının en güçsüz sade vatandaştan, devletin en üst görevlerini yürüten en güçlü kişisine kadar, herkes için aynı ölçüler içinde uygulandığı, örneğin, Devlet Başkanı'nın ya da Başbakan'ın, ya da başka üst görev sahiplerinin, yargı önünde hesap vermekte olan kişileri suçlayıcı, yargı organlarını etkileyici açıklamalar yapamayacakları, şayet bunları yapmaya kalkarlarsa, hem devletin yenilmez gücüyle susturulacakları, hem de yaygın ve ağır bir biçimde ayıplanacakları bir düzenin özlemi içindeyim.

Aslında bütün bu söylediklerimi çok daha kısaca ifade etmem mümkün olmalıydı. Fakat ne yazık ki, günümüz Türkiye'sinde insan hakları ve demokrasi kavramları o kadar çarpıtıldı, öyle yozlaştırıldı ki, özlemini duyduğum ilkeleri ayrıntılı olarak tanımlamak ve bir bir saymak zorunda kaldım. Yoksa, şu kadar söylemem yeterli olmalıydı: "Çoğulcu, katılımcı, özgürlükçü Batı Demokrasisi'nin ve hukukun üstünlüğüne bağlı, güçlü bir hukuk devletinin özlemi içindeyim." Bu inanç ve özlemlerimin doğal sonucu olarak da, her türlü diktaya şiddetle karşıyım. İddia makamı bu söylediklerimle çelişen bir tek eylemimi, bir tek ifademi gösteremez. Nitekim göstermiyor da.

Sayın Yargıçlar,

Bu açıklamaları yapmakla, 1982 Anayasasını hazırlayanlarla ve bugün ülkemizi yönetenlerle, çok önemli noktalarda farklı görüşlere sahip olduğumu da açıklamış oluyorum. Böyle bir farktan dolayı, hain gözüyle bakılmayacağım ve suçlu sayılmayacağım bir düzenin özlemi içindeyim.

Sayın Yargıçlar,
Hakkımdaki ek iddianame DİSK'in devleti nasıl yıkacağının bir özetini yaptıktan sonra, bazı kişi ve kuruluşların DİSK'e yardımcı olduklarını bildirerek sözü bana getiriyor. Yapabileceğim en iyi savunma, bundan sonraki cümleyi iddianameden aynen vermek olacak. Bu bir tek cümle, hakkımdaki suçlamanın, hacim olarak tam yarısını oluşturuyor. Bu cümleyi, bozuk Türkçesini ve imla yanlışlıklarını düzeltmeden aynen veriyorum. İddianame aynen şöyle:

"Bu cümleden olmak üzere siyasi gücün işçi sınıfı elinde olmasını yani proloterya diktatörlüğünün özlemi içinde olan ve 1973-1977 yılları arasında İstanbul Belediye reisliği vazifesini ifa etmiş bulunan yukarda açık hüvviyeti yazılı sanık Ahmet Vamık İsvan, 1975 yılında yapılan DİSK'in 5. Genel Kurulundan sonra (Türkiye'de halklara özgürlük, Yaşaın Sovyetler Birliği, Sosyalist Türkiye) sloganları altında işçi sınıfı ile demokratik örgütlerin (ki bu örgütler Kominizimn Türkiyede yasaklanmış olmasına mebni kendilerini bu isim altında ifade etmektedirler) eylel birliği yolunda atılmış göçlü bir adımı, yığınsal gösterisi ve devleti ele geçirme provası ve tehditi mahiyetinde olmak üzere kutlanmasına karar verilip DİSK'çe ilk olarak 1976 yılında yönelinen 1 Mayıs gösterilerinin, elleri sopalı ve kızıl gömlekli 20.000 militanla DİSK emri doğrultusunda gerçekleşmesinin sağlandığı, Türkiye'nin Moskova yanlısı komünistlere mi teslimi mücadelesi sonucu 36 vatandaşımızın ölümüne neden olan 1977 yılında yapılanında; Türk milletinin bütünlüğüne ellerini uzatanları, Türk Devletini yıkmak isteyenleri, Atatürk'e ve Türk bayrağına yer vermeyip çeşitli komünist sloganları altında toplanan ve ellerinde sadece Marksist liderlerin resimlerini ve kızıl bayrakları taşıyanları, bir devlet görevlisi olması halini de istismar suretiyle bu yığınsal gösteri sırasında DİSK'in şeref tribününden selamlıyarak kutlamış ve alkışlamış, Belediyenin bütün imkânlarıyla telsizlerini ve iş makinelerini DİSK'in emrine vermiş, Taksim Alanında konuşmakta olan Disk Genel Başkanı Kemal Türkler'in, Komünist Partisinin Türkiye'deki faaliyetini önleyen 141 ve 142 nci maddelerin Türk ceza kanunundan çıkartılmasını isterken bu meyanda ifade ettiği: "Sınıf sendikacılığının bayrağını tüm işyerlerine dikmek için ileri, Dağılmadan önce DİSK Genel Temsilciler Meclisi toplantımızda bu gün sizlere sunmak üzere kararlaştırdığımız öneriyi açıklıyorum: Onayladığınız takdirde bu öneriyi DİSK olarak İstanbul Belediye Meclisine ileteceğiz. Şimdi soruyorum: En onurlu ve görkemli gününü 1 Mayıs 1976 de ve 1 Mayıs 1977 de yaşayan

bu taksim Alanının adının 1 Mayıs Alanı olarak değiştirilmesini istiyormusunuz?" sözlerini söylemesini âmil olmuş ve desteklemiş, bu suretle gözleri önünde işlenen suçları tasvip ederek, arzu edilen ve tahakuku istenen komünist rejim doğrultusunda üzerine düşen görevleri yerine getirmiştir."

İddianamede tam 29 satır tutan ve iddianamenin hacim olarak yarısını oluşturan bu cümleyi, tek harfini ve bozuk Türkçesini değiştirmeden, aynen verdim. Bu iddianameyi yazanların bundan daha iyi Türkçe bildiklerinden ve bundan daha açık bir ifade gücüne sahip olduklarından eminim. Bu cümle, amaçlı olarak böyle anlaşılmaz yapılmıştır. Beni ilgilendirmeyen bazı olaylarla manzaraların karmaşık biçimde sergilendiği ve benim ne ile suçlandığımı bir sis perdesi arkasında bırakan bu cümle, iddianamedeki boşluğu, olabildiğince gizlemeyi amaçlamaktadır.

Bu bulanık ifade içinde, anlaşılabildiği kadar, ben üç eylemle suçlanıyorum. 1. DİSK'i 1 Mayıs mitinginde bulunarak selamlamak, 2. Belediyenin bütün imkânlarıyla telsizlerini ve iş makinelerini DİSK'in emrine vermek, 3. Taksim Alanı'nın adının 1 Mayıs Alanı olarak değiştirilmesinin istenmesine âmil olmak. Bunların dışında kalan kızıl gömlekli militanlar, atılan sloganlar, 36 vatandaşın öldürülmesi, Marksist liderlerin fotoğrafları, kızıl bayraklar, Atatürk'ün fotoğrafının olmayışı, Türk bayrağının olmayışı, - ki son üç madde tamamen gerçek dışıdır- beni hiçbir şekilde ilgilendirmediği halde, ilk okuyanı etkilemek için dehşet verici bir karışıklık içine sokulmuş, böylece benim suçlanmamdaki mantıksızlık ve iddianamenin boşluğu, gözlerden gizlenmeye çalışılmıştır.

1977 1 Mayıs mitingi, 1976 1 Mayıs mitingi görüldükten ve ne tür sloganlar atılacağı, nasıl pankartlar taşınacağı öğrenildikten sonra devletin yetkili ve görevli organlarından izin alınarak yapılmış, böyle bir izinin verildiği vilayet tarafından belediyeye resmî yazıyla bildirilmiş, olaylar çıkabileceği de ilave edilerek, belediye uyarılmıştı. Bir şehirde yarım milyon kişinin katılacağı yasal bir miting yapılacaksa, o şehrin Belediye Başkanı, o mitinge katılır. Katılmak görevidir. Katılmasa niçin katılmadığı sorulur. Kaldı ki, benim orada izlemem ve denetlemem gereken belediye hizmetleri vardı. Vilayetin uyarı yazısından sonra gerektiğinde köprünün açılması için görevli ekibin hem telsiz hem telefon irtibatı içinde ve görev başında bulunmasını, itfaiyenin planlandığı üzere belirli sokak başlarında nöbette bulunmasını, aynı şekilde ambulansların uygun noktalarda hazır beklemelerini ve sekiz telsizli zabıta otomobilinin görevli DİSK'lilerin yürüyüş kollarının düzenini sağlamalarına yardımcı olmak için aralarında haberleşmelerini temin etmelerini emretmiştim. Bu hizmetlerin yapılmasını denetlemek görevimdi.

Telsizli otomobillerin görev yapmasını DİSK'in dilekçesi üzerine, diğer-

lerini re'sen görevlendirmiştim. Sendikalar, önlerinde Türk bayrağı ve kendi flamaları olduğu halde tribünün önünden geçtiler. Bütün konuklar gibi ben de bayrakları ve flamaları alkışladım. Yasal bir mitinge katılmak suç olamaz. Çünkü devlet âdildir; vatandaşa tuzak kurmaz, kendi izin verdiği ve korumakla görevli olduğu mitinge katılanları, aradan beş yıl geçtikten sonra suçlayıp yargılamaz. Benden başka, bu mitinge katılan beşyüzbin kişiden hiçbiri, mitinge katıldığı için suçlanmamıştır. Demek ki benim beşyüzbin suç ortağım vardır ve onlar suçlanmıyor, yalnız ben seçilerek huzurunuza getiriliyorum. Benim suçlanmam ve şeref tribününde bulunuşumun suç gösterilmeye çalışılması, abestir. Şeref tribününde olmayıp da nerede olacaktım? Bayrakları ve flamaları alkışlamayıp ne yapacaktım? İddianame ne dendiği belli olmayacak şekilde, "kızıl bayrak"lardan söz ediyor. Bundan kasıt bir yabancı devletin bayrağıysa, böyle birşey elbette yoktu. Çok sayıda Türk bayrağı elbette vardı. DİSK'liler bunların fotoğraflarını belge olarak mahkemenize sundular. Kırmızı ve mavi, DİSK'in renkleriymiş. Çok sayıda parlak büyük boy mavi ve kırmızı kumaş, bayrak direklerine asılı olarak geçirildi.

Belediyenin imkânlarını DİSK'in emrine vermek suçlamasını da, şiddetle reddediyorum. Çünkü, devlet imkânlarını başka herhangi bir kuruluşun ya da kimsenin emrine vermek, benim devlet yönetimi anlayışımla taban tabana çelişen, ağır bir suçtur. Böyle bir suçu hiçbir zaman işlemedim. 1 Mayıs 1977 günü Taksim Alanı'nda görev yapan iki türlü belediye aracı vardı. Benim görevlendirdiğim ve benim emrimle belediye hizmeti yapan araçlar ile, kiraya verilmiş belediye araçları. Benim görevlendirdiğim araçlardan, bir kısım basının amaçlı olarak meşhur ettiği, sekiz telsizli otomobildir. Bunları DİSK, bir dilekçeyle istediği için görevlendirdim. Dilekçe, 1 Mayıs mitingini düzenlemekle yetkili olduklarını ve Taksim Alanı'na yürüyerek katılacak olan yüzbinlerce kişinin oluşturacağı yürüyüş kollarının zamanlanması amacıyla sekiz telsizli otomobilin hizmetinden yararlanmak istediklerini bildiriyordu. İsteği yerinde buldum ve dilekçenin altına yapılacak görevi tarif ederek onayladım. Bu emir de belge olarak mahkemenize sunulmuştur. Bu araçlar yanlarına birer DİSK görevlisi alarak şehri dolaştılar ve yürüyüş kollarının hareketlerinin zamanlanmasında, haberleşerek düzenin sağlanmasına yardımcı oldular. Ben de gün boyunca hem bu çalışmaları izledim, hem de itfaiyeyle telsiz irtibatı kurarak onları denetledim.

Bu arada, belediye olanaklarını DİSK'in emrine verme suçlamasının ne kadar haksız olduğunu açık biçimde gösteren bir olay oldu. Tribünde otururken, DİSK kürsüsünde görev yapan bir kişinin el telsizi ile konuşmakta olduğunu gördüm. Belediyenin telsizi olduğundan şüphelenip, kendi el telsizimle kontrol ederek, belediye telsizi olduğunu anladım. Kürsüye gidip el telsizini aldım ve numarasından hangi görevliye ait ol-

duğunu saptayarak, bu görevliyi, belediye telsizini görev dışı, başkalarına kullandırdığı için cezalandırdım. Bu işlemin belgeleri de mahkemenize sunulmuştur. Bütün belediye araçlarını DİSK'in emrine vermek bir yana, ben, bir tek el telsizini bile görevi olmayanların kullanmasına müsamaha etmedim. Bu mudur belediyenin bütün imkânlarını DİSK'in emrine vermek?

Benim görevlendirdiğim araçların belediye personeli tarafından kullanıldığı, üçüncü şahıslara teslim edilmediği, bunların toplum düzeninin korunması amacıyla görevlendirildiği Danıştay kararıyla sabittir ve karar, tutuklandığım ilk günlerden beri, savcılığa verilmiş, dosyama konulmuştur. Yani iddianamedeki bu suçlama, Danıştay kararı bilindiği halde, ona rağmen iddianameye yazılmıştır. Böylece, iddianameyi hazırlayanlar, Hukuk Devletini hiçe saymışlardır.

1 Mayıs 1977 günü iki ekskavatör de, belediyede yetkili olan Genel-İş sendikasına kiraya verilmiştir. Belediye yasası her türlü iş makinesinin üçüncü şahıslara kiraya verilmesini öngörmüş, kira tarifelerinin yapılması görevini de Belediye Encümeni'ne vermiştir. İki ekskavatör, bu yasa maddesine ve bu tarifeye uygun olarak kiraya verilmiş, bu işlemi gösteren makbuz, belge olarak mahkemenize sunulmuştur. Bu araçları Genel-İş sendikasına kiraya vermeyi uygun buluşumun gerekçesi de şöyledir: 1 Mayıs 1976'da sendikaların törende mesleklerini belirten gösterilerle geçtiklerini görmüştüm. Örneğin, Tekstil Sendikası bir dokuma tezgâhı, Oleyis Sendikası kaynayan bir kazan başında yemek pişiren bir aşçı, Maden-İş Sendikası kıvılcımlar çıkartan bir zımpara tezgâhı ile geçmişlerdi. Belediye işçilerinin, benim zaten halka göstermek istediğim, belediyemize sağlamış olmaktan dolayı sevindiğim yeni ekskavatörleri, mesleklerini tanıtmak için istemeleri sevindiriciydi. Sendikanın isteğini uygun buldum ve ekskavatörleri kiraya verdim. Bu araçlarla bir suç işlenmiş, hatta böyle bir iddiada bulunulmuş da değildir. Bu araçlar, üzerlerinde İstanbul Belediyesi yazısıyla sadece törende geçtiler. O araçları her gün, yağmurda, çamurda, kızgın güneş altında kullanacak olan, onları halkımız için yararlı kılacak olan usta eller, üstelik kirasını da ödeyerek, o araçları devletin himayesindeki yasal bir mitingde geçirdiler diye, kime ne zarar verilmiş, hangi yasa çiğnenmiştir? Ülke nüfusunun onda birinin yaşadığı bir kentin yönetimi teslim edilmiş olan bir belediye başkanı, böyle bir izin vermeye yetkili değil midir? Böyle bir izin verilmesinin devlet yıkıcılığıyla ilişkisi nasıl kurulabilir?

Gelelim 29 satırlık cümlenin son suçlamasına. Ben Kemal Türkler'in "Bu alanın adı 1 Mayıs Alanı olsun mu?" diye sormasına âmil olmuşum. Şu şaşılacak çelişkiye bakınız: Bir yanda DİSK devleti yıkma provası yapacak kadar güçlü, öte yanda, ben âmil olmasam slogan atamayacak kadar güçsüz. Meydanın adının değişmesini istemek suç değil. Ben, suç olmayan bu

sloganın atılmasına nasıl âmil olmuşum, o da belli değil. Kaldı ki, ben belediye başkanıyım. Bir meydanın adının değiştirilmesinde en yetkili kişiyim. Ne DİSK ne başkası böyle bir girişimde bulunmuş değil. Ne ben ne başkası bu konuda bir işlem yapmış değiliz. Yani şimdi huzurunuzda suç olmayan bir eylemin yapılmadığını ispat etmek gibi, gereksiz bir savunma yapmak durumundayım. Peki, suç olmayan bir suçlamanın iddianamede işi ne? Yukarıda da söyledim Sayın Yargıçlar, onyedi ay değil, onyedi yıl uğraşsalardı, bundan daha tutarlı bir iddianame hazırlayamazlardı.

Sayın Yargıçlar,

İddianamenin bundan soraki bölümünde beş ayrı suçlama var ve ben bu suçlamalarla ilk kez bu iddianame ile karşılaştım. Savcılık sorgulamasında bana bunların hiçbiri sorulmadı. İddianame hazırlamak için beni 17 ay hapiste tutan savcılık, sonunda bana beş ayrı suçlamayı ilk kez iddianame ile önüme çıkarttı. Bu suçlamalara karşı vereceğim cevapları iddia makamı, sorgulama sırasında siz yargıçlarla birlikte dinlemiş oldu ilk kez. İlk tahkikat sırasında savcılığın suçlamayı bana yöneltmesi, vereceğim yanıttan tatmin olmazsa, o zaman iddianame hazırlayarak beni yargılaması gerekmez miydi? Demek ki benim suçlanmam, sanık olmam ve yargılanmam hakkında karar, daha dava açılmadan verilmiş. Ben, nasıl olsa gözetim altına alınacak, tutuklanacak, yargılanacak ve suçsuz da bulunsam nasıl olsa 27 ay hapis yatacakmışım. Bu acı gerçeği ortaya koyduktan sonra, suçlamaları yanıtlamaya geçiyorum.

İddianame bundan sonra, daha kısa cümlelerle hiç olmazsa ne dediği anlaşılabilen suçlamalar getiriyor. Bir suçlamaya göre ben, Belediye Başkanlığı'ndan sonra da 1978 1 Mayıs'ına iştirak ederek DİSK'e desteğimi sürdürmüşüm ve "Bu yılki 1 Mayıs'ın çok daha düzenli geçtiğini kıvançla görüyorum. Öyle anlıyorum ki, kararlı bir hükümet görev başında olunca, işçi sınıfı 1 Mayıs törenleri sırasında olaylara meydan vermez" diye demeç vermişim. İddianame, Belediye Başkanı olduğum sırada katıldığım 1 Mayıs 1977'den söz ederken "Bir devlet görevlisi olması hâlini de istismar suretiyle" diyerek, Belediye Başkanı oluşumun, bu mitinge katılmamın sakıncasını artırdığı görüşünü dile getirmişti. Ertesi yıl ben Belediye Başkanı değilim ve yine gitmişim. Bu sefer de, yine iddianameden aynen "aynı tutumu Belediye Başkanlığından ayrıldıktan sonra da sürdürmüştür" diyerek, bu sefer de Belediye Başkanı olmayışımı suçumu artıran bir unsur sayıyor. Bu iddianameyi hazırlayanlar karar vermelidirler: Yasal 1 Mayıs mitingine katılan kişinin, Belediye Başkanı olması, suçunu artıran bir unsur mudur, yoksa azaltan bir unsur mu? Mantık ikisini birlikte kabul edemiyor.

1978 1 Mayıs'ına katılmayı, ayrıca önemli bir görev saydım. Çünkü, 1978 1 Mayıs'ı yaklaşırken, belirli odaklar 1977 katliamını hatırlatarak va-

tandaşı korkutma kampanyası açmış ve ne yazık ki, etkili de olmuşlar, bazı kimselerin 1 Mayıs'tan önce kenti terk etmelerine yol açacak kadar korkmalarını sağlamışlardı. Ben, devletin gücüne saygı duyulmasının gerekliliğine inanırım. Devlet bir mitinge izin verirse, o mitingi korur. İzin verdiği mitingi korumak, bu amaçla bütün gücünü ve samimiyetini korumak devletin onurudur. Ben devletimizin Taksim Alanı gibi sınırlı bir alanda, izin verdiği mitingi teröristlerin saldırısından koruyamayacak kadar güçsüz olduğunu hiç kabul edemem. Bu devlet gücü, 1977 yılında da vardı, 1978'de de. 1978'de bu gücü etkin bir biçimde kullanacağına güvendiğim bir hükümet iktidardaydı. Biliyordum ki devlet görevini yapacaktı. Devlete güvenimi göstermek için 1 Mayıs mitingine katılmak benim için görevdi. İddianamede suç gibi tanıtılmaya çalışılan demecim, devletin onurumuzu kurtarmış olmasından duyduğum sevincin ifadesidir. İddianame yazarlarının bu sevinci niçin paylaşmadıklarının açıklanması, içinde bulunduğumuz dönemin tarihini yazacak olanlara düşen bir görev olarak, şimdilik ertelenmelidir.

Sorgulama sırasında bana hiç sorulmadığı halde, ilk kez mahkemede karşıma çıkartılan diğer bir suçlamayı, iddianameden aynen veriyorum: *"Ülkemizde prolöter enternasyonalizm düzeninin hakim olması hususundaki çalışmaları ve TKP doğrultusundaki faaliyetleri açıkça ortaya çıkmış bulunan DİSK'e bağlı Maden-İş sendikasının faaliyetlerine ortak olmak arzusunu ve bu hususta adı geçen sendikaya teşvik ve desteklerini açıkça göstermiş bulunmaktadır"* denerek yapılıyor. Bu suçlamının sebebi de, bu sendikanın, çağrıldığım ve gitmediğim Genel Kurulu'na çektiğim kutlama telgrafı. Yani, protokol konuğu olarak davet edildiğim Genel Kurul'a bir nezaket telgrafı çekerek bu suçları işlemişim.

Bu suçlamada iki önemli öğe var. Birincisi: Maden-İş sendikasının rejimi yıkmaya çalıştığı *açıkça* ortadaymış. İkincisi: Ben onların açıkça ortada olan bu suçlarına katılmak istediğimi, telgrafımda açıkça bildirmişim. İddianamede bu suçumu ortaya koyan başka bir tek söz yok. Ciddiyetten bu derece yoksun bir suçlamanın mahkemenize nasıl getirildiğine şaşmamak mümkün değil.

Bir sendikanın, rejimi yıkmak için yasadışı bir parti doğrultusunda çalıştığı bilinirse, üstelik açıkça bilinirse, o sendika hemen yargı kararıyla kapatılır ve yöneticileri cezalandırılır. Benim telgraf çektiğim tarihte bu sendika hakkında soruşturma bile açılmış değil. Yetkili makamların, yani Vilayet'in, Emniyet'in, Çalışma Bakanlığı'nın bilgisi, izni ve polis koruması altında yasal kongre yapılıyor. Ben devletimizin, devleti yıkmayı amaçladığı açıkça bilinen bir örgütün kongre yapabileceği, hem de izin alarak ve polis himayesinde yapabileceği bir duruma düştüğünü, kabul edemem. Bu iddianameyi yazanlar gerçekten o inançta olsalardı, yani, kendi söylediklerine kendileri inansalardı, yasal bir kongreye telgraf çeken be-

lediye başkanını değil, o kongreye izin verenleri yargılarlardı. İstanbul Belediye Başkanı'na günde on tane böyle davetiye gelir. Ben davetiye gönderen her kuruluşun, altı, yedi yıl sonra nasıl suçlanabileceğini tahmin etmek sorumluluğunu yüklenemem ve çekeceğim telgrafları, devleti yok sayan böyle bir olasılığa göre ayarlayamam. Sendikanın devlet güvenliği açısından bir sakıncası varsa, Hukuk Devleti'nde savcılık görevini yapar, yargı işe el koyar ve kongreye izin verilmez. O zaman davetiye de gelmez, telgraf da çekilmez.

Telgrafımın metni şu: *"Kalkınma süreci içinde bulunan ülkemizde politik gücün el değiştirmesi savaşımı, politikanın temelini oluşturmaktadır. İşçi örgütlerinin bu bilinçle politikaya ağırlık koymaları ülkemizde daha hakça bir düzenin kurulmasına katkıda bulunacaktır. Maden-İş Sendikası'nın bu yoldaki örnek, tutarlı ve bilinçli çabalarını kutlar, kongrenize demokratik düzenimiz açısından başarılar diler, tüm delege ve konuklara saygılar sunarım."* Bu telgraf, 1961 Anayasasının ve ona göre yapılmış yasaların öngördüğü katılımcı demokrasi anlayışına göre, işçileri politikaya çağrı anlamı taşıyan ve herhangi bir sendikaya çekebileceğim türden bir kutlama telgrafıdır.

İşçilerin sınıf olarak ve örgütlü olarak siyasete katılmadıkları rejimin adı, demokrasi olamaz. Yasalarda işçi örgütlerinin siyaset yapmalarına izin verip, uygulamada, yasada öngörülen katılımı önlemeye çalışan devlete de Hukuk Devleti denemez. Telgrafım gizli çekilmiş, gizli tutulmuş değil, kongrede okunmuş ve sendikanın dergisinde yayınlanmış. Bu telgrafı, çekildiğinden dört yıl sonra suç belgesi olarak huzurunuza getirenler, aradaki dört yıl süresince devleti yok mu sayıyorlar?

Ben bu telgrafı 1977 yılında çekmişim. Ve iddiaya göre, böylece yasadışı faaliyeti açıkça bilinen sendikanın suçlarına katılmak istediğimi belirtmişim. 1979 yılında, benim telgrafımdan iki yıl sonra, yani sendikanın açıkça bilindiği iddia edilen yıkıcı faaliyeti iki yıl daha geliştikten sonra, o zamanın Sıkıyönetim Komutanı olan Sayın Nejdet Üruğ, 22 sayılı bildirisiyle aynı sendikayı, benim telgrafımdan çok daha ileri ölçülerde övmüş ve o bildiriden aynen aktarıyorum, *"yurtsever işçilerimizin büyük bir çoğunluğunu sinesinde barındıran..."* diyerek tanımlamıştır. Bu bildirinin tam metnini belge olarak mahkemenize sundum. Demek oluyor ki, suçlanan telgrafım, yurtsever işçilerimizin büyük çoğunluğunu sinesinde barıdıran bir sendikaya çekilmiştir ve işçilerimizi, yasalara uygun bir biçimde demokrasiye katılmaya çağıran bir protokol telgrafıdır.

Hakkımdaki ek iddianameyi hazırlayanların beni mutlaka hapis yatırmak kararlılığı içinde oldukları, bu telgraf suçlamasını bana savcılık soruşturması sırasında yöneltmemiş olmalarından açıkça anlaşılır. İlk tahkikat sırasında böyle bir suçlamayla karşılaşmış olsaydım, şimdi mahkemede söylediklerimi savcılara söyler, böyle haksız bir suçlamanın huzurunu-

za gelmesini önleyebilirdim. Ama o zaman ortada iddianame de kalmaz, ben de hapiste tutulamazdım.

Diğer bir suçlama, ki bu suçlama hakkında da bana sorgulama sırasında hiçbir şey sorulmadı, toplu-iş sözleşmesinde kabul ettiğim bir madde ile, TCY'nın 141 ve 142. Maddelerini ihlal edecek olan işçileri tekrar işe almayı kabul ederek, bu suçları işleyenleri korumuş, cesaretlendirmiş, teşvik etmiş olduğum ve idianameden aynen aktarıyorum: *"Belediye hizmetleri itibariyle bu maddeleri suç olmaktan çıkartma yoluna gittiğim"* iddiasıdır.

Benim kabul ettiğim maddeyi sadece bir kez okumak, bu suçlamanın ne kadar yersiz olduğunu ortaya koymaya yeter. Benim kabul ettiğim madde aynen şöyle: *"Madde 91, fıkra E - TCY nın 141 ve 142. Maddelerini ihlal nedeniyle tutuklanan sendika üyesi işçilerin iş akitleri 150 gün fesh edilmez; işçi ücretsiz izinli sayılır. Tutukluluk hali sona eren işçi, 30 gün içinde Belediyeye başvurursa, B fıkrasındaki koşulla işe alınır."* Toplu sözleşme maddesi böyle.

141 ve 142. Maddelerden tutuklanan işçi 150 gün içinde serbest bırakılırsa, suçsuz olduğu için serbest bırakılmıştır. Çünkü, suçlu olsaydı en az 8 yıl hüküm giyerdi, yani 150 gün içinde Belediyeye başvuracak durumda olamazdı. Demek ki, benim kabul ettiğim madde, 141 ve 142'yi ihlal eden değil, ihlal etmediği 150 gün tutukluluktan sonra anlaşılan ve suçsuz olduğu hükme bağlanan işçiyi koruyan bir maddedir. Bu madde, suçsuzluğu 150 günden daha uzun süren bir tutukluluk sonunda anlaşılan suçsuz işçiyi bile korumaz.

12 Eylül uygulamaları arasında 141 ve 142'den tutuklanıp, iki yıl, üç yıl, dört yıl hapis yattıktan sonra aklanan sanıkların sayısına bakarak, benim kabul ettiğim 150 günlük sürenin, içinde bulunduğumuz dönemin özel koşulları karşısında yetersiz olduğu tartışılabilir. İftiraya uğramış, haksızlığa kurban gitmiş, kişisel garazlar sonucu ihbar edilip, 150 günlük bir tutukluluk sonunda suçsuz olduğu anlaşılmış olan insanları, kendilerine yapılmış olan ağır haksızlığa ilaveten, bir de ben, işsiz ve aç kalmaya mahkum etmek istemediysem, onların topluma büsbütün düşman olmalarını önlemeye çalışmışsam, hangi yasaya, hangi insanlık anlayışına karşı suç işlemiş olabilirim?

141 ve 142. Maddelerin kaç yıldan başladığını bilen ve benim kabul ettiğim maddeyi bir kez okuyan bir ortaokul öğrencisi, suçlu bulunan bir işçinin 150 gün içinde serbest kalıp belediyeden iş isteyecek duruma gelemeyeceğini anlar. 141 ve 142'nin uzmanı olan kişilerin bunu nasıl anlayamadıklarına şaşmamak mümkün değil.

Benden sonra İstanbul Belediyesi 1979 yılında yeniden toplu sözleşme imzaladı. Benim suçlandığım madde, 1979 sözleşmesinde 64. Madde olarak aynen yer aldı. Ankara Belediyesi 1978-1980 işyeri sözleşmesinin 49.

Maddesiyle ve 1979-1981 işkolu sözleşmesinin 43. Maddesiyle, benim kabul ettiğimden çok daha ileri hükümlerle 141 ve 142'den tutuklanan işçilere ücret ödemeyi kabul etmişlerdir. Hem de hiç süre kaydı olmaksızın.

12 Eylül askerî rejimi içersinde, Yüksek Hakem Kurulu, benim suçlandığım bu maddeyi aynen, sadece 150 günlük süreyi kısaltarak, bütün kamu kesimi işçileri için kabul etti. Beni suçlayan ve yargılayanlar Naci Varlık'ı niçin yargılamıyorlar?

Ben yasa maddelerini beğeneyim, beğenmeyeyim, Hukuk Devletine olan saygım nedeniyle yasa maddelerine titizlikle bağlı kalınması ilkesine daima sadık kaldım. Beğenmediğim, yanlış bulduğum 141 ve 142 karşısındaki tutumum bir istisna değildir. Bu ilkeli davranışımı ortaya koyan şöyle bir olay geçti belediyede:

1977 yılında şimdi suçlandığım toplu sözleşme imzalandı ve sendika sözleşmeyi Ankara'daki basımevinde kitap halinde basmaya başladı. Bu sırada tesadüfen öğrendim ki, söz konusu madde, yanlışlıkla, başka belediyelerde olduğu gibi, tutukluluk süresince ücret ödeneceği biçiminde basılmış. Derhal müdahale ederek, kıtaplar ciltlenmeden, aynı sayfaya bir not ilave ederek, maddenin doğru biçimini yazdırdım ve yanlış yazımı karalatarak iptal ettirdim. Bu şekilde not ilave edilmiş bir toplu sözleşme kitabı, mahkemenize belge olarak sunulmuştur.

Bu yaptığımla yetinmedim. Sendikayla bir protokol imzalayarak maddenin doğru şeklini bir daha tesbit ettim ve bu protokolü Çalışma Müdürlüğü'nde tescil ettirdim. Bu protokol de mahkemenize belge olarak sunulmuştur.

Bununla da yetinmedim. Tüm toplu sözleşmenin doğru metnini belediye basımevinde yeniden bastırarak ilgililere dağıttırdım. Bu baskının da bir kopyası mahkemenize belge olarak sunulmuştur.

Sorgulanmam sırasında duruşma yargıcı, çok kimseye sorduğu gibi, bana da 141 ve 142'ye niçin karşı olduğumu sordu. Bu noktaya da aydınlık getirmek istiyorum. Bu maddelere karşıyım çünkü, böyle yasa maddesi olmaz görüşündeyim. Bu maddelerin neyi yasakladığı, yorum yapmayı gerektirecek niteliktedir. Halbuki yasa maddesi açık seçik olmalı, yoruma yer bırakmamalıdır. Bir yasa maddesi yoruma açık olunca, iktidarı ellerinde tutanlar, diledikleri gibi yorum yaparak, diledikleri kişileri yargılayabilirler. Bu maddelerin geçmiş uygulamaları böyle olmuş, olağanüstü dönemlerde birçok düşünür, yazar, sanatçı ve ilerici kişi, iktidarların isteklerine göre bu maddelerle yargılanmış ve mahkum olmuştur. Bu maddeler eylemi değil fikri suç saymaya uygun maddelerdir. Ben fikir suçu kabul edemem.

Bu maddeler *"sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek"*ten bahis eder. "Tahakküm" yoruma çok açık bir sözcük. İşçinin bir araya gelerek topluca hak araması, bazen işveren sınıfına

tahakküm biçiminde yorumlanmış, bence yanlış yapılmıştır. Madde, böyle yanlışlıklara müsait bir maddedir.

Bu maddeler, *"memleket içinde müesses iktisadi ve sosyal nizamlardan herhangi birini devirmeye matuf"* der. Toplumun bugününü belirleyen her şey, ya iktisadi ya da sosyal nizamlara bağlıdır. Bunları değiştirmeden hiçbir ilerleme yapılamaz. Bütün insanlık tarihi, iktisadi ve sosyal nizamların değişmesi tarihidir. Bu maddeler, sanki mümkünmüş gibi, her türlü değişikliği durdurmaya, değişikliğin kendisini suç saymaya uygundur. Örneğin, Türk vatandaşının bankalarda döviz hesabı açtırabilmesi, müesses iktisadi nizamlardan birisini değiştirmekti. Bu sırada ANAP iktidarına karşı bir güç iktidarda olsaydı, ANAP'lıları 141'e sokabilirdi. Örneğin, damattan başlık parası alınmasını yasaklamak, memleket içinde müesses sosyal nizamlardan birini değiştirmektir. Şimdi bu kararı alan köyün muhtarı yargılansın mı? Bu maddeler böyle uygulamalar için bile kullanılabilecek durumdadır.

Bu maddeler, *"Milli duyguları yoketmeye veya zayıflatmaya matuf..."* der. Yine yorumsuz bir işe yaramayacak bir madde. Kişi vardır, ona göre Vahdettin'in vatan haini olduğunu söylemek, milli duyguları zayıflatır. Kimine göre ise, aynı düşünce milli duyguları güçlendirir.

Ben hukukçu değilim, bu konuda uzmanlık iddiasında hiç değilim. Ama koca koca mahkemeler bu maddelerin anayasaya aykırı olduğu görüşünü benimsediler. Ben de benimsiyorum. Hele son uygulamaları gördükten sonra, bu maddelerin kaldırılması gerektiğine olan inancım güçlendi.

Düşüncem ve inancım böyle olmakla beraber, ben Hukuk Devleti anlayışının, herhangi bir yasa maddesinden çok daha önemli ve belirleyici olduğuna inanırım. Yasa maddelerinden vazgeçilebilir, yasalar değiştirilebilir. Ama Hukuk Devletinden, hangi amaçla olursa olsun, bir kez vazgeçilirse, devlet kalmaz, uygarlık kalmaz. O yüzden 141 ve 142. Maddeleri yanlış buluyorum, onlara karşıyım ama, Hukuk Devletini herşeyin üstünde bulduğum için, bu maddeler yürürlükte olduğu sürece, onları bilerek ihlal etmem, kimseyi de ihlal etmeye teşvik etmem. Böyle bir davranışı, 141 ve 142'den daha zararlı bulurum. İnandığım yöntem, bu maddelerin anayasa ve yasalar çerçevesi içinde değiştirilmesine çalışmaktır.

İlk tahkikat sırasında sorulmadığı halde, iddianame ile ilk kez karşılaştığım bir başka suçlama, işçilerin Genel-İş sendikasına geçmelerini teşvik etmek için Belediye kasasından 20'şer bin lira özendirme ikramiyesi ödenmesini sağladığım iddiasıdır. Böyle bir ödeme yapılmıştır ve gerektiği için yapılmıştır. Ne var ki, Genel-İş üyesi 78 işçiye yapılmış olan bu ödeme, iddia makamının dinlettiği tanıkların ifadeleriyle de sabittir ki, 20.000 lira değil, işçi başına 6-7 bin lira tutan ikişer maaş karşılığıdır. Savunmamın esası açısından hiç önemi olmayan bu yanlışlık, iddianameyi

hazırlayanların, kendi tanıklarını dahi dinlemeden abartılı bir rakamı iddianameye geçirdiklerini, ciddi bir tahkikat yapmadıklarını gösterdiği için önemlidir.

Bu ödemelerin yapılmasını gerekli kılan olaylar ve ayrıntılar şöyledir: Belediyemizde çoğunluğu sağladığı, İstanbul Çalışma Müdürlüğü tarafından saptanan Genel-İş sendikasıyla 1/3/1974 tarihinde iki yıl geçerli olmak üzere, İş Kolu Toplu-İş sözleşmesi yapılmıştı. İki yıl geçip 1/3/1976'ya gelindiğinde, Belediyenin ve sendikanın defalarca başvurmalarına rağmen, Çalışma Müdürlüğü, yasal görevini yerine getirmekten imtina ederek, belediyemizde hangi sendikanın yetkili olduğunu açıklamadı. Taraflar da, süresi dolmuş olan 1974 sözleşmesini feshetmedi. Böylece, 1974 sözleşmesi, yasa gereği, otomatik olarak 1/4/1977 gününe kadar geçerli hale gelmiş oldu.

Burada Çalışma Müdürlüğü'nün partizanca baskılara boyun eğen ve yasaların işlemesini önleyen ve devlet içinde anarşiye yol açan tutumunun nedenlerine ve ayrıntılarına girmeyeceğim. Ne var ki, Çalışma Müdürlüğü'nün yasal görevini yapmaması sonucu, biz, İstanbul Belediyesi olarak, süresi geçtiği halde, hiçbir sendikayla sözleşme yapamıyorduk. Bütün kamu kuruluşları ve özel sektör, petrol kriziyle hayli hızlanmış olan enflasyonu dengeleyecek ücret zamları verirlerken, biz işçi karşısında, haksız ve insafsız bir direniş içindeymişiz gibi gösteriliyorduk. Bu durum işyeri huzurunu altüst ediyor, belediyemizde mevcut sendikalar arasındaki rekabeti kavga düzeyine yükseltiyordu. Bize açık olan tek yol, eski toplu sözleşmeye bir protokolle ek yaparak, makul bir ücret zammını kabul etmekti. Böyle bir protokolle zammı verdik ve gerginliği büyük ölçüde ortadan kaldırdık.

Büyük ölçüde diyorum, çünkü, bu çözüm, bir yerde işlemiyordu. Havagazı İdaresi'nde çalışan 78 işçimiz, sözleşmenin ilk imzalandığı 1974 yılında Genel-İş üyesi değildiler; 1974'ten sonra geçmişlerdi Genel-İş'e. Kısaca 1974 sözleşmesinde taraf değillerdi. Bu yüzden o sözleşmeye ek olarak yapılan protokolden yararlanamazlardı. Çalıştırdığımız 20 bini aşkın işçiye haklarını vermenin formülünü bulmuş, bu 78 kişiyi dahil edememiştik. İşte, bu 78 kişinin uğradığı haksızlığı bir ölçüde telafi etmek için, protokole eklediğimiz bir liste ile, isim belirterek, 78 işçimize ikişer maaş ikramiye ödedik. Bir ölçüde telafi etmek diyorum, çünkü bu 78 kişinin ücreti hep diğerlerinden düşük kaldı. Yalnız bir kez ikramiye aldılar. Sendika, bunlar için ilerde ayrı bir hak talep etmemeyi kabul etti.

İddianame, ikramiyelerin işçilerin Genel-İş'e geçmelerini teşvik için verildiğini söylüyor. Bu o kadar yanlış ki, mümkün değil. Çünkü bu ikramiye Genel-İş'le yapılan protokole ek bir liste ile yapıldı. Genel-İş'le yapılan herhangi bir anlaşma, yalnız Genel-İş üyelerine uygulanabilr. Demek ki, ikramiye alan 78 işçi, listenin yapıldığı tarihte zaten Genel-İş üyesiymişler

ki ikramiye ödenebilmiş. Her yıl Sayıştay denetiminden geçen, yapılacak her ödeme için, kat kat denetim ve kontrol kurumları olan İstanbul Belediyesi gibi bir kurumda, iddia edildiği gibi, Belediye Başkanı'nın keyfi emriyle bir lira bile ödenemez. En az bizim zamanımızda öyleydi.

İddia makamı bu konuda aleyhime 13 tanık gösterdi ve mahkemeniz bunların tümünü dinlemeyi uygun bularak, DİSK davasının üç oturumunu, aleyhimdeki tanıkların dinlenmesine ayırdı. Bu tanıklar yalan söylüyorlardı. Bunların yalanlarını ortaya çıkartmak için 3 tanık dinlemenizi istedim. Bir tek tanığımı bile dinlemeyi uygun bulmadınız. Bu kararınızı, dinlenmiş olan tanıkların üzerinizde hiç etki yapmadığı için verildiği şeklinde yorumlamak istiyorum.

Dinlenen tanıklar, Genel-İş'in rakibi Türkiye Genel-İş'in üyeleri ve militanlarıydılar. Sağladığım eşit rekabet ortamında Genel-İş büyük farkla çoğunluğu sağladı. Getirilen tanıklar sendika mücadelesini kaybeden tarafın önde gelen kişileriydi ve bu yüzden, başta kendi işyerlerindeki Genel-İş militanları olmak üzere, tüm Genel-İş'e muğberdiler. Bu tanıklar 12 Eylül'den sonra, kendilerini sendika rekabetinde yenik düşürmüş olan Genel-İş taraftarı iş arkadaşlarını, Sıkıyönetim'e yazıyla ihbar edip, tutuklatan muhbirlerdi. Bunlar o tıynette kişilerdi ki, hem iş arkadaşlarını ihbar edip onları tutuklatmış, hem de verdikleri dilekçelerle, isimlerinin açıklanmamasını, sıkıyönetim makamlarından istemişlerdir. Bu dilekçeler dava dosyasında mevcuttur.

Sıkıyönetim, bu tanıklar tarafından ihbar edilen işçileri tutuklattı ve bunlar yargılandılar. Dava, 3 No. lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nin 28/6/1983 gün ve 83/135-297 sayılı kararına göre, sanıkların aklanmasıyla sonuçlandı. Böylece bu muhbirlerin, ayrıca müfteri oldukları da mahkeme kararına bağlanmış oldu.

Hakkımda iddianame yazmak için 17 aydır uğraşan savcılar, muhbirlerin ifadelerinde benim verdiğim ikramiyenin konu edildiğini görünce, o davanın muhbirlerini, bu davada benim aleyhime tanık olarak huzurunuza getirdiler.

Ne var ki, o davanın esas konusu ben de değildim, ikramiye de değildi. Muhbirler arkadaşlarını yere vurmak için onların yasadışı direniş yapmalarından, kendilerine baskı yapmalarından, sendika değiştirmeleri için cezalandırılmalarından söz ediyor ve 78 Genel-İş üyesine ikramiye verilmesinden söz ediyorlardı.

Bu ifadeler karşısında duruşma yargıcı sanıklara iki hatalı soru yöneltti.

Bu hatalardan birincisi, amirleri tarafından sendika değiştirmeleri için baskı yapıldığını söyleyen tanıklara, o sırada Belediye Başkanı'nın kim olduğunu sorması olmuştur. Bu soru iki bakımdan hatalı idi. Hangi tarihte kimin Belediye Başkanı olduğu, tanığa sorulacak soru değildir. Devletin resmî kayıtları vardır. Ayrıca yapılan baskı anlatılırken, o sırada kimin Be-

lediye Başkanı olduğunu sormak, baskıların Belediye Başkanı tarafından yaptırıldığının, yargıç tarafından kabul edildiğini gösterir ki, ne iddia, ne tanık ifadelerinde böyle bir suçlama mevcut değildir. İstanbul Belediyesi'ne bağlı üç genel müdürlük, 70 müdürlük, 35.000 görevli vardır. Belediyeye bağlı bir işyerinde baskı yapıldığı anlatılırken, o sırada Belediye Başkanının kim olduğunu sormak, süngüsünü kaybeden bir askerden söz ederken, o sırada ordu komutanının kim olduğunu sormaya benzer.

Duruşma yargıcının ikinci hatalı sorusu ikramiyelerle ilgilidir. Tanıklar 78 Genel-İş üyesi işçinin ikişer maaş ikramiye aldığını söyleyince, yargıç, ikramiyenin niçin verildiğini sordu. Tanık, ikramiyenin verildiğinin tanığı olabilir, niçin verildiğinin tanığı olamaz. Çünkü ikramiyenin niçin verildiği, yorum gerektirir, tanık ise yorum yapamaz, yalnız gördüğünü duyduğunu söyler. Yorum yapmak, bilirkişi işidir. Bu yanlış sorular sonucunda tanıklar yanlış cevap vererek ikramiyenin sendika değiştirilmesi için verildiğini söylediler.

Mahkemeniz benim göstereceğim tanıkları dinlemeyi kabul etseydi, hem bu gerçekler, hem de bu tanıkların ne karakterde kişiler olduğu, bunlara hangi nedenlerle ne tür idari cezalar uygulandığı, ortaya çıkartılarak, bunlardan bazılarının verilen haklı idari cezalar karşısında Genel-İş'in kendilerini savunmayı red ettiği için, karşı sendikaya geçtikleri ortaya çıkacaktı. Dinletmek istediğim tanıkları dinlemeyi kabul etseydiniz, sendika değiştirmek konusunda yapılabilecek baskıları benim nasıl mücadele ederek en aza indirdiğim, dile getirilebilecekti. Şimdi o tanıkların yokluğunda, onların ağzından dinlemenizi tercih ettiğim gerçekleri ben dile getirmeye çalışacağım.

İşçilerin benim tercih ettiğim sendikaya girmelerini teşvik etmek için belediye kaynaklarından ikramiye ödemek suçlaması o kadar yersiz ve gerçeğin o kadar tam tersidir ki, böyle bir suçlamayla bana yapılmış olan haksızlığın ölçüsünü, ancak bazı olayları bir ölçüde ayrıntıya inerek ortaya koyabilirim.

Belediye Başkanı seçildiğim sırada, Genel-İş Sendikası Belediyede çoğunluğu sağlayıp, Çalışma Müdürlüğü'nden toplu sözleşme yapma yetkisini almıştı. Belediyeye bir ölçüde bağlı, fakat ayrı kuruluş yasaları ve ayrı tüzel kişilikleri olan İETT ve Beyoğlu Havagazı İşletmelerinde yetki, Genel-İş'in rakibi olan Türkiye Genel-İş Sendikası'nındı. Bu durum çok önemli bir işyeri olan İstanbul Belediyesi'nin tümü üstündeki sendika yetkisi mücadelesini alabildiğine tırmandırıyor, kıran kırana bir rekabet sürüyordu.

Bizim, yönetim olarak belediye hizmetlerini yerine getirmek amacıyla almak zorunda bulunduğumuz her idari karar, kolaylıkla ya bir tarafa, ya öbür tarafa yararlı olduğu için alındığı biçiminde yorumlanabiliyordu. Örneğin, asfalt şantiyelerini fazla çalıştırıp mesai ödemeye mi karar ver-

dik, bu kararımız, o şantiyede yetkili sendikanın bir başarısı olarak o sendikaya puan topluyor, rakip sendika yönetimi taraf tutmakla suçluyordu. Yine örneğin, Bahçeler Müdürlüğü'nde son derece nadide saksı çiçekleri yetiştiren ve yüzbinlerce liralık yakıt harcayan bir seranın, halka hitap eden bir belediye hizmeti olmadığına karar verip, orayı kapatarak oradaki personeli parkların bakımında görevlendirmeye mi karar verdik? Bu kararımız, seradaki işçilerin temsilcisinin bağlı olduğu sendikaya indirdiğimiz bir darbe sayılıp, karşılıklı şikayet, ihbar ve kavgaların nedeni olabiliyordu. Karşı karşıya bulunduğumuz işçi sorunlarını tam olarak algılayabilmek için, İstanbul Belediyesi'nde çalışanların sayısını, irili ufaklı işyerlerinin yüzleri geçtiğini, belediye hizmetlerinin coğrafi yaygınlığını düşünerek, verdiğim örnekleri yüzlerle çarpıp öyle düşünmek gerekir.

Ben hem çağdaş anlamıyla demokrasiye hem de emeğin en yüce değer olduğuna inanan bir partinin adayı olarak ve bu inançları savunarak, bu ilkelere bağlılığımı anlatarak seçilmiştim. Sorunlar karşısında arayacağım çözüm yolları, elbette bu ilkeler doğrultusunda olacaktı. İzleyeceğim yol belliydi. Yönetimin hiçbir sendikadan yana olduğu izlemini vermemeye özen göstererek, işçinin tam özgürlük ve serbest tartışma ortamı içinde, temsilcisini ve sendikasını seçmesine yardımcı olmak, böylelikle ortaya çıkacak olan gerçek işçi liderlerini ve sendikasını kendime muhatap alarak, işçiyle sağlam bir diyalog içinde, onlardan hakça hizmet ve anlayış beklemek. Çok kısaca özetlemek gerekirse, işçiye, onun örgütüne ve liderine gerçekten saygı göstererek, ondan hizmet beklemek.

Bu anlattıklarımı ilk günden son güne kadar uyguladım ve inanıyorum ki, umduğum sonuçları da aldım. Olabilir ki, işçiye kuşkuyla, hatta, önyargılı bir suçlamayla bakılan bu dönemde, DİSK'le birlikte yargılanışımın bir nedeni de budur.

Yukarda da açıkladığım gibi, göreve geldiğim ilk aylarda, daha önceden yetki almış olan Genel-İş'le sözleşme imzaladık. Yani Genel-İş âkit sendika oldu, fakat karşısında ona rakip sendikalar da vardı. Âkit sendika olmak, bir sendikaya önemli üstünlükler sağlar. İdare, yalnız âkit sendikayı resmî muhatap kabul eder. Başka sendikanın üyeleri dilek ve şikayetlerini idareye yalnız âkit sendika aracılığıyla resmen ulaştırabilirler. Örneğin, işçi, toplu sözleşmesinde öngörülenden daha ağır koşullarda mı çalıştırılmış? Fazla mesai yapıp hakkını mı alamamış? Hakkı olan giysiler mi kendisine verilmemiş? Böyle durumlar karşısında gereken başvuru, işçi hangi sendikanın üyesi olursa olsun, idareye karşı, yalnız âkit sendika tarafından resmiyete dökülebilir. Âkit olmayan sendikanın istek ya da şikayetleri, temenniden öteye geçmez. Genel-İş, hem âkit sendika olmanın, hem de sözleşmeyle ücret artışı sağlamış olmanın üstünlüğüne sahipti.

Toplu sözleşmemizde, bütün toplu sözleşmelerde standart hale gelmiş olan bir madde vardı. Bu maddeye göre, bir işçi, Genel-İş'ten ayrılıp baş-

ka bir sendikaya geçerse, sözleşmeyle sağlanmış olan ücret artışı kesilirdi. Bu maddenin etkisiyle, diğer sendikaların Genel-İş karşısında hiçbir mücadele gücü kalmıyor, Genel-İş'e geçen yararlanıyor, karşı sendikaya geçen zararlı çıkıyordu. Yasa da, teamül de, böyleydi. Bir mahkeme kararından yararlanarak, Genel-İş'in toplu sözleşmeyle sağladığı zamlı ücreti, işçi Genel-İş'ten ayrılsa da ödemeye karar verdim ve bu kararı bütün işyerlerinde açıklayan bir genelge yayınladım.

Böyle davranmasaydım, Genel-İş'in karşısında hiçbir sendika dayanamaz, kısa sürede yok olur giderdi. Giderdi ama, sendika seçiminin tam tarafsızlık ve tam eşitlik içinde yapılmadığı tartışması sürer, azınlıkta kalan sendikaların bazı yandaşlarının gönlünde, Belediyeye karşı bir dargınlığın tohumu ekili kalırdı. Benim görevim ise, yani bana göre belediyenin çıkarı ise, ne kadar kuşkucu olursa olsun, kimsenin içinde yetkili sendikanın belirlenmesi sırasında, bizim, yönetim olarak, taraf tuttuğumuz yolunda bir ukte kalmamasını sağlamaktı.

Toplu Sözleşme maddesine rağmen, Genel-İş'ten atılacak olanlara zamlı ücreti ödemeye devam kararım ile Genel-İş'e verdiğim zarar, 78 Genel-İş üyesine ikramiye ödemekle sağladığım yararın kat kat üstündedir. Tabii, ben her iki kararı da, inandığım ilkelere bağlı olarak, sağlıklı yönetimin gereklerini yerine getirmekten başka birşey düşünmediğim için verdim.

Genel-İş'in karşısındaki sendikalar, beni bu kararımdan dolayı göklere çıkartan övgülerle ödüllendirdiler, kutlayan telgraflar yağdırdılar, kongrelerinde beni *örnek belediye başkanı* ilan ettiler. O sendikalardan birinin dergisinde yayınlanan bir yazı şöyledir:

İsvan'ın İşçiseverliği

İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan, teşkilatına yayınladığı R-1874 sayılı genelge ile bazı sendika ağalarının yaydıkları huzursuzluğu gidermiştir. Türkiye Genel-İş sendikasına geçen işçilerden sözleşme haklarının kesileceği söylentisini yayanların ağzını tıkayan genelge, aynı zamanada İsvan'ın işçi severliğinin de kanıtıdır. Genelge aynen şöyledir: 'Genel-İş sendikasından vaki ayrılmalar ve ihraçlar dolayısıyla işyeri ve işkolu toplu iş sözleşmesinin 4. Maddesinin B bendindeki hükmün, yasalara ve yargı organları kararlarına ve işçinin sendika seçme özgürlüğüne aykırı bulunması sebebiyle, tatbik edilmemesi uygun görülmüştür. Bu nedenle mezkur sendikadan ne sebeple olursa olsun, ilişkisi kesilen işçilerden, toplu iş sözleşmeleriyle sağlanan ücret zammı, yemek bedeli ve sair hakların kesilmemesini önemle rica ederim.'"

Bu dergi, belge olarak mahkemenize sunulmuştur.

Bu genelgenin bütün işçiler üzerindeki Genel-İş zararına olan etkisiyle, 78 işçiye bir sefere mahsus ikişer maaş ikramiye vermenin Genel-İş yararına olan etkisini değerlendirmeyi takdirlerinize bırakıyor ve tekrar ediyorum ki, ben doğru olduğuna inandığımı yaptım. Verilen yönetim kararlarında bazen bir tarafın bazen öbür tarafın yararlı çıkması doğaldır. Şurası da kesin ki, benim sendika seçme özgürlüğünün uygulanması konularında ortaya koyduğum tavır, hiç de iddia edildiği gibi Genel-İş'i kayıran bir tavır olmamıştır. Ben sadece işçiye, sendikaya ve sendika seçme özgürlüğüne saygılı ve dürüst davrandım. Olması gereken böyle bir ortamda, Genel-İş çoğunluğu sağladı. Bu olay yalnız İstanbul'da değil, başka birçok belediyede de yaşandı. Genel-İş, izlediği sendikacılık yöntemleriyle, ülkemizin en büyük sendikalarından birisi durumuna yükseldi.

Ben başka konularda olduğu gibi, sendikalarla ilişkilerimde de sorumluluğumun bilinci içinde davrandım. Sorumluluğum, toplu iş pazarlığında işçiye hakkını vermek ve fazlası istenirse, vermemekte direnmeyi gerektiriyordu. Genel-İş karşısında da böyle yaptım. Makul bir ücret artışını kabul ettikten sonra, bunun üstündeki istekleri reddettim. Sendikacıların da durumu kolay değildi. Toplu sözleşmeyi kabul ettikleri an, rakip sendikalar işçiye dönecek ve "yetki bizde olsaydı, biz daha fazlasını alırdık" diyeceklerdi. Onun için işçinin gerçek temsilcisini ortaya çıkartmak, her türlü tartışmada en sağlıklı yoldur.

Toplu iş pazarlığı sırasında Genel-İş bana göre makulün üstünde bir artış istiyor, o yüzden anlaşamıyorduk. Genel-İş yöneticilerini karşıma almayı göze alarak, 30.000 adet bastırdığım bir bildiriyi tüm işyerlerinde bütün çalışanlara dağıttırdım. Bu bildirinin metni şöyleydi:

"DUYURU- sayın belediye işçileri,

Hem işçi haklarına inanmış bir kişi olarak, hem de dört milyon İstanbullu'ya götürülecek belediye hizmetlerinin sorumluluğunu taşıyan Belediye Başkanı olarak, Belediyemizle Genel-İş sendikası arasında sürmekte olan toplu iş pazarlığı hakkında açıklamalarda bulunmayı önemli bir görev sayıyorum.

Genel-İş sendikası Belediyemize, hiçbir zaman altından kalkamayacağımız, iki yılda 533 milyon lira tutarında ücret zammı isteğiyle başvurdu. Bundan başka, hiçbir ölçüye vurulamayacak olan, 12.000 işçi için bedava su ve elektrik de istedi. Belediyemiz ile sendika arasında anlaşma olamadı ve arabulucuya gidildi. Arabulucu, Belediyenin halen yıllık 307 milyon lira olan işçi giderini ilk yıl 502 milyon liraya çıkartacak olan ve iki yılda 480 milyon liraya ulaşacak olan, inanılması güç bir zam önerisi getirdi. Bu öneride ilk yıl için istenen zam, 40 liralık asgari ücrete ilaveten, yemek

zammı, çocuk zammı, aile zammı, kıdem zammı ve yıllık ikramiye dışında, bu zamlara ilaveten, günde 35 lira ücret zammı idi. Bu anlaşılmaz arabulucu önerisine göre, yeni işe alınmış bir vasıfsız işçinin eline ayda net 2.111 lira geçecek, bu ücret vergi ve sigorta primleriyle birlikte Belediyeye 3.464 liraya mal olacaktı.

12.000 işçi çalıştıran İstanbul Belediyesi'nin bu ilave ödeme yükü altında ne duruma düşeceğini açıklamaya gerek görmüyorum. Şimdiki ücret ve maaşları her ay muntazaman ödeyebilmek için, göreve başladığımdan beri sürdürdüğüm uğraşları izlediğinizi çeşitli vesilelerle bana bildirmiştiniz. Biliyorsunuz ki, ücretleri ödemek için hükümetten her ay yardım alıyorum. Fakat bu ölçüsüz zam isteğini hükümete götürmek de, savunmak da, Belediyenin kaynaklarıyla karşılamak da mümkün değildir. Onun için arabulucu önerisini reddetmek zorunda kaldım. Sendika da grev kararı aldı.

Toplu sözleşme düzenine ve gelirini emeğinden kazananların ücretlerinin fiyatlardan daha hızlı artması gereğine inanan bir belediye başkanı olarak, yılın şartlarına uygun bir zammı kabul etmeye hazırım.

Böyle bir zammın sonucunda artacak olan bütçe açığımızı kapatmak için hükümetten istekte bulunmaya ve bu isteği savunmaya da hazırım.

Halen işçiler, kamu kesiminde, memurlardan ve yöneticilerden daha yüksek ücret almaktadırlar. Gerçi, buradaki yanlışlık, işçinin fazla ücret almasında değil, memurun az almasındadır. Fakat 32.000 işçi ve memur çalıştıran Belediyemizde, örneğin bir ilçenin temizliğinden sorumlu on yıl kıdemli, yüksek okul mezunu bir Şube Müdür Yardımcısı'nın, dün işe başlamış ve emrinde çalışan bir temizlik işçisinden daha az maaş aldığı bir düzende, memurlara inanç ve erdemli bir çalışma sevgisi verebilmenin, yönetici olmanın, ne kadar güç olduğunu takdir edersiniz. Kabul etmeye hazır olduğum makul bir ücret artışı, işçi ile memur ücretleri arasındaki bozuk dengeyi daha da bozacak, yönetim güçlüğünü daha da artıracaktır. Memurlara durumu anlatarak, bu güçlüğü de göğüslemeye hazırım. Fakat ölçüsüz bir zammı savunamam, böyle bir zam için gerekli kaynağı bulamam ve ölçüsüz bir zammın sonunda ortaya çıkacak olan sakıncaları göğüsleyemem.

Bu nedenle, şayet Genel-İş Sendikası makulün çok üstündeki bu şartlarda direnecek olursa, İstanbul Belediyesi'nde greve gidilecektir. Müdürlüklere mümkün olan tedbirleri almaları için emir verildi. Umudum, makul bir ücret zammı üstünde anlaşabilmektir. Fakat anlaşma olmazsa, grevden doğacak sıkıntıların, bu şart-

lar altında kaçınılmaz olduğunu İstanbullu hemşehrilerime anlatabileceğime güveniyorum.

Toplu sözleşmenin İstanbul Halkına ve Belediye işçilerine mutluluk getirmesini dilerim.

Ahmet İsvan
İstanbul Belediye Başkanı

Bu bildirinin bir adedi, belge olarak mahkemenize sunulmuştur.

İşçilerin Genel-İş sendikasına geçmelerini teşvik etmek şöyle dursun, bunun tam tersine, işçinin sendika tercihinde yönetimin taraf olmasına izin vermeyeceğimi, işçinin serbest tercihine saygı gösterdiğimi, aynı saygının belediyedeki bütün görevliler tarafından gösterilmesini temin etmek için özel çaba harcadığımı kanıtlamak için, sendika rekabetinin doruk noktasında olduğu sıralarda yayınladığım bir genelgeyi aynen veriyorum. Bu genelge bütün işçilerin görebileceği bir şekilde ilan tahtalarına asılmıştır. Önerdiğim tanıkları dinlemek fırsatı verilmiş olsaydı, bu bildirinin yankılarını ve etkilerini belediyede çalışanların ağzından dinlemeniz mümkün olacaktı. Genelge şöyledir:

GENELGE 28/111975 Sayı:109

".....Müdürlüğüne

Belediyemizde iki sendikanın rekabet halinde olduğu bilinmektedir. İşçinin sendika seçmek özgürlüğüne inançlı bir yönetimin sorumluluğunu taşıyan kişiler olarak, İşveren Müdürlüklerimizin kesin olarak sendika çekişmelerinin dışında kalması, hiçbir sendikanın tarafının tutulmasına imkân vermememiz gerekir. Yöneticiler olarak tarafsızlığımızı korumak ise, çalışma koşullarına titizce uymamızı gerektirir. Özellikle usta, şef ve amir durumunda olan işçilerin Belediyemizin kendilerine sağladığı olanak, araç ve otoriteyi kullanarak herhangi bir sendikanın militanlığını yapmasına izin verilmemelidir.

Belediye araç ve olanaklarını ve iş başındaki otoritesini kullanmaksızın, herkesin inandığı sendikaya taraftar sağlamak hakkı ise, doğaldır. Önlenmesi gereken eylem, sendika seçmek konusunda işçiye baskı yapılması ve yönetimin belirli bir sendikaya yandaş olduğu havasının verilmesidir.

Belediyemizde rekabet içinde bulunan her iki sendikanın da, başkanlığımıza başvurarak diğer sendikanın himaye gördüğü yolundaki şikayetlerde bulunması, bu konuda dikkatli davranmamızın ne ölçüde gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Müdürlüğünüze bağlı bütün usta, şef ve amirleri bu genelge

yönünde sonuç alacak şekilde uyarmanızı, uyarılarınıza rağmen sonuç alamadığınız kişiler olursa, bunlar hakkında yönetim tedbirleri alınması için başkanlığa bildirmenizi önemle rica ederim.

Ahmet İsvan
İstanbul Belediye Başkanı

Dağıtım:
Merkez, Müessesat
Şube Müdürlükleri

Not:
Bu Genelgenin işyerlerinde Bütün işçilerin görebileceği biçimde askıya çıkartılması uygundur.

Bu genelgenin de bir sureti belge olarak mahkemenize sunulmuştur.

Sayın Yargıçlar,

İşçinin bir sendikaya girmesini teşvik etme suçlamasına karşı, mahkemenizi bu kadar işgal edişimin nedeni, bunca haksız ve yersiz suçlama içinde en çok bu suçlamaya önem verişimdendir. Bu suçlamaya çok önem veriyorum, çünkü, böyle bir suçu işleyen kişinin, demokrasinin gücüne ve erdemine inançsız olması gerekir. Ben, demokrasinin bütün kurallarıyla işletilirse, hem güçlü hem de erdemli bir yönetim biçimi olduğuna, tanık olduğum bazı örneklerle kanıtlar gösterecek durumdayım.

İşçinin gerçek temsilcisinin ortaya çıkartılmasına katkıda bulunarak ve o temsilci aracılığıyla işçinin yurtseverliğine, iyiye ve doğruya yönelmek eğilimine hitap ederek, yani çoğunluğun iyiden ve doğrudan yana olduğuna güvenerek, yani demokrasiye inanarak hizmet vermenin tek doğru yol olduğuna inanırım. Görevimi bu inanç içinde yaptım. Sağladığım sonuçlardan bir örnek vermek istiyorum.

Vereceğim örnek Halkekmek fabrikasının kuruluşu ile ilgilidir. Bu fabrika, o zamanki belediye sınırları içinde tüketilen ekmeğin % 15'i demek olan günde 570.000 kapasitelidir. Fabrikanın makineleri ben seçilmeden önce ithal edilip, iki yıldan beri gümrükte açıkta bırakılmış, binası temel durumundayken müteahhitle anlaşmazlığa düşüldüğü için inşaat durmuş vaziyetteydi.

Halkın başta gelen besin kaynağı olduğu için, ekmeğin her türlü denetimi belediyenin görevidir. Görevin yapılmasının en etkili ve kesin yolunun böyle yüksek kapasiteli bir fabrikanın kamunun elinde bulunmasından geçtiği konusunda, hem Belediye Meclisi hem ben, fikir birliği içindeydik. Fabrikayı en kısa zamanda hizmete sokmak arzusundaydık.

Belediyenin o zamanki parasızlığını uzun uzun anlatmama gerek yok. Hükümetten yardım alamazsak, ücretleri bile ödeyemez durumdaydık.

Çok kez ayın ikinci yarısı geldiği halde ücretleri ödeyememiş durumda kaldığımız için, ücretini alamayan işçi, hak grevi uygulama yoluna gitmişti. O zaman yasal olan hak grevi, ücretler ödeninceye kadar işlerin durdurulması yöntemini içeriyordu. İşçiler tüm işlerin durdurulmasına kıyamadıkları için, kısmî bir direniş yöntemi geliştirmişler ve yalnız Hesap İşleri Müdürlüğü'nün önünü işgal ederek ve paranın yalnız girmesine olanak verip, çıkmasını engelleyerek, alacakları kadar paranın birikmesini sağlama yolunu bulmuşlardı. Yani sonuç olarak, hükümetlerin bizi parasız bırakması sonucunda, hak grevi uygulaması nedeniyle biz, ayın bazı günlerinde, bazen haftalarca, borçlu olduğumuz yerlere dilediğimiz parayı ödeyemez duruma düşüyorduk.

Ekmek fabrikasının bitmesi için onunla ilgili ödemelerin aksatılmaması şarttı. Sendika temsilcilerini çağırdım ve alacaklı olduklarını, ama aynı zamanda bu şehrin insanları olduklarını söyleyip, fabrikanın ne kadar yararlı olacağını anlattım, ekmek fabrikasıyla ilgili ödemeler için ambargoyu kaldırmalarını istedim. Temsilciler isteğimi yerinde buldular ve yalnız ekmek fabrikası için ambargoyu kaldırdılar. Yani temsilciler, hakları olan gecikmiş ücretlerini almayı, daha da geciktirerek, ekmek fabrikasının ödemelerinin gününde yapılmasına katkıda bulunmaya, tüm işçiler adına karar verdiler. Fabrika bu sayede planladığımız süre içinde bitirilebildi.

İşçi temsilcileri, işçinin gerçek temsilcileri olmasalardı, böyle bir özveri kararı alamazlardı. Tartışılamayacak kadar açık bir eşitlik ortamı içinde seçilmiş oldukları için, güçlüydüler; kendileriyle anlaşma yapılabilir, o anlaşmaya güvenilebilirdi.

İşte benim inandığım ve izlediğim işçi ilişkileri politikası bu temele dayanırdı. O yüzden, işçinin özgür iradesiyle seçeceği temsilci yerine, başkalarını teşvik ederek seçtirmek, benim işime gelmezdi... Bu fabrika örneğini, somut ve çarpıcı olduğu için verdim. Başka örnekler de verebilirim ama, gerek yok.

Sendikalarla ilişkilerim konusunda özetle şunları söylemek istiyorum: İşçi temsilcileriyle, ücretler konusunda, greve gidecek kadar çekiştik ama, yapılacak hizmetler konusunda ciddi anlaşmazlığa hiç düşmedik. Bir örnek vereyim, ben görev sürem içinde doğru çalışmadıkları gerekçesiyle 14 işçinin işine son verdim; hem de belediyeye ihbar tazminatı ödetmeden. Bu tasarrufuma sendikanın hiç itirazı olmadı. Bu sonucu da, işçi haklarına olan samimi inancımın işçiler tarafından bilinmesine ve işçiyi gerçekten temsil edecek olan sendikacıları muhatap almış olmama borçluyum.

Sayın Yargıçlar,

İddianamede bir de ruhsatsız silah bulundurmak suçlaması var. Söz konusu silah 6136 sayılı yasaya girmeyen bir hurdaydı. Eşimin annesinin babasından kalmıştı; kitaplıkta destek ve süs olarak durmaktaydı. Mermisi bulunmaz, ateş etmez, hiçbir şekilde kullanılamazdı. Eşim, bunun sapıyla çocukken ceviz kırdıklarını anlatırdı.

İlk günden beri hem bu silahın 6136'ya sokulamayacak bir hurda olduğunu, hem de ruhsatsız silah bulundurma suçuna bu mahkemenin bakamayacağını, mahkeme kararları göstererek iddia ediyorduk. Çok yerinde olan iki isteğimizden de sonuç alamadık.

Ben artık delillerin değerlendirilmesi sırasında bu hurda silah ortaya çıkartılır da, ne derece ciddiyetsiz bir suçlamayla karşı karşıya olduğum iyice anlaşılır diye umuyordum. Ne yazık ki, dava tam o safhaya gelecekken, Adlî Müşavirlik'ten bu silahın imha edildiği yazısı mahkemeye geldi. Beni ruhsatsız silah bulundurmakla suçlayanlar, silahın delil olarak yargıç önüne çıkmasını önlemek için onu eritmeye yollamışlardı. Durum mahkemeye resmen bildiriliyordu.

Suç delili olan bir silah niçin imha edilir? Silahı eritme emrini kim vermiştir? Devletin bir kilo demire acil ihtiyacı mı vardı? Suç delilini ortadan kaldıranlar suçlu olmuyorlar mıydı? Bu silah kilit altında değil miydi? Kimin zimmetindeydi? Bu konuda tahkikat açılması gerekmez miydi?

Biliyorum, mahkemeye soru sorulmaz ama, ben şimdi ortada olmayan bu silahın hurda olduğunu nasıl ispat edeyim?

Belki şu noktadan bir sonuca varabilirsiniz: Başından beri hurda olduğunu iddia ettiğim silah, tam sizin huzurunuza çıkartılacakken imha edildi. Demek ki, sizin silahı görmenizi istemiyorlar. Çünkü, görseydiniz bana hak verecektiniz. Ama her hal-ü kârda, ben suçsuzluğumu ispat etmek için yararlanabileceğim tek delili yok edenlerden şikayetçiyim.

İddianamedeki suçlamalara karşı söyleyeceklerim bu kadar.

Sayın Yargıçlar,

Baktığınız bu dava, ulusça aşmaya çalıştığımız bu döneme damgasını vuracak birkaç davadan biridir. Vereceğiniz karar bizim şahıslarımızı ilgilendirmekle kalmayacak, aynı zamanda ve daha fazla, bizim nasıl bir ulus olduğumuzu, nasıl bir uygarlık düzeyinde bulunduğumuzu da ortaya koyacak. Hakkımdaki suçlamaların delilsizliği açık, saçmalığı açık. Çoğunu yanıtlamaya bile gerek yoktu. Devlete ve yargıya saygı gösterdiğim için onlara önem verdim. Her mahkeme kararı elbette önemlidir, çünkü, Türk ulusu adına verilir. Hakkımda vereceğiniz karar da, şahsım için taşıdığı önemin ötesinde, Türkiye'nin nasıl bir ülke olduğu sorusuna ışık tutacağı için, ayrıca önem taşıyacak.

Evet, Türkiye nasıl bir ülke?

Türkiye'de insanlar gözleri bağlanarak, beş gün beş gece demir sandalyede, soğukta oturtulup, işkence çığlıkları dinletilerek mi sorguya çekilir?

Türkiye'de insanlardan işkence altında gerçeğe aykırı ifadeler alınıp mahkemelere götürülür mü? Mahkemeler böyle yöntemlerle alınan ifadeleri reddetmez mi?

Türkiye'de insanlar önce tutuklanıp sonra mı savcı önüne çıkartılır?

Türkiye'de savcılığın bir insana hiç sormadığı sorulardan iddianamede suçlamalar yapılır mı?

Türkiye'de insanlar, iddianame hazırlanmadan 17 ay tutuklu bırakılır mı?

Türkiye'de yargılanan insanların dosyalarından işkence dilekçeleri, savcılığın kasasından "suç delili" tabanca alınıp yok edilir mi?

Türkiye'de devlet başkanları, yargılanmakta olan insanları, halka hitaben suçlayıcı konuşmalar yapar mı?

Türkiye'de Başbakanlar, Dışişleri Bakanları, terörle hiç ilgisi olmayan insanları, Dünyaya terörist diye tanıtır mı?

Türkiye'de bu sayılan gibi olaylar yaşanırsa, ilgili makamlar ve mahkemeler bunları olağan mı sayar, yoksa bunlara tepki mi gösterir?

İçinde yaşamakta olduğumuz ve aşmaya çalıştığımız bu dönemin en büyük sorumluları, hep olağanüstü mahkemeler kurmadıklarını söylediler. Peki, sormaya çalıştığımız yukarıdaki soruların, hukukumuza uygun bir yanıtı var mı? Dün suç sayılmamış apaçık eylemleri, sonradan suç saymanın neresi olağandır? Olağanüstü mahkemeler kurulsaydı, daha ne yapılacaktı?

Kararınız bu ve benzeri soruları yanıtlamış olacak. Benim suçlu olup olmadığımın saptanması o kadar önemli değil. Asıl, Türkiyemiz'in uygarlık içindeki yeri aydınlığa çıkacak. Hukuk var mı yok mu, anlaşılacak. Vereceğiniz karar, bu yolda bir kilometre taşı olacak.

Önemli ve zor görevinizde size başarılar diler, saygılar sunarım.

Mevhibe ve İsmet İnönü'nün Ahmet İsvan'ı hastanede ziyareti.

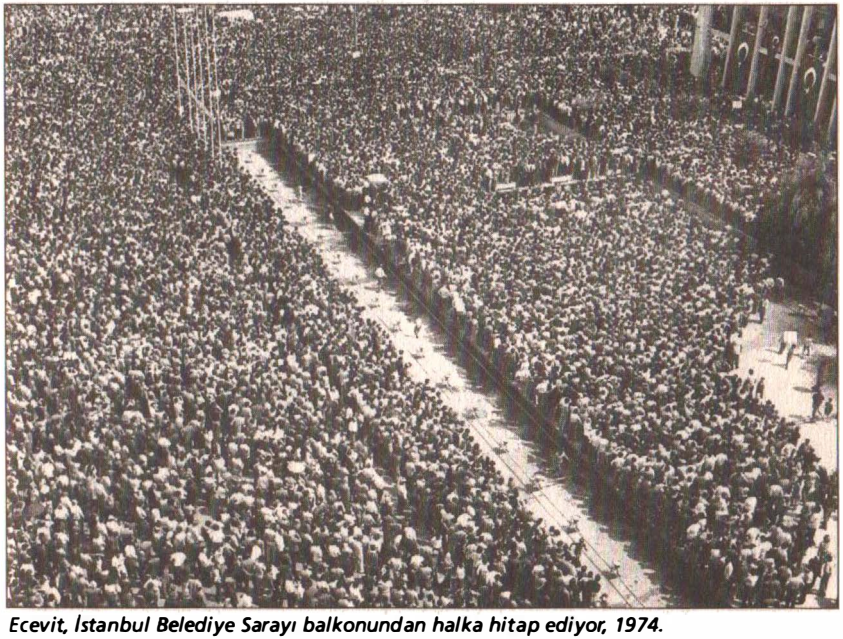
Bir kutlama heyeti, 1973.

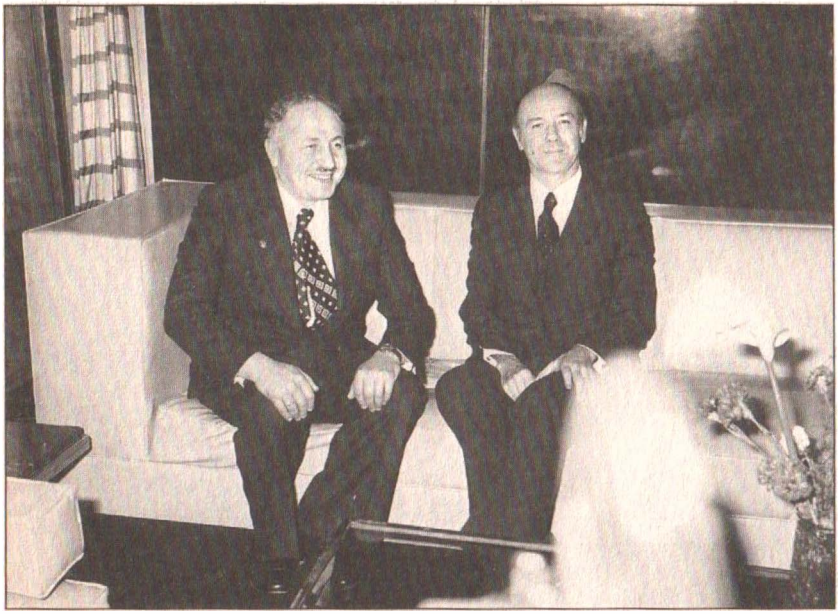
Kutlamaya gelen Yalova heyeti İstanbul Belediyesi toplantı salonunda, 1973.

Ecevitlerin İstanbul Belediyesi'ni ziyareti, 1974.

Ecevit, İstanbul Belediye Sarayı balkonundan halka hitap ediyor, 1974.

Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Necmettin Erbakan'ın Belediye'yi ziyareti, 1974.

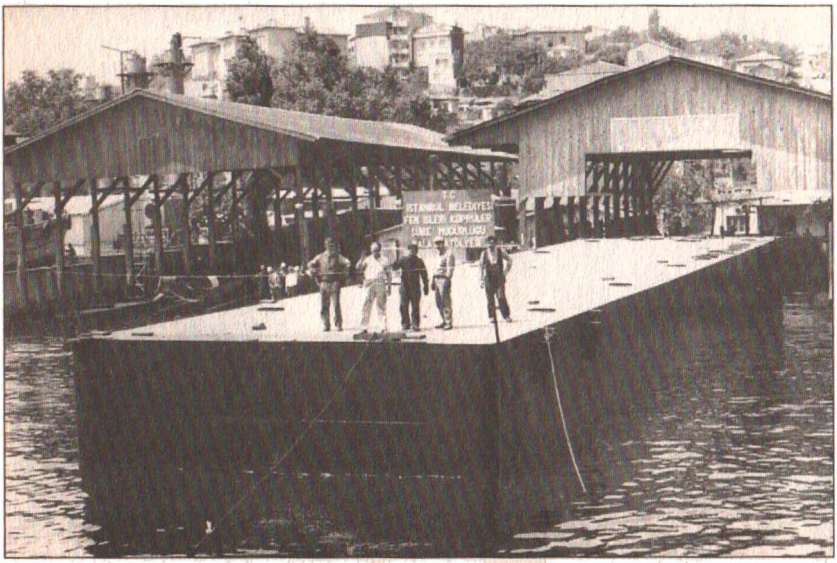
Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk "İstanbul Belediyesi Taşınmaz Mallarına Tecavüzler" sergisini Ahmet İsvan'la birlikte geziyor, 1975.

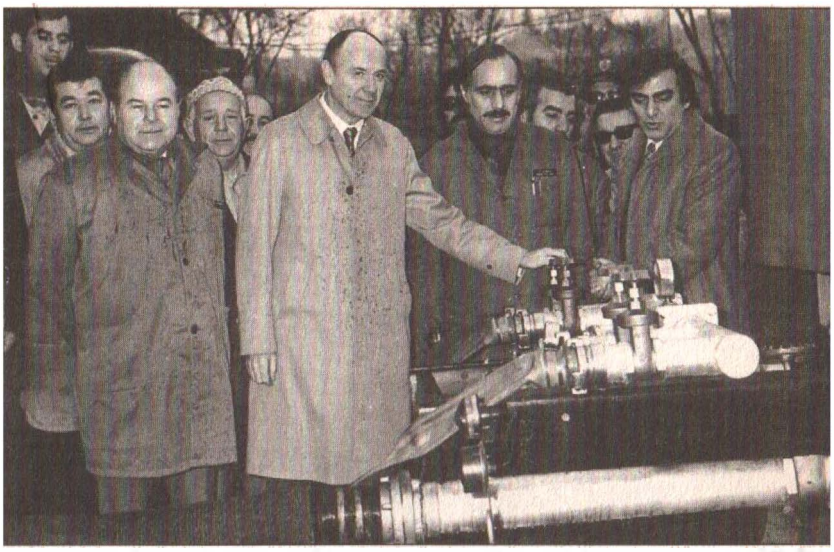
Ahmet İsvan'ın belediye başkanı olunca kaldırttığı 27 Mayıs Anıtı.

Başbakan Sadi Irmak'ın Belediye'yi ziyareti, 1975.

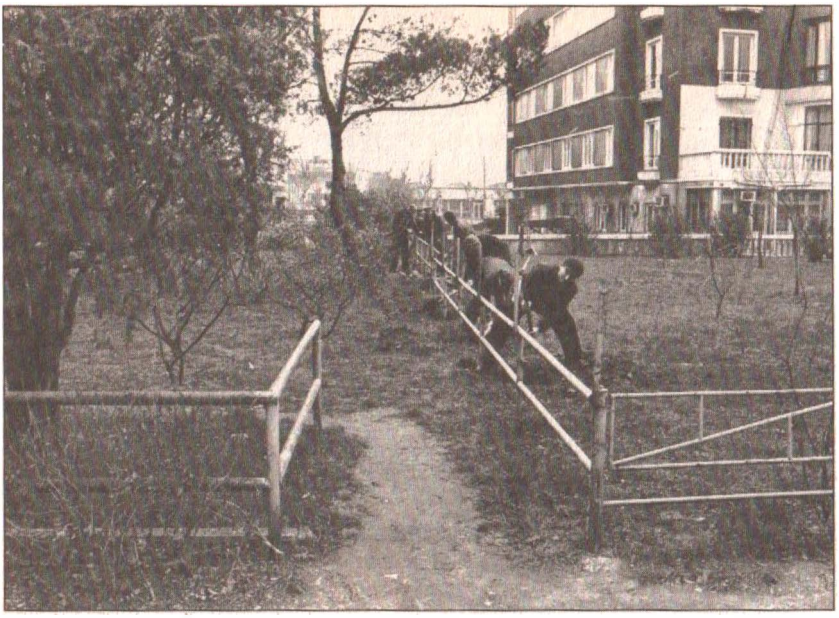
Duba atölyesinde imal edilen taşıyıcı duba, Galata Köprüsü'ne götürülüyor.

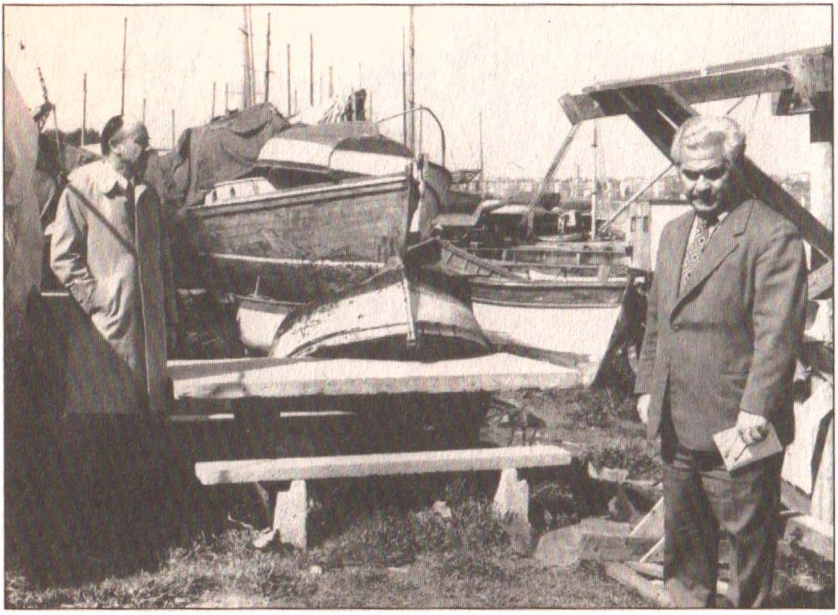
Atölye garajlarında imal edilen itfaiye arazözü. Ahmet İsvan, Müdür Şâni Bey ve işçilerle.

Ünver Oteli'nin Belediye Parkı'na yaptığı diskotek.

Elmadağ Parkı'nda, otellerin tecavüz ettiği yeşil alandaki parmaklıklar sökülüyor.

Yelken Kulübü'nün, üzerine kotralar çekerek kırdığı piknik masaları.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, İstanbul Belediyesi Meclis Salonu'nda kendisine verilen brifingi dinliyor, 1975.

Süleyman Demirel ve vali Namık Kemal Şentürk'ün Belediye'yi ziyareti, 1975.

İskân ruhsatı almadan açılmasına çalışılan 28 katlı Sheraton Oteli önünde belediye yetkilileri.

Denetimden sonra Sheraton'ın iskân ruhsatının verilişi.

Ekmek Fabrikası bahçesinde büyük ihale ile alınan araçların tanıtılışı.

Ahmet İsvan'ın halk temsilcileri ve işçilerle yaptığı toplantıdan görünüş.

Toplu İş Sözleşmesi imza töreni, 1976.

Metris Askerî Cezaevi'nde Açık Görüş, 1985.
Ahmet İsvan, tutuklu Reha İsvan'ı ziyaret ediyor.